ภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “หลานม่า”

The reflection of Thai-Chinese people depicted in the movie Laan Maa.

จุพารัตน์ เสงี่ยม และณัชซาลีน กอลาบันหลง

Julara t Sangiam and Natzaleen Kolabanlong

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า โดยศึกษาภาพยนตร์เรื่องหลานม่า ปี พ.ศ. 2567 มีความยาวจำนวน 2 ชั่วโมง 5 นาที กำกับภาพยนตร์โดยพัฒน์ บุญนิธิพัฒน์ ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีน ตามประเด็นขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยพบภาพสะท้อน 3 ด้าน 1) ด้านสภาพความเป็นอยู่ พบว่าสะท้อนผ่านการใช้พื้นที่ที่อยู่อาศัยทั้งในด้านการค้าขายและชีวิตประจำวัน การรวมตัวของครอบครัวในเทศกาลต่าง ๆ การใช้ภาษาไทยและภาษาจีนในการสื่อสาร การแต่งกายที่สะท้อนอัตลักษณ์จีน การนับถือศาสนาพุทธและขนบธรรมเนียมจีน การให้ความสำคัญกับการศึกษาของลูกหลาน และการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าและธุรกิจ 2) ด้านประเพณีพิธีกรรม พบว่ามีการเคารพบรรพบุรุษในเทศกาลเช็งเม้ง การฉลองปีใหม่ในเทศกาลตรุษจีนที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคม และพิธีกรรมกงเต๊กที่มีความสำคัญในด้านศาสนาและขนบธรรมเนียมจีนในการบูชาผีบรรพบุรุษเพื่อความเจริญรุ่งเรือง 3) ด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน พบว่าคนไทยเชื้อสายจีนมีความประหยัดในการใช้ชีวิต มีความกตัญญูในการดูแลและเคารพผู้ใหญ่ มีความอดทนในการเผชิญกับอุปสรรค มีความรักและความผูกพันในครอบครัว มีความเมตตาในการช่วยเหลือผู้อื่น การเคารพผู้อาวุโส และการใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและแก้ปัญหา

คำสำคัญ : ภาพสะท้อน, คนไทยเชื้อสายจีน, ภาพยนตร์หลานม่า

Abstract

This research aims to study the reflections of Thai-Chinese people as depicted in the film Larn Ma. The study focuses on the 2024 film Larn Ma, which has a runtime of 2 hours and 5 minutes and was directed by Pat Boonnitiphat. The researcher analyzed the reflections of Thai-Chinese people based on predetermined content criteria. The findings reveal three main aspects: (1) Reflections on the living conditions of Thai-Chinese families in the film Larn Ma show that their way of life is reflected through the use of residential spaces for both commerce and daily activities, family gatherings during various festivals, the use of both Thai and Chinese languages for communication, clothing that represents Chinese identity, adherence to Buddhism and Chinese traditions, the emphasis on education for children, and engagement in

commerce and business-related occupations. (2) Reflections on traditions and rituals in the film Larn Ma illustrate ancestral reverence during the Qingming Festival, New Year celebrations during the Chinese New Year that strengthen family and social bonds, and the Gongde ritual, which holds religious and traditional significance in honoring ancestors for prosperity. (3) Reflections on the moral values of Chinese family members in the film Larn Ma reveal that Thai-Chinese people practice frugality in their way of life, show filial piety in caring for and respecting elders, demonstrate resilience in facing challenges, foster love and strong family bonds, express kindness in helping others, uphold respect for seniority, and use wisdom in decision-making and problem-solving.

Keywords: Reflection, Thai-Chinese people, Laan Maa movie

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตชาวจีนได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในไทยและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวไทย ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการค้าขาย พวกเขาได้นำวัฒนธรรมประเพณีจีนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย โดยแต่งงานข้ามเชื้อชาติและมีลูกหลานที่เรียกว่าคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในทุกด้านของสังคมไทยและส่งต่อความผสมผสานทางวัฒนธรรมจนถึงปัจจุบัน ดังที่ กฤษดา แก้วเกลี้ยง (2555, น. 37) กล่าวว่าเมื่อคนจีนอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทย ได้นำเอาแบบแผนทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมดั้งเดิมติดตัวเข้ามาด้วย นานเข้าก็ได้พยายามประยุกต์ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของตน จนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะในสังคมไทย เมื่อชาวไทยเชื้อสายจีนปรับตัวเข้าอยู่ในสังคม ยังได้รับการถ่ายทอดผ่านงานวรรณกรรม นวนิยาย และบทละคร ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว เช่นเดียวกับภาพยนตร์หลายเรื่องที่นำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่าย

ภาพยนตร์เรื่อง “หลานม่า” เป็นภาพยนตร์ประเภทดราม่าที่สะท้อนความเป็นจริงของคนไทยเชื้อสายจีนอย่างลึกซึ้ง โดยเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและค่านิยมไทย-จีนผ่านตัวละครเรื่องนี้ช่วยให้ผู้ชมเข้าใจวิถีชีวิต ความเชื่อ และความสัมพันธ์ในครอบครัวของชาวไทยเชื้อสายจีนอย่างลึกซึ้ง โดยมีการนำเสนอวิถีชีวิตที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนดั้งเดิมและการปรับตัวในบริบทของสังคมไทยสมัยใหม่

ภาพยนตร์ไม่ได้เป็นเพียงสื่อเพื่อความบันเทิง แต่ยังสะท้อนความเปลี่ยนแปลงในสังคมและวัฒนธรรม และยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้ชมได้เข้าใจมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ดังที่ราชบัณฑิตยสถาน (2556, น. 867) ให้ความหมายว่า “ภาพยนตร์หมายถึง ภาพฉายด้วยเครื่องทำให้เห็นเป็นภาพเคลื่อนไหวได้ ภาพยนตร์หลานม่าสะท้อนให้เห็นถึงการตอบรับที่ดีจากผู้ชมทั่วโลก เป็นภาพยนตร์ที่เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว หรือประเด็นหลักของเรื่องสามารถเข้าถึงและเข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้ชมทั่วโลก เป็นภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาสมจริง น่าติดตาม ทั้งการแสดงออกทางด้านอารมณ์ความรู้สึกของนักแสดง อีกทั้งยังทำให้ผู้ชมมีอารมณ์คล้อยตาม และเป็นเนื้อหาที่

เกี่ยวกับครอบครัวที่มีเชื้อสายจีน ทำให้เข้าใจวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาเรื่อง “ภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า

แนวคิดและทฤษฎี

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ด้านสภาพความเป็นอยู่
   - 1.1 ที่อยู่อาศัย
   - 1.2 อาหารการกิน
   - 1.3 ภาษา
   - 1.4 การแต่งกาย
   - 1.5 การนับถือศาสนา
   - 1.6 การศึกษา
   - 1.7 การประกอบอาชีพ
2. ด้านประเพณีและพิธีกรรม
   - 2.1 เทศกาลเช็งเม้ง
   - 2.2 เทศกาลตรุษจีน
   - 2.3 พิธีกรรมกงเต๊ก
3. ด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน
   - 3.1 ความประหยัด
   - 3.2 ความกตัญญู
   - 3.3 ความอดทน
   - 3.4 ความรัก
   - 3.5 ความเมตตา

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แบบแผนการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ภาพยนตร์เรื่องหลานม่า ปี พ.ศ. 2567 มีความยาวจำนวน 2 ชั่วโมง 5 นาที โดยพัฒน์ บุญนิธิพัฒน์ ผู้กำกับภาพยนตร์

3. เครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบวิเคราะห์ภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งเอกสารที่ให้ความรู้พื้นฐานในการกำหนดหัวข้อเรื่องและเอกสารที่ใช้เป็นหลักในการศึกษาวิจัยโดยตรง

4.2 ศึกษาความรู้เกี่ยวกับแหล่งข้อมูลที่ศึกษา โดยศึกษาจากสื่อออนไลน์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ

4.3 เก็บรวบรวมข้อมูลภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า โดยการถอดบทภาพยนตร์จากการรับชมผ่านแพลตฟอร์มเน็ตฟลิกซ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) โดยปรับกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์จากงานวิจัยของ Miss Chen Jialang (2555) เรื่อง “ภาพสะท้อนและกลวิธีการเขียนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนชนบทของกิมหลั่น” จากนั้นนำข้อความมาวิเคราะห์โดยละเอียดตามประเด็นที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น ได้แก่ ด้านสภาพความเป็นอยู่ ด้านประเพณีและพิธีกรรม และด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน และนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง “ภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า” ในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า ปรากฏภาพสะท้อน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพความเป็นอยู่ ด้านประเพณีและพิธีกรรม และด้านคุณธรรมจริยธรรมของสมาชิกในครอบครัวจีน ดังนี้

1. ด้านสภาพความเป็นอยู่

ด้านสภาพความเป็นอยู่ หมายถึง เป็นการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ ซึ่งมีความสัมพันธ์ พึ่งพาอาศัย และติดต่อกัน โดยพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การเข้าสังคม การบริโภค การพักผ่อน และการแต่งตัว เป็นตัวบ่งบอกถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่สะท้อนอุปนิสัยและวิธีการใช้ชีวิตของแต่ละบุคคลที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า

1.1 ที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัย หมายถึง สถานที่ที่บุคคลหรือครอบครัวใช้เป็นที่พักอาศัยและดำรงชีวิตร่วมกัน โดยมีลักษณะแตกต่างกันตามบริบททางวัฒนธรรม อาชีพ และสภาพแวดล้อม เช่น บ้านเดี่ยวของคนไทยที่มีพื้นที่สำหรับเพาะปลูก และห้องแถวของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ตั้งอยู่ในย่านการค้าเพื่อสะดวกต่อการดำเนินธุรกิจ

<u>บ้านเก่าเรียงติดกันในซอยแคบ ๆ</u> เสียงเอ็ม เรียกอาม่าแล้วค่อย ๆ เดิน น้ำฝนเกาะต้นทับทิมผลทับทิมถูกห่อด้วยถุงพลาสติก เอ็ม มองชะเง้อมองหน้าประตูเหล็ก แล้วเดินออกมาและล้วงมือถือจากกระเป๋ากางเกง เขาแหงนมองบ้านแล้วดูมือถือ เอ็ม ยกมือถือขึ้นถ่ายภาพและเก็บมือถือ แหงนมองตัวบ้าน เอ็ม : “เก่าฉิบหาย...” (พูดเบา ๆ) เอ็ม ผงกหัวให้ชายชราที่นั่งอ่านหนังสือพิมพ์ ชายชราอีกคนหนึ่งนั่งหน้าบ้านอีกหลังใส่เสื้อสีฟ้า เอ็มพิมพ์ข้อความ : “บ้านตึกแถวทรงวินเทจ อยู่ในย่านตลาดพลู ใกล้ของกินอร่อย เดินทางสะดวก ใกล้เอ็มอาร์ทีท่าพระ”

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ด้านที่อยู่อาศัย บ้านอาม่าอยู่ในซอยแคบ ๆ ที่มีบ้านเรียงติดกันเป็นแนวยาว ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนที่มักอาศัยอยู่ในตึกแถวหรือบ้านเรือนในย่านการค้า ลักษณะที่อยู่อาศัยเช่นนี้สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนจีนที่เน้นความสะดวกในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการค้าขาย นอกจากใช้บ้านเป็นที่อยู่อาศัยแล้ว ยังใช้เป็นร้านค้า เพื่อประกอบอาชีพ ค้าขายทำธุรกิจต่าง ๆ

1.2 อาหารการกิน

อาหาร หมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มนุษย์นำเข้าสู่ร่างกายด้วยการดื่ม การกิน หรือการฉีดและสิ่งที่รับเข้าร่างกายเหล่านั้นจะต้องมีประโยชน์ อาหารหรืออาหารการกินสามารถแบ่งออกได้หลายชนิด เช่น อาหารหวาน อาหารคาว หรือแบ่งตามอาหารการกินของแต่ละประเทศ เช่น อาหารไทยอาหารจีน อาหารญี่ปุ่น เป็นต้น

อาม่า : [สบถซิว] แล้วเนี่ย มึงมาหลายสิบปีแล้วเหรอ? <u>ตูดเป็ดตูดไก่ยังหันจิ้มหน้า</u> อาเตี่ยอาม่ากูอยู่เลย!

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ด้านอาหารการกิน ที่แสดงถึงอาหารในวันเช็งเม้งที่นิยมนำเป็ดและไก่เซ่นไหว้ ซึ่งเป็นอาหารที่นิยมใช้ในพิธีไหว้บรรพบุรุษ เป็ด หมายถึง ความสำเร็จมั่งคั่ง ความสามารถที่หลากหลายและความบริสุทธิ์เหมือนกับขนสีขาวของเป็ด โดยในวันปีใหม่มักจะใช้เป็ดต้มทั้งตัวแบบไม่สับหรือหั่นเช่นเดียวกับไก่ และไก่หมายถึง ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความขยันขันแข็ง

1.3 ภาษา

คำว่า “ภาษา” แปลว่า ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรมเสียง ตัวหนังสือ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (2556, น. 82) ระบบการสื่อสารที่ใช้ในการพูด การเขียน และการแสดงออกทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า

ภาษาของคนจีน มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ด้านภาษาพูดของคนจีนอดีตสามารถแบ่งออกตามสำเนียงกลุ่มภาษาได้ 5 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาจีนแต้จิ๋ว ไหหลำ กวางตุ้ง ฮากกา (แคะ) และฮกเกี้ยน

อาโส่ย : ไม่รู้ อั๊วไม่ได้จำ อั๊วจำแต่เรื่องดี ๆ

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการสื่อสารที่เป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว ด้วยคำว่า “อั๊ว” ซึ่งหมายถึง “ฉัน” หรือ “ผม” ในการพูดคุยกับบุคคลอื่น โดยทั่วไปจะใช้ในบริบทที่เป็นกันเอง หรือในครอบครัว เช่น พ่อแม่หรือคนในครอบครัวมักจะใช้คำนี้ในการพูดกับลูกหลาน นอกจากนี้คำว่า “อั๊ว” เป็นคำที่แสดงถึงความใกล้ชิดและความเคารพในสังคมจีน โดยเฉพาะในหมู่คนไทยเชื้อสายจีนที่ใช้ภาษาจีนแต้จิ๋ว

1.6 การศึกษา

การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและสร้างโอกาสในสังคม

อาม่า : นี่ เดี๋ยวกินเสร็จน่ะ เราเล่นไพ่กันนะ ขามาครบกันแล้วเนี่ย
อาโส้ย : แหม่ ไม่ทันไรจะเอาเงินลูกเงินหลานแล้ว ไปเปิดเซฟเลย เดี๋ยวจะกิน ให้หมดตูดเลย เดี๋ยว
อาม่า : มึงมีปัญญาก็ลองดู อาโส่ยกับอาม่าหัวเราะกันอย่างสนุกสนาน
กู๋เคี้ยง : ม้า แต่บ้านอั๊วอยู่ไม่ได้นะ เล่นไพ่น่ะ เดี๋ยวต้องเอาเรนโบว์ไปเรียนพิเศษภาษาอังกฤษ
ซิว : เฮ้ย อะไรวะ อยู่เล่นตาสองตา มันคงไม่สายหรอกมั้ง

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ด้านการศึกษา การให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง โดยกู๋เคี้ยงส่งเสริมให้ “เรนโบว์ไปเรียนพิเศษภาษาอังกฤษ” ซึ่งแสดงถึงความมุ่งมั่นในการให้การศึกษาที่ดีแก่ลูกหลาน เพื่อให้พวกเขามีโอกาสในการพัฒนาและสร้างอนาคตที่ดีกว่า ผ่านการเรียนรู้ในด้านภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นหนึ่งในทักษะที่สำคัญในโลกปัจจุบัน การพูดถึงการเรียนพิเศษนี้สะท้อนถึงแนวคิดที่ว่า การศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างโอกาสและอนาคตที่ดีขึ้นให้แก่ลูกหลานใน

สังคมไทยเชื้อสายจีน ที่มักให้ความสำคัญกับการศึกษามาก เพื่อให้พวกเขาสามารถพัฒนาตนเองและประสบความสำเร็จในชีวิตได้

1.7 การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมหรือการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดรายได้หรือผลตอบแทนในการดำรงชีวิต ซึ่งอาชีพอาจเป็นงานที่ทำประจำ หรือทำเป็นอาชีพเสริมก็ได้

เอ็ม : งั้นพรุ่งนี้เอ็มไปช่วยขายโจ๊กนะ อาม่าไปกี่โมง เอ็มมองหลังอาม่าพลางจับข้างประตู
อาม่า : ตี ห้า
เอ็ม : หา !! ทำไมมันเช้าจังล่ะ
อาม่า : แล้วมึงงขายโจ๊ก มึงจะไปสาย ๆ หรือไง
เอ็ม : ยืนมองอาม่า โจ๊กกลางคืนเขาก็กิน เอ็มเดินตามไปทางบันได เขากินได้ทั้งวันแหละโจ๊กน่ะ
อาม่า : มึงเคยได้ยินไหม “นกที่ตื่นแต่เช้าน่ะ หาหนอนกินได้ก่อน”
เอ็ม : แล้วอาม่าเคยได้ยินไหม ว่า “หนอนที่ตื่นเช้าน่ะ โดนนกแดกก่อน” หนอนตื่นสายก็เลยรอด

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ด้านการประกอบอาชีพของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ประกอบอาชีพค้าขาย โดยอาม่ามีอาชีพขายโจ๊ก การขายโจ๊กไม่เพียงแค่สะท้อนถึงธุรกิจขนาดเล็ก หรือธุรกิจครอบครัว แต่ยังแสดงถึงการสร้างรายได้ในชีวิตประจำวัน โดยอาม่าทำธุรกิจนี้เพื่อให้ครอบครัวมีรายได้และสามารถดำรงชีวิตได้ตามหลักการที่ชาวจีนยึดถือ เช่น ขยัน อดทน และ รู้จักวางแผน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญในการทำธุรกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนที่สืบทอดกันมา

2. ด้านประเพณีและพิธีกรรม

ด้านประเพณีและพิธีกรรม หมายถึง กิจกรรมหรือแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานานในสังคมจีน ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมที่ช่วยหล่อหลอมเอกลักษณ์ของกลุ่มชน

2.1 เทศกาลเช็งเม้ง

เทศกาลเช็งเม้ง หมายถึง การทำความสะอาดและเคารพบรรพบุรุษที่สุสาน เพื่อแสดงความกตัญญู

อาม่า : แล้วเนี่ย มึงมากี่สิบปีแล้วเนี่ย ตูดเป็ดตูดไก่ยังหันจิ้มหน้า อาเตี่ยอาม่ากูอยู่เลยสบถซิว
ซิว : ยังไงเล่า โอ๊ย! ตอบกลับอาม่าแบบทันควัน

อาม่า : โอ๊ย ร้องออกไปด้วยท่าทีหน่อยใจ

ซิว : ซิวเรียกเอ็มลูกชาย ที่นั่งใส่หูฟังคิ้วขมวดเล่นมือถือ เสียงอาโส่ยเรียก “เอ็ม” ขึ้นมา แม่ของเอ็มลุกขึ้นไปถอดหูฟังเอ็ม “มาช่วยจัด”

เอ็ม : เมื่อกี้ช่วยปูพื้นไปแล้วไงม้า

ซิว : มาเลย

เอ็มเอาหูฟังคล้องคอแล้วลุกขึ้นเอามือถือใส่กระเป๋ากางเกง เขานั่งยอง ๆ แล้วรับถาด โฟมจากแม่ เอ็มฉีกพลาสติกและหยิบอาหาร

อาม่า : ถลึ่ง ยังไม่ทันได้ไหว้เลย พร้อมกับตีเอ็มที่ไหล่ 1 ครั้ง

อาม่า : <u>มาเช็งเม้งเนี่ยนะ เห็นเอาแต่เล่นเกมนั่นแหละ</u>

เอ็ม : โห ม่า เอ็มยังมาเหอะ ดูบ้านกู๋เคี้ยงก่อน เอ็มพูดพร้อมกับหันไปมองกู๋เคี้ยงที่ยกโทรศัพท์คุยกับภรรยา

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น ปรากฏภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนด้านประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเทศกาลเช็งเม้ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคนไทยเชื้อสายจีนให้ความสำคัญกับวันเช็งเม้ง ซึ่งเป็นการจัดพิธีไหว้บรรพบุรุษที่หลุมศพหรือสุสาน เพื่อแสดงความเคารพและกตัญญูต่อบรรพบุรุษ แม้ว่าคนรุ่นใหม่อย่าง เอ็มจะมองว่ามันเป็นแค่ “หน้าที่” และไม่ได้ให้ความสนใจเท่ากับความสนใจส่วนตัว แต่การที่คนรุ่นเก่าอย่างอาม่ายังคงคาดหวังให้ลูกหลานเข้าร่วมพิธีและแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษได้บ่งชี้ความสำคัญของการรักษาประเพณีและการยึดมั่นในค่านิยมที่ส่งต่อกันมาในครอบครัวและสังคมไทยเชื้อสายจีน

2.2 เทศกาลตรุษจีน

เทศกาลตรุษจีน หมายถึงเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวจีน ในวันตรุษจีนต้องมีการกินโต๊ะรวมญาติ สมาชิกของครอบครัวทุกคนต้องร่วมกินอาหารกันด้วยแม้แต่คนเสียชีวิตไปแล้วก็ต้องมีอาหารการกินของเขาและยังร่วมวงกับลูกหลานด้วย

เอ็ม : เลือดนักพนันของกู๋โส่ยนี่ต้องได้มาจากอาม่าแน่เลย

อาม่า : ก็วันตรุษจีน สารทจีนเนี่ยนะ พอหลังจากไหว้เสร็จ ไม่รู้จะทำอะไร ก็ล้อมวงนั่งเล่นไพ่กันน่ะสิ

เอ็ม : อาม่าเหงาไหมเนี่ย อยู่คนเดียวมาตั้งหลายปี

อาม่า : เหงาอะไรกูไม่รู้หรอก แต่กูก็อยู่ของกูอย่างนี้แหละ เอ็มมองอาม่าแล้วมองไพ่ในมือ

อาม่า : แต่กูไม่ชอบวันหลังตรุษจีนเท่านั้นเอง ทีของกินน่ะเหลือเต็มตู้เย็น แล้วกูน่ะนะ (อาม่ามองต่ำ) ก็ต้องนั่งกินอยู่คนเดียวนะ (เอ็มนิ่งมองอาม่า)

อาม่า : ดูไพ่เถอะ

เอ็ม : อือ มา

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น ปรากฏภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนด้านประเพณีและพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับเทศกาลตรุษจีน โดยจะถือเอาคืนวันที่ 30 เดือน 12 ในปฏิทินจันทรคติของจีน เป็นวันส่งท้ายปีเก่า ส่วนวันที่ 1 เดือน 1 คือวันชิวอิก หรือวันขึ้นปีใหม่ หมายถึง วันแรกของฤดูใบไม้ผลิ จะมีการทำความสะอาดบ้านเรือน บริเวณหน้าต่างจะตกแต่งด้วยกระดาษสีแดงที่มีคำอวยพร เช่น อยู่ดีมีสุขร่ำรวย เงินทองไหลมาเทมา ในเรื่องมีการรวมญาติและการไหว้บรรพบุรุษ ใช้อาหารคาวหวาน หรืออาหารที่บรรพบุรุษชื่นชอบ พร้อมเผากระดาษเงินส่งให้ผู้ล่วงลับ นอกจากนี้เทศกาลตรุษจีน ถือเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่และดำรงมาเนิ่นนาน เป็นสัญลักษณ์ของการมอบความสุข และการเชื่อมโยงผู้คนไว้จากรุ่นสู่รุ่น ถึงแม้นในเรื่องนี้อาม่าจะต้องเงียบเหงาอยู่คนเดียวเพราะลูกหลานต่างแยกย้ายกันไปมีครอบครัวของตัวเอง

2.3 พิธีกรรมกงเต๊ก

คำว่า “กงเต๊ก” หมายถึง การทำบุญให้แก่ผู้ตายตามพิธีนักบวชนิกายจีนและญวน มีการสวดและเผากระดาษที่ทำเป็นรูปต่าง ๆ มีบ้านเรือน คนใช้ พิธีกรรมกงเต๊กในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า หมายถึง พิธีกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ

เอ็มหันไปมองมุ่ย ที่นอกวัด คนยืนล้อมกองไฟที่ลุกโชนท่ามกลางความมืด คนโยนของใส่กองไฟ มุ่ยถือโมเดลบ้าน หันไปมองชายใส่ชุดกระสอบ แล้วเดินช้า ๆ มาที่กองไฟ <u>มุ่ยโยนโมเดลใส่กองไฟแล้วถอดหมวกสามเหลี่ยมเดินออกมา</u> แล้วหันมองเอ็ม เอ็มหันมองตามมุ่ย ไฟเผาโมเดลบ้านมอดไหม้

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น ปรากฏภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนด้านประเพณีและพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับพิธีกรรมกงเต๊ก <u>การที่มุ่ยโยนโมเดลบ้านลงในกองไฟแล้ว ถอดหมวกสามเหลี่ยมและเดินออกมา</u> แสดงถึงพิธีกรรมที่มีการส่งสิ่งของที่จำลองขึ้น (เช่น โมเดลบ้าน) ไปยังโลกหลังความตาย เพื่อให้ผู้ตายมีความสุขสมบูรณ์ในชีวิตหน้า สะท้อนถึงพิธีกรรมกงเต๊กของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการเผาสิ่งของต่างๆ เช่น โมเดลบ้าน เงินทอง และของใช้ต่างๆ เพื่อส่งไปยังโลกหลังความตายของผู้ล่วงลับ ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพและความกตัญญูกตเวทีของลูกหลานที่มีต่อผู้ล่วงลับด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศล เพื่อสวดส่งวิญญาณของผู้ล่วงลับไปสู่สรวงสวรรค์

3. ด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน

ด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน หมายถึง การมีคุณธรรมอย่างหลากหลายถือว่าเป็นสิ่งที่งดงามสำหรับครอบครัวชาวจีน

3.1 ความประหยัด

ความประหยัด หมายถึง ชาวจีนมีความเชื่อว่าการรู้จักประหยัดจะทำให้ชีวิตตนและครอบครัวดีขึ้นเรื่อย ๆ การรู้จักใช้จ่ายอย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือย และคำนึงถึงคุณค่าของทรัพยากร โดยชาวจีนมีความ

เชื่อว่าการประหยัดจะนำไปสู่ความมั่นคงของตนเองและครอบครัว เพราะความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่เริ่มต้นจากการสะสมสิ่งเล็กน้อย นอกจากนี้ ความประหยัดยังรวมถึงการเก็บออมและการฝากเงินเพื่อเตรียมความพร้อมทางการเงินในอนาคต

ชิว : <u>อยู่ฮวงซุ้ยทาวน์เฮ้าส์นี้ก็ได้ ใกล้เตี่ยกับม้าลื้อ อบอุ่นดีไม่แพงด้วย</u> นั่งยอง ๆ
พูดพลางถือปิ่นโต
อาโส่ย : ม้าอย่าไปฟัง เดี๋ยวอั๊วซื้อให้เอง เงินล้านสมัยนี้หาง่ายจะตายไป (พร้อมลุกขึ้นไปใกล้อาม่า)

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น ปรากฏภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน เกี่ยวกับความประหยัด โดย “ชิว” ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการของตัวเองว่าถ้าเสียชีวิตไปแล้ว ศพของตนควรจะเก็บไว้ในฮวงซุ้ยทาวน์เฮ้าส์ ซึ่งเป็นอาศัยอยู่ใกล้ชิดกับ เตี่ย และ ม้า โดยมีค่าใช้จ่ายที่ไม่แพง” การเลือกสุสานที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงเกินไปนี้สะท้อนถึง นิสัยประหยัด ของคนไทยเชื้อสายจีนที่ให้ความสำคัญกับการประหยัด การออม และการจัดการทางการเงินอย่างรอบคอบ เพื่อให้สามารถมีชีวิตที่มั่นคงในระยะยาว ค่านิยมนี้แสดงถึงการไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและการคิดถึงอนาคตเสมอ

3.3 ความอดทน

ความอดทน หมายถึง ชาวจีนเป็นกลุ่มคนที่มีความอดทนอย่างสูง โดยเฉพาะในด้านการทำงาน การทำมาหากินการเรียนหนังสือ ฯลฯ ความอดทนช่วยให้ครอบครัวชาวจีนไปยังจุดมุ่งหมายของตน และฝึกให้ชาวจีนกลายเป็นกลุ่มคนที่มีคุณธรรมที่ดีงามกว่ากลุ่มชาวอื่น ๆ

มุ่ย : หันหน้ามองตรงแล้วเงยหน้ามองบน “ตอนเจออาม่าล่าสุดน่ะ” มุ่ยหันหน้ามองเอ็ม “เฮีย ได้กลิ่นไรเปล่า” เอ็มขมวดคิ้วมองต่ำแล้วตอบกลับ ก็...กลิ่นคนแก่พร้อมมองมุ่ย
มุ่ย : พยักหน้ามองเอ็ม นั่นแปลว่าเฮียยังอยู่กับอาม่าไม่นานพอ เฮียต้องอยู่จนแม่งไม่ได้กลิ่นน่ะ ขนาดเยี่ยวอากงน่ะ มุ่ยยังไม่เหม็นเลยนะเว้ย
เอ็ม : นิ่งมองมุ่ย .....ปากเล็ก มุ่ยพยักหน้ามองเอ็ม เอ็มหันกลับพยักหน้ามองต่ำ

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น ปรากฏภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน เกี่ยวกับความอดทน มุ่ยกล่าวถึงการที่เอ็มอยู่กับอาม่าเป็นเวลานานจนชินกับกลิ่นของคนแก่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความอดทนในการดูแลและอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุในครอบครัว ดังข้อความที่ว่า “*<u>เฮียต้องอยู่จนแม่งไม่ได้กลิ่นน่ะ ขนาดเยี่ยวอากงน่ะ มุ่ยยังไม่เหม็นเลยนะเว้ย</u>*” ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเคยชินและความอดทนต่อสิ่งที่อาจเป็นภาระทางกายและจิตใจในวัฒนธรรมจีน ความอดทนไม่ใช่เพียงแค่ความสามารถใน

การอดกลั้น แต่ยังเป็นคุณธรรมที่ส่งต่อกันในครอบครัว การที่มุ่ยสามารถรับได้แม้กระทั่งเรื่องที่คนทั่วไปอาจรู้สึกไม่สบายใจ เป็นเครื่องยืนยันถึงคุณค่าของความอดทนในครอบครัวชาวจีน

3.4 ความรัก

ความรัก หมายถึง เป็นการแสดงความรักต่อคนในครอบครัว หรือการแสดงความรักที่มีต่อลูก

“ชิว: ว่าง ๆ ยังไงแกก็ไปเยี่ยมเขาแล้วกัน”

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น ปรากฏภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน เกี่ยวกับความรัก สะท้อนถึงการแสดงความรักในครอบครัว โดยเฉพาะในบริบทของคนไทยเชื้อสายจีน การแนะนำให้ไปเยี่ยมอาม่าผ่านคำพูดนี้แสดงถึงความห่วงใยและความรับผิดชอบต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นค่านิยมสำคัญในครอบครัวจีน การกระทำนี้ไม่เพียงแค่แสดงความรักในระดับบุคคล แต่ยังสะท้อนถึงการรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวและการดูแลซึ่งกันและกัน ความรักที่แสดงออกผ่านการกระทำนี้ช่วยยืนยันถึงความผูกพันที่มั่นคงในครอบครัวไม่ว่าจะผ่านไปกี่ปี

3.5 ความเมตตา

ความเมตตา หมายถึง เป็นความรักความเอ็นดู ที่ปรารถนาลงมือช่วยเหลือพวกเขาอย่างเต็มอกเต็มใจและไม่คิดค่าตอบแทนใด ๆ

ตึกสีครีมสภาพดูเก่า เอ็มมองรถมอเตอร์ไซต์ของโส่ยพลางขึ้นบันไดช้า ๆ เอ็มเดินเลี้ยวไปทางหนึ่ง พอถึงหน้าห้อง เอ็มยืนดูกระดาษที่ห้อยประตู ข้าวของวางเต็มหน้าห้อง จดหมายล้นตู้

กู๋โส่ย : เชี่ย (กู๋โส่ยถือกรงดักหนูออกมา)

เอ็ม : เชี่ย กู๋มึงเคยไปช่วยอาม่าขายโจ๊กเปล่าวะ ถุงหนึ่งแม่งกำไรสิบบาท ยี่สิบบาทน่ะ กู๋ว่าม่าต้องมัดหนังยางกี่ถุงถึงจะได้เงินสองแสน ถามจริง

คิดเป็นเปล่าวะ?

กู๋โส่ย : ม่ามึงยังไม่เคยด่ากู๋ขนาดนี้เลย

เอ็ม : หนี้กี่แสน โส่ยยกบุหรี่สูบ เอ็มเดินมานั่งยอง ๆ มองหน้าอาโส่ย

เอ็ม : เป็นล้านเหรอ โส่ยหันมามองเอ็มแล้วพยักหน้าเบา ๆ เอ็มนั่งลง โส่ยยกบุหรี่สูบ เอ็มก้มหน้าเอามือจับหน้าผากแล้วแหงนมองบน

กู๋โส่ย : หรือ...กูไปให้ม่าแกช่วยดีวะ

เอ็มนิ่งมองโส่ย เอ็มหันมามองต่ำ เอ็มหันมองโส่ย ด้านนอกตึก เอ็มยืนก้มมอง

เอ็ม : กู๋ (เอ็มยื่นถุงเล็ก ๆ ไปหายโส่ยที่ซ่อมมอเตอร์ไซต์)

กู๋โส่ย : อะไรวะ
เอ็ม : เงินแท้ น่าจะได้หลายหมื่น
กู๋โส่ย : โห แจ๋วเลย มานี่

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น ปรากฏภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน เกี่ยวกับความเมตตา เอ็มแสดงออกผ่านการช่วยเหลือและแสดงความใส่ใจให้กับกู๋โส่ย สะท้อนถึงความปรารถนาดีที่มีต่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน การช่วยเหลือของเอ็มในที่นี้ไม่ได้มาจากการคาดหวังผลกำไรหรือการหวังผลตอบแทน แต่เป็นการกระทำที่แสดงถึงการช่วยให้สถานการณ์ของกู๋โส่ยดีขึ้น เอ็มยื่นถุงเงินให้กับกู๋โส่ยโดยไม่ลังเลหรือถามถึงการตอบแทนใด ๆ เพียงแค่บอกว่า “เงินแท้ น่าจะได้หลายหมื่น” ซึ่งเป็นการช่วยเหลือทางการเงินในช่วงที่กู๋โส่ยประสบปัญหาหนี้สิน นอกจากนี้ การที่เอ็มไม่ได้ถามถึงการตอบแทนใด ๆ ยังแสดงให้เห็นว่าเขามีจิตใจที่บริสุทธิ์และให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่าการได้รับอะไรกลับมา ซึ่งสะท้อนถึงความเมตตาและความเอื้อเฟื้อที่เป็นลักษณะสำคัญของการแสดงความรักและความห่วงใยของครอบครัวชาวจีน

3.6 การเคารพผู้อาวุโส

การเคารพผู้อาวุโส หมายถึง เป็นการแสดงถึงการพูดจา การกระทำต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเคารพอย่างสูงที่สุด

“เฮียว่ามุ่ยดูแลอากงดีมาก ๆ เลย แล้วก็... ใครดูแลก็สมควรได้ไปก็ถูกแล้ว”

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น ปรากฏภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน เกี่ยวกับการเคารพผู้อาวุโสในรูปแบบของ การดูแลและการตอบแทน ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของคนไทยเชื้อสายจีน การเคารพไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมารยาททางสังคม แต่รวมถึงการเสียสละและความรับผิดชอบต่อผู้สูงวัย ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่นี้ย่อมได้รับการยอมรับและให้คุณค่า ซึ่งช่วยเสริมสร้างสายสัมพันธ์ในครอบครัวให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

3.7 การมีสติปัญญา

การมีสติปัญญา หมายถึง การมีสติปัญญาชาวจีนเป็นกลุ่มคนที่ไม่ยอมแพ้กับชีวิตอย่างง่าย ๆ เมื่อเจอปัญหาอะไรก็จะพยายามหาทางแก้ไข หรืออย่างน้อยจะพยายามทำให้เรื่องราวที่วุ่นวายกลายไปในทางที่ดีกว่า เพราะการนั่งหน้าเศร้าไม่มีทางที่จะช่วยให้สภาพดีขึ้น นอกจากสู้ การสู้กับชีวิตโดยใช้สติปัญญาของตน

รถคันใหญ่จอดอยู่ หญิงชรานั่งรถเข็นเคลื่อนลงจากรถ ชายผิวคล้ำยืน บนหลุมมีต้นหญ้าล้อมรอบ คนนั่งและยืนเรียงรายในสุสาน ที่ฝังศพคนจีนขนาดใหญ่เป็นเนินเรียงซ้อนกัน

ซิว : <u>อยู่ฮวงซุ้ยทาวน์เฮ้าส์นี้ก็ได้ ใกล้เตี่ยกับม้าลื้อ อบอุ่นดีไม่แพงด้วย</u> นั่งยอง ๆ พูดพลาง ถือปิ่นโต

อาโส่ย : ม้าอย่าไปฟัง เตี่ยวอ๊วซื้อให้เอง เงินล้านสมัยนี้หาง่ายจะตายไป ลุกขึ้นไปใกล้อาม่า

(12/09/2567)

จากข้อความข้างต้น ปรากฏภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน เกี่ยวกับการมีสติปัญญาและความพยายามในการแก้ไขปัญหาศพของตนควรจะเก็บไว้ “ฮวงซุ้ยทาวน์เฮ้าส์” ซึ่งทำให้ซิวสามารถอยู่ใกล้กับ “เตี่ย” และ “ม้าลื้อ” การเลือกอยู่ใกล้สุสานหรือ “ฮวงซุ้ย” อาจเป็นการแสดงถึงการให้ความเคารพและความจำเป็นในการรักษาและเชื่อมโยงกับรากเหง้าของครอบครัว แต่ยังเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว และการซิวพูดว่า “อบอุ่นดีไม่แพงด้วย” ยังสะท้อนถึงการมองหาการเลือกสุสานที่เหมาะสมและประหยัด ซึ่งในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวได้ การเลือกที่อยู่ของศพในรูปแบบนี้อาจสะท้อนถึงการใช้สติปัญญาในการเลือกทางที่ดีที่สุดทั้งในแง่ของการดำรงชีวิตและการดูแลครอบครัว

การอภิปรายผล

จากการศึกษาภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่าผู้วิจัยจะนำเสนอการอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

ผลวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนด้านสภาพความเป็นอยู่ สะท้อนถึงหลายแง่มุมของชีวิตคนไทยเชื้อสายจีนผ่านการเลือกที่อยู่อาศัย, อาหารการกิน, ภาษา, การแต่งกาย, การนับถือศาสนา, การศึกษา และการประกอบอาชีพ เช่น การเลือกที่อยู่อาศัยในบ้านตึกแถวที่สะดวกต่อการค้าขาย, อาหารที่สะท้อนความเชื่อทางศาสนาและประเพณี, การศึกษาที่เน้นการพัฒนาทักษะให้ทันสมัย, และการประกอบอาชีพที่มุ่งหวังสร้างความมั่นคงในอนาคต นอกจากนี้ การแต่งกายและการใช้ภาษาในภาพยนตร์ยังสะท้อนถึงการรักษาวัฒนธรรมจีนและความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น การสวมชุดกระสอบในพิธีศพและการใช้ภาษาจีนแต้จิ๋วในครอบครัวเพื่อแสดงถึงความเคารพและการรักษา อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจีนในสังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ LI MAN (2564) ศึกษาเรื่อง “วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์” ปัจจุบันคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพดำเนินชีวิตแบบผสมผสานกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในสังคมไทย แต่พวกเขายังคงสืบทอดและรักษารูปแบบวิถีชีวิตความเป็นจีนไว้ได้ ทั้งด้านที่อยู่อาศัย อาหารการกิน ภาษา การแต่งกาย การรักษาโรค การนับถือศาสนาการประกอบอาชีพและการศึกษา

ผลวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนด้านประเพณีและพิธีกรรม สะท้อนการเน้นถึงเทศกาลและพิธีกรรม เช่น เทศกาลเช็งเม้ง, เทศกาลตรุษจีน, และพิธีกรรมกงเต๊ก ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาความเชื่อและวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน ภาพยนตร์ได้แสดงถึงการมีส่วนร่วมของครอบครัวในกิจกรรมเหล่านี้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมและการเชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นใหม่กับรุ่นเก่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของงานวิจัยของ LI MAN (2564) เรื่อง “วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์” ประเพณีจีนที่ยังคงยึดถือปฏิบัติและสืบทอดต่อให้แก่ลูกหลานอย่างเหนียวแน่น คือ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ การแต่งงาน การจัดพิธีศพ และประเพณีเกี่ยวกับสังคมได้แก่ เทศกาลตรุษจีน เช็งเม้ง ทิ้งกระจาด และกินเจ และงานวิจัยของMiss Chen Jialang (2555) เรื่อง “ภาพสะท้อนและกลวิธีการเขียนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนชนบทของกิมหลั่น” เทศกาลตรุษจีนถือเป็นเทศกาลและประเพณีที่สำคัญที่สุดของคนไทยเชื้อสายจีน

ผลวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนด้านคุณธรรมของสมาชิกครอบครัวชาวจีน สะท้อนผ่านหลายแง่มุม ได้แก่ ความประหยัด ซึ่งเห็นได้จากการใช้จ่ายอย่างรอบคอบและการออมเพื่ออนาคต ความกตัญญู ที่แสดงออกผ่านการดูแลและเคารพบุพการี ความอดทน ต่อความยากลำบากในชีวิต ความรัก ที่ถ่ายทอดผ่านการเอาใจใส่ซึ่งกันและกันโดยไม่ต้องใช้คำพูด ความเมตตา ที่แสดงออกในรูปแบบของการช่วยเหลือกันภายในครอบครัว การเคารพผู้อาวุโส ซึ่งสะท้อนถึงค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงวัย และ การมีสติปัญญาในการตัดสินใจเรื่องสำคัญของชีวิต โดยทั้งหมดนี้เป็นรากฐานของความสัมพันธ์ในครอบครัวจีนที่ปรากฏในเรื่องอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ LINHUAN FAN (2557) เรื่อง “ภาพสะท้อนครอบครัวชาวจีนในนวนิยาย ของเพิร์ลเอส. บั๊ค แปลโดย สันตสิริ” ครอบครัวชาวจีนให้ความสำคัญกับคุณธรรมเป็นอย่างมาก พวกเขาเชื่อว่า คุณธรรมที่ดีงามจะช่วยสั่งสอนให้ลูกหลานทำความดี ซึ่งจะส่งผลที่ดีในการดำเนินชีวิตของตนรวมไปถึงความคิด การพูดจา พฤติกรรม ฯลฯ ที่สมาชิกในครอบครัวมีต่อกันการมีคุณธรรมที่ดีจะช่วยครอบครัวชาวจีนดำเนินชีวิตของตนอย่างมีความสุขและเป็นระบบ เป็นสิ่งที่งดงาม และจะช่วยให้ทุกคนไม่มีความผิดพลาด

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัย ภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาภาพสะท้อนของคนไทยเชื้อสายจีนในสื่อประเภทอื่น เช่น วรรณกรรม โทรทัศน์ หรือโฆษณา เพื่อให้เข้าใจอัตลักษณ์คนไทยเชื้อสายจีนในบริบทที่แตกต่างกัน

2. ควรศึกษาภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า ในประเด็นอื่น ๆ เช่น กลวิธีการเล่าเรื่อง และศิลป์การใช้ภาษาเป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กฤษดา แก้วเกลี้ยง. (2555). ความเป็นท้องถิ่นกับวัฒนธรรมจีนที่เข้ามาในสังคมไทย กรณีศึกษารูปแบบประเพณีและคติความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างไทยกับ. 15 ธันวาคม 2567 จาก https://shorturl.asia/uWx5V

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี.

Chen Jialang. (2555). ภาพสะท้อนและกลวิธีการเขียนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีน ชนบทของกิมหลั่น. 19 ธันวาคม 2567 จาก https://url.in.th/INPMo

GDH. (2024). หลานม่า [ภาพยนตร์]. 19 ธันวาคม 2567 จาก https://www.netflix.com

LI MAN. (2564). วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์. 19 ธันวาคม 2567 จาก https://shorturl.asia/eFSUk

LINHUAN FAN. (2557). ภาพสะท้อนครอบครัวชาวจีนในนวนิยายของเพิร์สเอส. บั๊ค แปลโดย สันติสิริ. 19 ธันวาคม 2567 จาก https://url.in.th/LraTl

Pang Qianween (2555). ภาพสะท้อนและกลวิธีการเขียนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนกวางตุ้งของยุวดี ต้นสกุล. 19 ธันวาคม 2567 จาก https://shorturl.asia/dHE47

TIAN RUI. (2559). ภาพสะท้อนคนไทยเชื้อสายจีนในนวนิยายชุด มาเฟียเลือดมังกร. 19 ธันวาคม 2567 จาก https://shorturl.asia/12hML

เด็กรุ่นใหม่กับการเลือกนับถือศาสนา

Youth and the Choice of Religious Affiliation

ประกายแก้ว พันธ์สวัสดิ์

Prakaykaew Phunsawat

บทคัดย่อ

การจัดทำวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาและวิเคราะห์เด็กรุ่นใหม่ ในการเลือกนับถือศาสนาของพวกเขาเหล่านั้นในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจมากในยุคโลกาภิวัฒน์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น เทคโนโลยี การศึกษา การใช้ชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลต่อทัศนคติและวิถีชีวิตของเด็กรุ่นใหม่ รวมถึงมุมมองต่อศาสนา ที่เด็กรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะไม่มีการเลือกนับถือศาสนา เหตุเพราะด้วยสภาพสังคมในยุคปัจจุบัน ที่บีบบังคับให้พวกเขาต้องเกิดข้อสงสัยกับความเชื่อของศาสนา แม้แต่สังคมก็ยังไม่มีคำตอบที่แน่ชัดให้พวกเขา ว่าพวกเขาจะต้องไปทางไหน และเด็กรุ่นใหม่ยังชอบความอิสระเสรี โดยพวกเขาเหล่านี้ มีความคิดที่เป็นอิสระ รักในสิทธิและเสรีภาพของตัวเอง ไม่ชอบการถูกบังคับหรือทำตามกฎเกณฑ์เท่าไหร่

ผลการวิจัยพบว่า ในปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่ มีทางเลือกในการเลือกนับถือศานาที่หลากหลายมากขึ้น โดยมีปัจจัยหลายอย่าง ที่ทำให้คนรุ่นใหม่เลือกแนวทางในการดำเนินชีวิตด้วยตัวเอง เพราะสังคมในยุคปัจจุบันที่ทำให้ศาสนาเสื่อมถอยลงมาก จึงขาดความน่าเชื่อถือให้เด็กรุ่นใหม่ใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เด็กบางคนยังเลือกในการศึกษาศาสนาอย่างลึกซึ้งเพื่อหาคำตอบและค้นหาความหมายอย่างแท้จริงหรือบางคนต้องนับถือศามนาตามครอบครัว ขณะที่บางคนอาจเลือกไม่ยึดติดกับศาสนาใดเลย เพราะพวกเขาคิดว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้มีความหมายหรือความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตมากนัก

ผลการศึกษานี้ ยังทำให้ทราบถึงความคิดที่หลากหลายจากเด็กรุ่นใหม่ ทั้งนี้แม้แนวโน้มการไม่เลือกนับถือศาสนาอาจเพิ่มขึ้น แต่ไม่ได้หมายความว่าศาสนาจะหมดความสำคัญ หากแต่เป็นศาสนาที่ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและค่านิยมของคนรุ่นใหม่มากขึ้นกว่านี้ พวกเขาอาจมองศาสนาในรูปแบบใหม่ที่เน้นความเข้าใจ เหตุผล และการนำไปใช้ในชีวิตจริงมากกว่าการยึดติดตามแบบเดิม การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นโอกาสในการส่งเสริมศาสนาให้ปรับตัวและมีบทบาทที่ตอบโจทย์ยุคสมัยมากขึ้น

Abstract

This research aims to study and analyze the new generation’s choice of religious affiliation in the present era. It is a very interesting issue in the age of globalization, where rapid changes occur, such as in technology, education, lifestyle, society, and the environment. These changes affect the attitudes and ways

of life of the new generation, including their views on religion. The younger generation tends to choose not to affiliate with any religion, due to the current social conditions that force them to question religious beliefs. Even society does not provide clear answers on which path they should follow. Moreover, the new generation values freedom highly; they have independent thinking, cherish their rights and personal liberties, and dislike being forced or bound by rules.

The research findings reveal that nowadays, the new generation has a wider range of choices when it comes to religious affiliation. Several factors influence young people to choose their own path in life. Due to the current society causing a significant decline in the influence of religion, it lacks credibility as a source of spiritual support for the younger generation. Some young people choose to study religion deeply in order to find answers and seek true meaning, while others follow the religion of their family. Meanwhile, some may choose not to adhere to any religion at all because they believe these things do not hold much significance or necessity for living.

This study also reveals the diverse thoughts of the new generation. Although the trend of not choosing to follow any religion may be increasing, it does not mean that religion is losing its importance. Rather, religion needs to adapt more closely to the lifestyles and values of the younger generation. They may view religion in a new way that emphasizes understanding, reasoning, and practical application in daily life, rather than rigid adherence to traditional forms. This change presents an opportunity to promote religion to adapt and play a more relevant role in contemporary society.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและสังคมที่มีบทบาทสำคัญมาก ในการกำหนดค่านิยมและจริยธรรมของประชากรในแต่ละยุคสมัยแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี ทำให้เด็กรุ่นใหม่ได้รับข้อมูลและแนวคิดที่หลากหลายมากขึ้น ส่งผลให้มีการตั้งคำถามและปรับเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับศาสนา ในหลายประเทศพบว่ามีจำนวนเยาวชนที่ไม่ยึดติดกับศาสนาใดศาสนาเพิ่มขึ้น หรือเรียกกันว่าแนวโน้ม “spiritual but not religious” ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาในรูปแบบใหม่ที่ยืดหยุ่นและหลากหลายมากขึ้น

ในยุคโลกาภิวัตน์ปัจจุบัน เด็กรุ่นใหม่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ทั้งเทคโนโลยีการสื่อสาร สภาพสังคม และวิถีชีวิต ซึ่งส่งผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของเยาวชน หนึ่งในประเด็นที่น่าสนใจคือการเลือกนับถือศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่สะท้อนถึงค่านิยม ความเชื่อ และการยึดมั่นในหลักจริยธรรมของคนรุ่นใหม่ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงแนวโน้มและปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกนับถือศาสนาของเด็กรุ่นใหม่ในยุคปัจจุบัน

การเปิดกว้างของสังคมที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่กล้าตัดสินใจเรื่องศาสนาได้ด้วยตนเองมากขึ้น ไม่ว่าจะเลือกนับถือ เปลี่ยนศาสนา หรือไม่เลือกเลย แต่เด็กรุ่นใหม่ไม่ได้ละทิ้งศาสนา แต่พวกเขาอาจมองศาสนาในรูปแบบใหม่ที่เน้นความเข้าใจ เหตุผล และการนำไปใช้ในชีวิตจริงมากกว่าการยึดติดตามแบบเดิม การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นโอกาสในการส่งเสริมศาสนาให้ปรับตัวและมีบทบาทที่ตอบโจทย์ในยุคสมัยใหม่ได้

การเลือกนับถือศาสนา จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจมากในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะด้วยเทคโนโลยี การศึกษา หรือการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากทั่วโลก การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลต่อทัศนคติและวิถีชีวิตของเด็กรุ่นใหม่ รวมถึงมุมมองต่อศาสนาด้วย

การตั้งคำถามและการแสวงหาความเข้าใจของเยาวชนรุ่นใหม่ เด็กรุ่นใหม่จำนวนมากเริ่มมีคำถามกับสิ่งที่เคยถูกสอนมาแต่เด็ก รวมถึงศาสนาที่บางคำสอน ก็ไม่ได้ตรงกับวิถีชีวิตของพวกเขามากเท่าไหร่นัก สื่อจากโลกดิจิทัลและโซเชียลมีเดียก็มีผลด้วยเช่นกัน เพราะแพลตฟอร์มออนไลน์เปิดโอกาสให้เยาวชนเข้าถึงข้อมูลศาสนาและปรัชญาหลากหลายจากทั่วโลก เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้คนต่างศาสนา สร้างความเข้าใจใหม่ หรือบางครั้งทำให้เกิดความลังเลในการยึดมั่นศาสนาใดศาสนาหนึ่ง พวกเขาอาจเลือกนับถือหลักธรรมบางส่วนจากหลายศาสนา หรือเน้นการใช้ชีวิตที่มีเมตตา ไม่เบียดเบียน มากกว่าพิธีกรรมหรือลัทธิ

ครอบครัวและสังคมยังมีบทบาท แม้จะมีแนวโน้มคิดเองได้มากขึ้น แต่สิ่งแวดล้อม เช่น ครอบครัว โรงเรียน หรือชุมชน ยังมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับศาสนา บางคนยังเลือกนับถือศาสนาตามครอบครัวเพื่อความสัมพันธ์หรือประเพณี เสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา การเปิดกว้างของสังคมทำให้เด็กรุ่นใหม่กล้าตัดสินใจเรื่องศาสนาได้ด้วยตนเองมากขึ้น ไม่ว่าจะเลือกนับถือ เปลี่ยนศาสนา หรือไม่เลือกเลย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาเด็กรุ่นใหม่ ว่ามีมุมมองและความคิดอย่างไรเกี่ยวกับศาสนา

2.เด็กรุ่นใหม่ใช้อะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

3.เพื่อหาปัญหา หากไม่มีศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เด็กรุ่นใหม่จะมีคุณธรรมจริยธรรมสอนตนเองได้มากแค่ไหน และเกิดผลกระทบมากน้อยเพียงใดต่อสังคมไทย

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดเรื่องการไม่เลือกนับถือศาสนา (Irreligion) เป็นแนวคิดที่ปฏิเสธความเชื่อหรือการปฏิบัติทางศาสนา ประกอบด้วยหลากหลายมุมมองและลัทธิต่างๆ อาทิ เช่น

- ลัทธิอเทวนิยม (Atheism) คือ ลัทธิปฏิเสธหรือไม่เชื่อพระเจ้าหรือเทพเจ้า (Agnosticism),
- ลัทธิสงสัย (Scepticism) คือ มุมมองที่ไม่เชื่อถือหรือความไม่แน่ใจในข้ออ้างต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ปรากฏในหลายรูปแบบ อาทิ เช่น ด้านปรัชญา และวิทยาศาสตร์

- ลัทธิฆราวาส (Laicism) คือ กลุ่มที่แยกศาสนาออกจากรัฐบาล การเมืองการปกครอง พร้อมทั้งยังสนับสนุนให้พลเมืองทุกคนถูกปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน แม้ว่าตนเองจะนับถือศาสนาใดก็ตาม
- ลัทธิโลกิยนิยม (Secularism) เป็นแนวความคิดที่กว้างกว่าลัทธิฆราวาส คือ เป็นแนวคิดเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา มีความเป็นกลางทางศาสนา และการไม่เลือกปฏิบัติทางศาสนา

กรอบแนวคิดการวิจัย

ลัทธิต่างๆที่ได้ยกนำมาประกอบการวิจัยบทความนี้ ได้นำมาเปรียบเทียบกับสังคมยุคในปัจจุบัน จากการค้นคว้าและศึกษาหาข้อมูล ในกลุ่มวัยรุ่นหรือเยาวชน ซึ่งมีแนวความคิดที่แตกต่างกันออกไป โดยส่วนมากเด็กรุ่นใหม่ในสังคมไทย จะจัดอยู่ใน 2 กลุ่มหลัง คือ ลัทธิฆราวาส (Laicism) และ ลัทธิลัทธิโลกิยนิยม (Secularism) ซึ่ง 2 ลัทธินี้มีความต่างกันไม่มากเท่าไหร่นัก แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ การไม่เลือกปฏิบัติ

นั่นแสดงให้เห็นว่าเยาวชนคนรุ่นใหม่ มีความสนใจในเรื่องของความเท่าเทียมและเสรีภาพเป็นอย่างมาก แม้ไม่มีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว แต่พวกเขาเหล่านั้นก็สามารถปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมได้
ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเลือกนับถือศาสนาของเด็กรุ่นใหม่ ได้แก่

- การรับข้อมูลผ่านเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ ที่ทำให้เข้าถึงความรู้และความเชื่อหลากหลาย
- สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีการเปลี่ยนแปลงและเปิดกว้างอย่างมากในยุคปัจจุบัน
- การให้ความสำคัญกับเสรีภาพทางความคิดและการตัดสินใจด้วยตนเอง
- บทบาทของครอบครัวและการศึกษา ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในระดับหนึ่ง

ข้อดี-ข้อเสีย

<u>ข้อดีของการไม่มีศาสนา</u>

ในที่นี้หมายถึงการไม่ยึดติดหรือนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เป็นมุมมองที่กำลังได้รับความสนใจมากในสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะในหมู่คนรุ่นใหม่ที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพทางความคิดและจริยธรรมที่ไม่จำเป็นต้องอิงศาสนาโดยตรง ข้อดีของการไม่มีศาสนา โดยอาจสรุปได้ดังนี้

1.มีเสรีภาพทางความคิด

- ผู้ที่ไม่มีศาสนามีอิสระในการตั้งคำถามและเลือกความเชื่อ โดยไม่ถูกจำกัดด้วยคำสอนหรือกรอบศีลธรรมที่ตายตัวจากศาสนาใดศาสนาหนึ่ง
- สามารถเลือกแนวทางการใช้ชีวิตตามหลักเหตุผลมากกว่าความเชื่อ

2.ลดความขัดแย้งทางศาสนา

- การไม่มีศาสนาอาจช่วยลดการแบ่งแยก ความเกลียดชัง หรือการเหยียดศาสนา เพราะไม่มีการยึดถือว่าศาสนาหนึ่งดีกว่าหรือถูกต้องกว่าศาสนาอื่น
- สามารถเปิดใจรับฟังความเห็นของคนต่างศาสนาได้ง่ายขึ้น
- ลดการเกิดสงคราม ที่จะเกิดให้เกิดความจลาจล ลดการสร้างความเสียหายระหว่างประเทศได้

3.ยึดหลักจริยธรรมสากล

- แม้ไม่มีศาสนา แต่หลายคนยังคงยึดถือจริยธรรม เช่น ความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นค่านิยมสากลที่ไม่ต้องอิงศาสนาใดๆก็ได้
- ทำดีเพราะเชื่อว่าควรทำ ไม่ใช่เพราะกลัวบาปลงนรก หรือหวังบุญได้ขึ้นสวรรค์

4. ความยืดหยุ่นในการใช้ชีวิต

- ไม่ต้องผูกพันกับพิธีกรรมทางศาสนา หรือข้อห้ามบางอย่างที่ไม่เข้ากับวิถีชีวิตของตนเอง
- สามารถเลือกแนวทางที่เหมาะกับตนเอง เช่น การทำสมาธิ ปรัชญาเชิงพุทธ ปรัชญาตะวันตก ฯลฯ โดยไม่ต้องจำกัดตัวเองกับกรอบศาสนา

5.ส่งเสริมวิทยาศาสตร์และเหตุผล

- ผู้ที่ไม่มีศาสนามักยึดหลักวิทยาศาสตร์ เหตุผล และหลักฐานในการดำเนินชีวิต
- ส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆ และการเข้าใจโลกอย่างมีเหตุผลมากขึ้น

สรุป

ข้อดี

การไม่มีศาสนาไม่จำเป็นต้องแปลว่า “ไม่ดี” หรือ “ไม่มีคุณธรรม” แต่เป็นทางเลือกหนึ่งที่สะท้อนความเป็นอิสระในการคิดและการใช้ชีวิต โดยเน้นเหตุผล จริยธรรม และการเคารพผู้อื่น ซึ่งในบางบริบทอาจเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมและวัฒนธรรมที่เปิดกว้างมากขึ้น

ข้อเสียของการไม่มีศาสนา

การไม่มีศาสนา แม้จะมีข้อดีหลายด้านในเรื่องของเสรีภาพทางความคิดและความยืดหยุ่นในการใช้ชีวิต แต่ก็มีข้อเสียหรือบางประการที่ควรพิจารณาเช่นกัน โดยเฉพาะในแง่ของสังคม จริยธรรม และจิตใจ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1.ขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

- ศาสนาเป็นเครื่องที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของใครหลายคนในยามเผชิญปัญหา ความทุกข์ หรือการสูญเสีย
- คนที่ไม่มีศาสนาอาจจะรู้สึกโดดเดี่ยว หรือขาดที่พึ่งทางจิตใจเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก

2.ความสับสนในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม

- สำหรับบางคน การไม่มีกรอบศีลธรรมจากศาสนามาสอน อาจทำให้เกิดความสับสนว่าอะไร “ถูก” หรือ “ผิด”
- อาจขาดแนวทางชัดเจนในการตัดสินใจทางศีลธรรม โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ซับซ้อน

3.การขาดความเชื่อถือในสังคม

- ศาสนามักมีบทบาทในการสร้างค่านิยมร่วมกันของสังคม เช่น ความเมตตา ความเสียสละ
- เมื่อผู้คนจำนวนมากไม่มีศาสนา อาจทำให้ความรู้สึก ความสามัคคี หรือการร่วมมือในกิจกรรมทางสังคมบางอย่างลดลง

4.แรงกดดันจากครอบครัวหรือสังคม วัฒนธรรม

- ในสังคมที่ให้ความสำคัญกับศาสนา การไม่มีศาสนาอาจทำให้ถูกมองว่า “แปลก” หรือ “ไม่ดี”
- อาจเผชิญกับความคาดหวังจากครอบครัว เช่น ถูกบังคับให้ร่วมพิธีกรรมทางศาสนา หรือปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา

5.การตีความในด้านของเสรีภาพผิดพลาด

- บางคนอาจเข้าใจผิดว่า “ไม่มีศาสนา” เท่ากับ “ไม่ต้องรับผิดชอบ” หรือ “ทำอะไรก็ได้”
- หากขาดการอบรมจิตใจหรือการเรียนรู้ด้านจริยธรรมทางโลก อาจนำไปสู่พฤติกรรมเห็นแก่ตัวหรือไม่แคร์ผู้อื่น

การไม่มีศาสนาไม่ใช่เรื่องที่ผิด แต่ก็มีข้อเสียที่ต้องตระหนัก โดยเฉพาะในด้านของจิตใจ ความสัมพันธ์ในครอบครัว และความมั่นคงทางศีลธรรม หากไม่มีศาสนา สิ่งสำคัญคือต้องมี “หลักทางจริยธรรม” และ “เป้าหมายชีวิต” ที่มั่นคงเพื่อทดแทนบทบาทที่ศาสนาเคยมีในสังคม

ผลการวิจัย

ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด หรือไร้ศาสนา มนุษย์ทุกคนล้วนมีคุณธรรมภายในร้ากเหง้าของจิตใจ รัก โลภ โกรธ หลง การทำความดีความชั่ว อยู่ที่การสำนึกคิดของแต่ละคน ว่าสามารถนึกคิดและสอนตัวเองได้มากน้อยแค่ไหน ทั้งนี้ด้วยสภาพแวดล้อมและสังคม จึงมีส่วนเป็นอย่างมาก

ถ้าเปรียบเทียบกับคำสอนของหลายศาสนา แต่ละศาสนาก็มีทั้งข้อดีและข้อเสียต่างกันไป แต่สิ่งที่ทุกศาสนาสอน นั่นคือการสอนให้เราทุกคนเป็นคนดี หากไม่ยึดติดกับศาสนาใดศาสนาหนึ่งหรือเรียกว่าเคร่งมากเกินไป ก็จะทำให้ใช้ชีวิตได้อย่างเรียบง่ายในสังคม หากตึงมากเกินไป ก็จะทำให้อยู่ในสังคมยาก จึงอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ยาก

การศึกษาการเลือกนับถือศาสนาของเด็กรุ่นใหม่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเยาวชนเป็นกลุ่มประชากรที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและอนาคตของประเทศและสังคม และความเข้าใจในแนวคิด พฤติกรรมทางศาสนาของพวกเขาเหล่านั้น จะช่วยให้หน่วยงานต่างๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน และองค์กรศาสนา สามารถพัฒนาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสมกับยุคสมัย นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดการสร้างความเข้าใจและการยอมรับความหลากหลายทางความเชื่อในสังคมได้ดียิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

เด็กรุ่นใหม่ไม่ได้ละทิ้งการนับถือศาสนา แต่พวกเขาอาจมองว่าศาสนาในรูปแบบใหม่ที่เน้นความเข้าใจ เหตุผล และการนำไปใช้ในชีวิตจริงมากกว่าการยึดติดตามแบบเดิม การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นโอกาสในการส่งเสริมศาสนาให้ปรับตัวและมีบทบาทที่ตอบโจทย์ยุคสมัยมากขึ้น

แนวโน้มเด็กรุ่นใหม่ที่ไม่เลือกนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง หรือยึดถือศาสนาในรูปแบบที่ยืดหยุ่น แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและความเชื่อที่มีผลต่อบทบาทของศาสนาในสังคม นอกจากนี้ยังส่งผลต่อรูปแบบการสร้างค่านิยมและจริยธรรมในสังคม โดยเฉพาะในด้านความเมตตา ความรับผิดชอบ และความเคารพผู้อื่น เด็กรุ่นใหม่กับการเลือกนับถือศาสนาจึงเป็นประเด็นที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ การเข้าใจแนวโน้มและปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจนี้ จะช่วยให้สังคมสามารถปรับตัวและพัฒนากลยุทธ์ในการส่งเสริมคุณธรรมและความเข้าใจที่เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ได้

ข้อเสนอแนะ

แม้ในปัจจุบันจะไม่สามารถบังคับให้เยาวชนคนรุ่นใหม่หันมาเลือกนับถือศาสนาได้ แต่สิ่งที่สังคมสามารถปลูกฝังได้ นั่นคือคุณธรรมที่ทุกคนพึงควรมี โดยเริ่มจาก

1.ครอบครัว

เพราะเป็นปัจจัยหลักสำคัญ ที่สร้างคนให้เป็นคนคือครอบครัว พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่น้อง หากพื้นฐานครอบครัวดี เยาวชนอนาคตของชาติก็จะมีคุณธรรม สร้างแบบอย่าง โดยเฉพาะผู้ใหญ่ควรแสดงให้เด็กเห็นถึงคุณธรรมและจริยธรรมในชีวิตประจำวัน เด็กควรมีความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัยเมื่ออยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ตนเองอยู่

2.โรงเรียน

สอดแทรกคุณธรรมไว้ในวิชาเรียน ฝึกทักษาะการใช้ชีวิตที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม เช่น การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น พูดคุยกับเด็กเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมอย่างเปิดเผยและเป็นกันเอง

ให้เด็กมีส่วนร่วมและการตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ใช้รางวัลและบทลงโทษเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม

3.สังคม (สื่อโซเชียลมีเดีย)

อิทธิพลจากสื่อโซเชียลก็สำคัญเป็นอย่างมาก เพราะต้องทำสื่อที่ออกมาปลูกฝังให้เยาวชนมีจิตสำนึกหรือคุณธรรม พัฒนาสื่อให้มีความทันสมัย เพราะเด็กรุ่นใหม่นิยมใช้โซเชียลกันเป็นจำนวนมาก ทำสื่อที่แฝงด้วยคุณธรรมจริยธรรม ให้เยาวชนได้ดูเป็นต้นแบบ เพราะหากทุกคนล้วนมีคุณธรรม สังคมก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสงบและความสุข

รายการอ้างอิง (References)

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์. (2565). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็กปฐมวัย: เริ่มต้นที่หัวใจ. https://preschool.or.th/content/documents/moral-development-from-the-heart.pdf

ธีรยุทธ บุญมี. (2561). คนรุ่นใหม่กับโลกไร้ศาสนา. ประชาชาติธุรกิจ.

Eldridge, S. (2022). Irreligion. Encyclopaedia Britannica. https://www-britannica-com.translate.goog/topic/irreligion

Pew Research Center. (2021). The future of world religions: Population growth projections, 2010–2050. https://www.pewresearch.org

Taylor, C. (2007). A secular age. Harvard University Press.

Zuckerman, P. (2014). Living the secular life: New answers to old questions. Penguin Books.

ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “ทองประกายแสด”

Social reflection that appears in the novel "Thong Prakai Saed"

ปรีดา เกื้อก่ออ่อน และ ศิริลักษณ์ คำมีผล

Prida Kueako-on and Sirilak Kammeepon

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “ทองประกายแสด” ซึ่งประพันธ์โดย สุวรรณี สุคนธา โดยบริษัท สามัคคีสาร (ดอกหญ้า) จำกัด (มหาชน) ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2540 ความยาว 645 หน้า โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดของพัชรินทร์ บูรณะกร และชัยวัฒน์ ไชยสุข และนำเสนอข้อมูลผลการวิเคราะห์ในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาพสะท้อนสังคม ด้านชีวิตความเป็นอยู่ พบภาพสะท้อนที่เกี่ยวข้องกับการสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะความยากจนที่ผลักดันให้ต้องปรับตัวและเลือกเส้นทางชีวิตเพื่อความอยู่รอด นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นถึงเมืองหลวงที่เต็มไปด้วยโอกาส แต่มาพร้อมกับการแข่งขันการเอารัดเอาเปรียบ และชีวิตที่ขึ้นอยู่กับเงินเป็นหลัก 2) ภาพสะท้อนสังคม ด้านครอบครัว พบภาพสะท้อน ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว และครอบครัวชนชั้นล่าง ชนชั้นกลางต้องดิ้นรนกับปัญหาต่าง ๆ 3) ภาพสะท้อนสังคม ด้านการศึกษา พบภาพสะท้อนที่เกี่ยวข้องกับความท้าทายของการศึกษา โอกาสการเข้าถึงการศึกษา ระบบการศึกษา ความสามารถในการเอาตัวรอดที่ไม่แพ้การศึกษาในระบบ และ 4) ภาพสะท้อนสังคม ด้านเศรษฐกิจ พบภาพสะท้อนสังคมที่เกี่ยวกับอาชีพ รายได้ การใช้จ่าย ภาพเศรษฐกิจในสังคมผ่านวิถีชีวิต และปัญหาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อชีวิต

คำสำคัญ: ภาพสะท้อน, สังคม, นวนิยาย, ทองประกายแสด

Abstract

This research aims to study the reflection of society as depicted in the novel *Thong Prakai Saet* (Golden Glitter), written by Suwanni Sukhontha and published by Samakkhisarn (Dokya) Public Company Limited in 1997. The novel comprises 645 pages. The study applies the conceptual frameworks of Patcharin Buranakorn and Chaiwat Chaisuk. The findings are presented through descriptive analysis.

The findings are as follows: 1) Social Reflection on Living Conditions: The novel reflects the lives of people in society, particularly the poverty that forces individuals to adapt and choose paths to survive. It also depicts the capital city, filled with opportunities, but accompanied by competition, exploitation, and a life dominated by money. 2) Social Reflection on Family: The novel portrays family

problems, relationships within families, and the struggles of lower and middle-class families facing various challenges. 3) Social Reflection on Education: The novel highlights the challenges in accessing education, the education system, and the ability to survive without formal education. 4) Social Reflection on Economy: The novel reflects on occupations, income, spending, and the economic landscape of society, showing how economic issues affect people’s lives through their daily practices.

Keywords: Reflection, Society, Novel, Thong Prakai Saed

บทนำ

วรรณกรรมเป็นงานเขียนที่มีคุณค่าทางภาษา วัฒนธรรม และศิลปะ สะท้อนความคิด ความเชื่อ และอารมณ์ของมนุษย์ โดยมุ่งให้ความบันเทิง ความรู้ และกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556, น. 1100) นิยาม คำว่า วรรณกรรม หมายถึง งานหนังสือ และบทประพันธ์ทุกประเภท ทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรอง เช่น เดียวกับอิงอร สุพันธ์วณิช (2547, น. 1) ที่กล่าวว่าวรรณกรรม คือ หนังสือหรือเอกสารที่มีชั้นเชิงทางศิลป์ ในปัจจุบันวรรณกรรมครอบคลุมงานเขียนหลากหลาย เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น บทกวี และสารคดี ไพลิน วานิชจรัสกิจ (2560, น. 16) แบ่งวรรณกรรมเป็น 2 ประเภท คือ 1) สารคดี ที่เน้นข้อเท็จจริงและความถูกต้องของข้อมูล 2) บันเทิงคดี ที่เน้นความสนุกสนานและข้อคิด โดยวรรณกรรมอาจอยู่ในรูปแบบร้อยแก้วหรือร้อยกรอง

นวนิยายเป็นงานเขียนที่มีลักษณะเป็นเรื่องราวขนาดยาว ถ่ายทอดเหตุการณ์ ตัวละคร และพัฒนาการ ของเรื่อง ซึ่งอาจเป็นเรื่องสมมติหรืออิงจากความเป็นจริง โครงสร้างของนวนิยายมีความซับซ้อน สามารถดำเนินเรื่องได้หลายแบบ และไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับเหตุการณ์จริง อิงอร สุพันธ์วณิช (2547, น. 3) ระบุว่านวนิยาย เป็นวรรณกรรมร้อยแก้วที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก พัฒนา มาจากการเล่านิยาย ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ มีการแยกสำนวนบรรยายและสำนวนสนทนาอย่างชัดเจน วนิดา บำรุงไทย (2544, น. 50-100) แบ่งนวนิยายออกเป็นหลายประเภท เช่น นวนิยายจิตวิทยา นวนิยายสืบสวน นวนิยายประวัติศาสตร์ นวนิยายวิทยาศาสตร์ นวนิยายรัก และนวนิยายแนวสังคม ซึ่งมุ่งเน้นสะท้อนปัญหาสังคม ความไม่เท่าเทียม และสภาพแวดล้อม ผ่านตัวละคร ทำให้ผู้อ่านเข้าใจปัญหาสังคมอย่างลึกซึ้ง

ทองประกายแสด เป็นนวนิยายแนวสังคมที่สะท้อนความเป็นจริงของชีวิต โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับครอบครัว ความรัก และปัญหาทางสังคม ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวผ่านตัวละครเอกที่ชื่อ ทองดี ซึ่งเป็นหญิงสาว ที่ต้องดิ้นรนเพื่อให้หลุดพ้นจากความลำบากยากจนและไล่ตามความฝันที่จะเป็นดาราดัง เรื่องราวเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2510 (เพจ : Allmagazine Online) ซึ่งเป็นช่วงที่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากระบบ กึ่งเกษตรกรรมไปสู่เศรษฐกิจแบบทุนนิยม คนชนบทจำนวนมากอพยพเข้าเมืองเพื่อหาเลี้ยงชีพ ทองดีเองเป็นเด็กสาวที่มาจากครอบครัวยากจน ขาดความรักและการอบรมจากครอบครัว เธอใช้ความงามและความสัมพันธ์กับผู้ชายเป็นเครื่องมือในการไต่เต้าไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า สิ่งที่โดดเด่นของนวนิยาย

เรื่องนี้คือ การนำเสนอภาพ ของผู้หญิงในแง่ที่แตกต่างไปจากนวนิยายไทยยุคก่อน ซึ่งมักเน้นความเป็นผู้หญิงที่ดี มีความอดทน และบริสุทธิ์ แต่ทองดีกลับเป็นตัวละครที่กล้าหาญ ทะเยอทะยาน และใช้ชีวิตอย่างตรงไปตรงมา แม้ต้องเผชิญกับการดูถูก จากสังคม นวนิยายเรื่องทองประกายแสด ได้รับความนิยมสูงสุดในปี 2517 นำมาสร้างเป็นภาพยนตร์และละครโทรทัศน์หลายครั้ง เนื้อเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงการดิ้นรนของมนุษย์ การต่อสู้กับชะตากรรม และความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง แม้ในตอนจบทองดีต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยวเดียวดาย อ้างว้างก็ตาม แต่ก็ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงความพยายามของผู้หญิงคนหนึ่งที่มุ่งมั่นจะเปลี่ยนแปลงตัวเองไปสู่สิ่งที่ดีกว่า เช่นเดียวกับสังคมไทยที่ยังคงแสวงหาทางออกจากความมืดมน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “ทองประกายแสด”

แนวคิดและทฤษฎี

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนสังคม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาภาพสะท้อนสังคมผู้วิจัยนำกรอบแนวคิดของพัชรินทร์ บูรณะกร (2558) เรื่อง “ภาพสะท้อนสังคมไทยในวรรณกรรมของงามพรรณ เวชชาชีวะ” และกรอบแนวคิดของ ชัยวัฒน์ ไชยสุข (2558) เรื่อง “กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมบันเทิงคดีของมกุฏ อรฤดี” มาปรับใช้เป็นกรอบแนวคิดภาพสะท้อนสังคมใน 4 ประเด็น ดังนี้

1. ด้านชีวิตความเป็นอยู่
2. ด้านครอบครัว
3. ด้านการศึกษา
4. ด้านเศรษฐกิจ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้นวนิยายเรื่อง “ทองประกายแสด” จำนวน 645 หน้า ของ สุวรรณี สุคนธา จัดพิมพ์โดย บริษัท สามัคคีสาร (ดอกหญ้า) จำกัด (มหาชน) ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2540

3. เครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยปรับกรอบแนวคิดของพัชรินทร์ บูรณะกร (2558) เรื่อง “ภาพสะท้อนสังคมไทยในวรรณกรรมของงามพรรณ เวชชาชีวะ” และแนวคิดของ ชัยวัฒน์ ไชยสุข (2558) เรื่อง “กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมบันเทิงคดีของมกุฎ อรฤดี”

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่อไปนี้

4.1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม

4.1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนวนิยาย

4.1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนสังคม

4.1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 รวบรวมเนื้อหา บทบรรยาย และบทสนทนาจากนวนิยายเรื่อง “ทองประกายแสด” ของสุวรรณี สุคนธา ที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคมตามกรอบที่ได้กำหนดไว้ในขอบเขตเนื้อหา

4.3 นำข้อมูลทั้งหมดมาโดยแยกตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้ดังนี้

4.3.1 ด้านชีวิตความเป็นอยู่

4.3.2 ด้านครอบครัว

4.3.3 ด้านการศึกษา

4.3.4 ด้านเศรษฐกิจ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) โดยปรับกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์จากงานวิจัยของพัชรินทร์ บูรณะกร (2558) เรื่อง “ภาพสะท้อนสังคมไทยในวรรณกรรมของงามพรรณ เวชชาชีวะ” และกรอบแนวคิดของ ชัยวัฒน์ ไชยสุข (2558) เรื่อง “กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมบันเทิงคดีของมกุฎ อรฤดี” จากนั้นนำข้อความมาวิเคราะห์โดยละเอียดตามประเด็นที่กำหนดไว้ คือ ประเด็นภาพสะท้อนสังคม 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านชีวิตและความเป็นอยู่ 2. ด้านครอบครัว 3. ด้านการศึกษาและ4. ด้านเศรษฐกิจ แล้วนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “ทองประกายแสด” ของสุวรรณี สุคนธา มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “ทองประกายแสด” ข้อมูลที่ใช้ ในการวิจัย คือ บทบรรยาย บทสนทนา ในนวนนิยายทองประกายแสด แนวคิดเรื่องภาพสะท้อนสังคม ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดของพัชรินทร์ บูรณะกร (2558) เรื่อง “ภาพสะท้อนสังคมไทยในวรรณกรรมของงามพรรณเวชชาชีวะ” และแนวคิดของ ชัยวัฒน์ ไชยสุข (2558) เรื่อง “กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคม ในวรรณกรรมบันเทิงคดีของมกุฎ อรฤดี” ทั้งนี้ประโยชน์ที่คาดว่าได้รับ คือได้ทราบภาพสะท้อนสังคมในด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในนวนนิยายเรื่อง “ทองประกายแสด”

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์พบว่าภาพสะท้อนสังคม ทั้งหมด 4 ด้าน โดยเรียงจากด้านที่พบมากที่สุด ไปด้านที่พบน้อยที่สุด ดังนี้

1. ด้านชีวิตความเป็นอยู่ พบมากที่สุดเป็นอันดับแรก เพราะส่วนใหญ่ในนวนิยายเรื่องทองประกายแสด จะสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพบ้านเรือน การจราจร ความยากจน การเอาตัวรอด และความไม่มั่นคงทางชีวิตเป็นส่วนหนึ่ง จึงทำให้ด้านชีวิตความเป็นอยู่พบมากกว่าด้านอื่น ๆ

ตัวอย่าง

“ใคร ๆ ก็อยากมากินกาแฟร้านเตี่ยของทองดี อยากมานั่งกินเหล้าที่นี่ แม้ว่า*ร้านของเตี่ยจะเป็นร้านซอมซ่อ แก้วเป็นคราบก็ตาม*”

(น. 2)

ตัวบทข้างต้นกล่าวถึง ร้านกาแฟของเตี่ย แม้จะมีสภาพทรุดโทรมและเก่าแก่ ขาดการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพที่ดี แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตในยุคนั้น ซึ่งบ้านเรือนส่วนใหญ่ยังคงเป็นลักษณะร่วมสมัย มีการใช้วัสดุธรรมชาติร่วมกับเทคโนโลยีที่เพิ่งเริ่มพัฒนา แต่ยังไม่ก้าวหน้าเหมือนในยุคปัจจุบันที่เน้นการนำเทคโนโลยีล้ำสมัยมาเป็นส่วนสำคัญ อย่างไรก็ตามร้านกาแฟของเตี่ยยังคงเป็นสถานที่ที่ผู้คนในชุมชนแวะเวียนมานั่งดื่มกาแฟหรือแม้กระทั่งดื่มเหล้ากันอย่างสม่ำเสมอ สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของชุมชนที่ไม่ได้ยึดติดกับความหรูหรา ความสมบูรณ์แบบ หรือมาตรฐานด้านสุขอนามัย ถึงแม้ว่าแก้วน้ำหรือเครื่องใช้ในร้านอาจไม่ได้สะอาดเรียบร้อยก็ตามความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนแห่งนี้จึงดูเหมือนจะไม่ได้อยู่ในสภาพที่ดีนัก บ่งบอกถึงการขาดสุขอนามัยและการดูแลด้านความเป็นอยู่ แต่ในขณะเดียวกัน ก็สะท้อนถึงความเรียบง่าย และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยังคงแน่นแฟ้นภายในชุมชน

2. ด้านเศรษฐกิจ พบมากเป็นอันดับสอง เพราะคนในสังคมส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจมากกว่าปัจจัยอื่น จึงทำให้คนในสังคมต้องทำทุกวิถีทางเพื่อเอาชีวิตรากฐานตัวเอง

ตัวอย่าง

“*หล่อนล้างแก้วกาแฟลวก ๆ โดยจุ่มลงกับน้ำครั้งเดียวเท่านั้น* เรียกว่าล้างก็ไม่ถนัดนัก เรียกว่าจุ่มยังดี เสียกว่า แก้วน้ำร้อนของเตี่ยไม่เคยใสและสะอาดเลยเพราะฝีมือทองดี แต่ผู้คนก็ยังนิยมมากินกาแฟในตอนเช้า เหล้าในตอนค่ำ”

(น. 2)

ตัวบทข้างต้นกล่าวถึง การทำมาหาเลี้ยงชีพแบบเรียบง่ายและไม่เน้นคุณภาพ การล้างแก้วกาแฟแบบ “ลวก ๆ ” หรือการที่ “แก้วน้ำร้อนของเตี่ยไม่เคยใสและสะอาด” สะท้อนถึงการดำเนินธุรกิจแบบขนาดเล็ก ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร อาจแสดงถึงสภาพเศรษฐกิจที่ยังไม่มั่นคงทำให้เจ้าของร้านหรือแรงงานอย่าง "ทองดี" ต้องดำเนินกิจการโดยลดต้นทุน ร้านกาแฟขนาดเล็กเช่นนี้ยังเป็นตัวแทนของกลุ่มแรงงานนอกระบบ ซึ่งแม้จะไม่ได้มีโอกาสเข้าถึงทุนหรือทรัพยากรมากนัก แต่ก็สามารถสร้างรายได้เลี้ยงชีพได้อย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและความอดทนต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มองว่าช่วงเวลาที่สังคมเริ่มเปลี่ยนไปสู่การบริโภคที่มีมาตรฐานสูงขึ้น ร้านของเตี่ยที่ยังคงดำเนินธุรกิจ

ในลักษณะเดิมอาจเป็นตัวแทนของกลุ่มคนที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ร้านกาแฟของเตี่ย ก็ยังคงเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับผู้คน ในชุมชนทั้งในแง่เศรษฐกิจระดับฐานรากและคุณค่าทางสังคมที่ช่วย หล่อเลี้ยงจิตใจของผู้คนในยุคนั้น

3. ด้านครอบครัว พบเป็นอันดับสาม เพราะครอบครัวไม่ได้ถูกให้เป็นสถาบันที่สำคัญในสังคม เนื่องจากครอบครัวไม่สามารถเป็นหลักประกันความมั่งคงของชีวิตได้ จึงต้องมีชีวิตด้วยตัวเองมากกว่าพาพึ่งครอบครัว

ตัวอย่าง

“ทองดีไม่ใช่ลูกจริง ๆ ของเตี่ยและแม่ หากแต่เป็นลูกของน้องสาว โดยแท้แล้วทองดีเป็นหลานของแม่ แต่*แม่แท้ ๆ ของทองดียกให้แม่คนนี้ตั้งแต่ทองดียังแบเบาะ* หล่อนเรียกป้าว่าแม่เรียกแม่ว่าน้า เรียกสามีของป้า ว่าเตี่ย” (น. 1-2)

ตัวบทข้างต้นกล่าวถึง เด็กสาวที่มีชื่อว่าทองดีที่อาศัยอยู่กับครอบครัวหนึ่ง ซึ่งเป็นครอบครัวของพี่สาว ของแม่ แต่ทองดีไม่ใช่ลูกแท้ ๆ เนื่องจากแม่แท้ ๆ ได้ยกทองดีให้กับป้าตั้งแต่ยังเล็ก สะท้อนให้เห็นภาพปัญหาครอบครัวที่ขาดการวางแผนการสร้างครอบครัว จากตัวของแม่ทองดีที่ไม่มีความพร้อมหรือจัดการกับชีวิตครอบครัวให้เหมาะสมไม่ได้ ส่งผลให้ตัวเองต้องยกลูกให้คนอื่นเลี้ยงดูแทน ปัญหาครอบครัวที่ขาดการวางแผน อาจดูเหมือนเรื่องเล็กในระยะเริ่มต้น แต่เมื่อสะสมมากขึ้นจะส่งผลกระทบร้ายแรงต่อชีวิตครอบครัว และสังคมโดยรวม

4. ด้านการศึกษา พบน้อยที่สุด เพราะคนในสังคมส่วนใหญ่ มักมองว่าการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญของคนที่มีโอกาสและมีฐานะที่มั่นคงมากกว่า จึงทำให้คนในสังคมไม่ตระหนักถึงควาสำคัญของการศึกษา เนื่องจากการศึกษายังเข้าถึงยากและถูกมองว่าไม่ใช่ทางออกหลักของชีวิต

ตัวอย่าง

“แต่ว่างานบ้านนี้ก็หนักเหลือเกิน *หล่อนได้เรียนเพียงจบประถมสี่* ก็ต้องออกมาช่วยเตี่ยขายกาแฟขายเหล้า เตี่ยว่าเป็นลูกผู้หญิงเรียนไปก็ลงท้ายต้องมีผัวด้วยกันทุกคน”

(น. 3)

ตัวบทข้างต้นกล่าวถึง ผู้หญิงที่อาศัยอยู่กับครอบครัวที่มีฐานะยากจนไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาเรียนจบแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วต้องออกจากโรงเรียนเพื่อมาช่วยงานบ้านและช่วยขายกาแฟ เพราะที่บ้านให้เหตุผลว่าผู้หญิงถึงเรียนไปสุดท้ายก็ต้องมีสามีกันทุกคน สะท้อนถึงข้อจำกัดทางการศึกษาที่มีในชนชั้นต่ำซึ่งการศึกษาถือเป็นการลงทุนในอนาคต หากได้รับการสนับสนุนให้ศึกษาต่อ ผู้หญิงจะสามารถพัฒนาความสามารถของตนเองได้มากขึ้น และมีโอกาสที่ดีขึ้นในชีวิต โดยไม่ต้องพึ่งพาแค่การแต่งงานหรือการทำงานที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพทางปัญญา การที่ผู้ใหญ่ในครอบครัวมองว่าการศึกษาไม่จำเป็นต้องเรียนสูงเกินไป ทำให้ผู้หญิงในสมัยนั้นที่ต้องการการศึกษากลายเป็นเสียโอกาสที่จะพัฒนาตนเอง

และเพิ่มโอกาสในชีวิตผ่านการเรียนรู้ การที่การศึกษาถูกมองเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับผู้หญิงในครอบครัวฐานะยากจนบ่งบอกถึงการขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์และการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศในสังคมไทย ในช่วงเวลานั้น

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “ทองประกายแสด” ผู้วิจัยจะนำเสนอสรุปผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “ทองประกายแสด” มีความโดดเด่นในเรื่องของภาพสะท้อนสังคมแต่ละด้าน อาทิ ด้านชีวิตความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา ด้านครอบครัว และด้านเศรษฐกิจ ของผู้คนในยุคสมัยนั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ผลการวิจับพบว่า ภาพสะท้อนสังคมด้านชีวิตความเป็นอยู่ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องทองประกายแสดสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมอย่างชัดเจน โดยตัวเอกของเรื่อง ต้องปรับตัวและเลือกวิถีชีวิตที่ทำให้เธอสามารถหลุดพ้นจากความยากจน แม้บางครั้งจะต้องตัดสินใจในเรื่องที่ขัดกับศีลธรรม โดยสะท้อนให้เห็นว่าคนที่เกิดในสังคมที่ยากจน อาจต้องเลือกทางที่ทำให้ตัวเองอยู่รอด เลยต้องไปเผชิญหน้าในเมืองหลวงที่เป็นจุดศูนย์กลางของโอกาส แต่ขณะเดียวกันก็เต็มไปด้วยการแข่งขัน การเอารัดเอาปรียบ และการใช้ชีวิตที่ต้องพึ่งพาเงินเป็นหลักซึ่งนวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สะท้อนสังคมด้านชีวิตความเป็นอยู่อย่างสมจริง และชี้ให้เห็นถึงแรงผลักดันที่ทำให้ คนตัดสินใจเลือกเส้นทางชีวิตของตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรินทร์ บูรณะกร (2558) ศึกษา “ภาพสะท้อนสังคมไทยในวรรณกรรมของงามพรรณ เวชชาชีวะ” ซึ่งมีลักษณะของเนื้อเรื่องในทางที่สะท้อนให้เห็นที่อยู่อาศัยของคนไทยไม่เพียงแต่แสดงถึงรูปแบบการก่อสร้างบ้านเรือนที่แตกต่างกันระหว่างชนบทและเมืองหลวงเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงวิถีชีวิต การพึ่งพาธรรมชาติ และการประกอบอาชีพที่หลากหลายของคนไทยในแต่ละพื้นที่อีกด้วย

ผลการวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนสังคมด้านครอบครัวที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องทองประกายแสดสะท้อน ทำให้เห็นภาพของครอบครัวชนชั้นล่างและชนชั้นกลางที่ต้องดิ้นรนต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และวิถีชีวิตของตัวละคร ครอบครัวในเรื่องเต็มไปด้วย ทั้งความรักและความกดดัน มีทั้งการช่วยเหลือกันและความคาดหวังที่ถาโถม ทำให้ตัวละครต้องเลือกเส้นทางชีวิตบางอย่างเพื่อเอาตัวรอด บทบาทของครอบครัวจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดอนาคตของตัวละครในเรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ ไชยสุข (2558) ศึกษา “กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมบันเทิงคดี ของมกุฏ อรฤดี” ซึ่งมีลักษณะวรรณกรรมบันเทิงคดีของมกุฏ อรฤดี มักใช้ตัวละครเด็กในการดำเนินเรื่อง ทำให้สามารถสะท้อนภาพของครอบครัวในมุมมองที่หลากหลาย ผลงานที่เขียนภายใต้นามปากกา "มกุฏ อรฤดี" และ "นิพพานฯ" มักนำเสนอทั้งครอบครัวที่มีความสุขและครอบครัวที่มีปัญหาความขัดแย้ง ขณะที่ผลงานในนามปากกา "วาวแพร" เน้นสะท้อนความรักและความผูกพันในครอบครัวเป็นหลัก ส่วนปัญหาครอบครัวจะถูกกล่าวถึงเพียงบางเรื่อง

ผลการวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนสังคมด้านการศึกษาปรากฏในนวนิยายเรื่องทองประกายแสดสะท้อนให้เห็นภาพของการศึกษาในสังคมที่มีความแตกต่างระหว่างคนในสังคมที่มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาได้ยาก แต่สำหรับทองดีกลายเป็นความท้าทายสำหรับเธอ โอกาสในการเรียนรู้ทำให้ทองดีต้องเลือกเส้นทางที่ต้องอาศัย การพึ่งพาตนเอง และใช้ ทักษะในการปรับตัว มากกว่าการพึ่งพาการศึกษาแบบดั้งเดิม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ ไชยสุข (2558) ศึกษา “กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมบันเทิงคดีของมกุฏ อรฤดี” ซึ่งมีลักษณะของเนื้อเรื่องในทางที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทางการศึกษาในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโอกาสที่ไม่เท่าเทียม ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ อุดมการณ์ของครู และบทบาทของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นประเด็นที่ยังคงสะท้อนถึงปัญหาการศึกษาไทยในปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนสังคมด้านเศรษฐกิจปรากฏในนวนิยายเรื่องทองประกายแสดสะท้อนให้เห็นภาพของเศรษฐกิจในสังคมไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพ การจำหน่วยจ่ายแจก การหารายได้ การบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ตัวละครในเรื่องต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและการตัดสินใจของพวกเขา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ ไชยสุข (2558) ศึกษา “กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคม ในวรรณกรรมบันเทิงคดีของมกุฏ อรฤดี” ซึ่งมีลักษณะของเนื้อเรื่องในทางที่สะท้อนให้เห็นปัญหาความยากจน ของเกษตรกรในชนบท ที่ต้องเผชิญกับอุปสรรคทางเศรษฐกิจจากหลายปัจจัย เช่น ภัยธรรมชาติ การถูกเอารัด เอาเปรียบและปัจจัยทางสังคม รวมถึงประเด็นของบุคคลที่ไม่พยายามพัฒนาตนเอง ขณะเดียวกันก็ได้นำเสนอ ภาพของผู้ที่ขยันขันแข็งจนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

การศึกษาครั้งนี้ทำให้เข้าใจภาพสะท้อนสังคมด้านชีวิตความเป็นอยู่ ด้านด้านครอบครัวด้านการศึกษา และด้านเศรษฐกิจที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “ทองประกายแสด” ซึ่งส่วนใหญ่มาจากบริบททางสังคมและเศรษฐกิจของยุคสมัยที่ตัวละครดำรงชีวิตอยู่ นวนิยายได้นำเสนอเรื่องราวของตัวละครที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำรงชีวิต ท่ามกลางความเหลื่อมล้ำทางสังคม และโอกาสที่ไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและสามารถนำผลการศึกษาค้นคว้าไปใช้ในการเรียน การสอนที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคมต่อไปได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาภาพสะท้อนสังคมในนวนิยายเรื่องอื่น เช่น คำพิพากษา ชีวิตนอกกรอบ ลำเนา

2. ควรศึกษานวนิยายเรื่องทองประกายแสด ในประเด็นอื่น ๆ เช่น แรงจูงใจและกระบวนการตัดสินใจของ "ทองดี" ในการไต่เต้าทางสังคม แนวคิดเรื่องความสำเร็จในสังคมไทย: ศึกษาผ่านตัวละครในทองประกายแสด กลวิธีการการเล่าเรื่อง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ชัยวัฒน์ ไชยสุข. (2559). กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรม บันเทิงคดีของ มกุฎ อรฤดี. 15 ธันวาคม 2567. จาก http://jhusoc.bru.ac.th/wpcontent/uploads/2017/02/4.chaiwat.pdf.

พัชรินทร์ บูรณะกร. (2558). ภาพสะท้อนสังคมไทยในวรรณกรรมของ งามพรรณ เวชชาชีวะ. 15 ธันวาคม 2567. จาก https://shorturl.asia/J7wZH.

ไพลิน วานิชจรัสกิจ. (2560). การสร้างตัวบทพระราชนิพนธ์ในพระบามสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. 13 ธันวาคม 2567. จาก https://shorturl.asia/MCn4F.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี.

วนิดา บำรุงไทย. (2544). ศาสตร์และศิลป์แห่งนวนิยาย. สุวีริยาสาส์น.

สุวรรณี สุคนธา. (2540). ทองประกายแสด. บริษัท สามัคคีสาร (ดอกหญ้า) จำกัด (มหาชน).

อิงอร สุพันธ์วณิช. (2547). วรรณกรรมวิจารณ์. 7 ธันวาคม 2567. จาก https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/2763.

อุไรวรรณ สิงห์ทอง. (2556). การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเสี่ยงทาย : กรณีศึกษาวัดและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดตาก. 7 ธันวาคม 2567. จาก https://shorturl.asia/OePha.

Page : Allmagazine . (2567). "ทองประกายแสด” หญิงกินผัวกับการดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด. 20 ธันวาคม 2567. จาก https://www.allmagazineonline.com/the-lady-and-her-lovers-series/.

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนในติ๊กต็อก ช่อง คนตื่นธรรม

Linguistic Strategies Used in Warning Speech Acts in TikTok Channel "Khon Tuen Tham”

วรพงศ์ ไชยฤกษ์ และ ณัฏฐณิชา เอกวิลัย

Worapong Chairerk and Nattanicha Eakwilai

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนในติ๊กต็อก ช่อง คนตื่นธรรม เป็นกรณีศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาย้อนหลังระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน ถึง 31 สิงหาคม 2567 โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเฉพาะคลิปที่มีจำนวนการเข้าชมตั้งแต่ 300,000 ขึ้นไป ได้คลิปทั้งหมด 88 คลิป เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ในติ๊กต็อก ช่อง คนตื่นธรรม ด้วยแนวคิดกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือน และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่ากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนไว้ 2 กลวิธี ได้แก่ 1) กลวิธีทางภาษาแบบตรง พบจำนวน 78 บท คิดเป็นร้อยละ 88.63 ประกอบด้วย การบอกว่าการกระทำนั้นไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม จำนวน 55 บท การสั่งให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้น จำนวน 7 บท และการใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ จำนวน 16 บท 2) กลวิธีทางภาษาแบบอ้อม จำนวน 10 บท คิดเป็นร้อยละ 11.36 ประกอบด้วย การเสนอแนะ จำนวน 5 บท การใช้สำนวน จำนวน 1 บท การแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำนั้น จำนวน 2 บท การเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม จำนวน 1 บท และการอ้างกฎหรือสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม จำนวน 1 บท

คำสำคัญ: กลวิธีทางภาษา วัจนกรรมการตักเตือน ติ๊กต็อก ช่องคนตื่นธรรม

Abstract

This research aims to examine linguistic strategies employed in admonitory discourse on TikTok, specifically focusing on the "Khon Tuen Tham" channel as a case study. Data were collected through retrospective analysis of content posted between June 1 and August 31, 2024. The sample consisted of 88 video clips selected through purposive sampling, with each clip having a minimum of 300,000 views. The research instrument was a linguistic strategy analysis framework for admonitory discourse on the TikTok channel "Khon Tuen Tham," based on theoretical concepts of linguistic strategies in admonitory speech acts. The findings are presented through descriptive analysis.

The research findings reveal two primary categories of linguistic strategies used in admonitory discourse: 1) Direct linguistic strategies, found in 78 instances (88.63%), comprising three subcategories: expressing that actions are wrong, incorrect, or inappropriate (55 instances); commanding cessation or correction of behaviors (7 instances); and using expressions of dissatisfaction (16 instances). 2) Indirect linguistic strategies, found in 10 instances (11.36%), comprising five subcategories: making suggestions (5 instances); using idioms or figurative expressions (1 instance); expressing disagreement with actions (2 instances); narrating or questioning other matters to indicate impropriety (1 instance); and citing rules, external authorities, or other individuals to demonstrate impropriety (1 instance).

Keywords: linguistic strategies, admonitory discourse, TikTok, Khon Tuen Tham channel

บทนำ

ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารของมนุษย์ที่ใช้ถ่ายทอดความคิด ความต้องการ และแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลรอบข้าง ภานุวัฒน์ กองราช (2554, น. 1) กล่าวถึงการสื่อสารว่าเป็นพฤติกรรมขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบุคคลการสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อสังคมและชีวิตประจำวันเป็นอย่างมากในแต่ละวันมนุษย์ใช้การสื่อสารอยู่ตลอดเวลาทั้งการสื่อสารกับตนเองการสื่อสารกับผู้อื่นตั้งแต่บุคคลในครอบครัว กลุ่มเพื่อน ผู้ร่วมงาน และทุกกิจกรรมในการดำเนินชีวิตต้องใช้การสื่อสารด้วยกันการสื่อสารจึงเป็นกระบวนการที่ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงได้พัฒนารูปแบบการสื่อสารให้มีความหลากหลาย อาทิ การสื่อสารด้วยภาพ การสื่อสารด้วยสัญญาณ และการสื่อสารระหว่างบุคคล รูปแบบการสื่อสารในปัจจุบันมีความหลากหลายและรวดเร็วกว่าในอดีตมากการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลและการใช้งานที่ง่ายขึ้นทำให้การสื่อสารผ่านแอปพลิเคชันสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เป็นที่นิยม เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ อินสตาแกรม รวมถึงติ๊กต็อก

ติ๊กต็อกเป็นแอปพลิเคชันที่มีความโดดเด่นในด้านการสร้างวิดีโอสั้นและได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน ปิยนุช จึงสมานุกูล (2563, น. 3) กล่าวว่า แอปพลิเคชันติ๊กต็อกเป็นแอปพลิเคชันสัญชาติจีนบนแพลตฟอร์มมือถือที่เปิดตัวเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2559 และได้รับการพัฒนาเรื่อยมาจนปี พ.ศ. 2561 ได้รับความนิยมทั่วโลก ติ๊กต็อกถือเป็นแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียที่มีจุดเด่นคือมีฟังก์ชันในการสร้างและตัดต่อคลิปวิดีโอที่หลากหลายสามารถแต่งภาพ ใส่เพลงประกอบ ใช้เอฟเฟ็กต์ต่าง ๆ ทำให้ผู้ใช้งานสามารถสร้างวิดีโอที่แสดงความเป็นตัวตนของตนเองใช้งานง่ายสามารถสร้างวิดีโอความยาว 15-60 วินาที และสามารถแชร์วิดีโอให้ผู้ใช้คนอื่นเห็นได้ TopTen (2563) ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า ติ๊กต็อกเป็นแพลตฟอร์มที่มีกระแสเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยยูทูบเบอร์บางคนสามารถมียอดติดตามหลักหมื่นภายในระยะเวลา 6 เดือน และเพิ่มผู้ติดตามได้ถึง 1 ล้านคน

ช่อง "คนตื่นธรรม" ในติ๊กต็อกเป็นหนึ่งในผู้ใช้งานที่สร้างวิดีโอให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะของพระพุทธเจ้า โดยมีอาจารย์เบียร์คนตื่นธรรมเป็นเจ้าของช่องจุดเด่นของช่องนี้คือการตอบคำถามจากคอม

เมนต์ในขณะที่กำลังถ่ายทอดสดมีการให้ความรู้กับผู้ฟังและผู้ที่ถามคำถาม ลักษณะการตอบคำถามมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของอาจารย์เบียร์คือ การพูดตรงไปตรงมาอย่างชัดเจนแต่แทรกไปด้วยคำสอนในทุกครั้ง ทำให้ผู้ฟังได้รับความรู้อย่างแท้จริงและเกิดความบันเทิงจึงมีผู้ติดตามมากถึง 3,200,000 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 5 ธันวาคม 2567) และมีผู้รับชมคลิปเป็นจำนวนมาก

ช่อง "คนตื่นธรรม" มีการใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมาอย่างชัดเจนในการตักเตือนหรือสอนให้ตระหนักรู้ความจริง และค่อนข้างมีคำหยาบปะปนบ้าง ซึ่งทำให้วิดีโอโดดเด่นด้านลักษณะการใช้ภาษาและได้รับความสนใจจากผู้ใช้งานติ๊กต็อกเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่มองว่าเรื่องธรรมะเป็นเรื่องไกลตัวและเข้าใจยากแต่หลังจากฟังอาจารย์เบียร์ทำให้เข้าใจหลักธรรมะในชีวิตประจำวันมากขึ้นกลวิธีการใช้ภาษาดังกล่าวหากพิจารณาตามหลักวัจนปฏิบัติศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ภาษาหรือการสื่อความหมายของถ้อยคำโดยการพิจารณาถึงบริบทเป็นสำคัญพบว่าสอดคล้องกับแนวคิดวัจนกรรม

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2545 อ้างถึงใน อัจฉราพร ใครบุตร และวิไลศักดิ์ กิ่งคำ, 2559, น. 62) ให้ความหมายของวัจนกรรมว่าหมายถึง การกระทำโดยเจตนาของผู้พูดที่แสดงออกในรูปของคำพูด เช่น คำสั่ง ขอโทษ ขอร้อง เป็นต้น ประโยคที่มีโครงสร้างทางไวยากรณ์เหมือนกันอาจเป็นวัจนกรรมที่ต่างกันได้ เช่น "แกงนี่ยังจืดอยู่เลย" ความหมายประจำรูปของประโยคนี้คือการให้ข้อมูลเกี่ยวกับแกงที่มีรสชาติจืดวัจนกรรมตรงหรือเจตนาที่สอดคล้องกับความหมายประจำรูปนี้คือการบอกให้ผู้ฟังทราบว่าแกงมีสภาวะเช่นไรแต่ผู้พูดอาจนำประโยคไปใช้ด้วยวัจนกรรมที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำรูปประโยค คือนำไปใช้ด้วยวัจนกรรมอ้อมให้เป็นคำตำหนิหรือเป็นคำสั่งก็ได้

อิงอร พึ่งจะงาม (2554, น. 11) ให้ความหมายสอดคล้องกันว่าวัจนกรรมหมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่ต้องการสื่อความตามรูปภาษาและสื่อความหมายที่นอกเหนือไปจากความหมายที่รูปภาษานั้นปรากฏอยู่ วัจนกรรมจึงเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายหรือแนวคิดที่บ่งบอกถึงเจตนาในการสื่อสาร ซึ่งต้องคำนึงถึงความหลากหลายของรูปแบบทางภาษาที่เหมาะสมกับสถานการณ์และเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งความรู้สึกนึกคิดและทัศนคติของผู้พูดที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ ลักษณะของ "วัจนกรรม" จะเป็นการกระทำโดยเจตนาของผู้พูดซึ่งแสดงออกในรูปของคำพูด เช่น การขอร้อง การออกคำสั่ง และการขอโทษ เป็นต้น นอกจากนั้นยังสามารถช่วยให้ผู้ฟังได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์ของความหมายและเกิดความเข้าใจในความหมายของคำพูดที่ผู้พูดกล่าวออกมาได้เป็นอย่างดีและชัดเจนยิ่งขึ้น (อัจฉราพร ใครบุตร และ วิไลศักดิ์ กิ่งคำ 2559, น. 62)

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่องกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนในติ๊กต็อก ช่อง คนตื่นธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนในติ๊กต็อก ช่อง คนตื่นธรรม

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือน

2. กรอบแนวคิดในการวิจัย

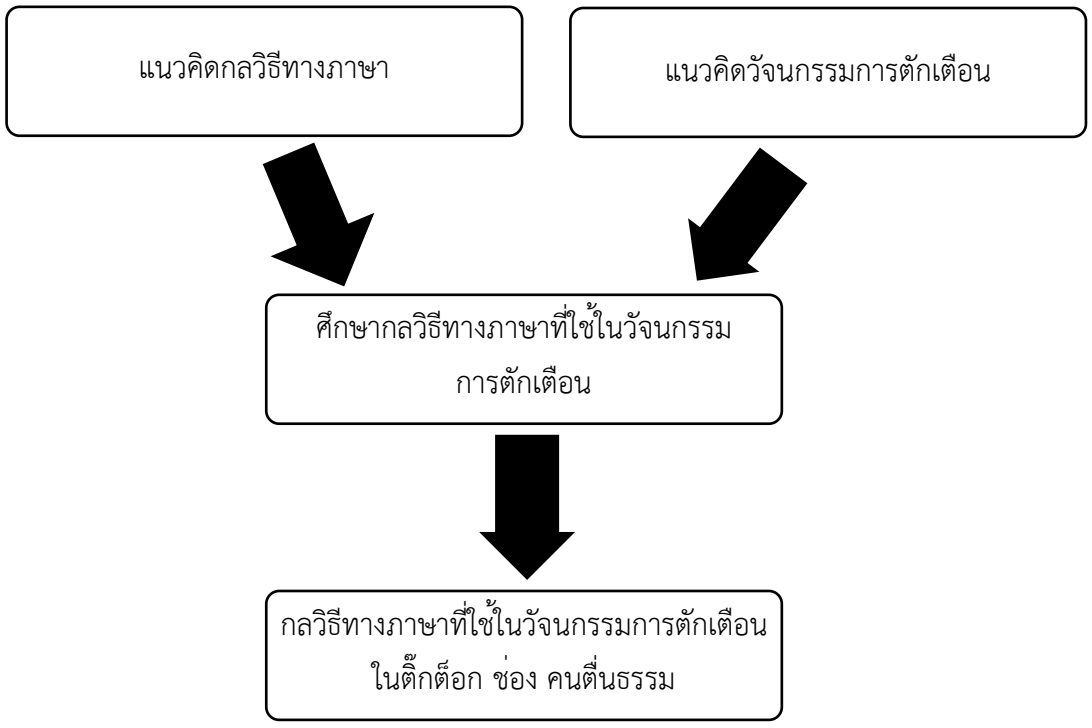

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนผ่านเนื้อหาในสื่อดิจิทัล

2. แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ คลิปวิดีโอที่เผยแพร่ทางติ๊กต็อก ช่อง "คนตื่นธรรม" ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน ถึง 31 สิงหาคม 2567 จำนวนคลิปทั้งหมด 184 คลิป โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกเฉพาะคลิปที่มียอดการเข้าชมตั้งแต่ 300,000 ครั้งขึ้นไป ซึ่งได้คลิปทั้งหมด 88 คลิป (ข้อมูล ณ วันที่ 5 ธันวาคม 2567)

3. เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในติ๊กต็อก ช่อง "คนตื่นธรรม" ซึ่งพัฒนาขึ้นตามแนวคิดกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

4.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งเอกสารที่ให้ความรู้พื้นฐานในการกำหนดหัวข้อเรื่องและเอกสารที่ใช้เป็นหลักในการศึกษาวิจัยโดยตรง

4.2 ศึกษาความรู้เกี่ยวกับแหล่งข้อมูลที่ศึกษา โดยศึกษาจากสื่อออนไลน์และเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ

4.3 เก็บรวบรวมข้อมูลข้อความจากการชมคลิปวิดีโอในติ๊กต็อก ช่อง "คนตื่นธรรม" ที่มีการตอบคำถามจากคอมเมนต์ผู้ใช้งาน

4.4 บันทึกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาคลิปวิดีโอตามกรอบการวิเคราะห์ที่กำหนดไว้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนตามกรอบทฤษฎีที่กำหนด และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือน ผู้วิจัยแบ่งการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนไว้ 2 กลวิธี ได้แก่

1. กลวิธีทางภาษาแบบตรง ประกอบด้วย การบอกว่าการกระทำนั้นไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม การสั่งให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้น และการใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การบอกว่าการกระทำนั้นไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม เป็นการพูดบอกว่าพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟังนั้นไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้ถาม : บวชชีพราหมณ์แก้ธุรกิจเจ๊งได้จริงไหม

อาจารย์เบียร์ : ไม่เกี่ยวธุรกิจที่เจ๊งเราก็ต้องไปแก้ที่ธุรกิจไม่ใช่ไปนั่งบวชชีพราหมณ์ ไปนั่งบวชชีพราหมณ์แล้วปล่อยให้ธุรกิจมันเจ๊งลงทุกวันทุกวันวิธีการเดียวคือกลับไปแก้ไขที่ต้นเหตุของธุรกิจเราว่ามันจะเจ๊งเพราะเราบริหารจัดการดีไหม วัตถุดิบเราดีหรือเปล่า สิ่งที่เราขายแล้วขายเป็นประโยชน์ไหม ลูกค้าต้องการในธุรกิจนั้นหรือเปล่า เป็นสิ่งที่ลูกค้าต้องการไหม เราบริการลูกค้าดีไหม แผนการตลาดเราดีหรือเปล่า นั่นมันต้องไปแก้ตรงนั้นไม่ใช่ไปนั่งบวชชีพราหมณ์ ไปเสียเวลากับการนั่งบวชชีพราหมณ์

(บวชชีพราหมณ์แก้ธุรกิจเจ๊ง, 8 สิงหาคม 2567)

ข้อความข้างต้นเป็น **กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนแบบตรง ประเภท การบอกว่าการกระทำนั้นไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม** สังเกตได้จากข้อความที่ว่า “วิธีการเดียวคือ กลับไปแก้ไขที่ต้นเหตุของธุรกิจเราว่ามันจะเจ๊งเพราะเราบริหารจัดการดีไหม วัตถุดิบเราดีหรือเปล่า สิ่งที่เราขายแล้วขายเป็นประโยชน์ไหม ลูกค้าต้องการในธุรกิจนั้นหรือเปล่า เป็นสิ่งที่ลูกค้าต้องการไหมเราบริการลูกค้าดีไหม แผนการตลาดเราดีหรือเปล่านั่นมันต้องไปแก้ตรงนั้น ” จากข้อความข้างต้นเป็นการตักเตือนที่ชัดเจนให้รู้ว่าการกระทำนี้ไม่สามารถแก้ปัญหาของธุรกิจ และยังได้ให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหาก็คือการปรับปรุงธุรกิจในด้านการบริหารจัดการ แผนการตลาด และการดูแลลูกค้า ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่าการแก้ปัญหาธุรกิจต้องเริ่มจากการแก้ที่ต้นเหตุไม่ใช่การหนีปัญหาหรือหาทางออกโดยไม่ตรงจุด

1.2 การสั่งให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้น เป็นการที่ผู้พูดสั่งเพื่อให้ผู้ฟังเลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้นที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง การสั่งให้แก้ไขกับการสั่งให้เลิกแตกต่างกันตรงที่การสั่งให้แก้ไขการกระทำผู้พูดไม่ได้มีเจตนาให้ผู้ฟังหยุดการกระทำอย่างทันทีเหมือนกับการสั่งให้เลิกการกระทำ แต่ผู้พูดแสดงเจตนาให้ผู้ฟังพยายามแก้ไขปรับปรุงการกระทำนั้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้ถาม : ไม่มีเงินทำบุญให้พ่อแม่ที่เสียชีวิตไปแล้วท่านจะอดจะอยากจะมารอรับบุญไหม

อาจารย์เบียร์ : แสดงว่าเรายังไม่เข้าใจเรื่องการไปเกิดเลยใช่ไหมเราศึกษาพุทธวจนมานานหรือยังเนี่ยทำไมยังไม่เข้าใจเรื่องเหตุปัจจัยในการเกิดแล้วพ่อแม่จะมารอเรื่องอะไรเขาตายไปแล้วหรือยังเขาตายไปแล้วเขาจะมารอได้ไง ทำบุญให้พ่อให้แม่ที่เสียชีวิตไปแล้วมาตลอดทุกปีมาปีนี้ไม่มีเงินทำบุญให้เพราะเกิดความลำบาก ลำบนในการใช้ชีวิตแต่มีความเห็นผิดเกิดอะไรขึ้นน่ะเกิดความทุกข์อย่ามีความเห็นผิดแบบนี้นะเปลี่ยนความเห็นผิดซะอย่ามาคิดว่าใครมารอบุญเราอยู่...

(ไม่มีเงินทำบุญให้พ่อแม่ที่เสียชีวิตไปแล้วท่านจะอดจะอยากจะมารอรับบุญไหม, 7 สิงหาคม 2567)

ข้อความข้างต้นเป็น **กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนแบบตรง ประเภท สั่งให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้น** สังเกตได้จากข้อความที่ว่า “แสดงว่าเรายังไม่เข้าใจ” หรือ “อย่ามีความเห็นผิดแบบนี้นะ” จากข้อความข้างต้นเป็นการตักเตือนให้เปลี่ยนความเชื่อที่ผิดความเห็นที่ตรงไปตรงมา เนื่องจากอาจารย์ตอบคำถามโดยตรงในเรื่องความเข้าใจที่ผิดเกี่ยวกับการทำบุญอุทิศให้ผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว และชี้ให้เห็นว่าความเชื่อที่ว่าผู้ตายจะรอรับบุญนั้นเป็นความเห็นผิด ซึ่งจะทำให้เกิดทุกข์ใจจากการที่คิดว่าเขาจะรอรับบุญจากเรา นอกจากนี้ยังเตือนให้ผู้ฟังเปลี่ยนความเห็นผิดนี้เป็นความเห็นที่ถูกต้อง

1.3 การใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ เป็นการใช้ถ้อยคำแสดงความรู้สึกเชิงลบว่าไม่พึงพอใจกับพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

> **ผู้ถาม** : พวกเปิดไฟในติ๊กต็อกแค่ส่งชื่อและคำถามคือมั่วทั้งนั้นใช่ไหมอาจารย์
>
> **อาจารย์เบียร์** : ก็มั่ว ก็ตามนั้นอะอย่างบางคนถามคำถามปัญญาอ่อนไหมเราเคยไปนั่งฟังมันไหม อาจารย์เนี่ยเคยเป็นหมอดูติ๊กต็อกมาก่อนก่อนหน้าที่จะไปบวชจะไลฟ์สดช่องนี้แหละ ถามคำถามปัญญาอ่อนทั้งนั้นหนูจะได้ไอแพดไหมคะพ่อหนูจะให้เงินหนูที่หนูขอไว้ไหมคะ แฟนเขารักหนูไหมคะ คำถามแต่ละคำถามอะ กูจะรู้ไหมอีห่า กูไม่ได้อยู่บ้านเดียวกับมึงแล้วหมอดูก็ปัญญาอ่อนกว่าคนถาม
>
> (พวกเปิดไฟในติ๊กต็อกแค่ส่งชื่อและคำถามคือมั่วทั้งนั้นใช่ไหมอาจารย์, 2 มิถุนายน 2567)

ข้อความข้างต้นเป็น **กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนแบบตรง ประเภท การใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ** สังเกตได้จากข้อความที่ว่า “ปัญญาอ่อนไหม คำถามปัญญาอ่อนทั้งนั้น กูจะรู้ไหม” หรือ “หมอดูก็ปัญญาอ่อนกว่าคนถาม” จากข้อความข้างต้นเป็นการแสดงความไม่พอใจอย่างชัดเจนและตรงไปตรงมาพร้อมกับการตักเตือนเกี่ยวกับคำถามที่ไม่สมเหตุสมผลจากผู้ถาม เช่น คำถามเกี่ยวกับไอแพดหรือเรื่องความรักที่อาจารย์เบียร์มองว่าเป็นคำถามที่ไร้สาระและไม่ควรถามในสถานการณ์นั้น

2. กลวิธีทางภาษาแบบอ้อม ประกอบไปด้วย การเสนอแนะ การใช้สำนวน การแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำนั้น การเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้น ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม การอ้างกฎหรือสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การเสนอแนะ เป็นการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเสนอแนะให้ผู้ฟังทบทวนหรือกระทำสิ่งใด เพื่อที่ผู้ฟังจะได้สำนึก และเปลี่ยนแปลงการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้ถาม : ใส่บาตรต้องถอดรองเท้าไหม

อาจารย์เบียร์ : จะถอดก็ได้จะใส่ก็ได้มันก็ไม่ได้ผิดอะไรประเด็นคือเวลาใส่บาตรเนี่ยพระท่านถอดรองเท้าอะในฐานสมมุตินะ แม่เรายืนแม่เราแก่มากแต่มีเก้าอี้ตัวนึงแต่แม่เรายืนจะให้แม่นั่งแต่แม่ไม่นั่งแม่ขอยืนอย่างเนี่ยมันเป็นกฎระเบียบเราจะนั่งหรือเราจะยืนอาจารย์ว่าก็คงยืนใช่ไหมล่ะพระท่านเดินบิณฑบาตท่านใส่รองเท้าหรือถอดรองเท้าเนี่ยเราก็ดูตามเหตุตามปัจจัย ใส่ก็ได้ไม่ใส่ก็ได้ใส่รองเท้าใส่บาตรก็ไม่ได้หมายความว่าไม่เคารพเราอาจจะเคารพในบริบทของเรา ก็ได้ ดังนั้นการแสดงการใส่บาตรจะใส่รองเท้าก็ได้จะถอดรองเท้าก็ได้มันไม่ผิดทั้งนั้น...

(ใส่บาตรต้องถอดรองเท้าไหม, 18 มิถุนายน 2567)

ข้อความข้างต้นเป็น **กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนแบบอ้อม ประเภท การเสนอแนะ** เนื่องจากอาจารย์เบียร์ไม่ได้กล่าวตรง ๆ ว่าห้ามทำหรือต้องทำอย่างไรแต่จะเน้นการชี้แจงว่าไม่จำเป็นต้องทำตามกฎระเบียบที่เคร่งครัดเสมอไป สังเกตได้จากข้อความที่ว่า “ถอดก็ได้จะใส่ก็ได้มันก็ไม่ได้ผิดอะไร” หรือ “มันไม่ผิดทั้งนั้น” จากตัวอย่างข้างต้นการตักเตือนในลักษณะนี้แสดงถึงการให้ทางเลือกหรือเสนอแนะให้พิจารณาการกระทำที่เหมาะสมในการแสดงความเคารพ โดยไม่ได้บังคับหรือระบุว่าใดถูกหรือผิด แต่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังตัดสินใจตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์

2.2 การใช้สำนวน เป็นการใช้ถ้อยคำในความหมายแตกต่างจากที่ใช้ปกติ เป็นความหมายในลักษณะเปรียบเทียบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้ถาม : คำสอนศาสนาพุทธไม่เด็ดขาด

อาจารย์เบียร์ : คำสอนศาสนาพุทธเด็ดขาดทุกอย่างเพราะเป็นไปตามสัจจะความจริงแต่ศาสนาพุทธไม่บังคับใครไง จะไปบังคับทำไมเพื่ออะไรมีประโยชน์อะไรใครทำแบบไหนย่อมได้รับผลจากการกระทำของตัวเองอยู่แล้วพระพุทธเจ้ามีสิทธิ์อะไรไปบังคับใคร ไม่มีสิทธิ์ได้แค่บอกตามหลักสัจจะความจริงใครทำตามได้เกิดประโยชน์แก่บุคคลนั้นใครทำตามไม่ได้ก็เสียประโยชน์ไปพุทธเจ้าไม่เคยยึดมั่นถือมั่นว่าศาสนาต้องยิ่งใหญ่กว่าศาสนาต้องใหญ่โตศาสนาต้องใหญ่เหนือฟ้าเหนือสวรรค์ต้องมีคนเชื่อศรัทธาเยอะที่สุดไม่มีพระพุทธเจ้าไม่เคยสนใจเรื่องพวกนี้ พุทธเจ้าสอนธรรมะนี้สัจจะความจริงนี้ด้วยความเมตตาใครปฏิบัติได้ย่อมได้รับผลจากการปฏิบัติใครปฏิบัติไม่ได้ก็ย่อมได้รับผลจากการปฏิบัติไม่ได้นั้นจึงไม่มีการบังคับ

(คำสอนศาสนาพุทธไม่เด็ดขาด, 25 กรกฎาคม 2567)

ข้อความข้างต้นเป็น **กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนแบบอ้อม ประเภท การใช้สำนวน** สังเกตข้อความที่ว่า “สอนธรรมะนี้สัจจะความจริงนี้ด้วยความเมตตา” จากข้อความข้างต้นถือเป็นสำนวนในการแสดงถึงวิธีการสอนที่ไม่บังคับแต่เต็มไปด้วยความเมตตาและมีจุดมุ่งหมายเพื่อการช่วยเหลือผู้ฟังให้เข้าใจในความจริงของโลกและชีวิต การแสดงความคิดเห็นในลักษณะนี้เน้นการอธิบายและให้ข้อมูล โดยไม่ได้ตำหนิหรือบังคับให้ทำตาม แต่เน้นให้ผู้ถามหรือผู้ฟังได้คิดและเข้าใจสิ่งที่กำลังอธิบายผ่านการแสดงหลักการของคำสอนในศาสนาพุทธและผลของการกระทำต่างทำ ๆ ซึ่งทำให้เกิดการตระหนักถึงความจริงที่เกิดจากการกระทำ

2.3 การแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำนั้น เป็นการใช้ถ้อยคำแสดงความคิดเห็นที่คัดค้านหรือไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือพฤติกรรมดังกล่าว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้ถาม : ห้ามบริจาคร่างกายเกิดใหม่จะพิการจริงหรือไม่

อาจารย์เบียร์ : มันไม่ได้เกี่ยวอะไรกันถ้าเราตายจากชาตินี้ไปเกิดชาติใหม่มันก็มีกายใหม่มันจะเกี่ยวอะไรกับกายนี้ กายนี้มันเป็นของทิ้ง ลูกกะตามึงไม่ควักออกมันไม่เน่า แล้วถ้าไปเกิดใหม่มันจะไปเกิดใหม่เป็นตาเน่าเหรอใช่หรือเปล่า แล้วมึงเผาร่างกายทิ้งอ่ะ ไปเกิดใหม่มันจะเป็นผุยผงไหม มันจะไปเกิดเป็นขี้ผงไหม ทำไมไม่คิดอย่างนี้ มันก็ทำลายเหมือนกันแต่ลูกกะตาเวลาควักออกเอาไปบริจาคเนี่ยมันยังเกิดประโยชน์แก่คนอื่นเรายังตั้งเจตนาได้ว่าเออเราบริจาคลูกกะตา บริจาคอวัยวะหัวใจ บริจาคตับไตไส้พุง บริจาคไปมันยังเกิดประโยชน์กับเขาไหมนี่เรายังตั้งเจตนาก่อนตายได้ให้เขาได้รับประโยชน์มันไปปรุงแต่งอะไรกัน เพ้อเจ้อถ้าว่าเวลามึงเผาตายหรือโดนฝังตายทำไม ไม่คิดบ้างเวลาร่างกายมึงเน่าเปื่อยไปเกิดใหม่ทำไมร่างกายมึงไม่เน่าเบื่อตามล่ะใช่ไหมล่ะ มันเป็นมโนเพ้อพบปัญญาอ่อนกันเองทั้งนั้น ไปคิดกันเองไปแต่งกันเองเพ้อเจ้อไปกันหมด โดยเฉพาะอีพวกหมอดูนี่ตัวดีอย่าไปบริจาคร่างกายนะ ทำให้เกิดมาร่างกายไม่ครบ 32

ข้อความข้างต้นเป็น **กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนแบบอ้อม ประเภท การแสดงความ ไม่เห็นด้วยกับการกระทำนั้น** สังเกตได้จากข้อความที่ว่า “มันไม่ได้เกี่ยวอะไรกันถ้าเราตายจากชาตินี้ไปเกิดชาติใหม่มันก็มีกายใหม่มันจะเกี่ยวอะไรกับกายนี้ กายนี้มันเป็นของทิ้ง ลูกกะตามึงไม่ควักออกมันไม่เน่า แล้วถ้าไปเกิดใหม่มันจะไปเกิดใหม่เป็นตาเน่าเหรอใช่หรือเปล่า แล้วมึงเผาร่างกายทิ้งอ่ะ ไปเกิดใหม่มันจะเป็นผุยผงไหม มันจะไปเกิดเป็นขี้ผงไหม ทำไมไม่คิด” จากข้อความข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดวัจกรรมการตักเตือนแบบอ้อมที่มีกลวิธีการใช้ถ้อยคำที่มีรูปแสดงเจตนาในการตักเตือน โดยไม่ปรากฏถ้อยคำที่กล่าวถึงความผิดไม่ได้กล่าวถึงผลของการกระทำไม่เป็นการบังคับผู้ฟังให้ทำตามความ

ต้องการของผู้ตักเตือน และข้อความที่ว่า “เพ้อเจ้อถ้าว่าเวลามึงเผาตายหรือโดนฝังตายทำไม ไม่คิดบ้างเวลาร่างกายมึงเน่าเปื่อยไปเกิดใหม่ทำไมร่างกายมึงไม่เน่าเปื่อยตามล่ะใช่ไหมล่ะ” เป็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนแบบอ้อม ประเภท การแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำนั้น โดยปรากฏ คำว่า **เพ้อเจ้อ** ที่แสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำ แต่ไม่พูดตรง ๆ ว่าไม่เห็นด้วย

2.4 การเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้น ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม เป็นการที่ผู้พูดเล่าหรือถามถึงประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของผู้ฟังเพื่อให้ผู้ฟังเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้ถาม : ทำไมต้องมีวันพระ

อาจารย์เบียร์ : วันพระจริง ๆ มันคือวันประชุมสงฆ์พระเขาประชุมกันแล้วคารวะมาขอว่าเออมันดูมีประโยชน์ดีเขาก็เลยมาขอพุทธเจ้าว่าอยากมีแบบนี้บ้างพุทธเจ้าก็เลยบอกว่าอะถ้างั้นก็ให้มี 15 ค่ำ 14 ค่ำวันพระที่เขากำหนดขึ้นมาก็กำหนดขึ้นมาให้ทำ 2 อย่างคือกล่าวธรรมหรือเชื้อเชิญให้ผู้อื่นกล่าวทำหรือนั่งนิ่งอย่างพระอริยะเจ้า 2 อย่างคือฟังธรรมนั่นแหละพูดง่ายๆกับ 2 คือเจริญอานาปานสติหรือภาวนาอะไรก็ได้ 2 อย่างนี้หรือทำ 2 อย่างเลยก็ได้นี่เรียกว่าวันพระพุทธเจ้าบัญญัติคือให้ฟังธรรมหรือกล่าวธรรมไม่กล่าวเองก็เชื้อเชิญคนอื่นให้มากล่าวอย่างเช่นเรานิมนต์พระมานั่งเทศน์ที่บ้านหรือนิมนต์พระมาเทศน์ให้คารวะฟังในวันพระที่วัดอย่างนี้เรียกว่าเชื้อเชิญให้ผู้อื่นกล่าวธรรม

(ทำไมต้องมีวันพระ, 6 สิงหาคม 2567)

ข้อความข้างต้นเป็น **กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนแบบอ้อม ประเภท การเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้น ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม** จะเห็นได้ว่าคำตอบไม่ได้บอกว่า “ทำไมต้องมีวันพระ” โดยตรงแต่กลับบรรยายถึงเหตุการณ์ที่นำไปสู่การกำหนดวันพระและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวันพระแทนได้ดี เนื่องจากอาจารย์เบียร์ไม่ได้ตอบคำถามโดยตรงแต่ใช้การเล่าประวัติศาสตร์ของวันพระและวิธีการปฏิบัติในวันพระเพื่อแสดงว่าเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการตั้งวันพระนั้นมีประโยชน์และเชื่อมโยงกับการทำบุญในทำนองที่ไม่ตรงไปตรงมา อีกทั้งยังไม่เน้นตอบคำถามในเชิงตรง ๆ ว่าทำไมถึงต้องมีวันพระ แต่เน้นการอธิบายที่มาของวันพระผ่านการเล่าเรื่องต่าง ๆ จึงเป็นการเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นเพื่อแสดงถึงการกระทำที่เหมาะสมตามความเข้าใจของพุทธศาสนา

2.5 การอ้างกฎหรือสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมเป็นการที่ผู้พูดอ้างกฎหรือสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นซึ่งมีอำนาจ และมีความน่าเชื่อถือเพื่อตักเตือน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

> **ผู้ถาม** : ประวัติศาสตร์ว่าด้วยคำว่า มึง-กู 26 สิงหาคม 2567
>
> **อาจารย์เบียร์** : ...ถ้าสังคมเราพูดมันไม่หยาบไงเราต้องดูว่าในสังคมเรามันพูดหรือเปล่าเพราะนั้นคำหยาบไม่หยาบพระพุทธเจ้าให้วัดจากสังคม สังคมที่ตัวเองอยู่อะสังคมที่ตัวเองอยู่หยาบไหมอย่างเราแบบเราอยู่ในแบบสังคมเราในหมู่บ้านเขาพูดมึงกูกันเป็นเรื่องปกติจู่ ๆ ดัดจริตอยู่คนเดียวอย่างนี้การพูดมึงกูกับเพื่อนไม่ได้ผิดนะ พระพุทธเจ้าให้วัดจากอะไร คือ1 เจตนา 2 บริบทของสังคมนั้นเขาใช้อะไรกัน เข้าใจหรือเปล่าอาจารย์ในสังคมเขาก็ไม่พูดมึงกูกันนะแต่อาจารย์จะไปพูดมึงกูกับเขามันใช้ได้ไหมไม่ได้เพราะอาจารย์เข้าไปในสังคมเขาอาจารย์จะไปพูดมึงกูไม่ได้ถ้าอาจารย์พูดมึงกูในสังคมเขาอาจารย์หยาบยกเว้นในกรณีของการยกตัวอย่างเออว่าเฮ้ยมึงอย่างนี้กูอย่างนี้เนี่ยยกตัวอย่างเพื่อมันคุยกันเออว่ายังไงแต่จำไม่ได้พูดว่าเฮ้ยมึงคนนั้นมึงคนนี้ไม่ใช่...
>
> (ประวัติศาสตร์ว่าด้วยคำว่า มึง-กู, 26 สิงหาคม 2567)

ข้อความข้างต้นเป็น **กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนแบบอ้อม ประเภท การอ้างกฎหรือสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม** ซึ่งผู้พูดไม่ได้ใช้การตักเตือนหรือวิจารณ์โดยตรง แต่เลือกที่จะอธิบายถึงบริบทของการใช้คำว่า “มึง-กู” ในสังคมต่าง ๆ โดยเน้นว่าในบางสังคมการใช้คำเหล่านี้อาจไม่ถือเป็นการหยาบคายหรือไม่เหมาะสมขึ้นอยู่กับเจตนาและบริบทที่ใช้ในการพูด ผู้พูดใช้การยกตัวอย่างเช่น การพูดในหมู่บ้านที่ผู้คนพูด “มึง-กู” กันเป็นปกติ ซึ่งไม่ถือว่าเป็นการหยาบคาย และการใช้คำถามหรือการเปรียบเทียบเพื่อกระตุ้นความคิด เช่น “เข้าใจหรือเปล่า” และ “พระพุทธเจ้าให้วัดจากอะไร” ทำให้ผู้ฟังต้องพิจารณาและเข้าใจถึงความสำคัญของเจตนาและบริบทในแต่ละสถานการณ์ โดยไม่ใช้การวิจารณ์อย่างตรงไปตรงมาการอธิบายนี้ช่วยให้ผู้ฟังได้เห็นมุมมองที่แตกต่างและสามารถเข้าใจว่าการใช้คำว่า “มึง-กู” ไม่ใช่สิ่งที่หยาบคายเสมอไป ขึ้นอยู่กับบริบทและเจตนาของผู้พูดเอง

อภิปรายผล

การศึกษา "กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนในติ๊กต็อก ช่อง คนตื่นธรรม" มุ่งเน้นการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนจากการตอบคำถามของอาจารย์เบียร์ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงวิธีการที่เจ้าของช่องใช้ภาษาหรือกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ ในการตักเตือนหรือชี้แนะผู้ถามและผู้ฟัง โดยพิจารณาจากรูปแบบการใช้ภาษาในการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างการตอบคำถาม
จากผลการวิจัย พบกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนที่โดดเด่นผ่านการตอบคำถาม ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลวิธีหลัก คือ กลวิธีทางภาษาแบบตรง และกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมกลวิธีเหล่านี้เป็น

ภาพสะท้อนให้เห็นถึงพลังของภาษาที่สามารถช่วยให้ผู้ฟังเกิดความคิดใหม่และเปลี่ยนแปลงความเข้าใจที่ผิดพลาดจากการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้นได้

เมื่อนำผลการศึกษาที่พบมาเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่มีความคล้ายคลึงกัน พบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2552) ที่ศึกษาเรื่อง กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการเตือนในภาษาไทย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยดังกล่าวมีความแตกต่างในด้านการเก็บข้อมูลระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งบทบาทของครูในการสื่อสารกับผู้เรียนไม่สามารถใช้วัจนกรรมการตักเตือนแบบตรงได้เกินไป เนื่องจากนักเรียนยังเป็นเด็กและเยาวชน ดังนั้นการสื่อสารจึงต้องมีความสุภาพและเป็นวิชาการในขณะที่การเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้กรณีศึกษาของอาจารย์เบียร์ คนตื่นธรรม ซึ่งเป็นกลุ่มเฉพาะที่มีผู้ฟังส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่และมีประสบการณ์ชีวิตสูง โดยกลุ่มเป้าหมายมีความสนใจด้านธรรมะ ดังนั้น อาจารย์เบียร์จึงสามารถสื่อสารแบบตรงไปตรงมาได้มากกว่า

การวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนมีลักษณะที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นกลวิธีทางภาษาแบบตรงหรือกลวิธีทางภาษาแบบอ้อม โดยกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อทำให้ผู้ฟังตระหนักรู้และเปลี่ยนแปลงความคิด รวมทั้งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้นผ่านการตักเตือนจากการตอบคำถามในติ๊กต็อก ช่อง "คนตื่นธรรม"

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงพลังของภาษาที่สามารถช่วยให้ผู้ฟังเกิดความคิดใหม่ ๆ ทำให้ความเข้าใจแบบผิด ๆ จากการดำเนินชีวิตของผู้ฟังมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นได้ ข้อเสนอแนะในการวิจัยประกอบด้วย 1) ศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนในงานประเภทอื่นเพื่อสังเกตว่ามีกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนแตกต่างกันอย่างไรมาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความหลากหลายของกลวิธีทางภาษาในการตักเตือน 2) ผู้สอนสามารถนำกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนในติ๊กต็อก ช่อง คนตื่นธรรม” ไปใช้สอนในลักษณะของการตักเตือนในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจกลวิธีการใช้ภาษาได้มากยิ่งขึ้น 3) ควรวิเคราะห์การใช้กลวิธีทางภาษาในมุมมองของผู้ชมการวิจัยสามารถขยายไปถึงการสำรวจความคิดเห็นหรือการสัมภาษณ์ผู้ชมของช่อง “คนตื่นธรรม” เพื่อให้เข้าใจถึงการรับรู้และการตีความของผู้ชมเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาในการตักเตือนว่าผู้ชมมองว่าเป็นการตักเตือนที่สร้างสรรค์หรือเป็นการวิจารณ์ที่เกินไป 4) ควรดูผลลัพธ์จากการตักเตือนและศึกษาเพิ่มเติมว่าเมื่อผู้ฟังได้รับการตักเตือนแล้วพวกเขามีพฤติกรรมหรือทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

ปิยนุช จึงสมานุกูล. (2563). องค์ประกอบของแอปพลิเคชั่น TikTok ที่ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการซื้อสินค้าของกลุ่มเจเนอเรชั่นซี ในประเทศไทย. สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภานุวัฒน์ กองราช. (2554). การศึกษาพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของวัยรุ่นในประเทศไทย : กรณีศึกษา Facebook. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์. (2552). กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนในภาษาไทย. วารสารวรรณวิทัศน์. 9. 45-91.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2545). ภาษาในสังคมไทย : ความหลากหลายการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อ้างถึงใน อัจฉราพร ใครบุตร และวิไลศักดิ์ กิ่งคำ. (2559). วัจนกรรมในบทเพลงปลุกใจให้รักชาติ ระหว่าง พ.ศ.2510–2550. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม. 6(1), 62.

อิงอร พึ่งจะงาม. (2554). การใช้วัจนกรรมและกลวิธีทางภาษาบนป้ายโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ. 2554. การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

TopTen. (2563). ปรากฏการณ์ TikTok จากแอปที่คนหาว่าสก๊อยสู่แพลตฟอร์มที่ทุกคนต้องเล่นยาม “กักตัว”. 22 ธันวาคม 2567. จาก https://positioningmag.com/1271606.

เซ็กส์ ครีเอเตอร์ อาชีพใหม่ที่รัฐไทยไม่ยอมรับ

Sex Creator : A new profession unrecognized by The Thai overnment

ปราณนต์ สุขเกษม

Pranont Sukkasem

บทคัดย่อ

บทความนี้สำรวจการเกิดขึ้นและขยายตัวของอาชีพ“Sexcreator”หรือผู้ผลิตเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลเช่นOnlyFans,Twitter/X,TikTokหรือเว็บไซต์ส่วนตัวซึ่งในหลายประเทศเริ่มมีการยอมรับและให้พื้นที่สำหรับอาชีพนี้ภายใต้กรอบของเสรีภาพส่วนบุคคลและสิทธิในร่างกาย อย่างไรก็ตามในบริบทของประเทศไทยอาชีพดังกล่าวยังคงถูกมองว่าอยู่นอกกรอบของความถูกต้องตามกฎหมายและศีลธรรมอันเป็นผลมาจากค่านิยมแบบอนุรักษนิยมของสังคมไทยรวมถึงการตีความกฎหมายที่ยังไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี

ผู้ประกอบอาชีพsexcreatorในประเทศไทยมักเผชิญกับปัญหาทางกฎหมายเช่นการถูกตั้งข้อหาผลิตหรือเผยแพร่สื่อลามกอนาจารแม้ว่าจะเป็นเนื้อหาที่ผลิตด้วยความสมัครใจและเพื่อการบริโภคโดยผู้บรรลุนิติภาวะเท่านั้นนอกจากนี้ยังเผชิญกับการตีตราทางสังคมการถูกเลือกปฏิบัติและไม่มีระบบคุ้มครองทางด้านสิทธิแรงงานหรือความปลอดภัยในการทำงาน

บทความนี้จึงตั้งคำถามต่อกรอบแนวคิดเรื่องศีลธรรมของรัฐไทยและเสนอให้มีการทบทวนกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการยอมรับต่อความหลากหลายของอาชีพในยุคดิจิทัลโดยมุ่งเน้นไปที่หลักสิทธิมนุษยชน เสรีภาพในร่างกายการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัยของผู้ประกอบอาชีพsexcreatorในฐานะอาชีพหนึ่งที่ควรได้รับสิทธิและศักดิ์ศรีเช่นเดียวกับอาชีพอื่น

Abstract

This article explores the emergence and growing presence of the “sex creator” profession — individuals who produce and distribute sexually explicit content through digital platforms such as OnlyFans, Twitter, TikTok, or personal websites. While some countries have begun to recognize and accommodate this profession within frameworks of bodily autonomy and freedom of expression, the Thai context remains dominated by conservative social values and outdated legal interpretations. As a result, sex creators in Thailand often operate in legal grey areas and face challenges such as criminal prosecution for the production or distribution of obscene materials, despite such content being consensually created and intended for adult audiences.

Moreover, sex creators in Thailand face significant social stigma, discrimination, and a lack of legal or labor protections, including workplace safety and fair compensation. The article critically examines the Thai state’s moralistic stance and questions its reluctance to adapt to the realities of the digital age and the diversity of emerging professions. It argues for a reevaluation of current laws and policies through a human rights-based lens, emphasizing bodily autonomy, freedom of occupation, labor rights, and safety for sex creators. The article ultimately calls for formal recognition and fair treatment of sex creators as legitimate professionals who deserve dignity, protection, and equality under the law.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคเนื้อหาได้โดยตรง หนึ่งในปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในบริบทนี้คือการเพิ่มขึ้นของอาชีพเรียกว่า “Sex Creator” หรือผู้ผลิตเนื้อหาทางเพศบนโลกดิจิทัล อาชีพนี้ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 หรือ COVID-19 ที่คนจำนวนมากต้องตกงานหรือมีรายได้ลดลง การหารายได้ผ่านการสร้างเนื้อหาแนวเซ็กซี่หรือสื่อทางเพศบนแพลตฟอร์มอย่าง OnlyFans, Twitter/X หรือ TikTok จึงกลายเป็นทางเลือกหนึ่งที่ได้รับความนิยม

แม้อาชีพนี้จะได้รับการยอมรับมากขึ้นในต่างประเทศในฐานะส่วนหนึ่งของ “เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม” (Platform Economy) ซึ่งส่งเสริมความเป็นอิสระในการหารายได้และการควบคุมร่างกายของตนเอง แต่ในประเทศไทยกลับพบว่ารัฐไทยยังไม่สามารถยอมรับอาชีพดังกล่าวได้อย่างเป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นในด้านกฎหมาย นโยบาย หรือทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐและสังคมโดยรวม

ปัญหาดังกล่าวมีความสำคัญในหลายมิติ ประการแรกคือมิติด้านสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพในร่างกายของประชาชน ซึ่งถูกจำกัดโดยกรอบแนวคิดศีลธรรมแบบอนุรักษนิยมและกฎหมายที่ล้าสมัย เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 287 ที่นิยาม “สื่อลามกอนาจาร” ไว้อย่างคลุมเครือ ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator มีความเสี่ยงที่จะถูกดำเนินคดีอาญา แม้จะเป็นการผลิตเนื้อหาที่เกิดจากความสมัครใจและมีผู้ชมที่บรรลุนิติภาวะ

ประการที่สองคือ มิติด้านเศรษฐกิจและแรงงาน เนื่องจากผู้ประกอบอาชีพนี้ไม่ได้รับการรับรองในระบบแรงงานไทยอย่างเป็นทางการ ส่งผลให้พวกเขาไม่มีสิทธิในประกันสังคม การดูแลสุขภาพ หรือการป้องกันความรุนแรงทางเพศจากแพลตฟอร์มและผู้บริโภค ประเด็นเหล่านี้จึงสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างที่รัฐไทยยังไม่สามารถตอบสนองได้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของยุคดิจิทัล นอกจากนี้ ยังมีมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่ Sex Creator มักเผชิญกับการตีตรา (Stigma) และการถูกมองว่า “ผิดศีลธรรม” มากกว่าเป็นผู้ประกอบอาชีพที่ควรได้รับสิทธิและศักดิ์ศรีเช่นเดียวกับอาชีพอื่น ๆ ในระบบเศรษฐกิจปัจจุบัน

ทัศนคติดังกล่าวไม่เพียงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอาชีพเท่านั้น แต่ยังกระทบต่อสุขภาวะทางจิตใจและคุณภาพชีวิตของผู้ประกอบอาชีพอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้ ปัญหาการไม่ยอมรับอาชีพ Sex Creator จึงมิใช่เพียงปัญหาเชิงจริยธรรมหรือวัฒนธรรมเท่านั้น หากแต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวพันกับสิทธิ เสรีภาพ ความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทยในยุคดิจิทัล ซึ่งสมควรได้รับความสนใจและการแก้ไขอย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจบริบทของการเกิดขึ้นของอาชีพ “Sex Creator” ในสังคมไทย รวมถึงลักษณะการดำเนินงานของผู้ประกอบอาชีพในแพลตฟอร์มดิจิทัล
2. เพื่อวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย และผลกระทบของอาชีพ Sex Creator ทั้งในมิติส่วนบุคคล สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม
3. เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติของรัฐไทยและกรอบกฎหมายที่มีต่ออาชีพ Sex Creator โดยเฉพาะในประเด็นสิทธิ เสรีภาพ และการคุ้มครองแรงงาน
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator เผชิญในประเทศไทย
5. เพื่อเสนอแนวทางเชิงนโยบายในการส่งเสริม การคุ้มครอง และการพัฒนาอาชีพ Sex Creator อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมในบริบทของสังคมไทย

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพ (Rights and Liberties) แนวคิดสิทธิเสรีภาพเป็นรากฐานสำคัญของรัฐเสรีประชาธิปไตย โดยเน้นว่าแต่ละบุคคลมีสิทธิในร่างกาย เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการเลือกประกอบอาชีพ และสิทธิในความเป็นส่วนตัว (Privacy) การที่รัฐจำกัดหรือไม่ยอมรับอาชีพ Sex Creator อาจเป็นการละเมิดสิทธิพื้นฐานเหล่านี้โดยไม่ชอบด้วยเหตุผลแห่งสาธารณประโยชน์ในกรอบรัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 25 และ 26 รับรองเสรีภาพส่วนบุคคล และให้รัฐต้องเคารพและคุ้มครองสิทธิดังกล่าว การจำกัดสิทธิจะต้องมีเหตุผลที่จำเป็นและสมควรแก่เหตุ ไม่ขัดกับหลักความได้สัดส่วน (Proportionality) ซึ่งเป็นหลักสากลที่ใช้ในการพิจารณาความชอบธรรมของการจำกัดสิทธิ

ทฤษฎีเสรีนิยม (Liberalism) ทฤษฎีเสรีนิยมเน้นการเคารพความเป็นปัจเจกของมนุษย์ สิทธิในการเลือกทางเพศ (Sexual Autonomy) และเสรีภาพในการแสดงออก ทฤษฎีนี้สนับสนุนแนวคิดที่ว่า รัฐไม่ควรแทรกแซงหรือควบคุมพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น John Stuart Mill ได้เสนอหลักการ “Harm Principle” ที่ว่า รัฐมีสิทธิแทรกแซงการกระทำของบุคคลต่อเมื่อการกระทำนั้นก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่น ดังนั้น หาก Sex Creator สร้างเนื้อหาโดยสมัครใจ และจำกัดให้ผู้ใหญ่เข้าถึงเท่านั้น การห้ามหรือจำกัดการกระทำดังกล่าวอาจละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคลโดยไม่ชอบธรรม

ทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) ทฤษฎีของ John Rawls ชี้ว่าความยุติธรรมทางสังคมควรตั้งอยู่บนหลัก “ความเสมอภาคของสิทธิขั้นพื้นฐาน” และการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรม การไม่ยอมรับ Sex Creator ในฐานะอาชีพหนึ่ง ถือเป็นการกีดกันทางสังคมที่ซ่อนรูปแบบอยู่ในวาทกรรมศีลธรรม ซึ่งอาจเป็นอคติทางวัฒนธรรมหรือศาสนา มากกว่าจะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างจริง ๆ การไม่ยอมรับดังกล่าวจึงส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator ขาดการคุ้มครองจากรัฐ ทั้งในด้านกฎหมายแรงงาน การเข้าถึงระบบประกันสังคม และความปลอดภัยจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศหรือข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งถือเป็นความเหลื่อมล้ำที่ขัดต่อหลักความยุติธรรมทางสังคม

ทฤษฎีการปกครองเชิงศีลธรรม (Moral Governance) รัฐไทยมีแนวโน้มใช้กลไกกฎหมายและนโยบายเพื่อควบคุมพฤติกรรมของประชาชนผ่านกรอบแนวคิดเรื่องศีลธรรมแบบอนุรักษนิยม โดยเฉพาะศีลธรรมทางเพศ ซึ่งสะท้อนผ่านการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ทันสมัย เช่น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 287 ที่ระบุโทษเกี่ยวกับการผลิตหรือเผยแพร่ “สื่อลามกอนาจาร” ซึ่งนิยามอย่างกว้างขวางและไม่มีความชัดเจนในเชิงนิติศาสตร์

แนวคิด “ศีลธรรมแบบรัฐนิยม” (State-Imposed Morality) ตามแนวคิดของ Michel Foucault ยังสะท้อนถึงการที่รัฐใช้อำนาจในการนิยามว่าอะไรคือ “ความปกติ” (Normal) และอะไรคือ “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” (Deviance) ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator ถูกทำให้เป็น “คนนอกระบบ” ทั้งที่เป็นอาชีพที่มีอยู่จริงและมีบทบาททางเศรษฐกิจ

แนวคิดกฎหมายเพื่อการคุ้มครองแรงงานยุคใหม่ (Labor Rights in the Platform Economy) ในยุคของเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม (Platform Economy) ผู้คนสามารถทำงานโดยไม่ต้องมีนายจ้างแบบดั้งเดิม แต่กลับขาดหลักประกันด้านแรงงาน เช่น การลาคลอด ประกันสังคม หรือความปลอดภัยในการทำงาน ผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator อยู่ในกลุ่ม “แรงงานอิสระ” (Freelancer) ที่ยังไม่ถูกกฎหมายไทยรับรองในเชิงระบบ ทำให้ไม่มีหน่วยงานรองรับเมื่อเกิดการละเมิดสิทธิหรือถูกเอารัดเอาเปรียบ

หลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights – UDHR) หลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งรับรองโดยสหประชาชาติเมื่อปี ค.ศ. 1948 ถือเป็นหลักสิทธิมนุษยชนสากลที่รัฐภาคีทั่วโลกรวมถึงประเทศไทย มีพันธกรณีทางศีลธรรมและนโยบายในการเคารพ คุ้มครอง และส่งเสริมสิทธิของประชาชนในทุกมิติ รวมถึงสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ ความเท่าเทียม และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สำหรับกรณีของอาชีพ Sex Creator สามารถพิจารณาสิทธิตาม UDHR ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ดังนี้

ข้อ 1. “มนุษย์ทุกคนเกิดมาเสรี และเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ…” การตีตราหรือเลือกปฏิบัติต่อผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator ด้วยเหตุแห่งลักษณะของงานที่ขัดกับศีลธรรมแบบรัฐไทย อาจถือเป็นการปฏิเสธศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ซึ่งขัดต่อหลักการพื้นฐานของข้อ 1

ข้อ 12. “ห้ามมิให้มีการแทรกแซงโดยพลการต่อความเป็นส่วนตัว ชีวิตครอบครัว เคหสถาน หรือการติดต่อสื่อสาร…” ผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator มักถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวทั้งจากภาครัฐและสังคม

เช่น การเปิดเผยข้อมูล การคุกคามออนไลน์ หรือการบุกจับโดยไม่มีหมายศาล ซึ่งละเมิดหลักสิทธิมนุษยชนว่าด้วยความเป็นส่วนตัว

ข้อ 19. “บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพแห่งความคิดเห็นและการแสดงออก…” การสร้างเนื้อหาทางเพศอย่างเสรีที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น อาจอยู่ในขอบเขตของ “เสรีภาพในการแสดงออก” ตามข้อ 19 ของ UDHR ซึ่งรวมถึงการแสดงออกเชิงร่างกาย (Bodily Expression) และการเลือกเผยแพร่ตนเองบนสื่อดิจิทัล

ข้อ 23 (1). “ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน เลือกงานอย่างเสรี ได้รับเงื่อนไขการทำงานที่เป็นธรรม และได้รับความคุ้มครองจากการว่างงาน…” การที่รัฐไม่ยอมรับ Sex Creator เป็น “อาชีพที่ชอบด้วยกฎหมาย” จึงขัดกับข้อ 23 ของ UDHR เพราะปฏิเสธสิทธิในการเลือกงานอย่างเสรี รวมถึงการเข้าถึงสวัสดิการหรือหลักประกันทางแรงงาน

ข้อ 25 (1). “ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี…” เมื่อผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิพื้นฐาน เช่น การรักษาพยาบาล สิทธิสวัสดิการหรือการคุ้มครองทางกฎหมายได้อย่างเท่าเทียม สิทธิตามข้อ 25 ก็ถูกละเลยโดยปริยาย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.แนวคิดหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อวิเคราะห์สถานะของอาชีพ Sex Creator ในบริบทรัฐไทย บทความวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิดจากสามมิติหลัก ได้แก่ (1) แนวคิดทางรัฐศาสตร์ (2) ทฤษฎีทางกฎหมาย (3) สิทธิมนุษยชนสากล

2.ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดสิทธิเสรีภาพตามหลักเสรีนิยม (Liberalism) โดยนักคิดหลัก คือ John Locke, John Stuart Mill ซึ่งแนวคิดเสรีนิยมถือว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิพื้นฐานที่ไม่สามารถถ่ายโอนให้รัฐได้ เช่น สิทธิในการเลือกวิถีชีวิต , เสรีภาพในการแสดงออก , สิทธิในร่างกายตนเอง เป็นต้น

ในบริบทของ Sex Creator การเลือกทำงานโดยใช้ร่างกายตนเองผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ถือเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพตามแนวคิดเสรีนิยมและรัฐไม่ควรแทรกแซงเว้นแต่จะละเมิดสิทธิของผู้อื่นโดยตรง John Stuart Mill เสนอแนวคิด “Harm Principle”ว่าเสรีภาพควรถูกจำกัดเฉพาะในกรณีที่การกระทำนั้นทำร้ายผู้อื่นแต่การผลิตเนื้อหาทางเพศโดยสมัครใจไม่ได้ละเมิดใครโดยตรง จึงไม่ควรถูกจำกัดด้วยอำนาจรัฐ

2.2 ทฤษฎีการควบคุมทางเพศของรัฐ (Sexual Governance) โดยนักคิดหลัก คือ Michel Foucault วิเคราะห์ว่า รัฐและสถาบันต่างๆ เช่น ศาสนา กฎหมาย และวัฒนธรรม ใช้ “อำนาจแบบชีว-การเมือง (Biopolitics)” เพื่อควบคุมร่างกายและเพศของประชาชน รัฐไม่ได้เพียงควบคุมกฎหมาย แต่ควบคุมว่าอะไร “พูดได้” หรือ “ห้ามพูด” โดยอิงกับอำนาจที่มองไม่เห็น เช่น ศีลธรรม ความเหมาะสม อาชีพ Sex Creator จึงถูกสังคมมองว่า “ผิด” ทั้งที่เป็นการแสดงออกในพื้นที่ส่วนบุคคล

รัฐไทยอาศัยกฎหมายเช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 287 (ว่าด้วยสิ่งลามกอนาจาร) พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 มาตรา 14(4)

เพื่อควบคุมและตีความว่าเนื้อหาทางเพศบนแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นความผิดทางกฎหมาย แม้เป็นการทำโดยสมัครใจ

2.3 ทฤษฎีการตีตราทางสังคม (Stigma Theory) โดยนักคิดหลัก คือ Erving Goffman ที่กล่าวถึงการที่สังคมสร้าง “ฉลากทางศีลธรรม” ให้กับบุคคลหรือกลุ่มคนบางกลุ่ม ผู้ที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเพศมักถูกตีตราว่า “ไม่ดี” หรือ “ผิดศีลธรรม”

การตีตรานี้ไม่เพียงกีดกันทางสังคม แต่ยังมีผลต่อการเข้าถึงความคุ้มครองจากรัฐและสิทธิเชิงสวัสดิการ

ในกรณีของ Sex Creator การตีตราเหล่านี้ส่งผลให้พวกเขาไม่ได้รับการคุ้มครองในฐานะแรงงาน ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ และไม่มีสถานะอาชีพตามกฎหมาย ทั้งที่มีรายได้จริงและอยู่ในระบบเศรษฐกิจดิจิทัล

2.4 หลักสิทธิมนุษยชนสากล (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) หลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

ข้อ 2. “ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพ...โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติใด ๆ...” การเลือกปฏิบัติต่อ Sex Creator เนื่องจากอาชีพ ถือเป็นการละเมิดหลักการของ UDHR

ข้อ 19. “ทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพแห่งความคิดเห็นและการแสดงออก” Sex Creator จึงควรมีสิทธิในการแสดงออกซึ่งร่างกาย ความคิด และเนื้อหาทางเพศภายใต้กรอบกฎหมายที่ไม่เลือกปฏิบัติ

ข้อ 23(1). “ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน เลือกงานอาชีพโดยเสรี และได้รับค่าตอบแทนอย่างเป็นธรรม” ผู้ที่ทำงานในอาชีพ Sex Creator ควรได้รับการรับรองในฐานะแรงงานและเข้าถึงสิทธิประกันสังคม/ความปลอดภัย

3.สรุปแนวคิด การไม่ยอมรับอาชีพ Sex Creator ของรัฐไทย สะท้อนถึงการขาดการยอมรับสิทธิพื้นฐานของประชาชนในการกำหนดชีวิตตนเอง อำนาจรัฐผ่านกฎหมายล้าหลังและแนวคิดศีลธรรมแบบอนุรักษนิยม ทำให้เกิดการตีตรา ขาดพื้นที่ปลอดภัย และปิดโอกาสการคุ้มครองทางสังคม

การวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดนี้จะชี้ให้เห็นว่า รัฐควรปรับเปลี่ยนนโยบายเพื่อให้ทันกับโลกดิจิทัล ยอมรับอาชีพใหม่ที่ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น และสร้างกรอบกฎหมายที่เน้น “การคุ้มครอง” มากกว่าการ “ลงโทษ”

ผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพในประเด็น “Sex Creator” ซึ่งเป็นอาชีพเกิดใหม่ในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล พบประเด็นสำคัญทางการเมือง กฎหมาย และสังคมดังต่อไปนี้

1. การไม่ยอมรับของรัฐไทยมีรากฐานจากค่านิยมศีลธรรมแบบอนุรักษนิยม การที่รัฐไทยยังไม่ยอมรับอาชีพ Sex Creator อย่างเป็นทางการ มีสาเหตุสำคัญมาจากการยึดโยงนโยบายสาธารณะกับค่านิยมด้านศีลธรรมและความเหมาะสมในบริบทสังคมไทย โดยเฉพาะการนิยามความ “ลามกอนาจาร” ตาม

กฎหมายที่มีลักษณะกว้าง คลุมเครือ และตีความได้ตามดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ซึ่งนำไปสู่การควบคุมอาชีพนี้ภายใต้ฐานความผิดตามประมวลกฎ หมายอาญา มาตรา 287 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 มาตรา 14(4)

2. การตีตราทางสังคมส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพถูกกีดกันจากการคุ้มครองโดยรัฐ ผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator มักถูกตีตราในเชิงศีลธรรมว่าเป็นผู้ที่ “ทำสิ่งผิด” หรือ “ไม่เหมาะสม” ซึ่งนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ ไม่ได้รับการคุ้มครองในฐานะแรงงาน ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น ประกันสังคม สิทธิแรงงาน หรือความคุ้มครองจากการละเมิดความเป็นส่วนตัวในโลกออนไลน์ในขณะที่สังคมบางส่วนบริโภคเนื้อหาที่ Sex Creator ผลิต แต่กลับไม่ยอมรับอาชีพดังกล่าวในเชิงสถานะทางสังคม

3. กฎหมายไทยขาดความทันสมัยและไม่ตอบรับกับเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม การทำงานในฐานะ Sex Creator มักดำเนินผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น OnlyFans ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจดิจิทัล (Platform Economy) อย่างไรก็ตาม กฎหมายไทยยังไม่มีการนิยามที่ชัดเจนเกี่ยวกับอาชีพนี้ รวมถึงไม่มีระบบจัดเก็บภาษี การขึ้นทะเบียน หรือมาตรการคุ้มครองใด ๆ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของอาชีพ ส่งผลให้เกิด “ช่องว่างทางกฎหมาย” ที่ทำให้ผู้ประกอบอาชีพตกอยู่ในสถานะกึ่งผิดกฎหมายและไร้หลักประกันความปลอดภัย

4. การจำกัดเสรีภาพของ Sex Creator เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนสากล โดยเมื่อเปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชนตาม ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) พบว่า การจำกัดสิทธิของ Sex Creator ในด้านการแสดงออก (ข้อ 19), การเลือกประกอบอาชีพ (ข้อ 23), และการไม่เลือกปฏิบัติ (ข้อ 2) ถือเป็นการละเมิดหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยและสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามหลักสากล รัฐไทยในฐานะภาคีของกติกาสากล จึงมีหน้าที่ในการปรับปรุงนโยบายให้สอดคล้องกับหลักสิทธิที่ถ้วนทั่ว ไม่เลือกปฏิบัติบนฐานของความเชื่อทางศีลธรรมเพียงอย่างเดียว

5. ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาจากการควบคุมไปสู่การคุ้มครอง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนทิศทางนโยบายของรัฐจากการควบคุมเนื้อหาทางเพศไปสู่การออกแบบนโยบายเพื่อ “คุ้มครอง” ผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator เป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมมากกว่าในบริบทของสังคมประชาธิปไตย ทั้งนี้ควรพิจารณาให้เกิดการออกกฎหมายรองรับอาชีพดิจิทัลใหม่ , ระบบประกันสังคมและการจดทะเบียนอาชีพโดยไม่ตีตรา , การให้ความรู้ด้านความปลอดภัยไซเบอร์ , การสร้างพื้นที่สนทนาในสาธารณะโดยไม่เลือกปฏิบัติ

สรุปผลการวิจัย / สรุปผลการวิเคราะห์

จากการศึกษาประเด็นเรื่อง“SexCreator”ในฐานะอาชีพใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นในบริบทของเศรษฐกิจดิจิทัลพบว่าแม้อาชีพดังกล่าวจะได้รับความนิยมและสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการจำนวนมากโดยเฉพาะในแพลตฟอร์มออนไลน์เช่นOnlyFansหรือTwitter/Xแต่รัฐไทยยังไม่มีท่าทีในการยอมรับอย่างเป็นทางการ

ทั้ง.นเชิงนโยบายสถานะทางกฎหมายหรือการรับรองสิทธิในฐานะแรงงานส่งผลให้เกิดภาวะ“อาชีพไร้ตัวตนในเชิงนิติรัฐ”ซึ่งก่อให้เกิดความเปราะบางในหลายมิติ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญทางการเมืองกฎหมายและสิทธิมนุษยชน ดังนี้

1.การไม่ยอมรับของรัฐไทยมีรากฐานจากกรอบศีลธรรมแบบอนุรักษนิยมรัฐไทยยังคงใช้กรอบศีลธรรมจารีตเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณะและการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับเนื้อหาทางเพศส่งผลให้อาชีพSexCreatorถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่“ไม่เหมาะสม”และอาจเข้าข่ายความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา287ว่าด้วยสิ่งลามกอนาจารรวมถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 มาตรา 14(4)

2.ผู้ประกอบอาชีพSexCreatorถูกตีตราทางสังคมและถูกกีดกันจากการคุ้มครองทางกฎหมายแม้อาชีพดังกล่าวจะสร้างรายได้อย่างเป็นระบบและสามารถเลี้ยงชีพได้จริงแต่ผู้ประกอบอาชีพยังคงไม่มีสถานะที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายส่งผลให้ขาดสิทธิขั้นพื้นฐานในด้านกฎหมายแรงงานการเข้าถึงประกันสังคมหรือมาตรการคุ้มครองจากภัยคุกคามในโลกไซเบอร์อีกทั้งยังเผชิญกับการตีตราทางศีลธรรมจากสังคมซึ่งนำไปสู่การเลือกปฏิบัติทั้งในระดับปัจเจกและเชิงสถาบัน

3.กฎหมายไทยไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ โดยลักษณะการทำงานของ Sex Creator มักเชื่อมโยงกับแพลตฟอร์มระหว่างประเทศ เช่น OnlyFans หรือ Twitter/X แต่กฎหมายไทยยังขาดกรอบในการรองรับอาชีพที่ใช้เทคโนโลยีเป็นช่องทางหลักส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพต้องดำเนินกิจการภายใต้ความไม่แน่นอนทางกฎหมายและขาดมาตรฐานในการกำกับดูแลที่ชัดเจน

4.ข้อจำกัดของรัฐไทยขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนสากล การจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator ไม่ว่าจะเป็นในด้านการแสดงออก การเลือกประกอบอาชีพ หรือการเข้าถึงการคุ้มครองจากรัฐถือเป็นการละเมิดหลักการพื้นฐานของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration ofHuman Rights:UDHR)โดยเฉพาะมาตรา19ว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงออกและมาตรา23ว่าด้วยสิทธิในการทำงานและได้รับการคุ้มครองโดยไม่เลือกปฏิบัติ

5.รัฐควรมีแนวทางการปรับนโยบายจาก “การควบคุม” สู่ “การคุ้มครอง” ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแนวทางในการพัฒนาเชิงนโยบายควรเปลี่ยนจากการมองผู้ประกอบอาชีพ Sex Creator เป็น “ผู้กระทำผิด” ไปสู่การออกแบบระบบการคุ้มครองแรงงานและสิทธิทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล อาทิ การออกกฎหมายรับรองสถานะอาชีพใหม่ การให้ความรู้ด้านความปลอดภัยไซเบอร์ การจัดเก็บภาษีอย่างเป็นธรรม และการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในสังคมโดยไม่เลือกปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง“SexCreator:อาชีพใหม่ที่รัฐไทยไม่ยอมรับ”พบว่าการไม่ยอมรับและไม่รองรับอาชีพ Sex Creator ของรัฐไทย มิได้เป็นเพียงปัญหาเชิงกฎหมายเท่านั้น

แต่เป็นผลสะท้อนของโครงสร้างอำนาจ ความล้าหลังของนโยบาย ความคลุมเครือของกฎหมายและค่านิยมอนุรักษนิยมทางศีลธรรมที่ยังคงฝังรากลึกในวัฒนธรรมราชการและสังคมไทยอันนำไปสู่การเลือกปฏิบัติในเชิงโครงสร้างต่อแรงงานกลุ่มนี้ในหลายมิติ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิทธิ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติสำหรับรัฐ ภาคนโยบาย ภาคประชาสังคม และสถาบันวิชาการ ดังต่อไปนี้

1. การปรับปรุงกฎหมายและข้อบังคับให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบัน รัฐไทยควรทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางเพศโดยเฉพาะกฎหมายที่เปิดช่องให้มีการตีความอย่างกว้างขวางเช่นประมวลกฎหมายอาญามาตรา287ที่บัญญัติความผิดเกี่ยวกับสิ่งลามกอนาจาร,พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์มาตรา14(4)เกี่ยวกับเนื้อหาลามกในอินเทอร์เน็ต,กฎหมายแรงงานและภาษีอากรที่ไม่รองรับรายได้จากกkรทำงานบนแพลตฟอร์มดิจิทัล

ข้อเสนอคือ ควรมีการแยกแยะทางกฎหมายระหว่าง “เนื้อหาทางเพศที่ผิดกฎหมาย” เช่น เนื้อหาที่มีการละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือไม่มีความยินยอม กับ “เนื้อหาสำหรับผู้ใหญ่ (Adult Content)” ที่ผลิตโดยสมัครใจ และมีการควบคุมให้เข้าถึงเฉพาะผู้ที่มีอายุเกินตามกฎหมาย

การปรับปรุงกฎหมายเหล่านี้ควรตั้งอยู่บนหลักการ สิทธิในร่างกาย เสรีภาพในการแสดงออก และสิทธิในการประกอบอาชีพอย่างชอบธรรม อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญไทย และสอดคล้องกับ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR)

2. การรับรองสถานะอาชีพ Sex Creator อย่างเป็นทางการในฐานะแรงงานดิจิทัล อาชีพSexCreatorเป็นรูปแบบหนึ่งของแรงงานในเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม(PlatformEconomy)ที่ควรได้รับการรับรองโดยรัฐ ในลักษณะของ “แรงงานอิสระบนแพลตฟอร์มออนไลน์” (Independent Digital Labor) รัฐควรจัดให้มีระบบจดทะเบียนอาชีพSexCreatorอย่างสมัครใจสร้างกลไกในการเข้าร่วมระบบประกันสังคมแบบแรงงานอิสระ,จัดทำช่องทางเสียภาษีที่สะดวกโปร่งใสและไม่ตีตราทางศีลธรรม,ให้สิทธิในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเช่นรูปภาพชื่อเสียงและบัญชีผู้ใช้งานบนแพลตฟอร์มออนไลน์,คุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์หากถูกคุกคาม ละเมิด หรือข่มขู่ทั้งในโลกออนไลน์และออฟไลน์ เป็นต้น

การรับรองสถานะทางอาชีพจะนำไปสู่การเปิดพื้นที่ให้ Sex Creator มีความมั่นคงทางอาชีพ ไม่ต้องหลบซ่อน และสามารถปกป้องสิทธิของตนได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

3. การส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคมไทยต่อเรื่องเพศและแรงงานดิจิทัล ปัญหาการไม่ยอมรับSexCreatorไม่ได้มีต้นตอจากกฎหมายเพียงอย่างเดียวแต่ยังเกิดจากวัฒนธรรมทางสังคมที่ตีตราการแสดงออกทางเพศว่า“ผิดศีลธรรม”หรือ“น่าละอาย”โดยเฉพาะเมื่อนำไปเชื่อมโยงกับบทบาททางเพศของผู้หญิงหรือบุคคลหลากหลายเพศภาครัฐควรร่วมมือกับสถาบันการศึกษาภาคประชาสังคมและสื่อสารมวลชนในการสร้าง“พื้นที่สนทนาเชิงสาธารณะ”ที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์เพื่อพูดคุยถึงเรื่องเพศอย่างไม่อคติ ทั้งในมิติของเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิแรงงาน

นอกจากนี้ยังควรมีการสร้างหลักสูตรการศึกษาเรื่องเพศภาวะและสิทธิในร่างกาย , สนับสนุนงานวิจัยด้านเพศศึกษาใหม่ที่เปิดกว้าง , ส่งเสริมความรู้เรื่องเพศบนฐานของหลักสิทธิมนุษยชน , ลดการตีตราทางสังคมผ่านแคมเปญจากหน่วยงานรัฐ

4.การออกแบบระบบเศรษฐกิจที่ยืดหยุ่นและครอบคลุมแรงงานอาชีพใหม่รัฐไทยจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการบริหารเศรษฐกิจแพลตฟอร์มแบบยืดหยุ่นโดยยอมรับความหลากหลายของรายได้จากแหล่งออนไลน์ ซึ่งรวมถึงรายได้จากการขายคอนเทนต์สำหรับผู้ใหญ่ ข้อเสนอเชิงนโยบายได้แก่

ปรับปรุงระบบภาษีออนไลน์ให้รองรับการรายงานรายได้จากแพลตฟอร์มต่างประเทศ , ส่งเสริมให้ SexCreatorสามารถใช้บัญชีธนาคารจดทะเบียนธุรกิจหรือยื่นขอสินเชื่อ/ทำธุรกรรมทางการเงินได้เช่นเดียวกับผู้ประกอบการอิสระทั่วไป , ควบคุมและกำกับแพลตฟอร์มดิจิทัลโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้ใช้งาน , ส่งเสริมให้เกิดสหภาพแรงงานหรือกลุ่มตัวแทนของผู้ทำงานในระบบแพลตฟอร์ม เป็นต้น

การยอมรับอาชีพนี้ในมิติทางเศรษฐกิจจะช่วยให้รัฐสามารถจัดเก็บรายได้ขณะที่ผู้ทำงานก็สามารถมีชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน

5.การประยุกต์ใช้หลักสิทธิมนุษยชนสากลในการกำหนดนโยบายสาธารณะในการจัดทำนโยบายเกี่ยวกับ Sex Creator รัฐควรยึดถือหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะมาตราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

ข้อ 2. สิทธิขั้นพื้นฐานต้องได้รับโดยไม่เลือกปฏิบัติ

ข้อ 12. สิทธิในความเป็นส่วนตัวและชื่อเสียงเกียรติคุณ

ข้อ 19. เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก

ข้อ 23. สิทธิในการทำงาน เลือกงาน และได้รับค่าตอบแทนอย่างเป็นธรรม

การจัดนโยบายใด ๆ ที่เลือกปฏิบัติโดยอ้างเรื่องศีลธรรมเพียงอย่างเดียวย่อมขัดต่อหลักการพื้นฐานของรัฐประชาธิปไตยที่เคารพในเสรีภาพของปัจเจกชน

6. ข้อเสนอสำหรับการวิจัยและพัฒนานโยบายในอนาคต เพื่อให้การออกแบบนโยบายมีความครอบคลุมและเข้าใจมิติที่ซับซ้อนของอาชีพ Sex Creator มากขึ้น ควรสนับสนุนการศึกษาและงานวิจัยในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1).การเปรียบเทียบนโยบายการจัดการ Sex Work และ Sex Content ในต่างประเทศ เช่น แคนาดา เยอรมนี หรือเนเธอร์แลนด์

2).การวิเคราะห์ผลกระทบด้านสุขภาพจิต สังคม และความมั่นคงของ Sex Creator

3).การพัฒนาโมเดลการจดทะเบียนและคุ้มครองแรงงานดิจิทัลที่ไม่ใช่แรงงานแบบดั้งเดิม

4).การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐกับสิทธิพลเมืองในพื้นที่ดิจิทัล

สรุปข้อเสนอแนะ

การยอมรับอาชีพSexCreatorไม่ได้หมายถึงการส่งเสริมหรือปล่อยปละละเลยเรื่องศีลธรรมในสังคม หากแต่คือการเคารพต่อสิทธิของมนุษย์ทุกคนในการกำหนดวิถีชีวิตและรูปแบบการทำงานของตนเอง ภายใต้กรอบของกฎหมายที่เป็นธรรม มีหลักประกันสิทธิ และมีกลไกคุ้มครองที่เหมาะสม

รัฐไทยควรมองเห็นโอกาสของการเติบโตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ และยกระดับนโยบายให้สอดคล้องกับบริบทโลกที่เปลี่ยนไป เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดกว้าง เคารพความหลากหลาย และปกป้องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กัลยกร สมศรี (2568) **Sex Creator : ยาใจคนเห(ง)า ผิดยังไง ? คำถามที่กฎหมายต้องตอบให้ได้มากกว่า ‘ผิดศีลธรรม’.** 31 พฤษภาคม 2568 จาก https://theactive.thaipbs.or.th/read/sex-creator

ชาติสยาม หม่อมแก้ว (2565) **Sex Creator อาชีพชายขอบในช่องทางใหม่ ที่ต้องทำความเข้าใจ ไม่ใช่ป้องปราบ.** 31 พฤษภาคม 2568 จาก https://www.chula.ac.th/highlight/71923/

ภูชิต ควรพิพัฒน์กุล (2566) **‘Sex Creator’ อาชีพเกิดใหม่ในยุคที่ดิจิทัลและความหลากหลายเบ่งบาน.** 1 มิถุนายน 2568 จาก https://ellementhailand.com/sex-content-creator-2023/

วิชญาดา อำพนกิจวิวัฒน์ (2565) **ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน: วาทกรรมในการสร้างอำนาจรัฐ.** 4 มิถุนายน 2568 จาก https://themomentum.co/ruleoflaw-public-morality/

การใช้อำนาจตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เพื่อควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19: การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและผลกระทบทางกฎหมาย

"The Exercise of Power under the Emergency Decree on Public Administration in Emergency Situations, B.E. 2548 (2005) to Control the COVID-19 Pandemic: A Content and Legal Impact Analysis."

สุทธิรักษ์ ไวยจินดา

Suttirak Waijinda

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์เนื้อหาและผลกระทบทางกฎหมายจากการใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ) เพื่อควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 ในประเทศไทย โดยพบว่าการนำกฎหมายความมั่นคงมาใช้กับวิกฤตสาธารณสุขได้นำไปสู่การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ฝ่ายบริหารอย่างเบ็ดเสร็จผ่านกลไก ศบค. และมีการออกมาตรการที่จำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเสรีภาพในการชุมนุมและการแสดงออก ผลกระทบทางกฎหมายที่สำคัญคือการกัดกร่อนหลักนิติธรรมและการตรวจสอบถ่วงดุล ผ่านการใช้มาตรา 16 ปิดกั้นอำนาจของศาลปกครองในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งต่างๆ ส่งผลให้เกิดสภาวะ "การทำให้สภาวะยกเว้นกลายเป็นความปกติ" และทิ้งคดีความไว้กับประชาชนจำนวนมากแม้จะยกเลิก พ.ร.ก. ไปแล้ว บทความจึงเสนอให้มีการทบทวน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ และพัฒนากรอบกฎหมายสำหรับวิกฤตสาธารณสุขโดยเฉพาะ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการควบคุมโรคกับการคุ้มครองสิทธิและหลักการตรวจสอบอำนาจอย่างมีประสิทธิภาพ

Abstract

This article analyzes the content and legal impacts of using the Emergency Decree on Public Administration in Emergency Situations B.E. 2548 (Emergency Decree) to control the COVID-19 pandemic in Thailand. It finds that applying a security law to a public health crisis led to the absolute centralization of power within the executive branch, through the mechanism of the Center for COVID-19 Situation Administration (CCSA), and resulted in the issuance of measures that broadly restricted

fundamental rights and freedoms, particularly the freedoms of assembly and expression. A significant legal impact was the erosion of the rule of law and the system of checks and balances, notably through the use of Article 16, which blocked the Administrative Court's jurisdiction to review the legality of various orders. This created a "normalization of the state of exception" and left numerous legal cases pending against citizens even after the decree was revoked. The article, therefore, proposes a review of the Emergency Decree and the development of a specific legal framework for public health crises to effectively balance disease control with the protection of rights and the principles of checks and balances.

บทนำ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ได้ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ด้านสาธารณสุขครั้งใหญ่ ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อระบบสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมทั่วโลก รัฐบาลในหลายประเทศจำเป็นต้องออกมาตรการพิเศษเพื่อรับมือกับการแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วและรุนแรง การวางกรอบปัญหาให้โควิด-19 เป็นวิกฤตการณ์ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนเช่นนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่รัฐบาลต่างๆ รวมถึงประเทศไทย นำมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมในการประกาศใช้และคงไว้ซึ่งอำนาจพิเศษ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่เผชิญกับความท้าทายนี้ และได้เลือกใช้ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ) เป็นเครื่องมือหลักในการควบคุมสถานการณ์ (ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจนา, 2563) การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม 2563 และมีการขยายระยะเวลาการบังคับใช้อย่างต่อเนื่องหลายครั้ง ซึ่งในบางช่วงมีการระบุถึงการขยายระยะเวลาถึง 19 ครั้ง การขยายระยะเวลาการบังคับใช้กฎหมายพิเศษที่เดิมทีมีวัตถุประสงค์เพื่อรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินเป็นการชั่วคราวซ้ำแล้วซ้ำเล่าเช่นนี้ ย่อมสุ่มเสี่ยงต่อการทำให้สังคมและระบบกฎหมายคุ้นชินกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพและการใช้อำนาจที่รวมศูนย์ จนอาจนำไปสู่สภาวะที่เรียกว่า "การทำให้สภาวะยกเว้นกลายเป็นความปกติ" (normalization of exception) ดังที่จะได้วิเคราะห์ต่อไป

การตัดสินใจนำ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ มาใช้ในการจัดการกับวิกฤตโรคระบาด ก่อให้เกิดคำถามและข้อถกเถียงที่สำคัญในทางรัฐศาสตร์และกฎหมายมหาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นความสมดุลระหว่างความจำเป็นในการควบคุมโรคกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการธำรงไว้ซึ่งหลักนิติธรรม วิกฤตการณ์ด้านสาธารณสุขได้กลายเป็นเหตุผลสำคัญที่รัฐบาลอ้างถึงเพื่อขยายอำนาจของฝ่ายบริหาร และในขณะเดียวกันก็จำกัดสิทธิเสรีภาพของพลเมืองในระดับที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในยามปกติ การที่ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ซึ่งเดิมทีมีเจตนารมณ์หลักในการรับมือกับภัยความมั่นคง ถูกนำมาปรับใช้กับสถานการณ์ภัยพิบัติทางสาธารณสุข ยิ่งทำให้การพิจารณาถึงความเหมาะสม ขอบเขต และผลกระทบของการใช้อำนาจดังกล่าวมีความซับซ้อนและจำเป็นอย่างยิ่ง

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาของข้อกำหนด ประกาศ และคำสั่งต่างๆ ที่ออกตามความใน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ในการควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 และเพื่อประเมินผลกระทบทาง

กฎหมายที่เกิดจากการใช้อำนาจดังกล่าว โดยมุ่งเน้นผลกระทบต่อหลักนิติธรรม สิทธิเสรีภาพของประชาชน และบทบาทขององค์กรตุลาการในการตรวจสอบการใช้อำนาจนั้น. ขอบเขตของการศึกษาจะครอบคลุมตั้งแต่การเริ่มประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อควบคุมโควิด-19 จนถึงช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงมาตรการสำคัญหรือมีคำวินิจฉัยที่เกี่ยวข้องจากศาล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากเอกสารกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รายงานขององค์กรต่าง ๆ บทความวิชาการ และคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล

โครงสร้างของบทความจะเริ่มจากการทบทวนภาพรวมและบริบททางกฎหมายของ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ พ.ศ. 2548 จากนั้นจะวิเคราะห์เนื้อหาของการใช้อำนาจตามพระราชกำหนดฯ ในการควบคุมโควิด-19 ตามด้วยการประเมินผลกระทบทางกฎหมายในมิติต่าง ๆ และปิดท้ายด้วยบทสรุปและข้อเสนอแนะ

พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548: ภาพรวมและบริบททางกฎหมาย

พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ พ.ศ. 2548 ได้รับการประกาศใช้โดยมีเหตุผลระบุว่ากฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินฉบับเดิมที่ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน มีบทบัญญัติที่ไม่สามารถนำมาใช้แก้ไขสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐในหลากหลายรูปแบบให้ยุติลงได้โดยเร็ว (พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548, 2548; สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2563) เจตนารมณ์หลักของกฎหมายนี้ คือ เพื่อให้รัฐสามารถรักษาความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยสาธารณะ และการรักษาสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทั้งปวงให้กลับสู่สภาพปกติได้โดยเร็ว ในสภาวการณ์ที่การบริหารราชการในรูปแบบปกติไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ (พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548, 2548; สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2563) แม้ว่าเหตุผลในการประกาศใช้จะเน้นย้ำปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐที่มีความร้ายแรง แต่ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ก็ถูกนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากภัยพิบัติสาธารณะด้วย เช่น กรณีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจนา, 2563)

นิยามของ "สถานการณ์ฉุกเฉิน" ตามมาตรา 4 ของ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ มีความกว้างขวาง ครอบคลุมสถานการณ์อันกระทบหรืออาจกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรืออาจทำให้ประเทศหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศตกอยู่ในภาวะคับขัน หรือมีการก่อการร้าย การรบ หรือการสงคราม ซึ่งจำเป็นต้องมีมาตรการเร่งด่วนเพื่อรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เอกราชและบูรณภาพแห่งอาณาเขต ผลประโยชน์ของชาติ การปฏิบัติตามกฎหมาย ความปลอดภัยของประชาชน การดำรงชีวิตโดยปกติสุขของประชาชน การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ความสงบเรียบร้อยหรือประโยชน์ส่วนรวม หรือการป้องปัดหรือแก้ไขเยียวยาความเสียหายจากภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาอย่างฉุกเฉินและร้ายแรง ความครอบคลุมของนิยามนี้ทำให้ฝ่ายบริหารมีดุลพินิจค่อนข้างสูงในการประกาศใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ กับสถานการณ์ที่หลากหลาย รวมถึงการระบาดของโควิด-19 ซึ่งถูกจัดว่าเป็น "ภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาอย่างฉุกเฉินและร้ายแรง" (ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจนา, 2563) การที่นิยามคำว่า "สถานการณ์ฉุกเฉิน" มีความหมายกว้างเช่นนี้

ย่อมเปิดช่องให้ฝ่ายบริหารสามารถตีความและนำกฎหมายนี้ไปปรับใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่จำกัดเฉพาะภัยความมั่นคงตามเจตนารมณ์เดิม แต่ยังรวมถึงภัยพิบัติสาธารณะ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ กลายเป็นเครื่องมือหลักในการจัดการกับการระบาดของโควิด-19

สาระสำคัญของ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมโควิด-19 ประกอบด้วย

มาตรา 7 ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีในการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักรหรือในบางเขตท้องที่ และสามารถประกาศขยายระยะเวลาการบังคับใช้ได้คราวละไม่เกินสามเดือน

มาตรา 9 ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีออกข้อกำหนดต่างๆ เพื่อแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น (1) ห้ามมิให้บุคคลใดออกนอกเคหสถานภายในระยะเวลาที่กำหนด (2) ห้ามมิให้มีการชุมนุมหรือมั่วสุมกัน ณ ที่ใดๆ หรือกระทำการใดอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย (3) ห้ามการเสนอข่าว การจำหน่าย หรือทำให้แพร่หลายซึ่งหนังสือ สิ่งพิมพ์ หรือสื่ออื่นใด ที่มีข้อความอันอาจทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัว หรือเจตนาบิดเบือนข้อมูลข่าวสารทำให้เกิดความเข้าใจผิดในสถานการณ์ฉุกเฉิน (4) ห้ามการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการใช้ยานพาหนะ (5) ห้ามการใช้อาคาร หรือเข้าไปหรืออยู่ในสถานที่ใดๆ (6) ให้อพยพประชาชนออกจากพื้นที่ที่กำหนด

มาตรา 11 ในกรณีที่สถานการณ์ฉุกเฉินมีความร้ายแรงจนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐหรือความปลอดภัยในชีวิตหรือทรัพย์สินของประชาชนอย่างรุนแรง และจำเป็นต้องมีมาตรการแก้ไขปัญหาที่เข้มงวดขึ้น นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรง และให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่เพิ่มเติม เช่น จับกุมและควบคุมตัวบุคคลที่ต้องสงสัยได้ไม่เกินเจ็ดวัน (ขยายได้ครั้งละเจ็ดวัน รวมแล้วไม่เกินสามสิบวัน) ออกคำสั่งเรียกให้บุคคลมารายงานตัว หรือส่งมอบเอกสารหรือวัตถุใด ๆ ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน ตรวจค้น รื้อถอน หรือทำลายซึ่งอาคารสิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งกีดขวางได้โดยไม่ต้องมีหมายศาลในบางกรณี

มาตรา 16 กำหนดให้ข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง หรือการกระทำตามพระราชกำหนดนี้ ไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองและกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง

มาตรา 17 พนักงานเจ้าหน้าที่และผู้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชกำหนดนี้ หากได้ปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต ไม่เลือกปฏิบัติ และไม่เกินสมควรแก่เหตุหรือไม่เกินกว่ากรณีจำเป็น ย่อมได้รับความคุ้มครองมิต้องรับผิดทั้งทางแพ่ง ทางอาญา หรือทางวินัย

มาตรา 18 กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนข้อกำหนด ประกาศ หรือคำสั่งที่ออกตามมาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 หรือมาตรา 13 โดยต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

โครงสร้างของ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ โดยเฉพาะมาตรา 9, 11, 16 และ 17 ชี้ให้เห็นถึงการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ฝ่ายบริหารอย่างชัดเจน โดยนายกรัฐมนตรีมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและออกมาตรการต่างๆ พร้อมทั้งมีการจำกัดกลไกการตรวจสอบโดยศาลปกครอง และให้ความคุ้มครองแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นลักษณะที่มักพบในกฎหมายสถานการณ์ฉุกเฉิน แต่ก็จำเป็นต้องพิจารณาถึงความจำเป็น สัดส่วน และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้จริง การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ฝ่ายบริหาร ควบคู่ไปกับการยกเว้นการตรวจสอบโดยศาลปกครอง (มาตรา 16) และการให้ความคุ้มครองแก่เจ้าหน้าที่ (มาตรา 17) ได้สร้างสภาวะที่อำนาจของฝ่ายบริหารมีอยู่อย่างกว้างขวาง ในขณะที่กลไกการตรวจสอบถ่วงดุลและความรับผิดชอบกลับอ่อนแอลง ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อหลักนิติธรรม

แนวคิดสถานการณ์ฉุกเฉิน (Emergency Situation) และ สภาวะยกเว้น (State of Exception) ในทางรัฐศาสตร์และกฎหมายมหาชนมีความสำคัญอย่างยิ่ง สภาวะยกเว้น (State of Exception) ตามที่นักคิดอย่าง Carl Schmitt ได้อธิบายไว้ หมายถึง สภาวะที่อำนาจอธิปไตยสามารถตัดสินใจระงับการใช้กฎหมายปกติเพื่อรักษาระเบียบของรัฐ (Schmitt, 2005) ซึ่งในสภาวะดังกล่าว ผู้ทรงอำนาจอธิปไตยจะอยู่เหนือกฎหมายเพื่อที่จะปกป้องกฎหมายเอาไว้ การนำแนวคิดดังกล่าวมาพิจารณาควบคู่กับการบังคับใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ในประเทศไทย ช่วยให้เห็นภาพว่าการใช้อำนาจพิเศษนี้ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องทางเทคนิคกฎหมาย แต่ยังเป็นการสะท้อนถึงการใช้อำนาจอธิปไตยในสภาวะวิกฤต ในบริบทของประเทศไทย มีการวิเคราะห์ว่าการใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ในช่วงโควิด-19 อาจนำไปสู่ "การทำให้สภาวะยกเว้นกลายเป็นความปกติ" (normalization of exception) (ไทเรล ฮาเบอร์คอร์น และคณะ, 2565; ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2563) ซึ่งหมายถึงการที่สังคมและระบบกฎหมายคุ้นชินกับการใช้อำนาจพิเศษและการจำกัดสิทธิเสรีภาพเป็นระยะเวลานาน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะปกติใหม่ ดังที่ Giorgio Agamben (2005) ได้วิเคราะห์ว่าสภาวะยกเว้นได้กลายมาเป็นกระบวนทัศน์หลักในการปกครองของรัฐสมัยใหม่

การวิเคราะห์เนื้อหาการใช้อำนาจตามพระราชกำหนดฯ ในการควบคุมโควิด-19

การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 ในประเทศไทยเริ่มต้นด้วยการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักรโดยนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม 2563 หลังจากนั้น ได้มีการขยายระยะเวลาการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินออกไปอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานกว่าสองปี การขยายระยะเวลาหลายครั้งนี้ก่อให้เกิดคำถามถึงความจำเป็น โดยเฉพาะในช่วงที่สถานการณ์การระบาดในประเทศเริ่มมีแนวโน้มที่ดีขึ้น หรือเมื่อมีกฎหมายอื่น เช่น พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมโรคได้ (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ข) การมีอยู่ของกฎหมายเฉพาะทางด้านสาธารณสุข เช่น พ.ร.บ.โรคติดต่อฯ แต่รัฐบาลกลับเลือกใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ซึ่งมีอำนาจกว้างขวางกว่าและมีกลไกตรวจสอบที่จำกัดกว่า ชี้ให้เห็นว่าการตัดสินใจดังกล่าวอาจไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความจำเป็นทางสาธารณสุขเพียงอย่างเดียว แต่อาจมีปัจจัยอื่น เช่น ความต้องการรวมศูนย์อำนาจและการลดทอนการตรวจสอบเข้ามาเกี่ยวข้อง

ภายใต้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ นายกรัฐมนตรีได้ออกข้อกำหนด ประกาศ และคำสั่งต่างๆ จำนวนมากเพื่อกำหนดมาตรการควบคุมโรค โดยมีศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) หรือ Center for COVID-19 Situation Administration (CCSA) ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามอำนาจของ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ และมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้อำนวยการ เป็นกลไกหลักในการกำหนดนโยบายและสั่งการคำสั่งและการตัดสินใจของ ศบค. มีผลผูกพันต่อหน่วยงานภาครัฐต่างๆ และประชาชนโดยทั่วไป

เนื้อหาของข้อกำหนด ประกาศ และคำสั่งที่สำคัญสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. **การจำกัดการรวมกลุ่มและการชุมนุมสาธารณะ**

   มาตรการนี้เป็นหนึ่งในมาตรการที่ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่องและเข้มงวดที่สุด ข้อกำหนดฉบับที่ 1 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2563 ข้อ 5 ได้ห้ามการชุมนุม การทำกิจกรรม หรือการมั่วสุมกันในสถานที่แออัด (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ก) หลังจากนั้น มีการออกข้อกำหนดและประกาศหลายฉบับเพื่อจำกัดจำนวนบุคคลในการรวมกลุ่ม เช่น ข้อกำหนด (ฉบับที่ 20) ลงวันที่ 16 เมษายน 2564 ห้ามการจัดกิจกรรมซึ่งมีการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีจำนวนรวมกันมากกว่า 50 คน เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ก). ต่อมา ข้อกำหนด (ฉบับที่ 22) ลงวันที่ 29 เมษายน 2564 ได้กำหนดให้พื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด เช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑลในขณะนั้น ห้ามการจัดกิจกรรมรวมกลุ่มของบุคคลมากกว่า 20 คน (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ก)มาตรการเหล่านี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าเป็นการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบอย่างสิ้นเชิง และมีข้อสังเกตว่าอาจถูกนำไปใช้เพื่อควบคุมการชุมนุมทางการเมืองมากกว่าเป้าหมายในการควบคุมโรคระบาดเพียงอย่างเดียว (BBC News ไทย, 2563) การบังคับใช้มาตรการจำกัดการชุมนุมอย่างเข้มงวดและต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการตั้งข้อสังเกตถึงการมุ่งเป้าไปยังการชุมนุมทางการเมือง ย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อเจตนาที่แท้จริงของรัฐบาล และอาจสร้าง "ผลกระทบที่ทำให้เย็นลง" (chilling effect) ต่อการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุม

2. **การห้ามออกนอกเคหสถาน (เคอร์ฟิว)**

   ในช่วงแรกของการระบาดและในช่วงที่สถานการณ์มีความรุนแรง รัฐบาลได้ประกาศห้ามบุคคลใดออกนอกเคหสถานภายในระยะเวลาที่กำหนด เช่น ในช่วงเวลากลางคืน เพื่อลดการเคลื่อนย้ายและการรวมตัวของประชาชน

3. **การจำกัดการเดินทางและควบคุมการคมนาคม**

   มีการออกมาตรการห้ามหรือจำกัดการใช้เส้นทางคมนาคม หรือกำหนดเงื่อนไขการใช้เส้นทางคมนาคมและยานพาหนะ ในบางช่วงเวลา มีการจำกัดการเดินทางข้ามจังหวัด โดยเฉพาะจากพื้นที่ที่มีการระบาดสูง เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรค

4. **การควบคุมข้อมูลข่าวสารและสื่อ**

พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีในการออกข้อกำหนดห้ามการเสนอข่าว การจำหน่าย หรือทำให้แพร่หลายซึ่งหนังสือ สิ่งพิมพ์ หรือสื่ออื่นใด ที่มีข้อความอันอาจทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัว หรือเจตนาบิดเบือนข้อมูลข่าวสารทำให้เกิดความเข้าใจผิดในสถานการณ์ฉุกเฉิน จนกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ หรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน องค์กรสิทธิมนุษยชน เช่น Human Rights Watch ได้แสดงความกังวลว่ารัฐบาลไทยอาจใช้บทบัญญัตินี้ รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ "การต่อต้านข่าวปลอม" เพื่อจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกและปิดกั้นการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของรัฐบาลในการรับมือกับวิกฤตโควิด-19 (Human Rights Watch, 2020)

5. **การสั่งปิดสถานที่และจำกัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม**
   มีการออกคำสั่งห้ามการใช้อาคาร หรือเข้าไปหรืออยู่ในสถานที่ใด ๆ ซึ่งนำไปสู่การสั่งปิดสถานที่ต่างๆ เป็นระยะ เช่น สถานบันเทิง สถานบริการ สถานศึกษา สนามกีฬา และจำกัดการดำเนินกิจกรรมของธุรกิจหลายประเภท รวมถึงการกำหนดมาตรการสำหรับร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้า และตลาด
6. **มาตรการด้านสาธารณสุขอื่น ๆ**
   นอกเหนือจากมาตรการข้างต้น ยังมีการกำหนดมาตรการด้านสาธารณสุขที่จำเป็น เช่น การบังคับสวมหน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้าเมื่อออกจากเคหสถานหรืออยู่ในที่สาธารณะ การรณรงค์ให้เว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) การจัดตั้งโรงพยาบาลสนามและสถานกักกันโรคของรัฐ (State Quarantine และ Alternative State Quarantine) และการบริหารจัดการการฉีดวัคซีน

ลักษณะเด่นประการหนึ่งของการใช้อำนาจในช่วงเวลานี้ คือ ความยืดหยุ่นและการปรับเปลี่ยนมาตรการ อย่างต่อเนื่อง เนื้อหาของข้อกำหนดต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์การระบาดในแต่ละช่วงเวลาและตามดุลพินิจของผู้มีอำนาจ (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ก) การปรับเปลี่ยนนี้สะท้อนความพยายามในการตอบสนองต่อพลวัตของวิกฤต แต่ในขณะเดียวกันก็อาจสร้างความสับสน ความไม่แน่นอน และภาระในการปรับตัวให้แก่ประชาชนและผู้ประกอบการ แม้ว่าความยืดหยุ่นในการออกมาตรการอาจถูกมองว่าเป็นความจำเป็นในการรับมือกับสถานการณ์โรคระบาดที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่การเปลี่ยนแปลงมาตรการบ่อยครั้งโดยขาดการสื่อสารที่ชัดเจนและระยะเวลาที่เพียงพอในการปรับตัว ย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและความสามารถในการคาดการณ์ของประชาชนและภาคธุรกิจ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักความมั่นคงแน่นอนแห่งนิติฐานะ (legal certainty)

นอกจากนี้ ยังมีการใช้ "พื้นที่" เป็นเกณฑ์ในการกำหนดความเข้มข้นของมาตรการ โดย ศบค. ได้แบ่งเขตพื้นที่ทั่วราชอาณาจักรออกเป็นโซนสีต่างๆ ตามระดับความรุนแรงของการแพร่ระบาด เช่น พื้นที่

ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด (สีแดงเข้ม) พื้นที่ควบคุมสูงสุด (สีแดง) พื้นที่ควบคุม (สีส้ม) เป็นต้น การแบ่งโซนพื้นที่นี้ถูกใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดมาตรการที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เช่น การจำกัดจำนวนคนในการรวมกลุ่ม การจำกัดเวลาเปิด-ปิดกิจการ หรือการอนุญาต ไม่อนุญาตให้ดำเนินกิจกรรมบางประเภท การใช้เกณฑ์พื้นที่นี้มีเป้าหมายเพื่อใช้มาตรการที่เหมาะสมกับระดับความเสี่ยงในแต่ละพื้นที่ แต่ก็อาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำในการได้รับผลกระทบและการเข้าถึงทรัพยากรระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ ได้

ตารางที่ 1 สรุปข้อกำหนดสำคัญบางฉบับที่ออกตาม พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ เพื่อควบคุมโควิด-19

วันที่ออก	เลขที่ข้อกำหนด/ประกาศ	สาระสำคัญของมาตรการ (ตัวอย่าง)
25 มี.ค. 2563	ข้อกำหนด ออกตามความในมาตรา 9 (ฉบับที่ 1)	ห้ามชุมนุมมั่วสุม, ปิดสถานที่เสี่ยง, ควบคุมการเดินทาง, มาตรการป้องกันโรค, ห้ามกักตุนสินค้า, ห้ามเสนอข่าวบิดเบือน
3 เม.ย. 2563	ประกาศ หน.ผู้รับผิดชอบแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินด้านความมั่นคง	ห้ามชุมนุม มั่วสุม ที่เสี่ยงต่อการแพร่เชื้อ หรือฉวยโอกาสซ้ำเติมประชาชน
1 พ.ค. 2563	ข้อกำหนดฯ (ฉบับที่ 5)	ห้ามจัดกิจกรรมที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากในลักษณะมั่วสุม เว้นแต่ได้รับอนุญาตและมีมาตรการป้องกันโรค
25 ธ.ค. 2563	ข้อกำหนดฯ (ฉบับที่ 15)	ห้ามชุมนุม มั่วสุม หรือกระทำการยุยงให้เกิดความไม่สงบในพื้นที่ที่กำหนด
16 เม.ย. 2564	ข้อกำหนดฯ (ฉบับที่ 20)	ห้ามจัดกิจกรรมรวมกลุ่มมากกว่า 50 คน เว้นแต่ได้รับอนุญาต หรือเป็นกิจกรรมของเจ้าหน้าที่
29 เม.ย. 2564	ข้อกำหนดฯ (ฉบับที่ 22)	พื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด (6 จังหวัด) ห้ามจัดกิจกรรมรวมกลุ่มมากกว่า 20 คน
19 มิ.ย. 2564	ข้อกำหนดฯ (ฉบับที่ 24)	ห้ามจัดกิจกรรมเสี่ยงต่อการแพร่โรค โดยจำแนกตามพื้นที่: แดงเข้ม (มากกว่า 50 คน), แดง (มากกว่า 100 คน), ส้ม (มากกว่า 150 คน) เว้นแต่ได้รับอนุญาต
26 มิ.ย. 2564	ข้อกำหนดฯ (ฉบับที่ 25)	มาตรการควบคุมเร่งด่วนใน กทม.และปริมณฑล ห้ามรวมกลุ่มมากกว่า 20 คน เว้นแต่ได้รับอนุญาต
31 ก.ค. 2563	ข้อกำหนดฯ (ฉบับที่ 13)	ผ่อนคลายให้การชุมนุมกระทำได้ภายใต้ขอบเขตรัฐธรรมนูญและกฎหมายชุมนุมสาธารณะ และต้องมีมาตรการป้องกันโรค

หมายเหตุ: ตารางนี้เป็นเพียงตัวอย่างข้อกำหนดบางฉบับเพื่อแสดงให้เห็นลักษณะของมาตรการที่ออกมา ไม่ได้ครอบคลุมข้อกำหนดทั้งหมด

การวิเคราะห์เนื้อหาของข้อกำหนดเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงการใช้อำนาจที่กว้างขวางของฝ่ายบริหารในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยอ้างความจำเป็นในการควบคุมโรคระบาด ซึ่งนำไปสู่คำถามสำคัญเกี่ยวกับผลกระทบทางกฎหมายที่จะกล่าวถึงในส่วนถัดไป

ผลกระทบทางกฎหมายจากการใช้อำนาจตามพระราชกำหนดฯ

การบังคับใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ และบรรดาข้อกำหนด ประกาศ และคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบทางกฎหมายในหลายมิติ ทั้งต่อหลักนิติธรรม สิทธิเสรีภาพของประชาชน และกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยองค์กรตุลาการ

1. **หลักนิติธรรมและสิทธิเสรีภาพของประชาชน (The Rule of Law and Civil Liberties)**

การใช้อำนาจภายใต้สถานการณ์ฉุกเฉินมักก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่างเป้าหมายในการจัดการวิกฤตกับหลักการพื้นฐานของนิติธรรมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รัฐบาลอ้างความจำเป็นด้านสาธารณสุขในการประกาศใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ซึ่งมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารอย่างกว้างขวางในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน (ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจนา, 2563) และในขณะเดียวกันก็จำกัดกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลบางประการ เช่น การตรวจสอบโดยศาลปกครองผ่านทางมาตรา 16 (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ข) การดำเนินการของรัฐจึงมุ่งเน้นประสิทธิภาพในการควบคุมโรค ซึ่งอาจต้องแลกมากับการลดทอนหลักการบางประการของนิติธรรม

1.1 การประเมินความได้สัดส่วนและความจำเป็นของมาตรการ

คำถามสำคัญประการหนึ่ง คือ มาตรการที่ออกมานั้นมีความจำเป็นและได้สัดส่วน (proportionality) กับการป้องกันภัยอันตรายจากโรคระบาดหรือไม่ หลักการสากล เช่น หลักการซิราคูซา ซึ่งให้แนวทางเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิในสถานการณ์ฉุกเฉิน เน้นย้ำว่าการจำกัดสิทธิจะต้องเป็นไปเพื่อเป้าหมายที่ชอบธรรม มีความจำเป็นอย่างแท้จริง และได้สัดส่วนกับภัยคุกคาม (วัชรพล ศิริ, 2564) การละเลยหรือลดทอนความสำคัญของหลักความได้สัดส่วนในการออกมาตรการต่างๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อความชอบด้วยกฎหมายของมาตรการเหล่านั้น และอาจนำไปสู่การจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเกินกว่าความจำเป็น มีข้อโต้แย้งว่ามาตรการบางอย่าง เช่น การห้ามการชุมนุมโดยสิ้นเชิงในบางช่วงเวลา หรือการจำกัดการแสดงความคิดเห็น อาจเกินกว่าความจำเป็นและไม่ได้สัดส่วน โดยเฉพาะเมื่อมีกฎหมายอื่นที่สามารถนำมาใช้จัดการสถานการณ์ได้ (ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล, 2564)

1.2 ผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐาน

1.2.1 เสรีภาพในการแสดงออก การให้อำนาจควบคุมข้อมูลข่าวสารและการดำเนินคดีกับผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลหรือเผยแพร่ข้อมูลที่รัฐเห็นว่า "บิดเบือน"

หรือ "สร้างความหวาดกลัว" ได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อเสรีภาพในการแสดงออก (Human Rights Watch, 2020) Human Rights Watch (2025) รายงานว่า ณ เดือนสิงหาคมของปีที่จัดทำรายงาน มีบุคคลอย่างน้อย 1,959 คน ถูกดำเนินคดีจากการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุมอย่างสันติ และมีอย่างน้อย 1,469 คนที่เกี่ยวข้องกับการประท้วงในปี 2563 ยังคงถูกดำเนินคดีฐานละเมิดมาตรการควบคุมโควิด-19 ตาม พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ แม้ว่าพระราชกำหนดดังกล่าวจะถูกยกเลิกไปแล้วในเดือนตุลาคม 2565 การดำเนินคดีกับประชาชนที่ใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุม แม้ภายหลังการยกเลิก พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ไปแล้ว สะท้อนให้เห็นถึง "ผลกระทบระยะยาวทางกฎหมาย" (legal long COVID) ที่มาตรการฉุกเฉินยังคงส่งผลกระทบต่อชีวิตและสิทธิของประชาชนอย่างต่อเนื่อง สร้างภาระและความหวาดกลัวในการใช้สิทธิของตนในอนาคตเสรีภาพในการชุมนุม: การห้ามหรือจำกัดการชุมนุมอย่างเข้มงวดผ่านข้อกำหนดต่างๆ (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ก) เป็นประเด็นที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด โดยมีข้อกล่าวหาว่ารัฐบาลใช้สถานการณ์โรคระบาดเป็นเครื่องมือในการควบคุมการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการชุมนุมประท้วง (BBC News ไทย, 2563)

1.2.2 เสรีภาพในการเดินทางและการประกอบอาชีพ มาตรการเคอร์ฟิว การจำกัดการเดินทางระหว่างพื้นที่ และการสั่งปิดกิจการต่างๆ ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเสรีภาพในการเดินทางและการประกอบอาชีพของประชาชนจำนวนมาก ก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคม

1.2.3 สิทธิในกระบวนการยุติธรรม แม้ในช่วงโควิด-19 จะไม่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงตามมาตรา 11 อย่างกว้างขวาง แต่หากมีการใช้อำนาจดังกล่าว ก็อาจกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหา เช่น สิทธิที่จะไม่ถูกควบคุมตัวโดยไม่มีหมายศาล หรือสิทธิในการเข้าถึงทนายความ

1.3 การใช้อำนาจโดยพลการและความโปร่งใส

การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ ศบค. และการให้อำนาจดุลพินิจที่กว้างขวางแก่เจ้าหน้าที่ในการออกมาตรการต่างๆ ก่อให้เกิดข้อกังวลเกี่ยวกับการใช้อำนาจโดยพลการ (arbitrary use of power) และการขาดความโปร่งใสในการตัดสินใจ โดยเฉพาะในประเด็นที่อ่อนไหว เช่น การจัดหาและกระจายวัคซีน หรือการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ การขาดความโปร่งใสในการตัดสินใจ โดยเฉพาะในเรื่องที่มีผลกระทบต่อสุขภาพและชีวิตของประชาชน ย่อมบั่นทอนความไว้วางใจของสาธารณชนต่อรัฐบาล และอาจเปิดช่องให้เกิดการทุจริตหรือการเลือกปฏิบัติได้

1.4 การทำให้ "สภาวะยกเว้น" กลายเป็น "ความปกติ" (Normalization of Exception)

การขยายระยะเวลาการบังคับใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานกว่าสองปี อาจนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่สังคมและแม้กระทั่งองค์กรของรัฐเอง คุ้นชินกับการใช้อำนาจพิเศษและการจำกัดสิทธิเสรีภาพ จนกลายเป็น "ความปกติใหม่" (ไทเรล ฮาเบอร์คอร์น และคณะ, 2565) กระบวนการนี้ประกอบด้วยการทำให้การรับรู้ถึงภัยคุกคาม เช่น โรคระบาด กลายเป็นเรื่องปกติ และการทำให้วิธีการตอบโต้ของรัฐ เช่น การใช้กฎหมายพิเศษ กลายเป็นเรื่องปกติเช่นกัน (ไทเรล ฮาเบอร์คอร์น และคณะ, 2565) สิ่งนี้อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมทางกฎหมายและการเมืองในระยะยาว ทำให้การเรียกร้องให้กลับสู่สภาวะการบังคับใช้กฎหมายปกติเป็นไปได้ยากขึ้น

การตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการ (Judicial Review)

ในระบบนิติรัฐ องค์กรตุลาการมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร เพื่อให้เป็นไปตามกรอบของกฎหมายและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบการใช้อำนาจภายใต้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ในช่วงการระบาดของโควิด-19 เผชิญกับความท้าทายและข้อจำกัดหลายประการ

1. **ภาพรวมของคดีความที่เกี่ยวข้อง**

   ตลอดระยะเวลาการบังคับใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ได้มีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลต่างๆ ทั้งศาลแพ่ง ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อโต้แย้งความชอบด้วยกฎหมายของตัว พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ เอง หรือข้อกำหนด ประกาศ และคำสั่งที่ออกตามพระราชกำหนดดังกล่าว (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2565) ตัวอย่างคดีที่สำคัญ เช่น คดีที่ประชาชนและนักกิจกรรมยื่นฟ้องขอให้ศาลแพ่งเพิกถอนข้อกำหนดที่ห้ามการชุมนุม โดยอ้างว่าเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพเกินกว่าเหตุและไม่ได้มุ่งควบคุมโรคเป็นหลัก หรือคดีที่มีการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้วินิจฉัยว่า พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ มีเนื้อหาขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2565)

2. **บทบาทของมาตรา 16 แห่ง พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ในการจำกัดอำนาจศาลปกครอง**

   มาตรา 16 ของ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ระบุว่า "ข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง หรือการกระทำตามพระราชกำหนดนี้ ไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองและกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง" (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ข) บทบัญญัตินี้มีผลโดยตรงทำให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารภายใต้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ไม่สามารถนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาลปกครอง ซึ่งเป็นศาลชำนัญพิเศษที่มีหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองได้โดยตรง ทำให้กลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามปกติอ่อนแอลงอย่างมาก (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ข) การตัดอำนาจของศาลปกครองตามมาตรา 16 นี้ เปรียบเสมือนการสร้าง

"สุญญากาศทางการตรวจสอบ" (judicial black hole) ที่ทำให้การกระทำทางปกครองของฝ่ายบริหารภายใต้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ หลุดพ้นจากการตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งเป็นการบั่นทอนหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจอย่างร้ายแรง มีตัวอย่างคดีจำนวนหนึ่งที่ศาลปกครองมีคำสั่งไม่รับฟ้องโดยอ้างเหตุผลตามมาตรา 16 นี้ เช่น คดีที่ฟ้องเพิกถอนประกาศเกี่ยวกับใบรับรอง Fit to Fly สำหรับผู้เดินทางกลับประเทศไทย หรือคดีที่ฟ้องผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ตกรณีออกคำสั่งจำกัดการเดินทางเข้าพื้นที่โดยไม่ตรวจโควิดฟรี (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ข)

3. การพิจารณาคดีในศาลยุติธรรม (ศาลแพ่ง)

แม้มาตรา 16 จะปิดช่องทางการฟ้องคดีต่อศาลปกครอง แต่ประชาชนยังคงสามารถนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรม (ศาลแพ่ง) เพื่อขอให้เพิกถอนข้อกำหนดหรือเรียกค่าเสียหายได้ (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ข) อย่างไรก็ตาม การฟ้องคดีต่อศาลแพ่งก็เผชิญกับความท้าทายในทางปฏิบัติและในแง่ผลลัพธ์ของคดี ศาลแพ่งอาจมีคำสั่งยกคำร้องโดยให้เหตุผลว่าการออกข้อกำหนดต่างๆ เป็นไปโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย (พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ) และมีความจำเป็นเพื่อควบคุมสถานการณ์การระบาดของโรค หรือในบางกรณี ศาลอาจเห็นว่าสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ทำให้เหตุแห่งการฟ้องคดีหมดไป (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2564ข)

4. การพิจารณาคดีในศาลรัฐธรรมนูญ

มีความพยายามในการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้วินิจฉัยว่า พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ พ.ศ. 2548 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยผู้ร้องอ้างว่าการบังคับใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ และข้อกำหนดต่างๆ ได้ละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2565) การที่ประเด็นความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ยังไม่ได้รับการวินิจฉัยชี้ขาด ย่อมสร้างความไม่แน่นอนทางกฎหมายและส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในหลักนิติธรรม

5. ข้อจำกัดและประสิทธิผลของการตรวจสอบโดยฝ่ายตุลาการ

โดยรวมแล้ว การตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารภายใต้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ โดยองค์กรตุลาการเป็นไปอย่างจำกัดและมีอุปสรรคหลายประการ มาตรา 16 เป็นกำแพงสำคัญที่สกัดกั้นการตรวจสอบโดยศาลปกครอง ขณะที่การฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมก็อาจไม่ได้นำไปสู่การแก้ไขหรือเยียวยาความเสียหายได้อย่างเต็มที่เสมอไป แนวคำพิพากษาของศาลในหลายคดี เช่น กรณีศาลแพ่งยกคำร้องขอเพิกถอนข้อกำหนดห้ามชุมนุม (BBC News ไทย, 2563) อาจสะท้อนถึงแนวโน้มที่ศาลมักจะให้ความสำคัญกับดุลพินิจของฝ่ายบริหารในการจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน (Judicial Deference) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่พบได้ในหลายประเทศเมื่อเผชิญกับวิกฤตการณ์ อย่างไรก็ตาม การให้ความสำคัญกับดุลพินิจของฝ่ายบริหารมากเกินไปโดย

ปราศจากการตรวจสอบถ่วงดุลที่เข้มแข็ง อาจนำไปสู่การใช้อำนาจที่เกินขอบเขตและกระทบต่อหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชนได้ แนวโน้มที่ศาลจะให้ความสำคัญกับดุลพินิจของฝ่ายบริหารในการจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน (judicial deference) แม้จะเป็นที่เข้าใจได้ในบางระดับ แต่เมื่อประกอบกับข้อจำกัดทางกฎหมาย เช่น มาตรา 16 ยิ่งทำให้การตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารอ่อนแอลง และอาจส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่เป็นไปอย่างเต็มที่

ตารางที่ 2 ภาพรวมคดีสำคัญบางคดีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ในช่วงโควิด-19

ชื่อคดี/ผู้ฟ้อง (ตัวอย่าง)	ศาลที่พิจารณา	ประเด็นการฟ้องร้องหลัก	ผลคำตัดสิน/คำสั่งที่สำคัญ (ตัวอย่าง)	นัยยะสำคัญทางกฎหมาย
คดี อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล ฟ้อง ก.พ.ท. (Fit to Fly)	ศาลปกครองกลาง/สูงสุด	ขอเพิกถอนประกาศ ก.พ.ท. เรื่อง Fit to Fly สร้างภาระเกินจำเป็น	ศาลปกครองกลางยกฟ้อง (อ้างกระทบข้อกำหนด พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ) ศาลปกครองสูงสุดกลับคำสั่งให้รับฟ้อง แต่ภายหลังจำหน่ายคดีเพราะประกาศถูกยกเลิก	ชี้ให้เห็นข้อจำกัดของศาลปกครองในการตรวจสอบคำสั่งที่เชื่อมโยงกับ พ.ร.ก. ฉุกเฉินฯ แม้ศาลปกครองสูงสุดจะพยายามเปิดช่องทาง
ชื่อคดี/ผู้ฟ้อง (ตัวอย่าง)	**ศาลที่พิจารณา**	**ประเด็นการฟ้องร้องหลัก**	**ผลคำตัดสิน/คำสั่งที่สำคัญ (ตัวอย่าง)**	**นัยยะสำคัญทางกฎหมาย**
คดี สายชล หนูทอง ฟ้อง ผู้ว่าฯ ภูเก็ต (ปิดเกาะ ไม่ตรวจฟรี)	ศาลปกครอง	ขอเพิกถอนคำสั่งผู้ว่าฯ ภูเก็ต เรื่องมาตรการเข้าจังหวัด สร้างภาระเกินควร	ศาลปกครองสั่งไม่รับฟ้อง โดยอ้างมาตรา 16 พ.ร.ก. ฉุกเฉินฯ	ยืนยันผลของมาตรา 16 ที่ตัดอำนาจศาลปกครองในการตรวจสอบคำสั่งที่ออกตามข้อกำหนดภายใต้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ

คดี ยิ่งชีพ อัชฌานนท์ กับพวก ฟ้องนายกรัฐมนตรี (ห้ามชุมนุม)	ศาลแพ่ง	ขอเพิกถอนข้อกำหนดฉบับที่ 15 และประกาศ หน.ศ ปม. ที่ห้ามชุมนุม อ้างจำกัดเสรีภาพเกินกว่าเหตุ และไม่ได้ใช้ควบคุมโรค แต่ใช้ควบคุมม็อบ	ศาลแพ่งยกคำร้องขอคุ้มครองชั่วคราว โดยเห็นว่ายังมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการป้องกันโรค และการรวมกลุ่มเสี่ยงต่อการแพร่ระบาด (คดีหลักยังพิจารณาต่อ)	สะท้อนแนวโน้มที่ศาลให้ความสำคัญกับดุลพินิจของฝ่ายบริหารในการจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน และความยากในการพิสูจน์ว่ามาตรการนั้นไม่จำเป็นหรือไม่สมส่วน
คดี เครือข่าย People Go Network ฟ้องนายกรัฐมนตรี (ห้ามชุมนุม)	ศาลแพ่ง	ขอให้ยกเลิกการขยายเวลา พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ และข้อกำหนดห้ามชุมนุม อ้างไม่มีความจำเป็นและจำกัดสิทธิเกินควร	ศาลแพ่งสั่งจำหน่ายคดี เนื่องจากมีการแก้ไขข้อกำหนดให้ผ่อนคลายการชุมนุมได้แล้ว เหตุแห่งการฟ้องคดีจึงหมดไป	แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดโดยฝ่ายบริหารระหว่างการพิจารณาคดีสามารถส่งผลต่อการดำเนินคดีได้
ชื่อคดี/ผู้ฟ้อง (ตัวอย่าง)	**ศาลที่พิจารณา**	**ประเด็นการฟ้องร้องหลัก**	**ผลคำตัดสิน/คำสั่งที่สำคัญ (ตัวอย่าง)**	**นัยยะสำคัญทางกฎหมาย**
คดี ชลิตา บัณฑุวงศ์ ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ	ศาลรัฐธรรมนูญ	ขอให้วินิจฉัยว่า พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ พ.ศ. 2548 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ เนื่องจากถูกใช้ดำเนินคดีกับ	(ต้องตรวจสอบผลคำวินิจฉัย)	หากศาลรัฐธรรมนูญรับวินิจฉัยและมีคำวินิจฉัยออกมา จะเป็นบรรทัดฐานสำคัญเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของ พ.R.ก. ฉุกเฉินฯ และการใช้

		ผู้ใช้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน		อำนาจภายใต้กฎหมายนี้

หมายเหตุ: ตารางนี้เป็นเพียงตัวอย่างคดีบางส่วนเพื่อแสดงให้เห็นประเด็นการต่อสู้ทางกฎหมายและแนวโน้มคำวินิจฉัย ไม่ได้ครอบคลุมทุกคดีที่เกี่ยวข้อง

บทสรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Recommendations)

การวิเคราะห์การใช้อำนาจตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เพื่อควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 ในประเทศไทย ชี้ให้เห็นถึงการใช้อำนาจที่กว้างขวางและรวมศูนย์อยู่ที่ฝ่ายบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายกรัฐมนตรีและ ศบค. มาตรการที่ถูกนำมาใช้ครอบคลุมหลากหลายด้าน ตั้งแต่การจำกัดการเดินทาง การรวมกลุ่ม การประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ไปจนถึงการควบคุมข้อมูลข่าวสาร โดยมีการปรับเปลี่ยนความเข้มข้นของมาตรการไปตามสถานการณ์การระบาดและการประเมินของผู้มีอำนาจ

ผลกระทบทางกฎหมายที่สำคัญจากการใช้อำนาจดังกล่าวปรากฏชัดในหลายมิติ ประการแรกคือผลกระทบต่อหลักนิติธรรมและสิทธิเสรีภาพของประชาชน การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานหลายประการ เช่น เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการชุมนุม และเสรีภาพในการเดินทาง ถูกตั้งคำถามถึงความจำเป็น ความได้สัดส่วน และความโปร่งใสในการใช้อำนาจ. การบังคับใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ เป็นระยะเวลานานยังก่อให้เกิดข้อกังวลเกี่ยวกับการทำให้ "สภาวะยกเว้น" กลายเป็น "ความปกติ" ซึ่งอาจกัดกร่อนหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย. ประการที่สองคือ ผลกระทบต่อกลไกการตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของมาตรา 16 แห่ง พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ที่จำกัดอำนาจของศาลปกครองในการตรวจสอบการกระทำของฝ่ายบริหาร ทำให้การถ่วงดุลอำนาจอ่อนแอลง แม้จะยังคงมีการฟ้องร้องคดีต่อศาลยุติธรรมและศาลรัฐธรรมนูญ แต่ประสิทธิผลของการตรวจสอบก็ยังคงมีข้อจำกัด

การใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ในช่วงวิกฤตโควิด-19 สะท้อนถึงความท้าทายในการสร้างสมดุลระหว่างความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการกับภัยพิบัติสาธารณสุข กับการธำรงไว้ซึ่งหลักการประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และการปกครองโดยกฎหมาย แม้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ อาจเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้รัฐบาลสามารถออกมาตรการได้อย่างรวดเร็วและครอบคลุม แต่ก็ต้องยอมรับว่าการออกแบบกฎหมายนี้แต่เดิมมุ่งเน้นไปที่ปัญหาความมั่นคงเป็นหลัก การนำมาปรับใช้กับวิกฤตโรคระบาดจึงอาจมีข้อบกพร่องในแง่ของความ

เหมาะสมและความสมดุล โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้กฎหมายเฉพาะทางด้านสาธารณสุข เช่น พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 (กรมควบคุมโรค, 2565) ซึ่งอาจมีกลไกที่คำนึงถึงสิทธิของประชาชนและการตรวจสอบที่รัดกุมกว่าในบางมิติ. การเลือกใช้กฎหมายทั่วไปที่มีลักษณะครอบจักรวาลและมีบทบัญญัติจำกัดการตรวจสอบ แทนที่จะเป็นกฎหมายเฉพาะทางที่ออกแบบมาเพื่อรับมือกับวิกฤตสาธารณสุขโดยตรง ย่อมสะท้อนถึงแนวโน้มการให้น้ำหนักกับประสิทธิภาพในการควบคุมมากกว่าการคุ้มครองสิทธิและการตรวจสอบถ่วงดุล

การคงอยู่ของ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ เป็นระยะเวลานานกว่าสองปี (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ, 2565) โดยมีการขยายอายุถึง 19 ครั้งในบางช่วงได้ทิ้ง "มรดก" ทางกฎหมายและการเมืองที่สำคัญไว้เบื้องหลัง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความคุ้นชินกับการใช้อำนาจพิเศษของฝ่ายบริหาร การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของสิทธิเสรีภาพ หรือการสร้างบรรทัดฐานใหม่ในการตรวจสอบอำนาจรัฐ สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการถอดบทเรียนอย่างจริงจัง เพื่อไม่ให้การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินกลายเป็นเครื่องมือที่ถูกใช้อย่างพร่ำเพรื่อหรือเกินขอบเขตในอนาคต. สภาวะที่สังคมคุ้นชินกับการใช้อำนาจพิเศษเป็นระยะเวลานาน อาจนำไปสู่ "ภาวะพึ่งพิงเส้นทางเดิม" (path dependency) ที่ทำให้การกลับไปสู่การบังคับใช้กฎหมายในสภาวะปกติเป็นไปได้ยากขึ้น และเพิ่มความเสี่ยงที่รัฐจะหันไปใช้อำนาจพิเศษในลักษณะเดียวกันนี้อีกในอนาคต แม้ในสถานการณ์ที่ไม่จำเป็นอย่างแท้จริง

จากผลการวิเคราะห์ข้างต้น บทความนี้มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกฎหมาย

1. **ทบทวนและแก้ไข พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ พ.ศ. 2548**

   ควรมีการทบทวนบทบัญญัติของ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับขอบเขตการใช้อำนาจ การกำหนดนิยาม "สถานการณ์ฉุกเฉิน" ให้มีความชัดเจนและจำกัดมากขึ้น การกำหนดระยะเวลาการบังคับใช้ที่เหมาะสม และที่สำคัญคือการเสริมสร้างกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการพิจารณาทบทวนหรือยกเลิกมาตรา 16 เพื่อให้ศาลปกครองสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจภายใต้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ได้

2. **พัฒนากรอบกฎหมายเฉพาะสำหรับการจัดการภาวะวิกฤตทางสาธารณสุข**

   ประสบการณ์จากโควิด-19 ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการมีกฎหมายเฉพาะที่ออกแบบมาเพื่อรับมือกับวิกฤตการณ์ด้านสาธารณสุขโดยตรง กฎหมายดังกล่าวควรมีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะให้รัฐสามารถออกมาตรการที่จำเป็นได้อย่างรวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องมีหลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การตรวจสอบการใช้อำนาจ และความโปร่งใสในการดำเนินงานที่ชัดเจนและรัดกุมกว่าการใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ซึ่งมีลักษณะเป็นกฎหมายความมั่นคง. การมีกฎหมายเฉพาะทางจะช่วยให้การรับมือกับวิกฤตสาธารณสุขเป็นไปอย่างเหมาะสม ตรงจุด และเคารพต่อหลักการทางกฎหมายและสิทธิมนุษยชนมากยิ่งขึ้น.

3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส

ในการจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน รัฐบาลควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคประชาสังคม ผู้เชี่ยวชาญ และประชาชนทั่วไป ในการกำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ รวมถึงต้องดำเนินการด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเปิดเผยข้อมูลที่จำเป็นต่อสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต

1. ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว

ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจในระยะยาวที่เกิดจากการใช้มาตรการต่างๆ ภายใต้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายในอนาคต

2. ศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการใช้กฎหมายพิเศษหรือกฎหมายสถานการณ์ฉุกเฉินในการควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ในประเทศอื่น โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีบริบททางสังคมและกฎหมายใกล้เคียงกัน จะช่วยให้เห็นภาพที่กว้างขึ้นและได้บทเรียนที่เป็นประโยชน์

3. ศึกษาบทบาทขององค์กรอิสระและภาคประชาสังคม

ควรมีการศึกษาบทบาทขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และองค์กรภาคประชาสังคมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและคุ้มครองสิทธิประชาชนในช่วงสถานการณ์ฉุกเฉิน

การสร้าง "ความยืดหยุ่นทางกฎหมาย" (Legal Resilience) เพื่อรับมือกับวิกฤตการณ์ในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นโรคระบาด ภัยพิบัติทางธรรมชาติ หรือภัยคุกคามรูปแบบอื่นๆ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ประสบการณ์จากวิกฤตโควิด-19 ควรเป็นบทเรียนสำคัญในการปฏิรูปกรอบกฎหมายและกลไกการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินของประเทศไทย ให้สามารถตอบสนองต่อวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยังคงธำรงไว้ซึ่งหลักนิติธรรม สิทธิมนุษยชน และคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การสร้างความเข้มแข็งให้ระบบกฎหมายและสถาบันทางประชาธิปไตยให้สามารถรับมือกับวิกฤตการณ์ในอนาคตได้โดยไม่จำเป็นต้องสละหลักการพื้นฐาน ถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างสังคมที่ยุติธรรม

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค (2563). **สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ฉบับที่ 50**. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/file/situation/situation-no50-220263.pdf

กรมควบคุมโรค (2564). **รายงานผลการทบทวนผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมจากการระบาดของโรคโควิด-19 ในระดับโลก และในประเทศไทย**. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://ddc.moph.go.th/uploads/publish/1177420210915075055.pdf

ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจนา (2563). **พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548**. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://library.parliament.go.th/th/radioscript/rr2563-oct4

ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล (2564). **เสวนา “การชุมนุมในสถานการณ์โควิด-19: กฎหมาย สิทธิ และข้อจำกัด”**. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://law.tu.ac.th/seminar-summary-protest-during-covid-19-pandemic/

ไทเรล ฮาเบอร์คอร์น และคณะ (2565). **ความไม่ปกติที่ปกติ: “สภาวะยกเว้นถาวร” ในการบังคับใช้ ม.112 กับ “เด็กและเยาวชนไทย” ในสภาวะยกเว้นที่เป็นปกติ**. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://tlhr2014.com/archives/55060

นิยม รัฐอมฤต (ม.ป.ป.). **การเมืองไทยหลังยุคโควิด-19**. 16 พฤษภาคม 2568. จาก https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การเมืองไทยหลังยุคโควิด-19

ปิยบุตร แสงกนกกุล (2563). **New Normal : การทำให้สภาวะยกเว้นกลายเป็นเรื่องปกติถาวร**. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://progressivemovement.in.th/article/common-school/850/

ราชกิจจานุเบกษา (2565). **ระเบียบคณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติ เรื่อง ยกเลิกระเบียบคณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์การเปรียบเทียบความผิด กรณีฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อตามมาตรา ๓๔ (๖) แห่งพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๕๘ ในสถานการณ์การระบาด ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด 19 พ.ศ. ๒๕๖๔**. 18 พฤษภาคม 2568. จาก https://ddc.moph.go.th/uploads/files/16420221201035158.pdf

รัฐสภา (2564). **สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (covid-19) และการปรับแผนรับมือของสาธารณรัฐสิงคโปร์**. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://cdc.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=80408&filename=index

วัชรพล ศิริ (2564). อำนาจรัฐกับสิทธิมนุษยชนในสถานการณ์ฉุกเฉิน: กรณีการระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทย. **CMU Journal of Law and Social Sciences**, 14(2), 1–37. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/246465

ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ (iLaw) (2564ก). **รวมข้อกำหนด-ประกาศที่ออกตามพ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ระหว่างโควิด 19**. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://www.ilaw.or.th/articles/9839

ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ (iLaw) (2564ข). **พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ คุ้มครอง ศบค. ฟ้องศาลปกครองไม่ได้ ทำผิดไม่ต้องรับผิด**. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://www.ilaw.or.th/articles/4718

ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพ (iLaw) (2565). **ประชาชนไม่ทน รวมเหตุผลฟ้องเพิกถอนข้อกำหนดตามพ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ**. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://www.ilaw.or.th/articles/5120

ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทย (BIC) สถานเอกอัครราชทูต ณ สิงคโปร์ (2565). **การผ่อนคลายมาตรการโควิด-19 ของสิงคโปร์ และการเปิดประเทศแบบเกือบเทียบเท่าช่วงก่อนโควิด-19 ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2565**. 13 พฤษภาคม 2568. จาก https://thaibizsingapore.com/news/sub/logistics/sg-regulation-1-apr-2022/

ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทย (BIC) สถานเอกอัครราชทูต ณ สิงคโปร์ (2566). **อัปเดตสถานการณ์โควิด-19 และมาตรการเพิ่มเติมของสิงคโปร์**. 13 พฤษภาคม 2568. จาก https://thaibizsingapore.com/news/sub/healthcare/update-on-covid-19-situation-and-additional-measures-of-singapore/

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2564). **ผลของมาตรการเยียวยาของรัฐบาลจากปัญหาการระบาดของ COVID-19**. 16 พฤษภาคม 2568. จาก https://tdri.or.th/2021/05/covid-132/

สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาและสถานกงสุลในประเทศไทย (2565). **รายงานด้านสิทธิมนุษยชนประจำปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทย**. 13 พฤษภาคม 2568. จาก https://th.usembassy.gov/th/our-|relationship-th/official-reports-th/2022-human-rights-reports-thailand-th/

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (2548). **พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548.** 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/2020/04/royal-2548-orange.pdf

อติรุจ ดือเระ (2566). **‘หลักนิติธรรมไทย’ รั้งอันดับ 80 ของโลก – กระบวนการยุติธรรมทางอาญาคะแนนถดถอย ‘สังคมสงบสุขและยุติธรรม’ จึงยังเกินเอื้อมถึง? ชวนสำรวจผ่านดัชนี WJP Rule of Law 2022**. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://www.sdgmove.com/2023/03/01/rule-of-law-wjp-index-thailand-2022/

อภิสิทธิ์ เรือนมูล (2564). ชี้ช่องฟ้องรัฐ คู่มือเอาผิดรัฐจากการรับมือโควิด-19 ล้มเหลว. 14 พฤษภาคม 2568. จาก https://waymagazine.org/how-to-sue-the-government/

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย (2565). **2 ปี พ.ร.ก.ฉุกเฉิน: เมื่อการคุกคามประชาชนกลายเป็นโรคประจำถิ่น**. 12 พฤษภาคม 2568. จาก https://www.amnesty.or.th/latest/blog/1034

Agamben, G (2005). **State of exception**. University of Chicago Press.

BBC News ไทย (2563). **ศาลแพ่งยกคำร้อง ของดใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน คุมการชุมนุมการเมือง**. 12 พฤษภาคม 2568. https://www.bbc.com/thai/thailand-58841747

Human Rights Watch. (2020). **Thailand: COVID-19 Clampdown on Free Speech**. 14 May 2025. from https://www.hrw.org/news/2020/03/25/thailand-covid-19-clampdown-free-speech

Human Rights Watch (2025). **World Report 2025: Thailand**. 14 May 2025. from https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/thailand

Schmitt, C. (2005). **Political theology: Four chapters on the concept of sovereignty**. University of Chicago Press.

หาบเร่แผงลอยกรุงเทพมหานคร : นโยบายที่เปลี่ยนไปในหนึ่งทศวรรษ

Bangkok's Street Vending Policy: A Decade of Transformation

สินีนาฏ ปราโมทย์มณีรัตน์ และผศ. พล.ต.ท. ดร. สัณฐาน ชยนนท์

Sineenad Pramotmanerat andAsst. Prof. Pol. Lt. Gen. Dr. Santhan Chayannon

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของนโยบายการจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยในกรุงเทพมหานคร ตลอดช่วง พ.ศ. 2557–2567 โดยเน้นการวิเคราะห์วิวัฒนาการของแนวคิดเชิงนโยบายจากการควบคุมอย่างเด็ดขาดในยุคแรก สู่แนวทางที่เน้นความสมดุลระหว่างระเบียบและการสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากในยุคหลัง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงการปรับตัวของภาครัฐในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงความพยายามสร้างระบบบริหารจัดการที่ยั่งยืน มีส่วนร่วม และสอดคล้องกับบริบทของเมืองสมัยใหม่ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้หาบเร่แผงลอยเป็นส่วนหนึ่งของเมืองที่มีชีวิตชีวาอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ

Abstract

This article examines the evolution of street vending policy in Bangkok between 2014 and 2024, focusing on the shifting approaches to regulation and management. The study reveals a transformation in governmental perspectives from strict law enforcement aimed at restoring public order, toward more balanced and inclusive strategies that recognize the socio-economic value of street vendors. Over the decade, policy adjustments reflect increasing efforts to integrate street vending into urban life through improved hygiene standards, digital management tools, and participatory governance. These changes suggest a growing vision to manage street vending not as a problem to eliminate, but as a vital component of Bangkok’s urban identity and grassroots economy.

บทนำ

หาบเร่แผงลอยถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและเศรษฐกิจฐานรากที่มีมายาวนานในกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงที่มีประชากรหนาแน่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรม สตรีทฟู้ดและการค้าขายริมทางในรูปแบบหาบเร่แผงลอยนอกจากจะเป็นช่องทางสร้างรายได้ให้แก่ผู้ค้ารายย่อยจำนวนมาก ยังถือเป็นเสน่ห์และเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ (Sinnott, 2019; Thanasuwan, 2017) อย่างไรก็ตาม การจัดการพื้นที่สาธารณะเพื่อรองรับการค้าขายรูปแบบนี้ยังคงเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและท้าทายอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากหาบเร่แผงลอยมักเป็นสาเหตุของปัญหาด้านความแออัด การกีด

ขวางทางเท้า การสกปรก และความไม่เป็นระเบียบในพื้นที่เมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วไป (Bangkok Metropolitan Administration, 2018)

ในอดีตที่ผ่านมา กรุงเทพมหานครได้ดำเนินนโยบายควบคุมและจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา นโยบายดังกล่าวมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนามาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงเสียงสะท้อนจากผู้ค้าและประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการต่าง ๆ (Chaiyaporn, 2020) โดยนโยบายในช่วงต้นทศวรรษเน้นการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดเพื่อลดปัญหาการกีดขวางและคืนทางเท้าให้กับประชาชน ขณะที่ในช่วงหลังมีการเน้นสร้างความสมดุลระหว่างการรักษาระเบียบเรียบร้อยกับการสนับสนุนให้ผู้ค้าสามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังเกิดการพัฒนานโยบายเชิงบวกที่มองหาบเร่แผงลอยเป็นทรัพยากรที่ช่วยเสริมสร้างชีวิตชีวาและเอกลักษณ์ของเมือง ผ่านการส่งเสริมสุขอนามัย การใช้เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการ (Saksiri & Wongsurawat, 2023)

บทความวิชาการฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและนำเสนอภาพรวมของนโยบายและมาตรการจัดการหาบเร่แผงลอยของกรุงเทพมหานครในช่วง พ.ศ. 2557-2567 โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของแนวคิดในการบริหารจัดการหาบเร่แผงลอยที่สะท้อนถึงความพยายามของภาครัฐในการปรับตัวและพัฒนานโยบายที่เหมาะสมกับบริบทที่หลากหลาย รวมถึงการสร้างสมดุลระหว่างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของเมือง ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับการบริหารจัดการเมืองในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอ ภาพรวมของนโยบายและมาตรการ การจัดการหาบเร่แผงลอยของกรุงเทพมหานครในช่วง พ.ศ. 2557-2567
2. เพื่อแสดงให้เห็นถึง การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ ของแนวคิดในการบริหารจัดการหาบเร่แผงลอยที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา

แนวคิดและทฤษฎี

1. แนวคิดและทฤษฎีการจัดการพื้นที่สาธารณะ

เวสพล ตรีธาราทิพย์ (2559 , หน้า 14 - 17) ได้ทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี การออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคแบบแผนประเพณี (Traditional Era), ยุคสมัยใหม่ (Modern Era), ยุคปัจจุบัน (Present Time)โดยพื้นที่ว่างสาธารณะได้คำนึงถึงการให้ความสำคัญทั้ง 3 ด้าน คือ มิติทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม มาบูรณาการร่วมกันจึงจะท าให้พื้นที่ ว่างสาธารณะประสบความสำเร็จ นอกจากนั้นยังมีแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา พื้นที่ว่างและเส้นทางสาธารณะ ที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่ทางอ้อม กล่าวคือ ไม่ได้เป็นเพียง ทฤษฎี

การศึกษาพื้นที่ว่างสาธารณะ แต่เป็นการศึกษาพื้นที่สาธารณะบนเส้นทางโครงข่ายกับย่านโดยรอบที่ส่งผลต่อระดับการใช้พื้นที่สาธารณะนั้น ๆ โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ สาธารณะของเมืองมักปรากฏบนพื้นที่ของการเชื่อมโยง เช่น พื้นที่บนเส้นทางการสัญจร ถนน ตรอก ซอย ทางเท้า เป็นต้น ซึ่งมีปัจจัยหลายประการประกอบด้วยปัจจัยทางด้าน กายภาพ ปัจจัยทางด้านสังคม และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ที่มักสร้างให้เกิดอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน (Trancik 1986) โดยมีปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ดังนี้

1. ปัจจัยด้านกายภาพ

1.1 ปัจจัยด้านกายภาพระดับเมือง เป็นการวิเคราะห์เมืองในระดับใหญ่ถึงลักษณะของโครงสร้างเมืองด้วยการศึกษารูปทรงและรูปร่างของการตั้งถิ่นฐาน โดยได้พิจารณาจากองค์ประกอบคือ การใช้ที่ดิน ความหนาแน่นของมวลอาคารต่อพื้นที่ รูปแบบแปลงที่ดิน และรูปแบบถนนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป แต่ถนนจะเป็นองค์ประกอบที่คงที่มากที่สุด (Conzen 1960) โดยลักษณะโครงสร้างของเมืองที่สร้างเอกลักษณ์ ได้ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบของโครงสร้างจากปัจจัยได้ดังนี้ โครงข่ายเมือง (Urban web) ย่าน (Distict) บล็อกถนน (Block) ดังนั้น ในการศึกษาจะเป็นการพิจารณาร่วมกัน ดังนั้นประกอบด้วย การใช้ประโยชน์ที่ดิน ความหนาแน่นของมวลอาคารต่อพื้นที่ รูปแบบแปลงที่ดิน รูปแบบถนนหรือโครงข่ายเมือง (Cohen 1999)

1.2 ปัจจัยด้านกายภาพระดับพื้นที่ เป็นการกล่าวถึงพื้นที่ในระดับย่าน

- การเข้าถึงพื้นที่ (Accessibility) เส้นทางถนนคนเดินควรเป็นพื้นที่ปราศจากยานยนต์ ซึ่งสมาชิกในสังคมเข้าร่วมอย่างทัดเทียมกันในการดำเนินชีวิต สาธารณะอย่างปลอดภัย และความสะดวกสบาย (Uhlig 1979)

- ที่ตั้ง จุดดึงดูด เส้นทางดึงดูด (Location) พื้นที่ว่างสาธารณะเป็น พื้นที่บริการชีวิตชุมชนละแวกบ้านใจกลางเมืองโดยส่วนใหญ่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ขนาดเล็ก โดยพื้นที่ที่มองเห็นจะมีคนใช้พื้นที่นั้นมากกว่า นอกจากนั้นพื้นที่ใกล้ชุมชน ละแวกบ้านจะมีคนใช้พื้นที่นั้นมากกว่า รวมทั้งระยะทางมีผลต่อการใช้พื้นที่ว่าง (Dorbusch and Gelb 1977)

- สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) การที่คนเข้ามาใช้พื้นที่ว่าง สาธารณะจำนวนมากกว่าจะต้องมีองค์ประกอบที่สนับสนุน ถนนที่มีชีวิตชีวา เน้นปัจจัยที่ อาหาร เครื่องดื่ม สาธารณูปการ เทศกาลงานรื่นเริง สภาพแวดล้อมภูมิอากาศที่เหมาะสม (Whyte 1980)

- พื้นที่สำหรับนั่ง (sitting space) การที่คนที่เข้ามาใช้ลานหรือ พื้นที่สาธารณะต้องการนั่งดูคน นั่งพัก นัดพบ อีกทั้งยังควรมีความหลากหลายของ อิริยาบถให้นั่ง โดยที่นั่งควรมีปริมาณร้อยละ 6 – 10 ของพื้นที่สาธารณะเพื่อส่งเสริมระบบสังคมของพื้นที่ (Whyte 1980)

- แสงสว่าง (Lighting) แสงสว่างเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพื้นที่สาธารณะ มีหน้าที่สำคัญ 2 ประการ ประการแรกคือ การส่องสว่างเพื่อการสัญจรไปมาให้เกิดความสะดวกไม่ก่อให้เกิดอันตราย

ตลอดจนป้องกันอาชญากรรม ประการที่สองคือ แสงสว่างมีหน้าที่อีกระดับหนึ่ง ได้แก่การสร้างสรรค์การออกแบบด้วยแสงสว่าง เพื่อสร้างอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ต่อสถานที่

- ความปลอดภัย (Safety) การเห็นของคนรู้จักและสร้าง ความสัมพันธ์ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมของชุมชนก่อให้เกิดความปลอดภัยสามารถสร้างขึ้น ได้จากความรู้สึกของชุมชน ช่วยกันสอดส่องดูแล (Davis 1995)

- ภูมิทัศน์ และนันทนาการ (Landscape and Recreation Space) เป็นความสัมพันธ์ของคุณภาพของพื้นที่ สร้างให้เกิดพื้นที่ว่างสาธารณะที่เป็นสถานที่รวม กิจกรรมของประชาชน เป็นการรวบรวมองค์ประกอบเมืองเพื่อเสริมให้เกิดความสมบูรณ์ ของพื้นที่ว่าง

2. ปัจจัยด้านสังคม

2.1 คน (People) เป็นผลตอบสนองต่อพื้นที่สาธารณะโดยสิ่งที่ ดึงดูดคน คือ การติดต่อสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ ชีวิตกิจกรรม อีกทั้งคนยังเป็นส่วนชี้วัด ของความสำเร็จของพื้นที่ว่างสาธารณะจากการตรวจสอบความพึงพอใจในรูปแบบ รายบุคคล

2.2 เทศกาลและเหตุการณ์สำคัญ (Events) ความเพลิดเพลินใน เทศกาล มีการถูกจดจ ารับรู้สถานที่และเทศกาล สร้างเอกลักษณ์ของกิจกรรมที่โดดเด่น อีกทั้งยังท าให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ เกิดความรู้สึกถึงความมีตัวตน โดยพื้นที่ว่างสาธารณะ (Lynch 1972)

2.3 เอกลักษณ์ของพื้นที่ (Identity of Place) เอกลักษณ์ของชุมชน คือการติดต่อสถานที่ที่มีชีวิตสังคม การแบ่งปันกันทั้งในระดับครอบครัว เพื่อน โดยชีวิต ของคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นเป็นสิ่งแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของสถานที่นั้น เอกลักษณ์จึง เกี่ยวข้องกับหลายมิติ

3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

3.1 เศรษฐกิจนอกระบบ (Infomal Economy) การจัดวางสินค้าใน พื้นที่สาธารณะตลอดจนการนำสินค้ามาวางขายริมทางถนนและในตลาดเพื่อจูงใจคนเดิน ผ่านไปมา สร้างแรงจูงใจให้คนเดินผ่านมากขึ้น สังเกตจากระยะก้าวของคนเดินผ่านจะรู้สึก สบายไม่รีบร้อน การหยุดชะงักชั่วครู่เมื่อเกิดความสนใจและผู้ซื้อสนใจศึกษา โอกาสของ การสนทนาเกิดขึ้นง่ายผู้ซื้อและผู้ขาย มองเห็นความสึกเป็นมิตรมากขึ้น นำไปสู่การแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายนั่นเอง (Marcus and Wischemann 1990)

3.2 เศรษฐกิจรอบพื้นที่ (Economic Location) เศรษฐกิจเกี่ยวเนื่อง ที่ส่งผลกับระบบเศรษฐกิจในพื้นที่สาธารณะเป็นเสมือนบริบทรอบข้างพื้นที่สาธารณะนั่นเอง พื้นที่สาธารณะมีวิวัฒนาการมาแต่ครั้งอดีตถึงปัจจุบัน มีการให้ความสำคัญของกิจ กรมทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจบนพื้นที่สาธารณะเป็นสำคัญ โดยเมืองในเอเชียนั้นพื้นที่กิจกรรมสาธารณะมีการซ้อนทับของมิติต่างๆ บนเส้นทางเดินเท้า และบาทวิถี โดย คุณภาพของพื้นที่สาธารณะประกอบด้วยปัจจัยหลายมิติที่มีความสมดุลที่จะสามารถสร้าง ให้เกิดเส้นทางเดินเท้าที่ยั่งยืนที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชากรโดยรวม อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง

สามารถตรวจสอบจากงานวิจัยของเส้นทางเดินเท้าที่ยั่งยืน และการวิเคราะห์ถึงโครงข่ายของระบบไม่เป็นทางการ (Informal)

2. แนวคิดและทฤษฎีนโยบายสาธารณะ

ปุณิกา ทองโสม (2561 , หน้า 7 - 9) ได้ทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีนโยบายสาธารณะ ดังนี้ นโยบายสาธารณะคือ การที่รัฐบาลเลือกจะกระท าหรือไม่กระทำ (Dye, 1984, p. 1 อ้างถึงใน ปิยะนุช เงินคล้าย, ม.ป.ป หน้า 4) เป็นกิจกรรมที่รัฐใช้กระทำเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม(Anderson, 1975, P. 3 อ้างถึงใน ปิยะนุช เงินคล้าย, ม.ป.ป., หน้า 5) นโยบายสาธารณะ มีความหมายอยู่สองลักษณะ ลักษณะที่หนึ่งหมายถึง กิจกรรม (Activities) อีกลักษณะ หมายถึง ศาสตร์ (Science) ทั้งสองลักษณะมีความสัมพันธ์กัน โดยนโยบายสาธารณะเป็นศาสตร์ที่เกิดจากการศึกษานโยบายสาธารณะที่เป็นกิจกรรมจน สะสมเป็นความรู้หรือวิชา (กวี รักษ์ชน, 2541, หน้า 3 อ้างถึงใน รมณ อินทวงษ์, 2556, หน้า 6) และเป็นแนวทาง หรือกิจกรรมที่หน่วยงานของรัฐตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำ อยู่ ภายใต้อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยกำหนดเป็นหลักการ

จากคำนิยาม หรือความหมายดังกล่าว สามารถผนวกรวมเอาแนวคิดของ นักวิชาการทั้งหมดเข้าด้วยกัน พอสรุปได้ว่านโยบายสาธารณะ หมายถึง แนวทางปฏิบัติที่ รัฐบาลประกาศหรือตัดสินใจเลือกว่าจะกระทำ หรือไม่กระทำเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขและเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยต้องคำนึงถึงการตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยรวมเป็นหลัก

นอกจากความหมายของนโยบายสาธารณะแล้ว ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับ กระบวนการนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นกระบวนการที่กำหนดนโยบายออกมา โดยทั้งนี้ได้ นำกรอบแนวคิดของ เจมส์ อี.แอนเดอร์สัน (โนเลจพาร์ค นามแฝง, 2555) มาก าหนด นโยบายมีทั้งหมด 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การก่อตัวของปัญหานโยบาย ขั้นตอนนี้เป็นการพิจารณาว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาจริงหรือไม่ และเป็นสิ่งที่รัฐควรกระทำหรือไม่

2. การก่อรูปนโยบาย ขั้นตอนนี้เป็นการเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยวิเคราะห์หาข้อดีข้อเสียในแต่ละทาง โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ต้นทุน - ผลประโยชน์

3. การตัดสินใจนโยบาย ขั้นตอนนี้เป็นการตัดสินใจว่าจะใช้ทางเลือกไหนดี โดยดูจากทางเลือกที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้ว โดยขั้นตอนนี้จะตัดสินใจทางเลือกไปบังคับใคร ใครเป็นคนใช้ สิ่งที่ต้องการให้เป็น และใครเป็นผู้ตัดสินใจนโยบาย

4. การนำนโยบายไปปฏิบัติ ขั้นตอนนี้เป็นการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยหลังจากได้ตัดสินว่านโยบายอะไรที่เป็นทางเลือกที่ดีที่สุดที่สามารถใช้แก้ไขปัญหาได้และจึง เลือกนำไปปฏิบัติ

5. การประเมินผลนโยบาย ขั้นตอนนี้จะนำมาใช้หลังจาได้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติแล้ว โดยเป็นการวัดประสิทธิผลหรือผลกระทบที่เกิดจากการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยระบุว่า ใครจะประเมินผลนโยบาย และอะไรคือสิ่งที่เป็นผลจากนโยบายที่เราต้องการ

นอกจากกรอบแนวคิดที่ใช้ในกระบวนการกำหนดนโยบายแล้ว ยังมีกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการทำความเข้าใจนโยบายอีกด้วย โดยกรอบทฤษฎีดังกล่าว เป็นของโธมัส อาร์. คาย(โชคชัย อายาสนา, 2554) ที่ใช้ทฤษฎีตัวแบบ ทั้งหมด 9 ตัวแบบ ในการอธิบายระบบการเมืองและนโยบายที่จะสามารถทำให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน โดยสามารถอธิบายได้พอสังเขปดังนี้ คือ

1. ตัวสถาบัน เป็นตัวแบบที่ใช้อธิบายว่านโยบายที่ได้จากการถูกกำหนด ขึ้นโดยผู้กำหนดคือสถาบันหลักของรัฐ

2. ตัวแบบกระบวนการ เป็นตัวแบบที่ใช้อธิบายว่านโยบายสาธารณะเป็นกิจกรรมทางการเมือง โดยในทุกกระบวนการของนโยบายจะต้องมีการเมืองเกี่ยวข้อง

3. ตัวแบบกลุ่ม เป็นตัวแบบที่ใช้อธิบายว่านโนบายสาธารณะที่ออกมานี้ เกิดจากการประนีประนอมผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ โดยที่กลุ่มไหนมีพลังมากสุด ผลประโยชน์ก็จะเอียนเอียงไปในฝั่งนั้น หรือกลุ่มที่มีพลังมากสุดจะได้รับนโยบายที่เกื้อหนุนมากกว่า และรัฐจะพยายามออกนโยบายมาโดยให้เกิดความสมดุลกับทุกกลุ่ม

4. ตัวแบบผู้นำ เป็นตัวแปรที่ใช้อธิบายให้เห็นภาพของนโยบายสาธารณะที่สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของผู้นำ ซึ่งผู้นำคือกลุ่มคนที่มีขนาดเล็กในสังคมที่มีอำนาจทางการเมืองโดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีอำนาจทางการเมือง การกำหนดนโยบายจึงเป็นการสั่งการลงมาให้ข้าราชการนำไปปฏิบัติให้บรรลุผล ซึ่งจะมีลักษณะการบริหารจากบนลงล่าง โดยประชาชนไม่ได้ส่วนร่วมในนโยบาย

5. ตัวแบบมีเหตุผล เป็นตัวแบบที่ใช้อธิบายให้เห็นภาพของนโยบาย สาธารณะที่จะมีประโยชน์สูงสุดในทุกด้าน และเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ทุกกลุ่มในสังคม

6. ตัวแบบส่วนเพิ่ม เป็นตัวแบบที่ใช้อธิบายว่านโยบายดังกล่าวเกิดจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายเดิมที่มีมาในอดีต โดยนำข้อผิดพลาด หรือจุดอ่อนมาแก้ไข ส่วนมากมักเกิดจากการที่นโยบายได้รับความสนใจมากอยู่แล้ว เมื่อเอามาแก้ไขข้อเสียหรือ จุดอ่อนเล็กน้อยก็จะได้รับความชื่นชอบ

7. ตัวแบบทฤษฎีเกม เป็นตัวแบบที่ใช้อธิบายว่านโยบายสาธารณะนี่ เกิดขึ้นเพราะใช้เพื่อคาดเดาการแก้ไขปัญหาสถานการณ์หนึ่ง ที่มิอาจคาดเดาผลลัพธ์ได้ สถานการณ์นั้นจะกำหนดแค่ผู้แพ้และผู้ชนะเท่านั้น

8. ตัวแบบทางเลือกสาธารณะ เป็นตัวแบบที่ใช้อธิบายว่านโยบาย สาธารณะที่เกิดขึ้นเป็นนโยบายที่เปิดทางเลือกให้กับปัจเจกชน เนื่องจากมองว่า ปัจเจกชน แต่ละคนล้วนมีเหตุผลและทุกคนล้วนต้องการสิ่งที่ดีที่สุด

9. ตัวแบบระบบ เป็นตัวแบบที่ใช้อธิบายว่านโยบายสาธารณะที่เกิดขึ้นมา จากระบบซึ่งมีปัจจัยนำเข้า หรือแรงสนับสนุนจากประชาชน นำเข้าสู่ระบบการเมืองและถูกกลั่นกรองมาจากระบบการเมืองเป็นนโยบาย ซึ่งนโยบายที่ว่านี้ต้องตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

ทั้งนี้ ตัวแบบทั้ง 9 ตัวแบบทำให้ได้ทราบว่า ใครเป็นผู้กำหนด นโยบายใช้หลักเกณฑ์อะไรในการกำหนด แม้แนวคิด 9 ตัวแบบจะถูกคิดค้นผ่านมาระยะหนึ่งแล้วแต่ก็ยังสามารถใช้ในการวิเคราะห์นโยบายได้เป็นอย่างดี

นโยบายในสมัยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หม่อมราชวงศ์ สุขุมพันธุ์ บริพัตร (11 มกราคม พ.ศ. 2552 – 18 ตุลาคม พ.ศ.2559)

ในช่วงต้นของทศวรรษที่ผ่านมา การบริหารจัดการหาบเร่แผงลอยในกรุงเทพมหานครอยู่ภายใต้การนำของ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครตั้งแต่ช่วงก่อนปี 2557 และต่อเนื่องมาจนถึงเดือนตุลาคม 2559 โดยในช่วงปี พ.ศ. 2557-2560 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของแนวทางที่เน้นความเข้มงวดในการจัดระเบียบอย่างเห็นได้ชัด

แม้ว่านโยบายการจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยจะมีมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในช่วงนี้เองที่แนวคิด "คืนทางเท้าให้ประชาชน" ได้รับการผลักดันอย่างจริงจังมากขึ้น มีการเริ่มทบทวนและยกเลิก "จุดผ่อนผัน" ที่เคยอนุญาตให้ผู้ค้าทำการค้าขายได้ในบางพื้นที่ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ อย่างไรก็ตาม แรงผลักดันที่สำคัญและทำให้การจัดระเบียบมีความเข้มข้นขึ้นอย่างก้าวกระโดดในช่วงปลายสมัยของ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ คือ การเข้ามาของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในปี พ.ศ. 2557

คสช. ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบาย "จัดระเบียบสังคม" ทั่วประเทศ ซึ่งรวมถึงการจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยในกรุงเทพฯ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้อำนาจตามมาตรา 44 ในช่วงปี 2559 ได้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้กรุงเทพมหานครสามารถดำเนินการ ยกเลิกจุดผ่อนผันจำนวนมาก ได้อย่างรวดเร็วและเป็นวงกว้างในหลายพื้นที่สำคัญ เช่น ถนนสุขุมวิท, ประตูน้ำ, และบริเวณรอบอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เพื่อแก้ไขปัญหาการกีดขวางทางสัญจรและความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยของเมือง

ดังนั้น ในช่วง พ.ศ. 2557-2560 นโยบายหลักคือการ บังคับใช้กฎหมาย อย่างเข้มงวดตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 โดยมีเป้าหมายเพื่อนำพื้นที่ทางเท้ากลับคืนมาให้ประชาชนใช้สัญจรได้อย่างสะดวกและปลอดภัย และเพื่อปรับปรุงทัศนียภาพของเมืองให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อหาบเร่แผงลอยทั่วกรุงเทพฯ ในช่วงเวลาต่อมา

นโยบายในสมัยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พลตำรวจเอก อัศวิน ขวัญเมือง (18 ตุลาคม พ.ศ.2559 -24 มีนาคม พ.ศ.2565)

หลังจากช่วงเวลาของการจัดระเบียบอย่างเข้มงวดภายใต้การผลักดันของ คสช. และการดำเนินงานของ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ในปี พ.ศ. 2559 พล.ต.อ. อัศวิน ขวัญเมือง ได้เข้ารับตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และได้นำนโยบายการจัดการหาบเร่แผงลอยเข้าสู่ระยะใหม่ที่เน้นการ "ปรับสมดุล" มากขึ้น โดยครอบคลุมช่วงปี พ.ศ. 2561-2565.

ในช่วงแรกของการดำรงตำแหน่ง พล.ต.อ. อัศวิน ยังคงสืบทอดนโยบายการจัดระเบียบที่เข้มงวดจากยุค คสช. และดำเนินการ ยกเลิกจุดผ่อนผันที่เหลืออยู่ หรือพื้นที่ที่พบการฝ่าฝืนกฎหมายอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ด้วยเสียงสะท้อนจากผู้ค้าที่ได้รับผลกระทบอย่างหนัก รวมถึงความตระหนักถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของหาบเร่แผงลอยในฐานะส่วนหนึ่งของกรุงเทพฯ ทำให้นโยบายเริ่มมีการปรับเปลี่ยน.

นโยบายและแนวทางสำคัญ

- การแสวงหาพื้นที่รองรับและการจัดตั้ง "ตลาดประชารัฐ" เพื่อบรรเทาผลกระทบจากการยกเลิกจุดผ่อนผัน กรุงเทพมหานครได้พยายาม จัดหาพื้นที่ค้าขายทางเลือกให้กับผู้ค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้ง "ตลาดประชารัฐ" ในพื้นที่ของรัฐหรือเอกชนที่เหมาะสม รวมถึงการจัดสรรพื้นที่ในซอยหรือบริเวณรองที่ไม่ได้กีดขวางการสัญจรหลัก เพื่อให้ผู้ค้ามีพื้นที่ทำกิน อย่างไรก็ตาม พื้นที่เหล่านี้มักมีข้อจำกัดด้านทำเลและกำลังซื้อ ทำให้ไม่สามารถรองรับผู้ค้าได้ทั้งหมดและมีผู้ค้าจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้ย้ายเข้าไป

- การพิจารณา "จุดผ่อนผัน" ใหม่ภายใต้เงื่อนไขที่เข้มงวด เริ่มมีการทบทวนและอนุญาตให้บางพื้นที่กลับมาทำการค้าขายได้ ภายใต้การกำหนด "จุดผ่อนผัน" ที่มีเงื่อนไขและกติกาที่เข้มงวดมากขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน โดยเน้นไปที่การควบคุมเรื่องสุขอนามัย ความสะอาด ขนาดของแผงค้า การกำหนดช่วงเวลาค้าขายที่ชัดเจน และการไม่กีดขวางทางสัญจร ตัวอย่างที่สำคัญคือการพยายามฟื้นฟูบางส่วนของถนนเยาวราช และถนนข้าวสาร ให้กลับมาเป็นแหล่งค้าขายและท่องเที่ยวได้อีกครั้ง แต่ต้องอยู่ภายใต้ระเบียบที่เข้มงวด

- การเน้นมาตรฐานด้านสุขอนามัยและความเป็นระเบียบ มีการผลักดันให้ผู้ค้าปฏิบัติตามหลักสุขอนามัยอย่างเคร่งครัด รวมถึงการจัดการขยะและน้ำเสียให้เป็นระบบมากขึ้น เพื่อลดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน

- การประเมินและปรับแผน ในช่วงนี้ กทม. เริ่มมีการประเมินผลการจัดระเบียบและปรับแผนงานอยู่เป็นระยะ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยกับการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก

นโยบายในสมัยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายชัชชาติ สิทธิพันธุ์ (22 พฤษภาคม 2565 – ปัจจุบัน 2568)

ช่วงปี พ.ศ. 2565-2567 ถือเป็นระยะสำคัญที่นโยบายการจัดการหาบเร่แผงลอยในกรุงเทพมหานครได้ก้าวเข้าสู่ "แนวทางใหม่" อย่างชัดเจน โดยได้รับอิทธิพลจากการฟื้นตัวหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และการเข้ารับตำแหน่งของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่มาจากการเลือกตั้ง นายชัชชาติ สิทธิพันธุ์ ซึ่งเริ่มดำรงตำแหน่งตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2565

การระบาดของโควิด-19 ในช่วงก่อนหน้า (พ.ศ. 2563-2565) ได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อหาบเร่แผงลอย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการล็อกดาวน์และมาตรการควบคุมการเดินทาง ทำให้ผู้ค้าจำนวนมากต้องหยุดกิจการหรือมีรายได้ลดลงอย่างมหาศาล เมื่อสถานการณ์คลี่คลายลงและเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัว ความจำเป็นในการสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากและฟื้นฟูวิถีชีวิตคนเมืองจึงมีความสำคัญมากขึ้น

หาบเร่แผงลอยคือส่วนหนึ่งของเมือง: มองว่า Street Food และหาบเร่แผงลอยเป็นเสน่ห์และอัตลักษณ์สำคัญของกรุงเทพฯ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างเศรษฐกิจฐานราก ไม่ควรจำกัดแต่ควรบริหารจัดการให้เป็นระเบียบ สร้างสมดุลระหว่างวิถีชีวิตกับความเป็นระเบียบ: มุ่งเน้นการหาจุดสมดุลที่ทำให้ผู้ค้าสามารถประกอบอาชีพได้ ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของทางเท้าและ

สาธารณูปโภค ให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นจากทั้งผู้ค้า ประชาชนผู้ใช้ทางเท้า และภาคส่วนอื่นๆ เพื่อกำหนดกติกาที่ทุกฝ่ายยอมรับได้. ยกระดับคุณภาพและมาตรฐาน ไม่ใช่แค่การจัดระเบียบพื้นที่ แต่รวมถึงการส่งเสริมสุขอนามัย ความสะอาด และคุณภาพของสินค้า บริการของผู้ค้า

นโยบายและแนวทางสำคัญ

สำรวจและทบทวนพื้นที่ใหม่ กรุงเทพมหานครดำเนินการสำรวจและทบทวนพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการค้าขายทั่วกรุงเทพฯ อย่างละเอียด เกณฑ์การพิจารณา การกำหนดจุดผ่อนผันจะพิจารณาจากหลายปัจจัย ได้แก่

- ความกว้างของทางเท้า: ต้องกว้างเพียงพอ (มักจะกำหนดไว้ที่ 1.5 - 2 เมตร) เพื่อให้คนเดินเท้าสัญจรสะดวก โดยเฉพาะผู้พิการ

- ผลกระทบต่อการจราจร ต้องไม่กีดขวางการจราจรหรือก่อให้เกิดปัญหา

- สาธารณูปโภคต้องสามารถจัดการระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ขยะ และน้ำเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- ความต้องการของชุมชน พิจารณาจากความต้องการของประชาชนและผู้ค้าในพื้นที่นั้นๆ

- ระยะห่างจากสิ่งกีดขวาง เช่น ป้ายรถเมล์, ทางขึ้นลงสะพานลอย, ทางม้าลาย, ทางเข้าออกอาคาร,

- ห้องน้ำสาธารณะ, จุดจ่ายน้ำดับเพลิง (มีระยะห่างที่กำหนดชัดเจน เช่น 3 เมตร หรือ 10 เมตร).

- ตั้งคณะกรรมการพิจารณา มีการจัดตั้งคณะกรรมการในแต่ละเขตเพื่อพิจารณาพื้นที่ทำการค้าอย่างโปร่งใส

- การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานสุขอนามัย อบรมสุขอนามัยอาหาร ผลักดันให้ผู้ค้าเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการปรุงอาหารที่ถูกสุขลักษณะ

- จัดการขยะและน้ำเสีย ส่งเสริมการจัดการขยะและเศษอาหารอย่างถูกวิธี และการบำบัดน้ำเสียเบื้องต้น

- ความสะอาดของอุปกรณ์และผู้ค้า เน้นการใช้อุปกรณ์ที่สะอาด และการแต่งกายที่เหมาะสมของผู้ค้า

- การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการสร้างกติการ่วมกัน

- รับฟังความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ผู้ค้าและประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาและเงื่อนไขการค้าขาย

- ความโปร่งใส สร้างระบบที่โปร่งใสในการดำเนินการและป้องกันการทุจริต

- การนำเทคโนโลยีมาใช้และส่งเสริม Soft Power ระบบทะเบียนผู้ค้า มีแนวคิดใช้แอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อการลงทะเบียนผู้ค้าและการจัดการข้อมูลแผงค้า

- ส่งเสริม Street Food: มอง Street Food เป็น "Soft Power" ของกรุงเทพฯ และมีโครงการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์เพื่อยกระดับภาพลักษณ์ในระดับสากล

- พิจารณาคุณสมบัติผู้ค้า มีแนวคิดกำหนดคุณสมบัติผู้ค้า เช่น เป็นผู้มีสัญชาติไทย, ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ, หรือเป็นผู้มีภาระผูกพันในการชำระหนี้กับการเคหะแห่งชาติ เพื่อให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้ประโยชน์

สรุปผล

ในช่วงปี พ.ศ. 2552–2559 ภายใต้การบริหารของ ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร นโยบายการจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยเน้นความเข้มงวดและการคืนทางเท้าให้ประชาชนอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในช่วงที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เข้ามามีบทบาท ผลักดันการยกเลิกจุดผ่อนผันหลายแห่งในพื้นที่สำคัญ เช่น ถนนสุขุมวิท และประตูน้ำ เพื่อแก้ปัญหาการกีดขวางทางสัญจรและปรับปรุงทัศนียภาพเมือง โดยใช้มาตรา 44 เป็นเครื่องมือสำคัญ

ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2559–2565 ภายใต้การนำของ พล.ต.อ. อัศวิน ขวัญเมือง นโยบายเริ่มมีการปรับสมดุลมากขึ้น แม้ยังคงยกเลิกจุดผ่อนผันที่ฝ่าฝืนกฎหมาย แต่เพิ่มการจัดหาพื้นที่ทางเลือก เช่น ตลาดประชารัฐ และทบทวนการอนุญาตจุดผ่อนผันบางส่วนภายใต้เงื่อนไขเข้มงวด เน้นการควบคุมสุขอนามัยและความเป็นระเบียบ เพื่อรักษาคุณค่าทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของหาบเร่แผงลอย

ในยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2565–2568) ภายใต้ผู้ว่าฯ ชัชชาติ สิทธิพันธุ์ แนวทางเปลี่ยนไปสู่การบริหารจัดการเชิงบูรณาการและเน้น “อยู่ร่วมกัน” ระหว่างผู้ค้าและเมือง เน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการและกำหนดพื้นที่ค้าขายอย่างเป็นระบบ พร้อมยกระดับคุณภาพและมาตรฐานสุขอนามัย รวมถึงส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากผ่านการสร้างจุดผ่อนผันที่เหมาะสม และการส่งเสริมการขายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อพัฒนาให้หาบเร่แผงลอยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตเมืองและ Soft Power ด้านวัฒนธรรมอาหารของกรุงเทพฯ

ตลอดหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา การเดินทางของนโยบายจัดการหาบเร่แผงลอยในกรุงเทพมหานครสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้และพัฒนาปรับตัวอย่างต่อเนื่องของภาครัฐ ที่เคยยึดมั่นในแนวทางการควบคุมอย่างเข้มงวดและเด็ดขาดในช่วงแรก ด้วยเป้าหมายเพื่อคืนความเป็นระเบียบและความปลอดภัยใน พื้นที่สาธารณะ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ภาครัฐได้ตระหนักถึงบทบาทสำคัญของหาบเร่แผงลอยในฐานะส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจฐานรากและวัฒนธรรมเมือง ที่ไม่อาจมองข้ามได้ การบริหารจัดการจึงค่อย ๆ เปลี่ยนไปสู่แนวทางที่ประนีประนอมมากขึ้น มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างความจำเป็นในการรักษาระเบียบเรียบร้อยและการสนับสนุนให้ผู้ค้าสามารถดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน

ในยุคหลัง ภาครัฐได้ยกระดับแนวคิดการจัดการให้เป็นเชิงบวก โดยมองหาบเร่แผงลอยเป็นทรัพยากรสำคัญที่ช่วยเติมเต็มชีวิตและเอกลักษณ์ของมหานคร ไม่ใช่เพียงแค่ปัญหาที่ต้องกำจัด แต่เป็นพื้นที่ที่ต้องบริหารจัดการอย่างมีวิสัยทัศน์ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเมืองสมัยใหม่ ผ่านการส่งเสริมมาตรฐานสุขอนามัย การใช้เทคโนโลยีในการบริหาร และการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมอย่าง

แท้จริง เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและกติกาที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ ผลลัพธ์คือการสร้างพื้นที่ค้าขายที่เป็นระเบียบ สะอาด ปลอดภัย และสามารถตอบสนองความต้องการของทั้งผู้ค้าและประชาชนได้อย่างสมดุล

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพมหานคร. (2561) รายงานการบริหารพื้นที่สาธารณะและหาบเร่แผงลอยในกรุงเทพมหานคร. สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

ชัยพร ทองดี. (2563) การบริหารเมืองกับนโยบายจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยในกรุงเทพมหานคร: ความขัดแย้ง การควบคุม และการเจรจาต่อรอง. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ธนสุวรรณ ภูมิเสถียร. (2560) สตรีทฟู้ดกับการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความท้าทายนโยบาย. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ผกา ศักดิ์สิริ และวิชชา วงศุรวัฒน์. (2566) การจัดการหาบเร่แผงลอยในกรุงเทพมหานครยุคปัจจุบัน: นวัตกรรมนโยบายและความท้าทายของการมีส่วนร่วม. วารสารการจัดการเมือง. 12 (2) หน้า 101–118

สินอ๊อต มาร์กาเร็ต เจ. (2562) อาหารริมทางกับเมือง: มรดกวัฒนธรรมและการพัฒนาเมืองในกรุงเทพมหานคร. วารสารเมืองและสังคม. 31 (1) หน้า 55–76

สำนักงานเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร. (2565) รายงานผลการดำเนินงานการจัดระเบียบผู้ค้าหาบเร่แผงลอย พ.ศ. 2565. 10 มกราคม 2566. จาก www.bangkok.go.th/pathumwan/page/sub/4380/รายงานผลการดำเนินงานการจัดระเบียบผู้ค้าหาบเร่แผงลอย

เวสพล ตรีธาราทิพย์. (2559). การจัดการพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Trancik, R. (1986). Finding Lost Space: Theories of Urban Design. New York: Van Nostrand Reinhold.

Conzen, M. R. G. (1960). Alnwick, Northumberland: A Study in Town-Plan Analysis. London: Institute of British Geographers.

Cohen, N. (1999). Urban Planning Conservation and Preservation. New York: McGraw-Hill.

Uhlig, H. (1979). Pedestrian Precincts in Europe. London: Architectural Press.

Dorbusch, S. M., & Gelb, A. (1977). Public Spaces for a Changing Community. In Urban Design Reader.

Whyte, W. H. (1980). The Social Life of Small Urban Spaces. Washington, D.C.: Conservation Foundation.

Davis, M. (1995). City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles. New York: Vintage.

Marcus, C. C., & Wischemann, J. (1990). Design Guidelines for the Visual Environment. Berkeley: University of California.

Lynch, K. (1972). What Time is this Place? Cambridge: MIT Press.

ปุณิกา ทองโสม. (2561). การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ: แนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยะนุช เงินคล้าย. (ม.ป.ป.). เอกสารประกอบการสอนรายวิชานโยบายสาธารณะ.

กวี รักษ์ชน. (2541). นโยบายสาธารณะ: แนวคิดและทฤษฎี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รมณ อินทวงษ์. (2556). การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

โชคชัย อายาสนา. (2554). นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน.

โนเลจพาร์ค (นามแฝง). (2555). คู่มือการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โนเลจพาร์ค.

กลยุทธ์พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างศักยภาพในการให้บริการของตำรวจชั้นประทวน มืออาชีพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

Human Resource Development Strategies for Enhancing the Professional Service Capacity of Non-Commissioned Police Officers in the Royal Thai Police

ส.ต.ต.หญิง วชิราพรรณ ทองปล้องโต

Vachirapun Thongplongto

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตำรวจชั้นประทวนในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยมุ่งเน้นการสร้างศักยภาพในการให้บริการอย่างมืออาชีพผ่านการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการส่งเสริมสายงานอาชีพและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้ตำรวจชั้นประทวนมีความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่สอดคล้องกับภารกิจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติอย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยชี้ให้เห็นว่ากลยุทธ์เหล่านี้เหมาะสมและสามารถนำไปใช้พัฒนาข้าราชการตำรวจชั้นประทวนได้จริง นอกจากนี้บทความยังเน้นถึงความสำคัญของการบริหารทรัพยากรบุคคลในเชิงกลยุทธ์ โดยผู้บริหารทุกระดับต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของตำรวจชั้นประทวนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาทักษะ ความรู้ และคุณธรรมกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ของบุคลากรตำรวจชั้นประทวน สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการบูรณาการองค์ความรู้และการจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างครบวงจร เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ตอบสนองต่อภารกิจและความท้าทายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในยุคปัจจุบันอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, สร้างศักยภาพในการให้บริการ, ตำรวจชั้นประทวนมืออาชีพ

Abstract

This article aims to study the human resource development strategies for non-commissioned police officers in the Royal Thai Police. It focuses on building professional service capabilities through continuous training and skill development, as well as promoting career pathways and instilling ethics and morality. The goal is to ensure that non-commissioned officers possess the knowledge, abilities, and attitudes that align effectively with the mission of the Royal Thai Police. The research indicates that these strategies are appropriate and can be practically applied to develop non-commissioned police officers.

Moreover, the article emphasizes the importance of strategic human resource management, where leaders at all levels must participate in planning and implementation to accommodate changes and sustainably enhance the performance of non-commissioned officers. Furthermore, the integration of skill development, knowledge, and ethics with strategic management of police personnel highlights the necessity of comprehensive knowledge integration and human resource management. This approach aims to achieve outcomes that effectively and sustainably respond to the missions and challenges faced by the Royal Thai Police in the current era.

Keywords: Human Resource Development Strategies, Building service capability, Professional Non-Commissioned Police Officer

บทนำ

ยุคปัจจุบันสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีการแข่งขันกันอย่างเข้มข้น องค์การทุกแห่งจะต้องกลับมาทบทวนและพัฒนาตนเองอย่างจริงจังเพื่อเสริมสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความเข้มแข็งภายในองค์การ อีกทั้งสร้างความความสัมพันธ์ที่ดีหน่วยงานต่าง ๆ อาทิเช่น ฝ่ายการเงิน ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ หรือฝ่ายผลิต ทุกฝ่ายมีบทบาทสำคัญและทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร คือ บรรลุวิสัยทัศน์และพันธกิจ ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งจะต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์มีหน้าที่ในการสรรหาและพัฒนาบุคลากรที่มีศักยภาพ จะต้องมีการวางแผนในการฝึกอบรมเพื่อพูนความรู้และทักษะที่เหมาะสมกับงาน เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กรที่เน้นการให้บริการที่ดีและสร้างความพึงพอใจที่ดีให้แก่ลูกค้าหรือผู้รับบริการ การพัฒนาบุคลากรถือเป็นหัวใจหลักสำคัญที่องค์กรให้ความสำคัญ ดังนั้นการวางแผนบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ (Strategic HRD) เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความเป็นผู้นำในการปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกตามคำกล่าวที่ว่า “องค์กรที่อยู่รอดได้คือ องค์กรที่สามารถปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงได้” องค์กรที่จะประสบผลสำเร็จในอนาคตจะต้องเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ไม่ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี หรือพฤติกรรมผู้รับบริการ องค์กรที่สามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพจะสามารถรักษาความเป็นผู้นำและก้าวสู่ความเป็นเลิศได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นการวางแผนและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงต้องดำเนินไปอย่างเป็นระบบ และมีการประเมินและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรทุกระดับมีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้บุคลากรสามารถตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที องค์กรที่มีความพร้อมในด้านนี้ ก็จะได้เปรียบในการแข่งขันและบรรลุเป้าหมายสูงสุดได้ในที่สุด

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD) หมายถึง กรอบแนวคิดและกระบวนการที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรมีความรู้ ความสามารถและทักษะที่จำเป็นต่อการ

ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึง การยกระดับศักยภาพของพนักงานให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง กระบวนการเหล่านี้อาจประกอบด้วยการจัดฝึกอบรม การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การศึกษาผ่านหลักสูตรที่เป็นทางการ การศึกษาดูงานภายนอกองค์กร หรือแม้แต่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพนักงานภายในองค์กร เมื่อบุคลากรได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม ย่อมนำความรู้และทักษะใหม่ ๆ ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน ส่งผลให้องค์กรมีการพัฒนาและสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Nadler (1989) กล่าวว่าในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คือกระบวนการในการพัฒนาความรู้ ทักษะ และศักยภาพของบุคลากรอย่างเป็นระบบผ่านการฝึกอบรม (Training) การให้ความรู้ (Education) และการพัฒนา (Development) เพื่อให้บุคลากรสามารถปรับตัวและเติบโตไปพร้อมกับองค์กร Garavan, Costine (1995) เน้นย้ำว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรเชื่อมโยงกับเป้าหมายขององค์กร โดยเน้นการพัฒนาในระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กรอย่างต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุปการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงหมายความรวมถึงการสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคลากรได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นภารกิจสำคัญขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายทรัพยากรบุคคลที่มีหน้าที่หลักในการวางแผนและดำเนินการด้านการพัฒนาบุคลากร หากองค์กรละเลยหรือขาดความใส่ใจในเรื่องนี้ อาจส่งผลให้มีบุคลากรที่ขาดประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การหยุดชะงักขององค์กร ขาดการพัฒนา และไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้ในระยะยาว

ในยุคปัจจุบัน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้กลายเป็นภารกิจหลักของแทบทุกองค์กร เนื่องจากบุคลากรถือเป็นหัวใจสำคัญที่หล่อหลอมให้องค์กรมีศักยภาพและสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน หลักการสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เริ่มต้นจากการประเมินสถานการณ์และความต้องการที่แท้จริงขององค์กร เพื่อให้เข้าใจถึงช่องว่างของทักษะและศักยภาพที่ต้องเสริมสร้าง รวมถึงการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาเมื่อทราบถึงความต้องการแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการออกแบบวิธีการพัฒนาที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการจัดฝึกอบรม การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ หรือการสร้างโปรแกรมพัฒนาศักยภาพที่ตอบโจทย์ทั้งองค์กรและบุคลากรแต่ละกลุ่ม หลังจากดำเนินการพัฒนาแล้ว องค์กรควรมีระบบประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อตรวจสอบว่ากระบวนการดังกล่าว สามารถยกระดับทักษะและสมรรถนะของบุคลากรได้จริงหรือไม่ การประเมินผลนี้ยังช่วยชี้ให้เห็นจุดแข็งและจุดที่ต้องปรับปรุงของโปรแกรมพัฒนา ตลอดจนเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนครั้งต่อไป สุดท้ายคือการสรุปผลและแจ้งผลการดำเนินงานให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับทราบ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและนำข้อเสนอแนะไปพัฒนากระบวนการในอนาคต การดำเนินการตามหลักการเหล่านี้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จะช่วยให้องค์กรสามารถเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรได้อย่างแท้จริง และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

ความท้าทายในการพัฒนาบุคลากรทรัพยากรตำรวจชั้นประทวนในศตวรรษที่ 21

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ได้เปลี่ยนผ่านจากบทบาทเชิงสนับสนุนและงานธุรการแบบเดิม สู่การเป็นพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ที่มีส่วนร่วมโดยตรงในการขับเคลื่อนความสำเร็จขององค์การ องค์การต่าง ๆ เริ่มตระหนักว่าทรัพยากรมนุษย์คือสินทรัพย์ที่สำคัญที่สุด ซึ่งหาก

ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมจะช่วยยกระดับศักยภาพและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในศตวรรษนี้คือการมองบุคลากรในฐานะทุนมนุษย์ (human capital) ที่ต้องได้รับการลงทุนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนกลยุทธ์ การสรรหาและคัดเลือก การฝึกอบรมและพัฒนา การบริหารค่าตอบแทน การประเมินผล และการบริหารการย้ายหรือทดแทนตำแหน่ง all functions ที่ต้องเชื่อมโยงกับเป้าหมายระยะยาวขององค์การ ดังนั้นเห็นได้ว่ากระแสโลกาภิวัฒน์และเทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงาน การจัดการคน และความคาดหวังของบุคลากรอย่างสิ้นเชิง องค์การต้องปรับตัวต่อความท้าทายเหล่านี้ด้วยการนำเทคโนโลยี data analytics AI automation มาใช้ในกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ได้อย่างแม่นยำ การทำงานแบบ remote work และ hybrid workplace กลายเป็นบรรทัดฐานใหม่ องค์การจึงต้องสร้างวัฒนธรรมที่ยืดหยุ่นและสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีของพนักงาน (employee well-being) ควบคู่กับการสร้างสมดุลชีวิตและงาน

อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นการสร้างความสามารถและคุณลักษณะที่จำเป็นเพื่อเตรียมคนให้พร้อมสำหรับการใช้ชีวิต การเรียนรู้ และการทำงานในโลกยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ทักษะเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ความรู้เชิงวิชาการแบบเดิม แต่ยังรวมถึงทักษะที่จำเป็นสำหรับการปรับตัวและประสบความสำเร็จในสังคมและตลาดแรงงาน ยุคดิจิทัล เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาทักษะเหล่านี้คือ การสร้างบุคลากรที่พร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนของโลกยุคใหม่ สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความคิดสร้างสรรค์ สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เทคโนโลยีได้อย่างรู้เท่าทันและปรับตัวเข้ากับสังคมที่หลากหลาย และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทักษะเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จทั้งในชีวิตส่วนตัวและการทำงาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติก็มีความจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตำรวจชั้นประทวนในศตวรรษที่ 21 เฉกเช่นเดียวกัน โดยเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และครอบคลุมหลายมิติ ไม่ได้เน้นแค่การเพิ่มความรู้หรือทักษะด้านงานตำรวจเพียงอย่างเดียว แต่ยังให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และทัศนคติที่เหมาะสมต่อการทำงานในหน้าที่ตำรวจ กระบวนการพัฒนานี้เริ่มตั้งแต่การจัดอบรมที่ทันสมัยผ่านระบบออนไลน์ เพื่อให้ตำรวจชั้นประทวนสามารถเข้าถึงข้อมูลและความรู้ใหม่ๆ ได้ทุกเวลา อีกทั้งยังส่งเสริมให้ตำรวจได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงในพื้นที่ปฏิบัติงาน ซึ่งช่วยให้พวกเขามีความพร้อมและสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงหรือมีความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ระบบฐานข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล หรือเครื่องมือดิจิทัลต่างๆ ในการบริหารจัดการ การฝึกอบรม หรือแม้แต่การประเมินผลการปฏิบัติงานของตำรวจชั้นประทวน ซึ่งช่วยให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการขององค์กรในยุคดิจิทัล ประการสำคัญการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลง และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้สนับสนุนให้ตำรวจชั้นประทวนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กร

และได้รับการสนับสนุนให้เติบโตในสายงานอย่างต่อเนื่อง การดูแลสวัสดิการและคุณภาพชีวิตการทำงานก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้บุคลากรมีขวัญกำลังใจ และความผูกพันกับองค์กร กล่าวได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตำรวจชั้นประทวนในศตวรรษที่ 21 คือ การลงทุนระยะยาวที่เน้นความสมดุลระหว่างความรู้ ทักษะ คุณธรรม และการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้บุคลากรกลุ่มนี้สามารถเป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม และตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยการวางแผนอย่างเป็นระบบ และมีขั้นตอนที่ชัดเจน เช่นเดียวกับกิจกรรมสำคัญอื่นๆ ในองค์กร นักวิชาการอย่าง Gilley และ Eggland (1989) ได้เสนอว่ากระบวนการนี้ประกอบด้วยสามส่วนหลัก ได้แก่ การพัฒนาบุคคล การพัฒนาสายอาชีพ และการพัฒนาองค์การ ซึ่งทั้งสามส่วนนี้มีเป้าหมายร่วมกันคือ การปรับปรุงและยกระดับประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในองค์กร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงเป็นกิจกรรมที่ต้องดำเนินการอย่างสอดประสานกันระหว่างการเสริมสร้างศักยภาพส่วนบุคคล การวางแผนความก้าวหน้าในสายอาชีพ และการพัฒนาองค์กรให้มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย ในทำนองเดียวกัน เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง (2542) ได้อธิบายว่า กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรเริ่มต้น ด้วยการประเมินความต้องการที่แท้จริงของบุคลากรและองค์กร จากนั้นจึงเข้าสู่ขั้นตอนของการดำเนินการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือการสร้างเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ สุดท้ายคือ การประเมินผลการพัฒนาเพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งข้อมูลจากการประเมินนี้จะนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาในรอบถัดไป กระบวนการเหล่านี้ต้องอาศัยการสำรวจสภาพปัจจุบันขององค์กรและบุคลากร การวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็น การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน การเลือกวิธีการและรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม ตลอดจนการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ นงลักษณ์ สินสืบผล (2542) ยังเน้นย้ำว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องคำนึงถึงปัจจัยภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในองค์กรเข้ามาประกอบการวางแผนด้วย เพื่อให้กระบวนการพัฒนามีประสิทธิภาพสูงสุด องค์กรควรเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์และค้นหาปัญหาและความต้องการในการพัฒนาอย่างละเอียด กำหนดจุดมุ่งหมายที่ต้องการบรรลุ เลือกวิธีการและสื่อที่เหมาะสมในการพัฒนา สร้างหลักสูตรหรือเนื้อหาสาระที่ตอบโจทย์และเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน ตลอดจนมีการประเมินผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและยกระดับศักยภาพของบุคลากรในอนาคต อย่างไรก็ตาม กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตำรวจชั้นประทวนในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เริ่มต้นจากแนวคิดทรัพยากรมนุษย์คือทุนที่สำคัญที่สุดขององค์กร ซึ่งจำเป็นต้องลงทุนในการสรรหา พัฒนา และบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในยุคที่สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กรเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การบริหารและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงต้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์หลักขององค์กร เพื่อให้บุคลากรสามารถ

ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และบรรลุเป้าหมายวิสัยทัศน์ เป็นตำรวจมืออาชีพ เพื่อความผาสุกของประชาชน สอดคล้องกับการศึกษาของ ศักดิ์สุนทร เปรมานนท์, เอกสิทธิ์ สนามทอง, อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกูล, วันชัย ปานจันทร์ (2563) ชี้ให้เห็นว่า กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประกอบด้วย การฝึกอบรมและพัฒนา การพัฒนาสายงานอาชีพ และการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยเน้นการสร้างองค์ความรู้ที่ทันสมัย การยึดมั่นในคุณธรรม และการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล ผลการประเมินพบว่ากลยุทธ์ดังกล่าวมีความเหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประ โยชน์ต่อการปฏิบัติงานราชการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Mathis & Jackson (2004) ที่เน้นว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรมีความชัดเจน มีระบบ และสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร เพื่อเพิ่มศักยภาพและรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพให้อยู่กับองค์กรในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตำรวจชั้นประทวนในสำนักงานตำรวจแห่งชาติในปัจจุบันนั้น ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายในงานตำรวจ สะท้อนผ่านยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรบุคคลที่ชัดเจน โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 3 ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายการปฏิบัติงานของตำรวจ ส่งเสริมให้ประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาและสนับสนุนการทำงานของตำรวจ ไม่ว่าจะเป็นการยกย่อง เชิดชูเกียรติ หรือให้รางวัลตอบแทนคุณความดี อีกทั้งยังเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับพื้นที่และชุมชน เพื่อให้ตำรวจสามารถรับฟังและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ในทางปฏิบัติ สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ดำเนินโครงการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ เช่น การอบรมเครือข่ายประชาชนในระดับตำบล เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอและแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเอง เครือข่ายเหล่านี้จะทำหน้าที่สะท้อนปัญหาและความต้องการจากประชาชนสู่ตำรวจและผู้บริหารในแต่ละระดับ ซึ่งจะมีการพิจารณาและดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยหากปัญหาใดเกินขอบเขตของพื้นที่ ก็จะมีการส่งต่อไปยังระดับอำเภอ จังหวัด และระดับชาติ เพื่อให้เกิดการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน สอดคล้องกับหลักการตำรวจชุมชน (Community Policing) ที่มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างตำรวจและประชาชน โดยให้ประชาชนเป็นพันธมิตรสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ของตนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายช่วยให้ตำรวจได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและทันเหตุการณ์ สามารถวางแผนและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดการใช้ความรุนแรงในการปฏิบัติหน้าที่ และสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมของตำรวจ ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตำรวจชั้นประทวนจึงไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการเสริมสร้างทักษะหรือสมรรถนะภายในองค์กรเท่านั้น แต่ยังเน้นการเสริมสร้างทัศนคติที่เปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็น และทำงานร่วมกับประชาชนและเครือข่ายในทุกระดับ เพื่อให้ตำรวจสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม และขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายตำรวจมืออาชีพ

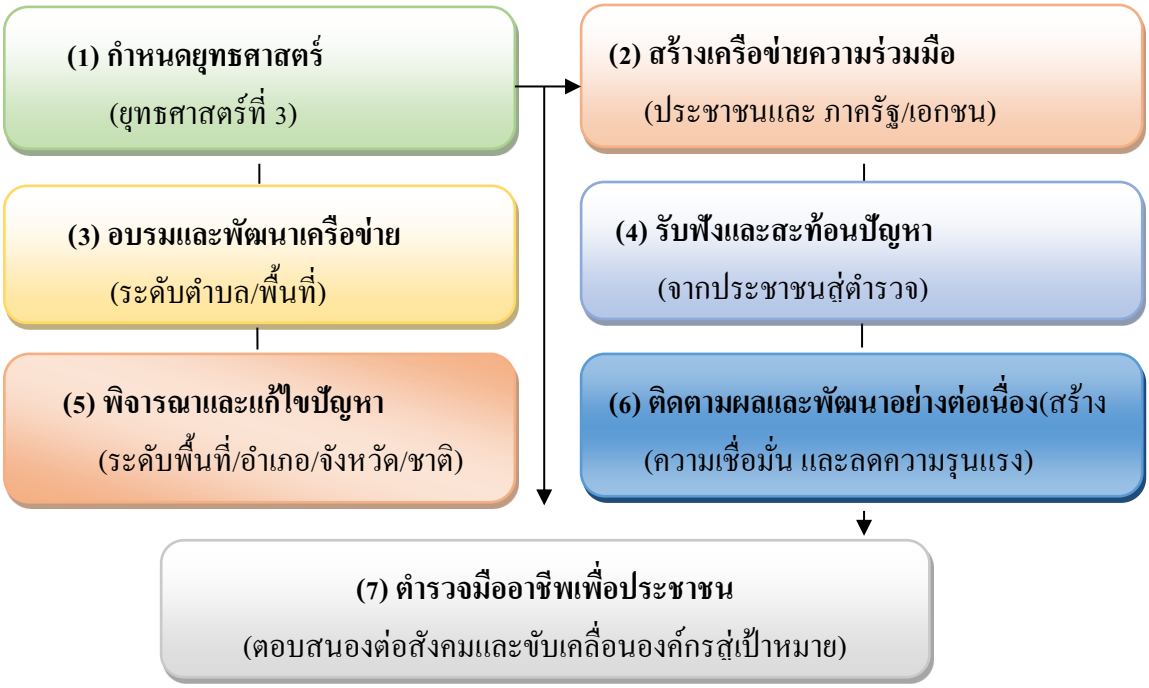

***ภาพ* 1** กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

***ที่มา.* จาก ผู้เขียนบทความสังเคราะห์ขึ้น (2568)**

จากภาพ 1 จะเห็นได้ว่า การพัฒนาศักยภาพของตำรวจส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการรับมือกับปัญหาสังคมอย่างรอบด้าน เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับการเสริมสร้างทักษะ ความรู้ และสมรรถนะที่เหมาะสม จะทำให้เกิดความพร้อมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม รวมถึงปัญหาสังคมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้การเน้นการทำงานร่วมกับชุมชนและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับประชาชน ยังช่วยให้ตำรวจเข้าถึงข้อมูลและรับรู้ปัญหาในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็วและตรงจุด ส่งผลให้สามารถวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม เมื่อประชาชนเห็นว่า ตำรวจมีศักยภาพและปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ จะเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น ทำให้เกิดความร่วมมือที่ดีระหว่างประชาชนกับตำรวจ สังคมจึงมีความสงบเรียบร้อยและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการพัฒนาศักยภาพตำรวจยังช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ส่งผลให้การทำงานมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการของแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสรุปแล้วเห็นได้ว่า การพัฒนาศักยภาพตำรวจจึงเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยยกระดับการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยให้กับประชาชนและประเทศชาติในระยะยาว

แนวคิดหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตำรวจชั้นประทวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

แนวคิดและหลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตำรวจชั้นประทวนบนพื้นฐานสมรรถนะ (Competency-based Approach) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม และการปรับตัวต่อเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างต่อเนื่อง กระบวนการเหล่านี้ถือเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างตำรวจชั้นประทวนที่มีศักยภาพสูง สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรสมัยใหม่มิได้จำกัดเพียงการฝึกอบรมทักษะเฉพาะทางหรือการถ่ายทอดความรู้แบบเดิม แต่ต้องเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและเป็นระบบ สอดคล้องกับทฤษฎีของ McLagan (1989) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความได้เปรียบเชิงแข่งขันขององค์กร โดยต้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์องค์กรและเป้าหมายระยะยาว การพัฒนาบุคลากรจึงต้องเริ่มตั้งแต่การวางแผน กำหนดสมรรถนะที่จำเป็นต่อแต่ละตำแหน่ง การออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่เหมาะสม การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการวางแผนความก้าวหน้าในสายอาชีพอย่างเป็นระบบ.

แนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์บนพื้นฐานแนวคิดฐานสมรรถนะ ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในองค์กรที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและความยืดหยุ่นในการปรับตัวต่อสถานการณ์ โดยเฉพาะสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ต้องรับมือกับภารกิจที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การกำหนดสมรรถนะหลัก (Core Competency) สมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง (Functional/Technical Competency) และสมรรถนะด้านการบริหารจัดการ (Managerial Competency) ช่วยให้แต่ละตำแหน่งมีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่และคุณลักษณะที่จำเป็นต้องมี การพัฒนาบนพื้นฐานสมรรถนะนี้ยังเอื้อให้การฝึกอบรมและการประเมินผลมีความชัดเจน สามารถวัดผลได้จริง และนำไปใช้ปรับปรุงการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การเน้นเฉพาะที่สมรรถนะเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาว สำนักงานตำรวจแห่งชาติจึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ควบคู่ไปด้วย หลักการนี้ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางโดย Peter Senge (1990) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนในองค์กรจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อองค์กรสามารถเรียนรู้และปรับตัวได้ตลอดเวลา การส่งเสริมให้บุคลากรเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) การเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนา ตลอดจนการสร้างแรงจูงใจและความผูกพันต่อองค์กร ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ภายใต้บริบทของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะภารกิจของตำรวจต้องเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอาชญากรรมรูปแบบใหม่ ความคาดหวังของประชาชน หรือการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี งานวิจัยของ Rahardjo (2002) และการศึกษาขององค์กร

ตำรวจในต่างประเทศต่างชี้ตรงกันว่าการพัฒนาศักยภาพบุคลากรต้องครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ใหม่ๆ โดยเฉพาะการเสริมสร้างทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสาร และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งล้วนเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติงานในยุคดิจิทัล นอกจากนี้ การปรับตัวต่อเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงของสังคมยังเป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับการกล่าวถึงในยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของภาครัฐและองค์กรขนาดใหญ่ทั่วโลก เช่น ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ของไทย ได้เน้นย้ำให้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่างๆ เร่งปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัล พัฒนาทักษะด้านดิจิทัล (Digital Literacy) และสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์และเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและตอบสนองต่อความต้องการของสังคม กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดและหลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์บนพื้นฐานแนวคิดฐานสมรรถนะ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการปรับตัวต่อเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงของสังคม ล้วนเป็นรากฐานสำคัญที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติต้องนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตำรวจชั้นประทวน เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และสร้างความเชื่อมั่นในองค์กรตำรวจอย่างยั่งยืน ที่สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จขององค์กรในยุคใหม่

กลยุทธ์หลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตำรวจชั้นประทวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

กลยุทธ์หลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตำรวจชั้นประทวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในปัจจุบัน มีความชัดเจนและครอบคลุมในหลายมิติอันประกอบด้วย

(1) กลยุทธ์ด้านการฝึกอบรมและพัฒนา ในปัจจุบันมีความชัดเจนและครอบคลุมในหลายมิติ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจากแนวทางการพัฒนาแบบเดิมที่เน้นเฉพาะการฝึกอบรม ตามคำสั่งหรือโครงการระยะสั้น ไปสู่การวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่ตอบสนองต่อบริบท และความต้องการของบุคลากรอย่างแท้จริงสอดคล้องกับการศึกษาของศักดิ์สุนทร เปรมานนท์, เอกสิทธิ์ สนามทอง, อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกูล, วันชัย ปานจันทร์ (2563) ต่างชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพจะต้องเน้นการฝึกอบรมและพัฒนาที่ตรงกับสายงานและความสนใจของบุคลากร มีการปรับปรุงหลักสูตรและรูปแบบการเรียนรู้ให้ทันสมัย การนำเทคโนโลยีและสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการอบรม การจัดกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างตำรวจชั้นประทวนด้วยกันเอง

(2) กลยุทธ์ด้านการพัฒนาสายงานอาชีพยังมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและศักยภาพของตำรวจชั้นประทวน โดยเน้นการสนับสนุนโอกาสก้าวหน้าในสายงานผ่านระบบประเมินผลที่โปร่งใสและเป็นธรรม ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและแรงจูงใจให้กับบุคลากร ตลอดจนการให้รางวัลและการยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ผู้มีผลงานดีเด่น เพื่อเป็นแบบอย่างและกระตุ้น

ให้เกิดการแข่งขันเชิงสร้างสรรค์ภายในองค์กร นอกจากนี้การพัฒนาทักษะและความรู้เฉพาะทางที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในแต่ละตำแหน่งก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญ เพราะช่วยให้ตำรวจชั้นประทวนมีความพร้อมในการรับผิดชอบภารกิจที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นในอนาคตแนวทางดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาของ สุนันทา เลาหนันท์ (2546) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรสมัยใหม่ต้องตอบสนองต่อความต้องการในการเติบโตและความพึงพอใจในสายอาชีพของบุคลากร โดยเฉพาะการจัดให้มีเส้นทางความก้าวหน้าอย่างชัดเจนและโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตขณะเดียวกันสอดคล้องกับการศึกษาของอรัญญา อ่อนรักษ์ (2551) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ต้องคำนึงถึงศักยภาพของแต่ละบุคคลและการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน เพื่อให้บุคลากรเกิดความผูกพันและความภาคภูมิใจในวิชาชีพของตนเอง ดังนั้นกล่าวได้ว่าการพัฒนาสายงานอาชีพที่ดีในองค์กรตำรวจ ไม่เพียงแต่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเท่านั้น แต่ยังช่วยลดปัญหาการลาออก การขาดแคลนบุคลากร และสร้างแรงจูงใจให้กับตำรวจชั้นประทวนในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว

(3) กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับประชาชนและหน่วยงานภายนอกถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตำรวจในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินโครงการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับตำบล เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชนและร่วมป้องกันอาชญากรรมอย่างเป็นรูปธรรม การสร้างความร่วมมือในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ตำรวจได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและทันเหตุการณ์เท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์อันดีระหว่างตำรวจและประชาชนในพื้นที่อีกด้วย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การปฏิบัติงานของตำรวจเกิดประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับจากสังคมสอดคล้องกับการศึกษาของ สุนันทา เลาหนันท์ (2546) ที่กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายในองค์กรภาครัฐ โดยชี้ว่าการทำงานร่วมกับประชาชนและภาคีเครือข่ายจะช่วยให้หน่วยงานรัฐสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง และยังเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างรัฐกับประชาชน ขณะเดียวกันสอดคล้องกับการศึกษาของวรนารถ แสงมณี (2547) ก็ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในองค์กรว่า เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะจะทำให้บุคลากรเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กรและมีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น อย่างไรก็ตามเห็นได้ว่าในส่วนของการสื่อสารภายในองค์กร สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาช่องทางและรูปแบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในเป้าหมายและทิศทางขององค์กร รวมถึงการถ่ายทอดนโยบายและข้อมูลสำคัญอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง การสื่อสารที่ดีภายในองค์กรจะช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการทำงาน สร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ และเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่บุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Daniel Katz และ Robert L. Kahn (1978) กล่าวว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นพื้นฐานสำคัญของการบริหารจัดการองค์การที่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นกลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับประชาชนและ

หน่วยงานภายนอก รวมถึงการส่งเสริมการสื่อสารภายในองค์กร ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตำรวจชั้นประทวนเกิดประสิทธิผลสูงสุด ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และสร้างความเชื่อมั่นในองค์กรอย่างยั่งยืน ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดทางวิชาการและผลการศึกษาของนักวิชาการชั้นนำในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการบริหารจัดการสมัยใหม่

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตำรวจชั้นประทวนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเชื่อมั่นในประชาชน เพราะตำรวจชั้นประทวนเป็นกลุ่มที่ปฏิบัติหน้าที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด หากได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และคุณธรรม จะช่วยให้ตำรวจสามารถให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม การฝึกอบรมที่เน้นความรู้และทักษะที่ทันสมัย ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ส่งผลให้ตำรวจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุภาพ เสียสละ และยึดมั่นในหลักความเสมอภาคและยุติธรรม ลดการใช้ความรุนแรง และไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ยังส่งเสริมให้ตำรวจทำงานร่วมกับประชาชนในรูปแบบของตำรวจชุมชน (Community Policing) ซึ่งช่วยให้ตำรวจเข้าใจปัญหาและความต้องการของชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดและสร้างความรู้สึกปลอดภัยให้กับประชาชน ขณะเดียวกันการมีระบบประเมินผลและการให้รางวัลที่โปร่งใส การสนับสนุนโอกาสก้าวหน้าในสายงานและการสื่อสารภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพล้วนส่งผลให้ตำรวจมี ขวัญกำลังใจในการทำงานและมีความผูกพันกับองค์กร เมื่อประชาชนได้รับบริการที่สะดวก รวดเร็ว เสมอภาค และสุจริตใจ จะเกิดความไว้วางใจและศรัทธาในองค์กรตำรวจ ลดความรู้สึกถูกเลือกปฏิบัติหรือประสบปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่น สุดท้ายแล้วเห็นได้ว่า สิ่งที่ประชาชนคาดหวังจากตำรวจคือ การให้บริการด้วยความเป็นธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และไม่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตำรวจ ชั้นประทวนที่เน้นทั้งความรู้ ทักษะ คุณธรรม และการมีส่วนร่วมกับประชาชน จะช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการ สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาในองค์กรตำรวจ ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และนำไปสู่ภาพลักษณ์ที่ดีของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในระยะยาว

สรุปส่งท้าย กลยุทธ์พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างศักยภาพการในการให้บริการของตำรวจชั้นประทวนมืออาชีพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติย่อมเป็นคำถามง่าย ๆ ที่ยกขึ้นมาจากมุมมองในทางแนวคิดและทฤษฎีของกลยุทธ์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็น ที่สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยใช้กลยุทธ์ที่ชัดเจนและเป็นระบบ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการยกระดับขีดความสามารถและความเป็นมืออาชีพของตำรวจชั้นประทวนในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยเฉพาะในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและประชาชนมีความคาดหวังสูงต่อบทบาทของตำรวจ การดำเนินกลยุทธ์เหล่านี้จึงต้องครอบคลุมทั้งการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะที่ทันสมัย การสร้างโอกาสความก้าวหน้าในสายงาน และการเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายภายนอกอย่างต่อเนื่อง เมื่อองค์กรสามารถพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และคุณธรรมที่เหมาะสม ตำรวจชั้นประทวนก็จะมีศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแท้จริง กลยุทธ์เหล่านี้ยังช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และ

นวัตกรรม ทำให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีความพร้อมในการรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ทั้งในระดับองค์กรและสังคม จะเห็นได้ว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มิใช่เพียงการเพิ่มพูนความรู้หรือทักษะของบุคลากรเท่านั้น แต่ยังเป็นการลงทุนเพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคงให้กับองค์กรในระยะยาว ตำรวจชั้นประทวนที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะกลายเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสำนักงานตำรวจแห่งชาติในสายตาของสังคม กล่าวโดยสรุปว่าความสำคัญของกลยุทธ์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงอยู่ที่การสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม พร้อมรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ และขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายของการเป็นองค์กรที่ทันสมัย มีมาตรฐานสากล และได้รับความไว้วางใจจากประชาชนอย่างยั่งยืน การลงทุนและให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นภารกิจที่องค์กรทุกองค์กรไม่อาจมองข้าม หากต้องการก้าวสู่ความสำเร็จและความมั่นคงในระยะยาว ดังปรากฏแสดงตามภาพที่ 2 แสดงกลยุทธ์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตำรวจชั้นประทวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ภาพที่ 2

กลยุทธ์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตำรวจชั้นประทวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

***ที่มา.* จาก** ผู้เขียนบทความสังเคราะห์ขึ้น (2568)

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง. (2542). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยข่อนแก่น.

นงลักษณ์ สินสืบผล. (2542). **การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม.** กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏธนบุรี.

วรนารถ แสงมณี. (2547). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.** กรุงเทพฯ: ประสิทธิ์ภัณฑ์แอนด์พริ้นติ้ง.

ศักดิ์สุนทร เปรมานนท์, เอกสิทธิ์ สนามทอง, อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกูล, และวันชัย ปานจันทร์. (2563). กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. **วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง,** 12(2), 1-17.

สุนันทา เลาหนันท์. (2546). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ธนะการพิมพ์.

อรัญญา อ่อนรักษ์. (2551). **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรสมัยใหม่.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Katz, D., & Kahn, R. L. (1978). **The social psychology of organizations. 2nd ed.** New York: Wiley.

Garavan, T. N., Costine, P., & Heraty, N. (1995). **Training and development in Ireland: Context, Policy, and Practice**. Illustrated. ed. Oak Tree Press.

Gilley, J. W., & Eggland, S. A. (1989). **Principles of human resource development.** Publisher: Addison-Wesley in association with University Associates.

McLagan, P. A. (1989). Models for HRD Practice. **Training and Development Journal**, 43(9), 49-59.

Mathis, Robert L. & Jackson, John H. (2004). **Human Resource Management. 11th ed**. Mason, OH: South-Western.

Nadler, L., & Wiggs, G. D. (1989). **Managing Human Resource Development**. San Francisco: Jossey-Bass.

Rahardjo, M. (2002). The Development of Human Resources in the Police Force. **Police Science Journal,** 4(2), 45-57.

Senge, Peter M. (1990). **The Fifth Discipline: The Art & Practice of the Learning Organization**. New York: Doubleday/Currency.

กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์

Language strategies and reflections of Isan identity presented through Line sticker

สุริยา ทองคำ และพิชญา อะสุชีวะ

Suriya Thongkham and Phitchaya Asucheewa

บทคัดย่อ

บทวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษากลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์ เก็บรวบรวมข้อมูลใน Line store ภาษาอีสานโอนลี่ – สติกเกอร์ไลน์ โดยค้นหาคำว่า คนอีสาน จำนวนทั้งหมด 50 ชุด เลือกเก็บเฉพาะชุดสติกเกอร์ไลน์ผู้ชายและชุดสติกเกอร์ไลน์ผู้หญิง จำนวน 23 ชุด รวม 808 ภาพ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานตามประเด็นที่กำหนดไว้

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์พบว่า กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์ พบกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในสติกเกอร์ไลน์ 7 ประเภท ได้แก่ 1) การใช้ภาษาถิ่น 30 คำ 2) การใช้คำลงท้าย 8 คำ 3) การใช้คำด่า 1 คำ 4) การใช้คำภาษาต่างประเทศ 6 คำ 5) การใช้คำสื่ออารมณ์ 3 คำ 6) การใช้คำสแลง 5 คำ 7) การใช้คำอุทาน 4 คำ ส่วนภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของคนอีสานพบ 5 ประเภท ได้แก่ 1) ภาพสะท้อนด้านครอบครัว 2 ภาพ 2) ภาพสะท้อนด้านอาหารการกิน 2 ภาพ 3) ภาพสะท้อนด้านทำมาหากิน 4 ภาพ 4) ภาพสะท้อนด้านประเพณี 1 ภาพ 5) ภาพสะท้อนด้านความเชื่อศาสนา 1 ภาพ เพราะภาษาถิ่นสะท้อนตัวตนและเอกลักษณ์ของคนอีสานได้ดีที่สุด

คำสำคัญ : กลวิธีการใช้ภาษา, ภาพสะท้อนความเป็นคนอีสาน, สติกเกอร์ไลน์

Abstract

This research aimed to study the language use strategies and the reflection of Isan identity presented through Line stickers. Data was collected from the Line store, Isan Language Only – Line Stickers, by searching for the term Isan people, a total of 50 sets. Only 23 sets of male Line stickers and 23 sets of female Line stickers were selected, totaling 808 images, using a purposive sampling method. All data was analyzed for the language use strategies and the reflection of Isan identity according to the specified issues the results of the study according to the objectives found that the language strategies and the reflection of Isan people presented through Line stickers, the language strategies used in 7 types of

Line stickers were as follows: 1) using 30 local words, 2) using 8 ending words, 3) using 1 curse word, 4) using 6 foreign words, 5) using 3 emotional words, 6) using 5 slang words, 7) using 4 exclamations. The reflection of Isan society and culture in 5 types were as follows: 1) 2 family reflections, 2) food reflections, 3) earning a living, 3) traditions, 1 picture, 5) religious beliefs, 1 picture. From this, it was found that the local language was used the most because in rural areas or communities where the local language is the main language in daily life.

Keywords: Language strategies, reflections of Isan identity, Line stickers

บทนำ

การสื่อสารในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตโดยเฉพาะการสื่อสารในรูปแบบสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ สอดคล้องกับที่ ระวิ แก้วสุกใส และชัยรัตน์ จุสาโส (2556, หน้า 197) กล่าวว่า สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง การรวมตัวกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในรูปของกลุ่มคนรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่าชุมชนออนไลน์ทำให้ผู้คนสามารถทำความรู้จักแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบ่งปันประสบการณ์โดยมีการขยายตัวผ่านการติดต่อสื่อสารอย่างเป็นเครือข่าย เช่น เว็บไซต์ ไลน์ เฟซบุ๊ก ยูทูป ทวิตเตอร์

แอปพลิเคชันไลน์ถือเป็นการติดต่อสื่อสารสองทาง ซึ่งเป็นลักษณะของการติดต่อสื่อสารในองค์กรที่มีประสิทธิภาพ ไลน์มีต้นกำเนิดมาจากประเทศญี่ปุ่น มีจุดมุ่งหมายเพื่อการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ไลน์มีคุณสมบัติที่สำคัญสำหรับการติดต่อสื่อสารทั้งการสร้างกลุ่มเฉพาะสำหรับการติดต่อสื่อสารสามารถติดต่อสื่อสารได้ไม่จำกัดช่วงเวลา มีความหลากหลายรองรับการส่งไฟล์ข้อมูลได้มากมายและที่สำคัญ คือ สามารถส่งผ่านข้อมูลได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว (สามารถ อัยกร, 2558 หน้า 107) ในปัจจุบันแอพพลิเคชันไลน์จึงเป็นแอพพลิเคชันที่มนุษย์นั้นถือว่าตอบโจทย์ความต้องการในเรื่อง การติดต่อสื่อสารผ่านภาษาเพื่อสื่อสารและถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดให้ผู้รับสารเข้าใจในสิ่งที่เราต้องการสื่อสาร

สติกเกอร์ไลน์ หมายถึง ตัวละครหรือตัวการ์ตูนที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นภาพแทนอารมณ์ความรู้สึกของผู้ใช้งานในแต่ละบทสนทนา ซึ่งอาจมีการสร้างเอกลักษณ์ให้กับสติกเกอร์ในแต่ละตัวเพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ นอกจากสติกเกอร์ไลน์จะนำมาใช้เพื่อความสนุกสนานหรือแสดงอารมณ์ความรู้สึกแล้วยังสามารถทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างคู่สนทนา และนำมาใช้เพื่อลดความรุนแรงของคำหรือประโยคที่ต้องการสื่อสารโต้ตอบกันได้อีกด้วย ดังนั้น สติกเกอร์ไลน์จึงทำให้แอพพลิเคชันไลน์ได้รับความนิยมและใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน มนธิชา ก้องวุฒิเวช, ปณิธาน บรรณาธรรม (2562 หน้า 73)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในสติกเกอร์ไลน์
2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์

การทบทวนวรรณกรรม

สื่อสังคมออนไลน์

จักรกริช ปิยะ (2557, หน้า 19) กล่าวถึง สื่อสังคมออนไลน์ (Social media) หมายถึง ช่องทางในการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดสำหรับคนยุคใหม่โดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือสังคมผ่านทางเว็บไซต์ ตัวอย่างเช่น กลุ่มคน รักกีฬา คนรักรถ รณรงค์ในเรื่องต่าง ๆ

จิดาภา สดสี (2557, หน้า 15) กล่าวถึง สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง ช่องทาง ๆ หนึ่งที่ผู้ใช้สามารถป้อนข้อมูลข่าวสาร สามารถติดต่อสื่อสาร และสามารถแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูลทำกิจกรรมต่าง ๆ และแบ่งปันประสบการณ์ได้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเชื่อมโยงกันในระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันในสังคม

ระวิ แก้วสุกใส และชัยรัตน์ จุสาโส (2556, หน้า 197) กล่าวถึง สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง สังคมหรือ การรวมตัวกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในรูปของกลุ่มคนรูปแบบหนึ่ง ที่เรียกว่า ชุมชนออนไลน์ ทำให้ผู้คนสามารถทำความรู้จักแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ทรงสิริ วิชิรานนท์ และรุ่งอรุณ พรเจริญ (2561, หน้า 64) กล่าวถึง สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง ช่องทางเว็บไซต์ที่สามารถติดต่อสื่อสารผ่านทางอินเทอร์เน็ต โดยผู้ใช้จะสื่อสารได้ทั้งเรื่องราว รูปภาพ วีดีโอ การส่งข้อความอีเมล และอื่น ๆ ที่มีทั้งภาพและเสียง

ครองรัตน์ ดุลลาพันธ์ (2561 หน้า 19) ชนิษฎา กลีบยี่สุ่น (2561, หน้า 12) ณิชกล เสนาวงษ์ (2564, หน้า 11) ได้กล่าวถึง ความหมายของสื่อสังคมออนไลน์ ไว้ใกล้เคียงกัน สรุปได้ว่า เครือข่ายสังคมออนไลน์ หมายถึง รูปแบบของเว็บไซต์ ที่มีเครือข่าย ความสัมพันธ์ที่โยงใยให้ผู้ใช้บริการที่มีความสนใจเหมือนกัน สามารถ เชื่อมโยงและพูดคุย

จักรกริช ปิยะ (2557, หน้า 27-28) กล่าวถึง ไลน์ หมายถึง แอปพลิเคชันประเภทแชทที่ได้รับความสนใจจากผู้ใช้งานในประเทศไทยเป็นอย่างมากปัจจุบันมีจำนวนผู้ใช้งานในประเทศไทยแล้วมากกว่า 18 ล้าน ผู้ใช้งานเนื่องด้วยมีฟังก์ชันการใช้งานที่หลากหลาย เช่น การสนทนาแบบกลุ่ม การแชร์พิกัดสถานที่การคุยผ่านเสียง การคุยผ่านวีดี โดยการส่งสติกเกอร์ ส่วนใหญ่เป็นบริการที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายรวมถึงแอปพลิเคชันยังรองรับ การใช้งานได้ทั้งบนโทรศัพท์สมาร์ทโฟน และบนเครื่องคอมพิวเตอร์อีกด้วยโดยเว็บไซต์ผู้พัฒนาของไลน์ได้ระบุว่าผู้ใช้งานในประเทศไทยติดอยู่ในอันดับที่ 3 จากผู้ใช้งานทั่วโลก

กลวิธีการใช้ภาษา

มยุเรศ รัตนานิคม (2542) กล่าวถึง ภาษา หมายถึง รหัสชนิดหนึ่งซึ่ง มนุษย์ใช้สื่อความหมายระหว่างกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยผ่านสื่อที่เป็นเสียงสัญลักษณ์ตามที่ได้ตกลงยอมรับกันในสังคมของผู้ใช้รหัส เดียวกันนั้นเสียงสัญลักษณ์ดังกล่าวจะต้องมีระบบแบบแผนที่แน่นอนและมีความสัมพันธ์กันกับระบบความหมายอันเป็นความหมายที่สามารถเข้าใจตรงกันได้ในหมู่ชนนั้น ๆ

ราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 868) กล่าวถึง ภาษา หมายถึง ถ้อยคำ ที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความหมายของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความหมายเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย

วรวรรธน์ ศรียาภัย (2555, หน้า 1) กล่าวถึง หมายถึง มนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ก็มีความจำเป็นต้องติดต่อสื่อสารเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกัน ดังนั้นมนุษย์จึงคิดภาษาขึ้นมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารกลุ่มที่มีความสามารถสูงก็จะคิดทั้งภาษาพูด

พีรพงษ์ เคนทรภักดิ์ โสภี อุ่นทะยา (2564) เรื่อง กลวิธีทางภาษาในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย

กนิษฐา ปันตา จิราพร ภูวรัตนาวิวิธประภัสสรา ห่อทอง (2566) เรื่อง กลวิธีการใช้ภาษาในบทเพลงของกระต่ายพรรณิภา

ภาพสะท้อนความเป็นคนอีสาน

ด้วยพื้นฐานของนิสัยคนอีสานที่อ่อนโยนแต่หนักแน่น รักความรื่นเริง ยืดหยุ่นปรับตัวง่าย เปิดรับสิ่งใหม่ ได้ง่ายใจบุญ ชอบท้าบุญสุนทาน ไปวัด ฟังธรรม ใส่บาตรตอนเช้า มีลักษณะของคนมีน้ำใจ เอื้ออาทร มีความ เป็นมิตร ผิวดำแดง และขาวเหลือง เป็นส่วนใหญ่ มีโหนกก้ม จมูกบานดังมีน้อย - รูปร่างสูงใหญ่ กำยำแข็งแรง (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด ม.ป.ป. หน้า 8)

วิทยา ทาต้อง โกวิทย์ พิมพวง วิไลศักดิ์ กิ่งคำ (2567) เรื่อง ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมอีสานที่ปรากฏในผลงานของสวิง บุญเจิม

แหล่งข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจาก Line store ภาษาอีสานโอนลี่ - สติกเกอร์ไลน์ โดยเลือกชุดสติกเกอร์ไลน์ชุดผู้ชายและชุดสติกเกอร์ชุดผู้หญิงที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภาษาอีสาน ที่มีเอกลักษณ์ความเป็นคนอีสานทั้งในด้านการแต่งตัวและแสดงออกถึงคนอีสานได้อย่างชัดเจน อีกทั้งเป็นภาษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและสื่อถึงความรู้สึกความเป็นกันเอง ที่สำคัญทำให้ผู้อ่านเกิดภาพจินตนาการถึงคำพูด และลักษณะของคนอีสานอย่างชัดเจนโดยค้นหาคำว่า คนอีสาน ข้อมูลทั้งหมด 50 ชุด เลือกเก็บเฉพาะชุดสติกเกอร์ไลน์ผู้ชายและชุดสติกเกอร์ไลน์ผู้หญิงจำนวน 23 ชุด รวม 808 ภาพ (ซึ่งผู้วิจัยสำรวจข้อมูล ณ วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567)

ประชากร

กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนของคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์โดยมีชื่อว่า Line store ภาษาอีสานโอนลี่ - สติกเกอร์ไลน์ จำนวน 50 ชุด ซึ่งผู้วิจัยสำรวจข้อมูล ณ (วันที่ 12 พฤศจิกายน 2567)

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยเลือกเก็บข้อมูลเฉพาะชุดสติกเกอร์ไลน์ผู้ชายและชุดสติกเกอร์ไลน์ผู้หญิง จำนวน 23 ชุด รวม 808 ภาพ

1. รวบรวมข้อมูล “กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์”

โดยค้นหาคำว่า คนอีสาน จำนวน 50 ชุด โดยเลือกเก็บเฉพาะชุดที่เป็นสติกเกอร์ไลน์ชุดผู้ชายและชุดสติกเกอร์ไลน์ ชุดผู้ชาย จำนวน 23 ชุด รวม 808 ภาพ

2. นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตเนื้อหา

3. สรุปผลการวิเคราะห์ อภิปรายผล และนำเสนอเป็นบทความวิจัย

ผลการวิจัย

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในสติกเกอร์ไลน์

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในสติกเกอร์ไลน์ หมายถึง ภาษาที่มนุษย์ใช้สื่อสารกันเพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญ ที่สุดในการสื่อความเข้าใจระหว่างกันของคนในสังคม สามารถกำหนดรู้ความประสงค์ของกันและกันได้โดยใช้คำจังหวะเป็นเครื่องมือกำหนด การศึกษาครั้งนี้พบ กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในสติกเกอร์ไลน์ 7 ประเภท ได้แก่ การใช้ภาษาถิ่น การใช้คำลงท้าย การใช้คำด่า การใช้ภาษาต่างประเทศ การใช้คำสื่ออารมณ์ การใช้คำสแลง และการใช้คำอุทาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การใช้ภาษาถิ่น

เป็นภาษาย่อยที่ใช้ในการสื่อสารกันในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารความหมาย ความเข้าใจกันระหว่างผู้คนที่อาศัยในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งแตกต่างจากภาษามาตรฐานทั้งทางด้านเสียง ด้านคำ และด้านการใช้คำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสำเนียงของภาค โดยผู้วิจัยพบการใช้ภาษาถิ่นทั้งสิ้น 30 คำ ได้แก่ เบิ็ดคำสิเว่า บ่เป็นหยัง หิวนอน ฮักเด้อ กิ่นเข่าแล่วบ้อ ซอมเบิ่งอยู่เด้อ เมื้อบ้าน คึดฮอดอย่าขี่ตั๊วะ ฟ่าวอยู่ ไสว่าสิบ่ถิ่มกัน มันกะคักโพด อ้ายเจ็บมาหลาย ซ่อยข่อยแหน่ เป็นตาแซ่บ อีหยังวะ ไปย่างเล่นนำกันบ่ แมนบอน้อ ซังเด้คนหลายใจ ตาหน่าย หัวจนเจ็บแข่ว อุกอั่งกับมัน ส่มแข่วนำเด้ อุกใจแท้น้อ อย่าปึกหลาย เหมื่อยหลาย อยากกินตำบักหุ่ง จักโบกเบาะเพี้ยน งึดหลาย และออนซอน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อชุด : ผู้บ่าวช่างไฟฟ้า

ชื่อเจ้าของผลงาน : A42HB

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏการใช้ภาษาถิ่น คำว่า “ซอมเบิ่งอยู่เด้อ” หมายความว่า เฝ้าดูอยู่เด้อ หรือคอยดูอยู่นะ คำว่า “ซอมเบิ่งอยู่เด้อ” เป็นคำที่มีนัยหลายแบบขึ้นอยู่กับบริบทการใช้ โดยสามารถใช้เพื่อ เตือน ติดตาม ให้กำลังใจ หรือแสดงอำนาจ และเป็นคำที่สะท้อน วัฒนธรรมการดูแลกันของคนอีสานได้อย่างชัดเจน

2. การใช้คำลงท้าย

การใช้คำลงท้าย ในภาษาไทยมีหมวดคำลงท้ายปรากฏใช้ คำลงท้าย หมายถึง คำที่ใช้ลงท้ายที่ใช้แสดงให้ทราบถึงอารมณ์ ความรู้สึก และทัศนคติของผู้พูด ที่มีต่อเหตุการณ์ หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ผู้พูดกำลังกล่าวออกมา โดยผู้วิจัยพบการใช้คำลงท้ายทั้งสิ้น คำ ได้แก่ โทรหาแหน่เด้อ อิหยังวะ หนหวยเด้ อิหลีติ จักแหล่ว ไปไสนิ เขียดแท้ว่ะ และเป็นตาฮักแท้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อชุด : เว้าอีสาน (Ver.โชคดี จอมป่วน)

เจ้าของผลงาน : หนึ่งยรรยง

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏการใช้คำลงท้าย คำว่า “เด้อ” ในประโยค “โทรหาแหน่เด้อ”ตามพจนานุกรมภาษาอีสาน 2552 หมายถึง “โทรหาหน่อยนะ” โดยคำว่า “เด้อ” เป็นคำสร้อยท้ายคำหลักให้ความหมายคล้ายกับว่า “นะ” เช่น “วางสายก่อนเด้อ” จึงให้ความหมายในทำนองเดียวกันกับ “วางสายก่อนนะ” เมื่อนำมาประสมกันจะช่วยสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน

3. การใช้คำด่า

การใช้คำด่า การใช้ถ้อยคำหยาบว่าผู้อื่นทั้งในทางที่เสียหาย และเป็นการด่า แบบหยอกซึ่งสะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนอีสานในหลายด้าน เช่น ความประพฤติและการปฏิบัติตน การพูด พบว่า คำด่าถูกนำมาใช้จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของผู้ที่ใช้คำด่าบ้างครั้งใช้คำด่าเมื่ออยู่ในสถานการณ์โกรธ แต่บางครั้งใช้คำด่าเพื่อสร้างความสนิทสนม และความเป็นกันเองแต่ในชุดสติกเกอร์ไลน์ทั้งชุดผู้ชายและชุดสติกเกอร์ผู้หญิงปรากฏการใช้คำด่าเพื่อ สร้างความสนิทสนม โดยผู้วิจัยพบการใช้คำด่าทั้งสิ้น 1 คำ ได้แก่ อย่าปึก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อชุด : จ้า เว้าอีสานเด้อค่า

เจ้าของผลงาน : Saamii

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏการใช้คำด่า คำว่า “อย่าปึก”ตามพจนานุกรมภาษาอีสาน 2552 เป็นความหมายเชิงลบ หมายถึง คนที่ทำอะไรไม่เป็น สอนอะไรก็ไม่เข้าใจและคำว่า “ปึก” หมายถึง โง่, ไม่รู้เรื่อง

หรือทำอะไรไม่ได้เลย เมื่อนำมาประกอบกับคำใดจะทำให้คำนั้นมีความสมบูรณ์ขึ้น เช่น ลูกเจ้ามาคือ ปึกแท้ แปลว่า ลูกคุณทำไมโง่ เมื่อนำมาประสมกันจะช่วยสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน

4. การใช้คำภาษาต่างประเทศ

การใช้คำภาษาต่างประเทศ ในภาษาไทยมีคำยืมจากภาษาต่างประเทศเป็นจำนวนมากภาษาเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กันจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่จะมีการหยิบยืมภาษาของชาติอื่นมาใช้ จากข้อมูลที่วิเคราะห์ พบว่า เป็นคำที่มาจากภาษาอังกฤษทั้งหมดเป็นคำตอบรับที่ผู้คนทั่วไปใช้กันเพื่อต้องการสื่อสารความเข้าใจกัน และเป็นการสื่อสารการตอบรับในกลุ่มวัยรุ่น โดยผู้วิจัยพบการใช้ภาษาต่างประเทศทั้งสิ้น 6 คำ ได้แก่ OK ฮู่เลื่อง ช็อตฟีล เบิร์ธเดย์เด้อ บ่แม่นNoNo แต้งกิ้งหลาย ๆ และมอร์นิ่งเด้อ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มัธยมเด็กโข่ง (ภาษาอีสาน)

เจ้าของผลงาน : A42HB

จากตัวอย่างปรากฏการใช้คำภาษาต่างประเทศ คำว่า OK แปลว่า ตกลง เป็นลักษณะการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารเป็นความเข้าใจกัน ตกลงที่จะกระทำการใด ๆ ร่วมกันตามที่ตกลง เมื่อนำมาประกอบกับคำใด จะทำให้คำนั้นมีความสมบูรณ์ และทำให้เข้าใจกันมากขึ้น เช่น A : มื้อนี้อาจารย์สั่งงานจั่งซี่เด้อ B : OK ฮู่เลื่อง เมื่อนำมาประสมกันจะให้คนเข้าใจกันมากขึ้น

5. การใช้คำสื่ออารมณ์

การใช้คำสื่ออารมณ์ กลวิธีนี้เป็นลักษณะการเลือกสรรคำศัพท์เพื่อนำมาใช้สื่อหรือแสดงอารมณ์ความรู้สึกในแบบต่าง ๆ ทำให้เกิดอรรถรสในการเล่าสติกเกอร์ไลน์ การใช้คำสื่ออารมณ์นี้มักใช้คำศัพท์ที่เป็นภาษาอีสาน ทั้งยังเป็นกลวิธีหนึ่งที่ช่วยสื่อสารอารมณ์ของคนอีสานได้อย่างชัดเจน โดยผู้วิจัยพบการใช้คำสื่ออารมณ์ทั้งสิ้น 3 คำ ได้แก่ สูนเด้ ฮ่วย และหนหวย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อชุด : จ้า เว้าอีสานเด้อค่า

เจ้าของผลงาน : Saamii

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏการใช้คำสื่ออารมณ์ คำว่า “ฮ่วย” เป็นคำที่ใช้แสดงอารมณ์หลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับบริบทของการสนทนา โดยใช้ในสถานการณ์ ฮ่วย บอกให้เฮ็ดดี ๆ กะบ่ฟัง (เฮ้ย บอกให้ทำดี ๆ ก็ไม่ฟัง)

6. การใช้คำสแลง

การใช้คำสแลง ถ้อยคำหรือสำนวนที่เข้าใจกันเฉพาะในคนบางกลุ่มหรือในชั่วระยะเวลาใดเวลาหนึ่งใช้ในภาษาพูดที่ไม่เป็นทางการ และไม่ใช้ในภาษาเขียน คำที่ใช้ทำความเข้าใจเฉพาะกลุ่ม เพื่อถ่ายทอดความรู้สึก อารมณ์ของผู้ใช้ภาษา หรือเพื่อหลีกเลี่ยงคำต้องห้าม คำไม่สุภาพโดยมีลักษณะพิเศษของคำที่เปลี่ยนแปลงไปจากภาษาปกติ มีการแปรผันไปตามบริบทแวดล้อม และมีความหมายเฉพาะ โดยผู้วิจัยพบการใช้คำสแลงทั้งสิ้น 5 คำ ได้แก่ ขอเผือกนำแน่ บูด หิวแสง ตุยเย่ และหยุมหัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อชุด : อีสานสไตล์ V4

เจ้าของผลงาน : อีสาน สะตวย

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏการใช้คำสแลง คำว่า “เผือก” ในประโยค “ขอเผือกนำแน่” หมายถึง “ขอเสือกด้วยนะ” โดยคำว่า “เผือก” ให้ความหมายคล้ายกับว่า “เสือก” เช่น “อย่าเผือกเรื่องกะเจ้าหลาย” จึงให้ความหมายในทำนองเดียวกันกับ “อย่าเสือกเรื่องของเขามากเกิน” เมื่อนำมาประสมกัน จะช่วยสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน

7. การใช้คำอุทาน

การใช้คำอุทาน เป็นคำที่อาจจะเป็นคำที่ใช้แสดงอารมณ์ หรือความรู้สึกของผู้พูดให้มีความชัดเจนมากขึ้นโดยไม่ต้องพรรณนาความยาว ๆ โดยผู้วิจัยพบการใช้คำอุทานทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ ห้ะ ฮ่วย อุ๊ย และโอ้ย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อชุด : แก๊งนางฟ้า 14 (เว้าอีสาน)

เจ้าของผลงาน : jaru-jaru

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏการใช้คำอุทาน คือ คำว่า “ห้ะ” โดยเป็นคำที่ใช้อยู่ในสถานการณ์ที่ตกใจ หรือสถานการณ์ที่ไม่เข้าใจกับอะไรบางสิ่งเลยกล่าวคำพูดออกไปว่า ห้ะ ตัวอย่างเช่น ในกลุ่มเพื่อนมีการเล่าเรื่องที่ตัวเราคาดไม่ถึง ทำให้ตัวเราอุทานคำ และแสดงท่าทางดังตัวอย่างสติกเกอร์ข้างต้น

ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของคนอีสาน

ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของคนอีสาน หมายถึง คนในแต่ละสังคมจะสะท้อนถึงความเป็นอยู่ของคนในสังคม เป็นสิ่งที่บ่งชี้ลักษณะเฉพาะของตนเอง เช่น คนภาคอีสาน สะท้อนสังคม และวัฒนธรรมคนอีสาน การศึกษาครั้ง นี้พบภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของคนอีสาน 5 ประเภทได้แก่ ภาพสะท้อนด้านประเพณี ภาพสะท้อนด้านความเชื่อศาสนา ภาพสะท้อนด้านวัฒนธรรม ภาพสะท้อนด้านครอบครัว และภาพสะท้อนด้านเศรฐกิจ ดังนี้

1. ภาพสะท้อนด้านประเพณี

ภาพสะท้อนด้านประเพณี ประเพณีเป็นสิ่งที่คนในสังคมปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาโดยมีแบบแผนในแต่ละสังคมอาจมีประเพณีที่แตกต่างกันอันเนื่องมาจากเหตุปัจจัยหลายด้านที่หล่อหลอมสังคมนั้น ๆ โดยผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบของสติกเกอร์ และข้อความพบจำนวนทั้งสิ้น 1 ภาพ ได้แก่ บุญบั้งไฟ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อชุด : ผาแดงนางไอ่

เจ้าของผลงาน : yellow catimor

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏภาพสะท้อนด้านประเพณี บุญบั้งไฟ เป็นประเพณีหนึ่งของภาคอีสาน ชาวบ้านมีความเชื่อว่า หากหมู่บ้านใดไม่จัดทำการจัดงานบุญบั้งไฟบูชา ฝนก็จะไม่ตกถูกต้องตามฤดูกาล อาจก่อให้เกิดภัยพิบัติกับหมู่บ้านได้ ช่วงเวลาของประเพณีบุญบั้งไฟคือเดือนหก หรือพฤษภาคมของทุกปี

2. ภาพสะท้อนด้านความเชื่อศาสนา

ภาพสะท้อนด้านความเชื่อศาสนา แม้โลกในปัจจุบันจะมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย ตอบสนองความ ต้องการของมนุษย์ได้หลากหลาย แต่มนุษย์ยังมีความต้องการบางอย่างทางใจความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบของสติกเกอร์ และข้อความพบจำนวนทั้งสิ้น 1 ภาพ ได้แก่ สาธุเด้อ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อชุด : เว้าอีสาน รำวง น่ารัก หนูเป็นคนตลกนะ

เจ้าของผลงาน : Ongsa

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏภาพสะท้อนด้านความเชื่อศาสนาคำว่า “สาธุเด้อ” มาใช้ในลักษณะของความหมายถึงคำกล่าวให้เรื่องดี ๆ สำเร็จไปตามวัตถุประสงค์ หรือพรที่ได้รับให้สมพรปาก และการอนุโมทนาสาธุนั้น สามารถถูกกล่าวขึ้นมาได้ ความเชื่อทางศาสนาพุทธที่เป็นบุญจิตใจที่เป็นกุศลให้ย่อมได้รับผลบุญไม่ต่างกับการลงมือกระทำด้วยตนเอง

3. ภาพสะท้อนด้านอาหารการกิน

ภาพสะท้อนด้านอาหารการกิน วีถีการดำรงชีวิตที่ดีงาม ได้รับการสืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบันเป็นผลผลิตของมนุษย์ที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ทั้งด้านวัตถุ แนวคิดจิตใจ วัฒนธรรมในท้องถิ่นจะเป็นเอกลักษณ์ของสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ วัฒนธรรมคงอยู่ได้เพราะการเรียนรู้ของมนุษย์ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน และสร้างสรรค์พัฒนาขึ้นใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบของสติกเกอร์ และข้อความพบจำนวนทั้งสิ้น 2 ภาพ ได้แก่ กระติบข้าวเหนียวและตำบักหุ่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อชุด :อีสานสไตล์ V4

เจ้าของผลงาน : อีสาน สะตวย

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏภาพสะท้อนด้านอาหารการกิน “กระติบข้าวเหนียว” ภาชนะในการเก็บอาหารที่เป็นวัฒนธรรมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นของใช้ประจำบ้านที่ใช้บรรจุข้าวเหนียว ทุกครัวเรือน ทุกพื้นที่รับประทานข้าวเหนียว โดยเฉพาะในภาคอีสาน ซึ่งชาวอีสานนิยมบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลัก

4. ภาพสะท้อนด้านครอบครัว

ภาพสะท้อนด้านครอบครัว ครอบครัวเป็นสถานที่แรกที่มีความสำคัญที่สุดเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวให้คนในครอบครัวได้จดจำ และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รวมไปถึงความห่วงใยเอื้ออาทรต่อคนในครอบครัว

โดยผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบของสติกเกอร์ และข้อความพบจำนวนทั้งสิ้น 2 ภาพ ได้แก่ คิดฮอดอีแม่ และคิดฮอดอีพ่อ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อชุด : อีนางน้อย ภาษาอีสานบ้านเฮา

เจ้าของผลงาน : กุ้งยิ้ม

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏภาพสะท้อนด้านครอบครัว คำว่า “คิดฮอดอีแม่” หมายถึง คิดถึงแม่ คำว่า “อีแม่” หญิงผู้ให้กำเนิดหรือเลี้ยงดูลูก คำที่ลูกเรียกหญิงผู้ให้กำเนิดหรือเลี้ยงดูตนคำที่ผู้ใหญ่เรียกผู้หญิงที่มีอายุน้อยกว่าด้วยความสนิทสนมหรือรักใคร่ว่า แม่นั่น แม่นี่ “อีแม่” ซึ่งคำว่า “คิดฮอดอีแม่” จะเป็นคำที่ใช้ในสถานการณ์ความรู้สึกของคนในครอบครัว เมื่อต้องห่างไกลกันเป็นเวลานาน เช่น บุคคล 2 คน ลูก และแม่ต้องห่างกันเป็นเวลานาน ทำให้อีกฝ่ายรู้สึกคิดถึง จึงเกิดเป็นคำว่า คิดฮอดอีแม่ นั่นเอง

5. ภาพสะท้อนด้านทำมาหากิน

ภาพสะท้อนด้านเศรฐกิจ ตัวบ่งชี้ระดับความเป็นอยู่ของคนในสังคม และการประกอบอาชีพที่ใช้ในการดำรงชีวิตของคนอีสาน โดยผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบของสติกเกอร์พบจำนวนทั้งสิ้น 3 ภาพ ได้แก่ ไม้แหย่ไข่มดแดง แห และควาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อชุด : นายอีสาน

เจ้าของผลงาน : Mr ton

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏภาพสะท้อนด้านทำมาหากิน “ไม้สอยรังมด” เครื่องมือที่ใช้สำหรับเก็บไข่มดแดง ซึ่งมักทำจากไม้ไผ่หรือกิ่งไม้ยาว ปลายมีตะกร้า สำหรับรองรับไข่มดแดงเมื่อเขย่ารัง ไข่มดแดงเป็นอาหารที่มีราคาแพง และสามารถนำไปขายเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว

สรุป/อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์ สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์พบว่า กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์ 1) การใช้ภาษาถิ่นพบจำนวนมากที่สุด 2) การใช้คำลงท้ายพบเป็นอันดับสอง 3)

การใช้คำภาษาต่างประเทศพบเป็นอันดับสาม 4) การใช้คำสแลงพบเป็นอันดับสี่ 5) การใช้คำอุทานพบเป็นอันดับห้า 6) การใช้คำสื่ออารมณ์พบเป็นอันดับหก 7) การใช้คำด่าพบเป็นอันดับเจ็ด
ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของคนอีสาน 1) ภาพสะท้อนด้านทำมาหากินพบจำนวนมากที่สุด 2)ภาพสะท้อนด้านอาหารการกิน และภาพสะท้อนด้านครอบครัวพบเป็นอันดับสอง 3) ภาพสะท้อนด้านประเพณีและภาพสะท้อนด้านความเชื่อศาสนาพบเป็นอันดับสาม

เมื่อนำผลการศึกษาเรื่อง กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์ต่างกับงานวิจัยของ พีรพงษ์ เคนทรภักดิ์ และโสภี อุ่นทะยา (2564) เรื่อง กลวิธีทางภาษาในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย พบว่า ผลการศึกษาที่มีความคล้ายคลึงกันและบางส่วนมีความแตกต่างกัน ผลการศึกษาประเด็นที่สอดคล้องกัน คือ กลวิธีการใช้ภาษาที่ใช้ในสติกเกอร์ไลน์ พบทั้งสิ้น 2 ประเภท คือ การใช้คำภาษาต่างประเทศ การใช้คำด่า ผลการวิจัยที่แตกต่างกัน ซึ่งพบ 5 ประเภทคือ การใช้ภาษาถิ่น การใช้คำลงท้าย การใช้คำสื่ออารมณ์ การใช้คำสแลง การใช้คำอุทาน เนื่องจากงานวิจัยของ พีรพงษ์ เคนทรภักดิ์ และโสภี อุ่นทะยา เป็นการศึกษากลุ่มตัวอย่างบทเพลงลูกทุ่งอีสานาร่วมสมัย มีการสื่อความหมายจากเนื้อเพลงและมีคำสัมผัสมีคำคล้องจองกันในบทเพลงเพื่อสื่อสารความหมายของคำทำให้เกิดเรื่องราวต่าง ๆ และเกิดความหมายในตัวบทเพลง ในขณะที่การศึกษาครั้งนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลของสติกเกอร์ไลน์ที่เป็นถ้อยคำที่ใช้พูดกันทั่วไปเพียงอย่างเดียว

กลวิธีทางภาษาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ส่งผลให้ความหมาย อุดมการณ์ อำนาจที่แฝงในวาทกรรม ความรักในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยมีความหลากหลายแตกต่างกันไป เพื่อสื่อความหมาย อุดมการณ์ และอำนาจออกมาได้อย่างชัดเจน

เมื่อนำผลการศึกษาเรื่อง กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์ต่างกับงานวิจัยของ กนิษฐา ปันตา จิราพร ภูวรัตนาวิวิธประภัสสรา ห่อทอง (2566) เรื่อง กลวิธีการใช้ภาษาในบทเพลงของกระต่าย พรรณิภา พบว่า ผลการศึกษาที่มีความคล้ายคลึงกันและมีบางส่วนที่มีความแตกต่างกัน ผลการศึกษาที่มีประเด็นที่สอดคล้องกัน คือ กลวิธีการใช้ภาษาที่ใช้ในสติกเกอร์ไลน์ พบทั้งสิ้น 5 ประเภท คือ การใช้ภาษาถิ่น การใช้คำลงท้าย การใช้คำสื่ออารมณ์ การใช้คำสแลง การใช้คำอุทาน ด่า ผลการวิจัยที่แตกต่างกัน ซึ่งพบ 1 ประเภท คือ การใช้คำด่า มีการสื่อความหมายจากเนื้อเพลงและมีคำสัมผัสมีคำคล้องจองกันในบทเพลงเพื่อสื่อสารความหมายของคำทำให้เกิดเรื่องราวต่าง ๆ และเกิดความหมายในตัวบทเพลง ในขณะที่การศึกษาครั้งนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลของสติกเกอร์ไลน์ที่เป็นถ้อยคำที่ใช้พูดกันทั่วไปเพียงอย่างเดียว

บทเพลงของกระต่าย พรรณิภา ได้นำเสนอกลวิธีการใช้ภาษาในด้านการใช้คำมากที่สุด เพราะ บทเพลงที่ขับร้องโดย กระต่าย พรรณิภา ผู้ประพันธ์เพลงได้นำเสนอเนื้อหา และเรื่องต่าง ๆ

เมื่อนำผลการศึกษาเรื่อง กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา ทาต้อง โกวิทย์ พิมพวง วิไลศักดิ์ กิ่งคำ (2567) เรื่อง ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมอีสานที่ปรากฏในผลงานของสวิง บุญเจิม ผลการศึกษาที่มีประเด็นที่สอดคล้องกัน

ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของคนอีสาน พบทั้งสิ้น 5 ประเภท หลัก ๆ คือ ภาพสะท้อนด้านครอบครัว ภาพสะท้อนด้านอาหารการกิน ภาพสะท้อนด้านการทำมาหากิน ภาพสะท้อนด้านประเพณี ภาพสะท้อนด้านความเชื่อศาสนา

ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมอีสานที่ปรากฏในผลงานของสวิง บุญเจิม สะท้อนเกี่ยวกับความเชื่อมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่ชาวอีสานนับถืออย่างเคร่งครัด วัด และพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในชุมชน

ข้อสังเกตในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาชุดสติกเกอร์ไลน์ผู้ชายและชุดสติกเกอร์ไลน์ผู้หญิงสามารถสรุปความแตกต่างระหว่างชุดสติกเกอร์ไลน์ทั้ง 2 ชุดที่นำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ชุดสติกเกอร์ไลน์ชุดผู้ชายปรากฏการใช้คำสื่ออารมณ์ การสะท้อนวิถีชีวิตของคนอีสาน และการใช้คำภาษาถิ่นมากกว่าชุดสติกเกอร์ไลน์ชุดผู้หญิง

2. ชุดสติกเกอร์ไลน์ชุดผู้หญิงปรากฏการใช้คำสแลง การใช้คำลงท้าย การใช้คำภาษาต่างประเทศ การใช้คำด่า และการใช้คำอุทานมากกว่าชุดสติกเกอร์ไลน์ผู้ชาย

จากการศึกษาภาษาอีสานบางคำมีการใช้ภาษาถิ่นที่ปรากฏคู่กับภาษาต่างประเทศจึงทำให้เห็นว่าภาษาอีสานยังคงมีความทันสมัยอยู่

จากการศึกษาภาษาอีสานบางคำมีการใช้ภาษาถิ่นที่ถามถึงอาการต่าง ๆ ของผู้อื่นเพื่อต้องการทราบถึงอาการที่เกิดความผิดปกติไปจากเดิม

อย่างไรก็ตามความเหมือนและแตกต่างจากการวิจัยเรื่องอื่น ๆ นั้น เป็นเพราะการศึกษาครั้งนี้ นำสติกเกอร์ไลน์ที่ใช้กับคำภาษาอีสาน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มคนอีสาน เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อใช้ภาษาอีสานกับผู้สนทนา ถือเป็นกลวิธีการใช้ภาษารูปแบบหนึ่งที่สะท้อนความเป็นคนอีสานผ่านสติกเกอร์ไลน์เพื่อสร้างการรับรู้ต่อคนในหลาย ๆ ถิ่น นอกจากนี้ยังทำให้ภาษาอีสานเป็นที่น่าสนใจอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำเสนอผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยเรื่อง กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนความเป็นคนอีสานที่นำเสนอผ่านสติกเกอร์ไลน์ทำให้ผู้ที่สนใจเกี่ยวการใช้ภาษาของคนอีสานเข้าใจมากยิ่งขึ้น และเข้าใจถึงการนำเสนอเรื่องราวภาพสะท้อนความเป็น คนอีสานมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในกลุ่มสติกเกอร์ไลน์อื่น ๆ เช่น กลุ่มสติกเกอร์ไลน์ประกันชีวิต กลุ่มสติกเกอร์ไลน์คำคม กลุ่มสติกเกอร์ไลน์ภาษาต่างประเทศ

2. ศึกษาเกี่ยวกกับกลุ่มสติกเกอร์ไลน์กลุ่มอื่น ๆ ซึ่งอาจมีแนวคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับการใช้ภาษาเพื่อนำมาเปรียบเทียบเพื่อให้เข้าใจถึงการใช้ภาษาในสติกเกอร์กลุ่มต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กนิษฐา ปันตา, จิราพร ภูวรัตนาวิวิธ, และประภัสสรา ห่อทอง. (2566). กลวิธีการใช้ภาษาในบทเพลงของกระต่ายพรรณิภา. คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. จาก https://research.kpru.ac.th/research2/pages/filere/1680071620.pdf

ครองรัตน์ ดุลลาพันธ์. (2561). พฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์และปัจจัยทางจิตที่พยากรณ์ภาวะโรค ซึมเศร้า. ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม) มหาวิทยาลัยบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. จาก file:///C:/Users/acer/Downloads/b204528e.pdf.

จักรกริช ปิยะ. (2557). การศึกษาการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการบริหารงานก่อสร้าง. กรณีศึกษาห้างหุ้นส่วน จำกัด เทคโนบิวเตอร์ (2001). วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. จาก http://sutir.sut.ac.th:8080/jspui/bitstream/123456789/5644/2/fulltext.pdf

จิดาภา สดสี. (2557). สื่อสังคมออนไลน์ความรับผิดชอบต่อสังคมของลูกค้า และคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการคาเฟ่สำหรับคนรักแมวในเขตกรุงเทพมหานคร. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. จาก https://golink.icu/DbHrhJB

ทรงสิริ วิชิรานนท์ และรุ่งอรุณ พรเจริญ. (2561). การพัฒนาชุดการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยสื่อสังคมออนไลน์. งานวิจัยนี้ได้รับทุนจากงบประมาณเงินรายได้. (งานวิจัยสถาบัน) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.จาก file:///C:/Users/Hwan/Downloads/LARTS_62_11.pdf

พีรพงษ์ เคนทรภักดิ์ และโสภี อุ่นทะยา. (2564). กลวิธีทางภาษาในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. จาก file:///C:/Users/acer/Downloads/kchok

มนธิชา ก้องวุฒิเวช และปณิธาน บรรณาธรรม. (2562). การใช้ภาษาในสติ๊กเกอร์ไลน์. มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. จาก https://golink.icu/hRlUdST

มยุเรศ รัตนานิคม. (2561). ภาษาและเทคโนโลยีสำหรับครู 2556. จาก http://rat113.blogspot.com/2013/06/education.html

ระวิ แก้วสุกใส และชัยรัตน์ จุสาโส. (2556). **เครือข่ายสังคมออนไลน์:** กรณีเฟซบุ๊ค (Facebook) กับการพัฒนาผู้เรียน. จาก https://li01.tci-thaijo.org/index.php/pnujr/article/view/53802

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2).**

กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วรวรรธน์ ศรียาภัย. (2555). **การเขียนเพื่อการสื่อสาร.** กรุงเทพฯ: วี. พริ้นท์.

วิทยา ทาต้อง, โกวิทย์ พิมพวง และวิไลศักดิ์ กิ่งคำ. (2567). ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมอีสานที่ปรากฏในผลงานของสวิง บุญเจิม. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. จาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/272438/182344

สามารถ อัยกร. (2558). โปรแกรมไลน์กับการติดต่อสื่อสารภายในองค์การ. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. จาก https://golink.icu/dscMYy9

นโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของพื้นที่แนวชายแดนหมู่บ้านสินชัย อ.ไชยปราการ จ.เชียงใหม่

Basic free educational policy 15- year of Sinchai village, Chaiprakarn, Chiangmai

ร.ท. ฉัตริน จิตกระจ่าง

Lt. Chattarin Chitkrachang

บทคัดย่อ

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำ งานศึกษานี้วิเคราะห์นโยบายเรียนฟรี 15 ปีในบริบทของหมู่บ้านสินชัย อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ชายขอบที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเน้นศึกษาการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

แม้นโยบายเรียนฟรีจะมีเป้าหมายลดภาระครอบครัวและเพิ่มโอกาสทางการศึกษา แต่ข้อมูลจากปี 2565–2567 พบว่า เด็กในพื้นที่หลุดจากระบบเฉลี่ยร้อยละ 24.46 หลังจบมัธยมต้น สาเหตุหลักคือปัญหาระยะทาง ค่าใช้จ่ายแฝง และข้อจำกัดทางเศรษฐกิจของครัวเรือน การวิเคราะห์ด้วยกรอบทฤษฎีคนชายขอบและแนวคิดความเสมอภาคทางโอกาส สะท้อนว่านโยบายแม้ครอบคลุมเชิงโครงสร้าง แต่ยังไม่ตอบโจทย์บริบทพื้นที่จริง

ทั้งนี้ ชุมชนได้จัดตั้งโรงเรียนจีนในพื้นที่เป็นทางเลือกในการเสริมศักยภาพและรักษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ข้อเสนอเชิงนโยบายคือการเพิ่มแรงจูงใจให้ครูในพื้นที่ห่างไกล สนับสนุนระบบรับ–ส่งนักเรียน และประเมินนโยบายตามบริบทเฉพาะพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคเชิงปฏิบัติอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: นโยบายเรียนฟรี, พื้นที่ชายขอบ, ความเสมอภาคทางการศึกษา, โรงเรียนจีน, หมู่บ้านสินชัย

Abstract

Education plays a crucial role in improving quality of life and reducing inequality. This study examines Thailand’s 15-year basic free education policy within the context of Sinchai Village, Chai Prakan District, Chiang Mai- a marginalize area with ethnic diversity. It focuses on access to the upper secondary education.

Although the policy aims to ease financial burdens and expand educational opportunities, data from 2022 to 2024 has shown 24.46% of an average dropout rate after the lower secondary education. Key factors include distance issue, hidden costs, and household economic hardship. Through the lens of marginalization

theory and the concept of equality of opportunity, the finding show that while the policy is structurally inclusive, it lscks of addressing local realities.

In response, the community has initiated Chinese-language schools to preserve cultural identities and enhance educational options. Policy recommendations include incentivizing teachers in remote areas, providing student transportation, and tailoring policy evaluations to specific regional contexts to ensure practical equity.

Keywords: Basic free education policy, marginalize area, educational equity, Chinese school, Sinchai Village

บทนำ

ปัจจุบันการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศในทุกด้าน โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัฒน์ ที่จะต้องอาศัยกำลังคนที่มีคุณภาพ ในการพัฒนาประเทศ และพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีศักยภาพ ที่จะปรับตัวให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะมาถึง การศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและส่งเสริมการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่ชายแดน ซึ่งมักเป็นพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน การเข้าถึงบริการภาครัฐ และโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง พื้นที่ชายแดนของประเทศไทย เช่น จังหวัดในเขตภาคเหนือ มักเผชิญกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และสภาพเศรษฐกิจที่อาจอยู่ในระดับยากจนหรือด้อยโอกาส ส่งผลให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่เหล่านี้มีโอกาสได้รับการศึกษาน้อยกว่าพื้นที่เมืองหรือศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ

นโยบายเรียนฟรี 15 ปี จึงถือเป็นนโยบายเชิงรุกที่มีเป้าหมายเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรทุกกลุ่มอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะกลุ่มเด็กในพื้นที่ชายขอบและพื้นที่ชายแดนที่มีแนวโน้มหลุดออกจากระบบการศึกษาสูงกว่า การสนับสนุนค่าใช้จ่ายพื้นฐานทางการศึกษา ได้แก่ ค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ ค่าเครื่องแบบ และค่ากิจกรรมการเรียนรู้ เป็นมาตรการที่ลดภาระของครอบครัวและเอื้อต่อการคงเด็กไว้ในระบบการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้นบทความวิชาการฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง และ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ในบริบทของพื้นที่ชายขอบ โดยอ้างอิงกรณีศึกษาหมู่บ้านสินชัย ผ่านกรอบแนวคิดด้านความเหลื่อมล้ำ ทฤษฎีคนชายขอบ ทุนมนุษย์ และแนวคิดการศึกษาทางเลือก เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถปรับใช้กับบริบทท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำ ความเหลื่อมล้ำในสังคมด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจนั้นเป็นปัญหา ที่เราต้องหา ทางแก้ไข และควรใช้วิธีอะไร เป็นคำถามที่ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์หรือจุดยืนของคนในสังคม ปัจจุบันมีสำนักคิดใหญ่สามแห่งที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและวิวาทะสาธารณะในกรอบ

ของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ได้แก่ เสรีนิยม(Liberalism) ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และสมรรถภาพมนุษย์ (Capabilities Approach) ความแตกต่างระหว่างสำนักคิดทั้ง สามส่วนใหญ่อยู่ที่การให้น้ำหนักกับ “เสรีภาพของปัจเจก” และ “ความยุติธรรมในสังคม” ไม่ เท่ากัน ซึ่งมีแนวคิดในส่วนที่เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำสรุปได้ดังนี้

แนวคิดของ **ลุดวิก วอน มิเซส (Ludwig Von Mises)** นักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยม คลาสสิกผู้ทรงอิทธิพล เสนอในปี ค.ศ. 1949 ว่า นักเสรีนิยมที่รณรงค์ความเท่าเทียมกันภายใต้ กฎหมายนั้นตระหนักดีว่ามนุษย์เกิดมาไม่เท่าเทียมกัน และความไม่เท่าเทียมกันนี้เองที่เป็นบ่อ เกิดของการร่วมมือกันทางสังคมและอารยธรรม ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายถูกออกแบบ มาเป็นเครื่องมือที่จะรับประกันว่ามนุษยชาติทั้งมวลจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากความไม่เท่า เทียมซึ่งความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายนั้นดีเพราะมันตอบสนองความต้องการของทุกคนได้ดี ที่สุด ปล่อยให้พลเมืองผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัดสินใจเองว่าใครควรดำรงตำแหน่งทางการเมือง และ ปล่อยให้ผู้บริโภคตัดสินใจเองว่าใครควรมีอำนาจกำหนดกิจกรรมการผลิต (สฤณี อาชวานันทกุล, 2554)

ความเป็นชายขอบ (Marginality)

แนวความคิดในการศึกษาคนชายขอบของนักสังคมศาสตร์ในยุคหลังสมัยใหม่เสนอว่า ความเป็นชายขอบ (marginality) ในทางเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นหมายถึง ผู้คนที่ด้อยอำนาจ (the powerless) คนที่ตกเป็นเบี้ยล่าง (the subordinate) ของคนกลุ่มใหญ่และคนยากไร้ (the have-nots) และเมื่อคนเหล่านี้เป็นชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย เพศด้อย และไม่มีตำแหน่งแห่งที่ในสังคม หรือเรียกรวมๆ ว่ามีสถานะเป็น “คนอื่น” (the others) อีกด้วยแล้วจึงทำให้คนเหล่านี้ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกกีดกันออกซ้ำแล้วซ้ำเล่า (multiple exclusions) หรือเป็นคนชายขอบในพหุมิติ (multiple marginalities) จึงแทบจะกล่าวได้ว่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของคนเหล่านี้เท่ากับศูนย์

นักสังคมศาสตร์ยุคหลังสมัยใหม่ ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มคนที่เรียกรวมๆ กันว่าเป็น “คนที่ถูกกดทับไว้” ไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์กลุ่มน้อย ผู้หญิง คนพิการ กลุ่มรักร่วมเพศ และแม้แต่ชาวไร่ชาวนาในสังคมไทยอาจกล่าวได้ว่าเป็นมวลชนชายขอบของสังคมใหญ่ (the marginal mass) คนเหล่านี้มักจะถูกกีดกันหรือเบียดขับออกจากสังคม (the excluded or marginalized) ไม่ว่าจะเป็นบริบทในทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติพันธุ์กลุ่มน้อยที่มักเรียกกันในวาทกรรมการพัฒนาว่าเป็นกลุ่มคนโลกที่สี่ (The Fourth World)

นิยามของคนชายขอบ (marginal people)

คนชายขอบ (marginal people) คือ “...กลุ่มคนที่มีชีวิตอยู่กึ่งกลางหรือห่างไกลจากศูนย์กลางทั้งในทางภูมิศาสตร์และสังคมวัฒนธรรม ในทางภูมิศาสตร์ “คนชายขอบ” มักจะเป็นกลุ่มคนที่ต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาดั้งเดิมด้วยเหตุผลทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ การเมืองและสังคมวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ หรือวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ถูกกีดกันและเอารัดเอาเปรียบจากคนกลุ่มใหญ่ซึ่งอยู่อาศัยในดินแดนหรือเขตภูมิศาสตร์นั้นมาก่อน

ในทางสังคมและวัฒนธรรม “คนชายขอบ” ย่อมกลายเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมใหม่ วัฒนธรรมประจำกลุ่มจึงเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับหรือได้รับการเลือกปฏิบัติจากผู้คนในกระแสวัฒนธรรมหลัก การเรียนรู้การปรับตัวและการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อที่จะเอาตัวรอดหรือมีชีวิตอยู่ภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าวจึงเป็นสาระสำคัญของวิถีชีวิตประชากรที่อาศัยอยู่ในวัฒนธรรมชายขอบ.

“...ในสังคมใหญ่ทุกแห่งมี “ประชากรชายขอบ” ซึ่งอาศัยอยู่ห่างจากศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมวัฒนธรรม คนกลุ่มนี้ขาดอำนาจการต่อรอง ขาดการศึกษา ขาดเครื่องมือที่เข้าถึงอำนาจและถูกกีดกันออกจากระบบการต่อรองอำนาจและการจัดสรรทรัพยากร อำนาจและความมั่งคั่งในสังคม ลักษณะของกลุ่มประชากรชายขอบอาจจะแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ของสังคม ในแง่ของชาติพันธุ์ ผิวพรรณ ศาสนา อุดมการณ์ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจและชนชั้นทางสังคม ฯลฯ ตัวอย่างของประชากรชายขอบ ได้แก่ ชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ ประชากรที่อาศัยอยู่ในสลัม ชาวนาชาวไร่ในชนบท โสเภณี แรงงานไร้ทักษะฝีมือ แรงงานข้ามชาติ

การสร้างปัญญาชนชาวบ้าน

บาทหลวงนิพจน์ เทียนวิหาร (2552) ได้นำแนวคิดการศึกษาเพื่อการปลดปล่อยของเปาโล แฟรร์ มาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่อยู่ในชนบททางภาคเหนือของไทยมานานกว่า 30 ปีโดยนำอาการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็มนุษย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคม

บาทหลวงนิพจน์มองว่า การศึกษาที่แท้จริงต้องปลดปล่อยตัวเองก่อน เป็นระบบการศึกษาที่เริ่มจากตัวตน และก่อนที่เราจะเรียนรู้เราจะต้องถอด(Unlearn) ความรู้เก่าออกก่อนเพื่อไปสู่การศึกษาทางเลือกให้ได้ โดยสร้างปัญญาชนชาวบ้าน หรือเรียกว่า Organic Intellectual (OI) ขึ้นมาด้วยตนเอง ซึ่งมีกระบวนการ 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์ปัญหา (Issue) ทำการวิเคราะห์สังคมที่พบเจอ มองปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วสรุปทำความเข้าใจกับปัญหาในหลายๆ มิติ เช่น วิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจไทย

ขั้นที่ 2 เรียนรู้ (Knowledge) เรียนรู้จากสิ่งที่ได้มาจากการวิเคราะห์ตัวปัญหาในขั้นแรก แล้วทำการวิเคราะห์ปัญหา และสังคมจนเกิดเป็นความรู้ขึ้นมาซึ่งในความรู้ที่ได้มานั้นจะขึ้นอยู่กับทักษะหรือจุดยืนของการวิเคราะห์ของแต่ละคน

ขั้นที่ 3 ประสบการณ์ตรง (Direct Experience) นำความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์มาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ตรงของตนเอง ว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาหรือเปล่าหรือตัวเราเกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าวด้วยหรือเปล่า แล้วสร้างเข้าใจกับชีวิตจริงที่ตนเองประสบอยู่

ขั้นที่ 4 คุณค่าที่เราเชื่อ-ตัดสิน (Value) นำคุณค่าของความเป็นมนุษย์หรือความเชื่อทางศาสนา-วัฒนธรรมของตัวเราใช้ตัดสินและมองปัญหาที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 5 รู้แจ้ง (Contemplative Self) หรือ ปรีชาญาณ(Wisdom) ปัญญาที่เกิดขึ้นจะทำให้เราต้องการปฏิบัติหรือทำพื่อคนอื่นโดยเกิดจากข้างในของตัวเราเอง ด้วยความเต็มอกเต็มใจโดยที่ไม่ถูกผลักดันมาจากใคร เช่น ผู้อาวุโสในชุมชนปกาเกอะญอถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลานของตนเอง

วิเคราะห์ปัญหา เรียนรู้ ประสบการณ์ตรง คุณค่าที่เราเชื่อ-ตัดสิน รู้แจ้ง

ผลการวิเคราะห์

จุดเริ่มต้นของการศึกษา และนโยบายเรียนฟรีในประเทศไทย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา เนื่องจากได้รับอิทธิพลทางการเมืองที่มาจากนานาชาติ โดยนโยบายการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดการศึกษาเพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถแบบตะวันตก และเพื่อเปลี่ยนแปลงฐานะของคนไทย โดยพระองค์ทรงมีนโยบายจัดการศึกษา พัฒนาคนไทยให้มีความรู้แบบตะวันตก เพื่อเข้ารับราชการ และเพื่อไม่ให้ชาวตะวันตกดูแคลนคนไทย และประเทศไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) อีกทั้งสะดวกในการติดต่อกับชาวตะวันตก สามารถที่จะรู้ความคิดความอ่าน และรู้เท่าทันชาวตะวันตก เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของไทยในสมัยนั้น โดยไม่ให้เหมือนกับนานาประเทศเพื่อนบ้านที่ต้องเป็นเมืองขึ้นของประเทศตะวันตกด้วยวิธีการจัดการศึกษา กำหนดมาตรการในการปฏิบัติตามรูปแบบแผนแม่บท โดยสมัยนั้นเรียกว่าโครงการการศึกษาปี พ.ศ. 2441หรือที่เรียกกันว่า “โครงการแผนการศึกษาในกรุงสยาม” ที่แบ่งการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา ส่วนการศึกษาในต่างจังหวัดมีการกระจายความรู้ขั้นพื้นฐาน (ไอลอว์, 2557) จากนั้นเปลี่ยนเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ คือ แผนการศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2441 (ฉบับแรก) ภายหลังการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475การจัดการศึกษาได้เปลี่ยนมือจากพระมหากษัตริย์ สู่ “คณะราษฎร” โดยประกาศของคณะราษฎร ฉบับที่ 1กำหนดหลักการของผู้บริหารประเทศชุดใหม่ไว้ 6 ประการ คือ เอกราช ความปลอดภัย เศรษฐกิจ เสมอภาค เสรีภาพ และ “การจะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร” ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2475อีกทั้งมีการให้ความสำคัญกับโอกาสการศึกษา โดยบัญญัติคำว่า “การศึกษาบังคับย่อมให้เปล่า คือ ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน” จากที่กล่าวข้างต้นเกี่ยวกับ “การศึกษาภาคบังคับหรือการศึกษาขั้นพื้นฐานมีการให้รัฐจัดการศึกษาให้เปล่า” โดยผู้ปกครองไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทำให้ในปี 2533 - 2534เกิดโครงการขยายโอกาสการศึกษาภาคบังคับ โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ ประการที่หนึ่งต้องการให้คนยากจนมีโอกาสทางการศึกษา ประการที่สอง เพื่อสร้างคนให้เป็นกำลังแรงงานจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เริ่มปรับเปลี่ยนเป็นเทคโนโลยี อุตสาหกรรม ดังนั้นจึงขยายเวลาการศึกษาภาคบังคับออกไปอีก 3ปี จาก 6 ปี กลายเป็น 9 ปี ทั้งนี้รัฐบาลในสมัยนั้นได้มีนโยบายเร่งให้เกิดโรงเรียนมากขึ้น ซึ่งรัฐบาลชวน หลีกภัย ริเริ่มออกนโยบายขยายการศึกษาระดับประถมศึกษาให้ทั่วถึง โดยเร่งขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็น 9 ปี จนถึงปีพ.ศ. 2538สมัยรัฐบาลบรรหาร ศิลปอาชา ริเริ่มส่งเสริมขยายการศึกษาภาคบังคับให้ถึง 12ปี โดยถึงระดับมัธยม ซึ่งในช่วงปี พ.ศ.2535 - 2539ถือว่าเป็นการส่งเสริมให้คนมีการศึกษาได้สำเร็จจากอัตราจำนวนนักเรียนที่ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้น (สุวิทย์ บุญช่วย, ผ่องศรี วาณิชย์ ศุภวงศ์,

และ อำภา บุญชช่วย, 2541) ต่อมาปี พ.ศ. 2540สมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย ครั้งที่ 2 ได้เน้นการพัฒนาการศึกษาให้เป็น 12ปี โดยออกนโยบายการกำหนดแผนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12ปี เพราะในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540ในมาตรา 43บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12ปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540, 2540) โดยในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ครั้งที่ 1และ 2 (ปี พ.ศ. 2544 - 2548และ พ.ศ. 2548 - 2550) ดำเนินนโยบายอย่างต่อเนื่อง และในปี พ.ศ.2550ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเก่า โดยที่หัวข้อเกี่ยวกับการศึกษาในกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับใหม่คล้ายคลึงกับฉบับเดิมที่ยกเลิก อีกทั้งเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่นำไปสู่รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช (ปี พ.ศ. 2551) ติดตามด้วยสถานการณ์ทางการเมืองที่เปราะบางทำให้รัฐบาลที่ได้รับเลือกไม่มั่นคงมากเพียงพอ จึงมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลภายในปีเดียวกันคือ รัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ทำให้การพัฒนาด้านต่าง ๆ ในช่วงนั้นมีความไม่ประติดประต่อ หรือไม่มีการพัฒนาเกิดขึ้นเนื่องจากความไม่ต่อเนื่องของรัฐบาลและเหตุการณ์ทางการเมือง ทำให้นโยบายการศึกษาช่วงนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ภายหลังในปลายปี พ.ศ. 2551เกิดการยุบรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ จึงนำไปสู่รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากรัฐบาลนี้เข้ามาบริหารถือได้ว่าเป็นช่วงที่สังคมไทยมีความขัดแย้งและมีความแตกแยก เนื่องจากมีความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องการเมืองและการบริหารประเทศ ซึ่งส่งผลต่อความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศ ประกอบกับเศรษฐกิจโลกถดถอยยิ่งทำให้การขยายตัวของประเทศต้องชะลอตัว เศรษฐกิจถดถอยตาม ผู้คนในสังคมตกงาน ยากจน คนว่างงานส่งผลกระทบต่อสังคมและการก่ออาชญากรรมที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้รัฐบาลจะต้องเร่งแก้ไขปัญหาสำคัญอย่างเร่งด่วน โดยรัฐบาลได้มองว่าการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นปัญหาพื้นฐานระยะยาวของประเทศไทย จึงขยายนโยบายการศึกษาเรียนฟรีขั้นพื้นฐานจากเดิม 12ปี เ ป็น 15ปี โดยมีการสนับสนุนตำราในวิชาหลักให้แก่ทุกโรงเรียน จัดให้มีชุดนักเรียนและอุปกรณ์การเรียนฟรี และ สนับสนุนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เพื่อชดเชยรายการต่าง ๆ ที่โรงเรียนเรียกเก็บจากผู้ปกครอง เพื่อให้เกิดจากความสอดคล้องกับสภาพทางสังคมในขณะนั้น ทั้งยังสอดคล้องตามหลักกฎหมายในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 ซึ่งปี พ.ศ. 2560 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยในมาตรา 54 ระบุว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลา 12 ปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560, 2560) และเพื่อป้องกันมิให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองขัดขวางมิให้บุตรหรือเด็กในอุปการะไม่ได้รับการศึกษากฎหมายก็จะได้รับโทษตามกฎหมาย ปรับไม่เกิน 10,000 บาท ในพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับพุทธศักราช 2545 (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2542) ซึ่งบทบัญญัติที่กล่าวข้างต้น กฎหมายทั้ง 2 มาตรานี้ สะท้อนถึงความใส่ใจของภาครัฐไทยที่มีต่อนโยบายการศึกษา โดยมอบให้เป็นหน้าที่ภาครัฐที่ต้องให้สิทธิแก่ประชาชนทุกคนตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ทั้งนี้การออกกฎหมายเหล่านี้ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีสิทธิอย่างเท่าเทียม และมีโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานมากขึ้น จาก

ปัญหาจำนวนคนหลุดจากระบบการศึกษาก่อนวัยอันควร จนนโยบายนี้ถือเป็นสวัสดิการให้กับประชาชนจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะพื้นที่และประวัติความเป็นมาของพื้นที่

หมู่บ้านสินชัยตั้งอยู่บนพื้นที่สูงประมาณ 1090 เมตรจากระดับน้ำทะเล โดยมีภูมิประเทศเป็นภูเขาและป่าไม้ ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ เหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าวไร่และพืชเมืองหนาว

บ้านถ้ำง๊อบ ประวัติหมู่บ้านถ้ำง๊อบ บ้านถ้ำงอบ เป็นหมู่บ้านของอดีตทหารจีนคณะชาติ ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ แต่เดิมหมู่บ้านถ้ำง๊อบเป็นสถานที่ตั้งของกองทหารจีนคณะชาติ กองทัพที่ 3 หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กองพล 93” โดยมีนายพลหลี่ เหวิน ฮ้วน เป็นผู้นำ ก่อนที่กองกำลังทหารจีนคณะชาติจะได้อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านถ้ำง๊อบแห่งนี้ สาเหตุมาจากจีนแผ่นดินใหญ่เกิดการเปลี่ยนแปลงลัทธิการแกครองไปเป็นแบบคอมมิวนิตส์ ผู้นำของชาวจีนส่วนหนึ่งไม่สามารถทนต่อความกดขี่ของลัทธิคอมมิวนิตส์ได้ จึงได้อพยพพรรคพวกออกนอกประเทศ มาทางประเทศพม่า และเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยความเมตตากรุณาของรัฐบาลไทยและความเห็นอกเห็นใจจากประชาชนชาวไทย เมื่อ พ.ศ. 2495 ทำให้กลุ่มอดีตทหารจีนคณาชาติได้ตั้งหลักแหล่งเพื่อประกอบอาชีพอยู่บนดอยถ้ำง๊อบ โดยความควบคุมของ บก.04 กองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงกลาโหม ในสมัยเมื่อปี พ.ศ. 2518 กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ กองทัพที่ 3 ได้ร่วมมือกับ รัฐบาลไทยดำเนินการสู้รบและต่อต้านผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิตส์ในเขตภาคเหนือจนได้รับความไว้วางใจและเห็นใจจากกองบัฐชาการทหารสูงสุดได้ให้ดอกาสอดีตทหารจีนคณะชาติที่ร่วมสู้รบกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิตส์และไม่ประสงค์จะขอกลับไปประเทศได้หวันตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ได้มีดอกาสโอนและแปลงสัญชาติเป็นสัญชาติไทย ซึ่งมีสิทธิและเสรีภาพภาพเหมือนคนไทยทุกประการ นาบพลหลี่ เหวิน ฮ้วน ผู้นำของอดีตทหารจีนคณะชาติ กองทัพที่ 3 ได้โอนสัญชาติเป็นคนไทยและมีชื่อว่า นายชัย ชัยศิริ ปัจจุบันบ้านถ้ำง๊อบมีอยู่ด้วยกัน 3 กลุ่มบ้าน คือบ้านสินชัย ผาแดง และบ้านถ้ำง๊อบ

การนำนโยบายมาปฏิบัติ

โดยในปัจจุบันในพื้นที่ของหมู่บ้านสินชัย มีโรงเรียนทั้งสิ้น จำนวน 3 โรงเรียน โดยแบ่งแยกเป็นโรงเรียนระดับอนุบาล-ประถมศึกษา จำนวน 2 โรงเรียน และโรงเรียนระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 1 โรงเรียน ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนในพื้นที่ ซึ่งถือว่าโรงเรียนมีจำนวนเพียงพอต่อนักเรียน ซึ่งตรงกับการศึกษาภาคบังคับจำนวน 12 ปี ตามนโยบายของรัฐบาล โดนมีสถิติอ้างอิงดังนี้

จำนวนนักเรียนที่จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
ที่เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2565 – 2567

โรงเรียนบ้านสินชัย อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียนชั้น ป.6 ที่จบการศึกษา	จำนวนนักเรียนชั้น ป.6 ที่เรียนต่อชั้น ม.1	คิดเป็นร้อยละ
2565	19	19	100
2566	15	15	100
2567	23	23	100

ฝ่ายการวัดและประเมินผล โรงเรียนบ้านสินชัย (การสัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2568)

จำนวนนักเรียนที่จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ที่เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2565 – 2567

โรงเรียนบ้านผาแดง อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียนชั้น ป.6 ที่จบการศึกษา	จำนวนนักเรียนชั้น ป.6 ที่เรียนต่อชั้น ม.1	คิดเป็นร้อยละ
2565	9	9	100
2566	8	8	100
2567	10	10	100

ฝ่ายการวัดและประเมินผล โรงเรียนบ้านผาแดง (การสัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2568)

จำนวนนักเรียนที่จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ที่เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2565 – 2567

โรงเรียนสันติวนา อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียนชั้น ป.6 ที่จบการศึกษา	จำนวนนักเรียนชั้น ป.6 ที่เรียนต่อชั้น ม.1	คิดเป็นร้อยละ
2565	8	8	100
2566	8	8	100
2567	10	10	100

จำนวนนักเรียนที่จบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ที่เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2565 – 2567
โรงเรียนสันติวนา อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียนชั้น ม.3 ที่จบการศึกษา	จำนวนนักเรียนชั้น ม.3 ที่เรียนต่อชั้น ม.4/ปวช.	คิดเป็นร้อยละ
2565	21	18	85.71
2566	16	9	64
2567	13	10	76.92

ฝ่ายการวัดและประเมิณผล โรงเรียนสันติวนา (การสัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2568)

จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าในพื้นที่ของหมู่บ้านสินชัยนั้น จะมีโรงเรียนถึงแค่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากการรวบรวมข้อมูลสถิติ 3 ปีย้อนหลัง จะเห็นได้ว่าในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อเข้าในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้ง 3 โรงเรียนในพื้นที่จะมีเด็กเข้ารับการศึกษาต่อ ร้อยละ100 ทั้ง 3 ปี แต่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เข้ารับการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือระดับอาชีวศึกษา ในปี 2565 มีนักเรียนที่รับการศึกษาต่อคิดเป็น ร้อยละ 85.71 และไม่เรียนต่อ ร้อยละ 14.29 ในปี 2566 มีนักเรียนที่รับการศึกษาต่อคิดเป็น ร้อยละ 64 และไม่เรียนต่อ ร้อยละ 36 ในปี 2567 มีนักเรียนที่รับการศึกษาต่อคิดเป็น ร้อยละ 76.92 และไม่เรียนต่อร้อยละ 23.08 จะเห็นได้ว่าจำนวนนักเรียนจะได้รับการศึกษาภาคบังคับ 12 ปี ทุกคน ส่วนในเรื่องของนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ยังมีนักเรียนบางรายไม่ศึกษาต่อ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลอย่างไรก็ตาม

ประการแรกหมู่บ้านสินชัยตั้งอยู่ห่างจากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่ใกล้ที่สุดถึง 15–40 กิโลเมตร ทำให้เด็กที่ต้องการศึกษาต่อจำเป็นต้องเดินทางระยะไกลทุกวัน หรือจำเป็นต้องย้ายถิ่นเพื่ออาศัยใกล้โรงเรียน ปัจจัยนี้ทำให้เกิด “ต้นทุนแฝง” ที่นโยบายเรียนฟรีไม่สามารถรองรับได้ เช่น ค่ารถโดยสาร ค่าอาหาร ค่าที่พัก ฯลฯ แนวคิด **“ทฤษฎีคนชายขอบ”** สามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้อย่างชัดเจน โดยมองว่า พื้นที่ที่อยู่นอกศูนย์กลางของรัฐมักได้รับการจัดสรรทรัพยากรและบริการสาธารณะน้อยกว่า ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ชายขอบเข้าถึงสิทธิและโอกาสไม่เท่ากับพื้นที่อื่น แม้อยู่ภายใต้นโยบายเดียวกัน

ประการที่สองจากการสัมภาษณ์ฝ่ายวัดผลของโรงเรียนในพื้นที่ พบว่านักเรียนที่ไม่ศึกษาต่อส่วนใหญ่มีเหตุผลหลักคือ “ต้องการออกไปทำงานรับจ้างหรือประกอบอาชีพเกษตรกรรม” เพื่อช่วยหารายได้ให้ครอบครัว เนื่องจากมีฐานะยากจน ไม่สามารถแบกรับค่าใช้จ่ายแฝงที่มาพร้อมการศึกษาต่อได้ ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดของ **ลุดวิก วอน มิเซส (Ludwig von Mises)** ที่มองว่า "มนุษย์เกิดมาไม่เท่ากัน" ทั้งในแง่ทรัพยากร โอกาส และความสามารถ นโยบายที่ออกแบบโดยรัฐอาจดู “เสมอภาค” ในเชิงนามธรรม แต่เมื่อดำเนินการในเชิงปฏิบัติ กลับสะท้อน “ความไม่เท่าเทียม” ที่ฝังรากลึกในระบบเศรษฐกิจและสังคม

ประการที่สาม ในเรื่องของความเสมอภาคทางโอกาส ที่**(ปรีชา ช้างขวัญยืน)** กล่าวว่า ความเสมอภาคทางโอกาส หมายถึงการเปิดกว้าง และการเข้าถึงได้สะดวก ในการได้รับสวัสดิการของรัฐ ผู้เขียนคิดว่า เด็กนักเรียนในพื้นที่นั้นได้รับความเสมอภาคทางการการศึกษา และโอกาสทางการศึกษา โดยที่รัฐบาล้ป็นผู้ออกนโยบาย โดยอ้างอิงจากตารางสถิติของผู้เขียน เด็กนักเรียนทุกคน ได้เรียนในการศึกษาภาคบังคับ ที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดว่า นักเรียนทุกคนจะต้องได้รับการศึกษาภาค บังคับ 12 ปี

ประการที่สี่ ถึงอย่างไรก็ตาม ในเรื่องของทุนมนุษย์ จากนิยามของ **(Lynda Gratton และ Sumamtra Ghoshal)** ทุนทางปัญญา หมายถึงทักษะ ความชำนาญ ทั้งสมไว้ ในการวิเคราะห์ของผู้เขียน คิดว่า ทักษะความชำนาญ หรือเรียกว่าความรู้ของนักเรียนในพื้นที่ จะไม่เท่ากับความรู้ ความสามารถของนักเรียน ที่ศึกษาอยู่ในพื้นที่ศูนย์กลางหรือพื้นที่เมือง เนื่องจากเป็นพื้นที่ชายขอบ ห่างจากพื้นที่ศุนย์กลาง ห่างจากพื้นที่เมือง อีกทั้งในพื้นที่แห่งนี้ยังไม่มีสถาบันติวเตอร์ หรือที่เรียนพิเศษ ซึ่งต่างจากพื้นที่เมืองที่มีทุกอย่างเพียบพร้อม อีกทั้งลักษณะพื้นที่ ที่ห่างไกล ยังมีผลต่อ ครูที่จะมาบรรจุ ณ พื้นที่แห่งนี้ อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ไม่มีใครอยากจะมาบรรจุ เพราะเพียงเดินทางลำบาก ไกลจากพื้นที่ศิวิไลส์ จากการสังเกตุของผู้เขียน โรงเรียนในพื้นที่นี้ ส่วนมากจะเป็นครูที่ บรรจุใหม่ เพราะเมื่อสอนได้ระยะเวลาที่กำหนด จะสามารถร้องข้อย้ายสถานการศึกษาได้ ซึ่งในทางของทุนมนุษย์ จะพูดได้ว่า ขาดทักษะ และความชำนาญ ในการสอน

ประการที่ห้า ถึงแม้ว่า ในหลายๆแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมา อาจจะทำให้เห็นผู้อ่านมองพื้นที่แห่งนี้ในแง่ลบ แต่มีหนึ่งสิ่งที่เป็นข้อดี ในเรื่องของแนวคิดการศึกษาทางเลือก และการสร้างปัญญาชนชาวบ้าน จากแนวคิดทฤษฎี โดย (ส่วนประเสริฐ ตระการศุภกร(2551)) นักพัฒนาเอกชนชาวปกาเกอะญอ กล่าวว่า มองว่าการศึกษาทางเลือกของกลุ่มชาติพันธุ์ ควรมีเป้าหมายเพื่อ สร้างทางเลือกให้กบเด็กมากยิ่งขึ้น เด็กสามารถอยู่ในสังคมเมืองหรือจะอยู่ในสังคมชุมชนก็ได้ อย่างที่กล่าวไปข้างต้น จะทราบดีว่า คนในพื้นที่ส่วนใหญ่นั้นเคยเป็นผู้อพยพ ที่จากประเทศจีน ซึ่งมีวัฒนธรรม และภาษาเป็นของตัวเอง จากการวิเคราะห์ของผู้เขียน โดยมีความคิดอดีตผู้นำชุมชนในพื้นที่แห่งนี้ ยังเข้าใจสภาพแวดล้อมต่างๆ ลักษณะพื้นที่ต่าง ปัจจัยต่างๆ ที่เด็กนักเรียนในพื้นที่ เพื่อเพิ่มทางเลือกในการศึกษา ซึ่งตรงกับแนวคิดของบาทหลวงนิพจน์ เทียนวิหาร (2552) ได้นำแนวคิดการศึกษาเพื่อการปลดปล่อยของเปาโล แฟรร์ มาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่อยู่ในชนบททางภาคเหนือของไทยมานานกว่า 30 ปี

โดยมีหลักการคิดดังนี้ 1.วิเคราะห์ปัญหา 2. เรียนรู้ 3.ประสบการณ์ตรง 4. คุณค่าที่เราเชื่อ-ตัดสิน 5. รู้แจ้ง จึงทำให้เกิดการก่อตั้ง โรงเรียนจีนขึ้นมาในพื้นที่ ซึ่งจำนวนโรงเรียนจีนนั้น มี ทั้งหมด3 โรงเรียน ซึ่งเท่ากับจำนวนของโรงเรียนปกติ ซึงทางโรงเรียนจีนจะมีการศึกษาในห้วงเวลา 1800-2000 ของวันจันทร์ถึงวันศุกร์ จะเห็นได้ว่าจะไม่รบกวนการศึกษาของโรงเรียนปกติ ผู้เขียนคิดว่าการก่อตั้งโรงเรียนจีนขึ้นมานั้นไม่เพียงแต่เป็นทางเลือกทางการศึกษา แต่ผู้เขียนคิดว่าเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาอีกด้วย

สรุปผลการวิเคราะห์

นโยบายเรียนฟรี 15 ปีของประเทศไทย มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา ลดภาระของครอบครัว และเพิ่มโอกาสให้เด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงการศึกษาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ไม่ว่าจะเป็นค่าเทอม ค่าหนังสือ ชุดนักเรียน หรืออุปกรณ์การเรียน อันเป็นสวัสดิการขั้นพื้นฐานที่รัฐมอบให้แก่ประชาชนตามหลักรัฐธรรมนูญ

จากกรณีศึกษาพื้นที่หมู่บ้านสินชัย อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีนโยบายเรียนฟรี 15 ปีนำมาปฏิบัติจริงแล้วในเชิงโครงสร้าง โดยมีโรงเรียนในพื้นที่ที่สามารถรองรับการศึกษาภาคบังคับครบ 12 ปี ได้แก่ โรงเรียนบ้านสินชัย โรงเรียนบ้านผาแดง และโรงเรียนสันติวนา ทั้งหมดมีอัตราการเรียนต่อจากประถมศึกษาตอนปลาย เข้าสู่ มัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ 100 ติดต่อกัน 3 ปี (2565–2567) แสดงให้เห็นว่าระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคบังคับ 12 ปีเข้าถึงได้จริงในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นช่วงท้ายของนโยบายเรียนฟรี 15 ปี กลับพบอัตราการหลุดออกจากระบบการศึกษาเพิ่มขึ้น โดยจากสถิติปี 2565–2567 นักเรียนที่จบ มัธยมมศึกษาตอนต้นแล้วศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และ ปวช. มีค่าเฉลี่ยเพียงร้อยละ 75.54 เท่านั้น ส่วนที่เหลือหลุดออกจากระบบก่อนครบ 15 ปี โดยสาเหตุสำคัญ ได้แก่1.ระยะทางจากบ้านถึงโรงเรียนมัธยมปลายที่ใกล้ที่สุดอยู่ระหว่าง 15–40 กิโลเมตร ทำให้เกิดต้นทุนแฝงในการเดินทางและค่าครองชีพ2.ครอบครัวส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ทำให้เด็กต้องออกมาทำงานเพื่อหารายได้3.การขาดสภาพแวดล้อมสนับสนุนทางการศึกษาที่เข้มแข็ง เช่น ครูประจำการที่มีประสบการณ์ต่ำ และไม่มีสถาบันกวดวิชาเหมือนในเขตเมือง

สถานการณ์นี้สะท้อนว่า แม้นโยบายเรียนฟรี 15 ปีจะ “เปิดโอกาส” ให้เท่าเทียมในเชิงนามธรรม แต่ยังไม่สามารถสร้าง **“ความเท่าเทียมเชิงโครงสร้าง”** ได้อย่างแท้จริงในพื้นที่ชายขอบ แนวคิด “ทฤษฎีคนชายขอบ” ชี้ว่า พื้นที่ไกลศูนย์กลางยังเข้าถึงทรัพยากรได้น้อยกว่า ขณะที่แนวคิดของ **Ludwig von Mises** ย้ำถึงความแตกต่างในศักยภาพของบุคคลและเงื่อนไขแวดล้อมที่ทำให้ผลลัพธ์จากนโยบายแตกต่างกัน แม้ภายใต้นโยบายเดียวกัน

กระนั้น พื้นที่หมู่บ้านสินชัยยังสะท้อนความพยายามของชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาทางเลือก เช่น การเปิด “โรงเรียนจีน” หลังเลิกเรียนเพื่อรักษาวัฒนธรรมของชาวจีนคณะชาติและเพิ่มศักยภาพทางภาษาให้กับเยาวชนในท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดของ **เปาโล แฟรร์** และการศึกษาทางเลือกที่เน้นการเรียนรู้แบบมีบริบท ช่วยเพิ่มทางเลือกให้เด็กสามารถอยู่ได้ทั้งในชุมชนและในเมืองในอนาคต

ข้อดี

1. การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา ครอบครัวในพื้นที่ชายแดนส่วนมากมีรายได้น้อย นโยบายนี้ช่วยให้เด็กได้เรียนต่อจนถึง ม.6 โดยไม่ติดปัญหาเรื่องค่าเล่าเรียน

2. ลดอัตราการออกกลางคัน เพราะมีเงินสนับสนุนในค่าเทอม ค่าอาหารกลางวัน และอุปกรณ์การเรียน

3. ส่งเสริมพัฒนาการเด็กและเยาวชน การได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องช่วยลดความเสี่ยงของปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด แรงงานเด็ก หรืออาชญากรรมชายแดน

ข้อเสีย

1. โรงเรียนหลายแห่งในพื้นที่ชายแดนอยู่ห่างไกล เดินทางลำบาก ขาดครู ทรัพยากร และสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย

2. เงินสนับสนุนจากรัฐบาลไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจริง

3. ในบางพื้นที่โรงเรียนไม่สามารถให้การศึกษาได้ถึง 15 ปี

ข้อเสนอแนะ

1.เพิ่มแรงจูงใจให้ครูไปสอนในพื้นที่ชายแดน เช่น เงินเพิ่ม ค่าที่พัก สวัสดิการพิเศษ

2.ควรมีระบบประเมินผลนโยบายในพื้นที่ชายแดนโดยเฉพาะ เพื่อปรับปรุงตามบริบทเฉพาะพื้นที่

3.จัดรถรับ–ส่งนักเรียนฟรีในพื้นที่ห่างไกล หรือสนับสนุนโรงเรียนประจำสำหรับพื้นที่ภูเขา/ป่า

บรรณานุกรม

ปพิชญา ภิระตา.(2566). รัฐสวัสดิการหรือสวัสดิการของรัฐ: นโยบายเรียนฟรี.วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร.ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2566),167-169

อำเภอไชยปราการ. (n.d.). บ้านถ้ำง๊อบ: ประวัติหมู่บ้านถ้ำง๊อบ. สืบค้นจาก https://www.atchiangmai.co/อำเภอไชยปราการ/

ปนัดดา รักษาแก้ว.(2564).แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาควารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1(มกราคม - มีนาคม 2564),335

ปรีดาพร คณทา / ดารารัตน์ อินทร์คุ้ม(2559).ทุนมนุษย์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวคิดใหม่.วารสารนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 1 ฉบับที่ 1(มกราคม-ธันวาคม 2559),63

ถิรนัย อาป้อง.(2554).อยู่ชายขอบและการต่อสู้ของคนชายขอบในสังคมไทย.สืบค้น 25 พฤษภาคม 2568. จาก https://chornorpor.blogspot.com/2011/09/1.html

ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา.(2561).ความเหลื่อมล้ำ : แนวคิด สถานการณ์ในประเทศไทย และแนวทางแก้ไข. วารสาร สหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2561),36

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.การสร้างปัญญาชนชาวบ้าน.สืบค้น 25 พฤษภาคม 2568. จาก https://archive.lib.cmu.ac.th/full/T/2555/noned30255sp_ch2.pdf

ความถดถอยของระบบการศึกษาไทย

The Regression of the Thai Education System

ธณธรรม์ศร จิตรเหล่าอาพร

Thanathansorn Chitlaoarporn

บทคัดย่อ

ปัจจุบันมีแนวทางการศึกษาหลากหลายรูปแบบทั้งในระบบการเรียนปกติและการสอบเทียบวุฒิการศึกษาเทียบเท่าระดับมัธยมปลาย นักเรียนจำนวนมากจึงเกิดความสงสัยว่าเหตุใดจำนวนนักเรียนในระบบถึงมีจำนวนน้อยลงเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า บทความนี้จึงมุ่งชี้ให้เห็นถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาไทย โดยศึกษาผ่านบทความเรื่องข้อเสียของระบบการศึกษาไทย ที่สะท้อนให้เห็นว่าความล้มเหลวนั้นมาจากระบบการศึกษาที่ไร้ประสิทธิภาพและคุณภาพของการเรียนการสอน ดังนั้นบทความนี้จะกล่าวถึงมุมมองความถกถอยในหลักสูตรการศึกษาไทย

คำสำคัญ: ระบบการศึกษา, ไทย, ความถดถอย

Abstract

Currently, there are diverse educational pathways available, encompassing both the traditional schooling system and equivalency exams for high school-level qualifications. This has led many students to question why the number of students within the traditional system appears to be decreasing compared to previous years. This article aims to shed light on the issues plaguing the Thai education system. It draws insights from the article "Disadvantages of the Thai Education System" which highlights how the system's failures stem from its inefficiency and the quality of teaching and learning.

Abstract: Education system, Thai, Regression

บทนำ

ระบบการศึกษาคือระบบที่ควรพัฒนาผู้เรียนไปถึงเป้าหมายและมาตรฐานที่สมควร ไม่เฉพาะในเรื่องเรียน แต่รวมถึงการสอนเกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม แม้ว่าในปัจจุบันวิชาเรียนจะถูกพัฒนาตามหลักสูตรที่ทันสมัยแต่เหตุใดยังไร้ประสิทธิภาพ เหตุใดนักเรียนในระบบการเรียนภาคปกติของประเทศจึงลดน้อยลงและหันไปเรียนในรูปแบบอื่นมากขึ้น บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อมุ่งชี้ถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆ ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา สถานการณ์นักเรียนไทยใน

ปัจจุบัน รายวิชาที่บางบุคคลเล็งเห็นว่าไม่จำเป็นและแนวทางการปรับปรุง ความรู้ที่ไม่เท่าเทียมของเนื้อหาที่เกินระดับของผู้เรียน และแนวทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามัญ ด้วยเหตุปัจจัยทั้งหมดนี้ล้วนส่งผลให้ประสิทธิภาพของการศึกษาไทยนั้นล้าสมัย แม้ว่านักเรียนไทยจะใช้เวลาในการเรียนแปดชั่วโมงต่อวัน แต่ประสิทธิภาพนั้นกลับแปรผกผันกับจำนวนชั่วโมงที่เรียน

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ชีวิตของนักเรียนไทยตลอดแปดชั่วโมงในการเรียนนั้นได้รับทางความกดดันและความเครียดจากหลักสูตรที่เรียน นักเรียนบางคนไม่ได้จบการเรียนที่โรงเรียนเท่านั้นแต่ยังคงต้องกลับบ้านไปเพื่อเรียนพิเศษ จึงเกิดคำถามที่ว่าหากระบบการศึกษาไทยนั้นดีจริงเหตุใดนักเรียนถึงต้องเรียนพิเศษเพื่อเตรียมสอบแข่งด้วย สาเหตุนั้นมาจากประสิทธิภาพในการเรียนการสอนของแต่ละโรงเรียนที่แตกต่างกันและมาตรฐานในการออกข้อสอบรับนักเรียนเข้าสู่อุดมศึกษา ยกตัวอย่างเช่นบางโรงเรียนในกรุงเทพที่คัดนักเรียนเข้าศึกษาด้วยข้อสอบที่ยากและยกระดับข้อสอบเข้ามหาลัยให้ยากตามเด็กนักเรียนกลุ่มนี้ เนื่องจากนักเรียนกลุ่มหัวกะทิมักมีทุนทรัพย์ในการเรียนพิเศษเพื่อศึกษาความรู้เพิ่มเติมให้มากกว่านักเรียนธรมดาทั่วไป และคณะอาจารย์มักให้ความสำคัญและฟูมฟักเด็กนักเรียนกลุ่มนี้มากกว่ากลุ่มอื่น แท้จริงแล้วทำแบบนชี้นั้นยุติธรรมแล้วหรือ สาเหตุเหล่านี้จึงนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ฝังตัวอยู่ในสังคมไทยอย่างยาวนานเปรียบเสมือนเนื้อร้ายที่ไม่สามารถกำจัดได้

สถานการณ์นักเรียนไทยในปัจจุบัน

จากหัวข้อข้างต้นที่นำเสนอถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษานี้ได้เกี่ยวเนื่องถึงชีวิตนักเรียนไทยในปัจจุบันที่ไม่ได้เพียงแต่เรียนในห้องแล้วกลับบ้าน แต่ยังคงมีภาระงานการบ้านที่อาจารย์ผู้สอนมอบหมายให้ไปทำ ทั้งนี้ไม่สามารถโต้เถียงได้ว่ารายงานการบ้านนี้นั้นไร้ประโยชน์ทั้งหมด ในบางรายวิชาเช่น คณิตศาสตร์ก็ต้องการการฝึกฝนโดยการทำแบบฝึกหัดจากเนื้อหาที่เรียนเป็นการทบทวน ซึ่งการบ้านนี้จะเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างมาก แต่การบ้านบางรายวิชาที่มอบหมายเพียงให้ทำแผนผังความคิดที่ไม่ได้เกิดประโยชน์การพัฒนาต่อนักเรียนนั้นกลับกลายเป็นปัญหา หากทุกวิชามอบหมายการบ้านรูปแบบนี้ให้นักเรียนจะส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถนำเวลาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ และยังคงส่งผลให้บางคนเรียนรู้วิธีดองงานเป็นดินพอกหางหมูเพราะคิดว่าการบ้านนี้ไม่ได้ทำให้พัฒนาตนเอง หากเปลี่ยนจากการบ้านรูปแบบนี้เป็นการบ้านที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันให้มากที่สุดก็จักเป็นผลดีต่อทั้งผู้เรียนและผู้สอนอีกด้วย

รายวิชาที่บางบุคคลเล็งเห็นว่าไม่จำเป็นและแนวทางการปรับปรุง

โดยส่วนมากในหนึ่งวันของนักเรียนไทยมักเรียนโดยเฉลี่ยแปดชั่วโมงต่อวัน ประกอบด้วยหนึ่งรายวิชาใช้เวลาศึกษาหนึ่งชั่วโมง ดังนั้นจึงสามารถเรียนได้สูงสุดแปดรายวิชาต่อหนึ่งวัน ในรายวิชาเหล่านี้ประกอบด้วยทั้งรายวิชาที่จำเป็นและนำไปใช้ประโยชน์ได้ รวมถึงบางรายวิชาที่บางคนเล็งเห็นว่าไม่สามารถ

นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันเช่น วิชาลูกเสือ วิชาการงานอาชีพ และวิชาพละศึกษา เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้วทุกวิชาล้วนมีความสำคัญ เพียงแต่ขึ้นอยู่กับหลักสูตรรวมถึงวิธีการถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันยกตัวอย่างเช่น วิชาลูกเสือที่หลายคนมองว่าชุดเครื่องแบบทั้งร้อนและราคาแพง รวมถึงวิธีการเรียนที่น่าเบื่อและลำบาก หากเปลี่ยนจากวิธีการเรียนหลักสูตรเก่าที่สอนใช้เงื่อนในการผูกเป็นการสอนเอาตัวรอดเมื่อตกเป็นเหยื่อลักพาตัวที่ถูกมัดด้วยเชือก ปรับปรุงหลักสูตรจำลองเหตุการณ์จริงและแนวทางเอาตัวรอด ทำอย่างไรเมื่อถูกมัด จะแก้เงื่อนที่โจรชอบมัดอย่างไร วิธีการติดต่อตำรวจและขอความช่วยเหลือจากคนแปลกหน้า หากเปลี่ยนหลักสูตรและเนื้อหาการเรียนจะทำให้ผู้เรียนเล็งเห็นถึงประโยชน์ ในรายวิชาการงานอาชีพที่บางโรงเรียนเพียงแค่ให้รักเรียนศึกษาผ่านในตำราแต่ไม่เคยลงมือทำจริง ปรับปรุงหลักสูตรใหม่เช่นเพิ่มหัวข้อวิธีการทำอาหารเมื่อเหลือวัตถุดิบไม่กี่อย่างในช่วงสิ้นเดือน รายวิชาพละศึกษานอกจากออกกำลังกายแต่ยังคงสอนเรื่องการป้องกันตัวเมื่อเกิดอันตราย เมื่อปรับปรุงหลักสูตรเชื่อว่าในอนาคตนักเรียนจะได้ใช้ทักษะที่เรียนมาเมื่อถึงคราวเร่งด่วน

ความรู้ที่ไม่เท่าเทียมของเนื้อหาที่เกินระดับของผู้เรียน

ในปัจจุบันคงไม่สามารถไม่ยอมรับได้ว่านักเรียนรุ่นใหม่นั้นเก่ง แต่สาเหตุความเก่งนี้ก็มาจากการที่นักเรียนกลุ่มนี้เรียนบทเรียนที่เกินเกณฑ์จึงทำให้มีความโดดเด่นมากกว่านักเรียนคนอื่นที่ยังไม่เคยเรียน แต่ในความเป็นจริงแล้วนักเรียนที่เหลือก็มีความเก่งสามาถเข้าใจเนื้อหาได้เพียงแต่ยังไม่เคยเรียนเนื้อหานั้นนั่นเอง ความรู้จึงเป็นสิ่งที่เรียนตามกันทันได้เพียงแต่ขึ้นอยู่กับว่าใครรู้ก่อนผู้นั้นก็เก่งกว่า ตัวอย่างเช่น ในระดับชั้นประถมศึกษามีการสอบแข่งเข้าห้องหัวกะทิโดยใช้โจทย์ระดับมัธยมซึ่งเป็นเนื้อหาที่นักเรียนประถมส่วนใหญ่ยังไม่เคยเรียน มีเพียงแค่บางกลุ่มที่ได้รับการติวและทำความเข้าใจมาก่อนจึงสามารถสอบและตอบคำตอบข้อนั้นได้ แต่เมื่อทุกคนขึ้นระดับชั้นมัธยมนั้นเด็กนักเรียนประถมกลุ่มที่ยังไม่เคยเรียนเนื้อหาก็ได้รับการอบรมและฝึกฝนและตอบคำถามข้อนั้นได้เช่นเดียวกัน

ดังนั้น เช่นเดียวกันกับการออกข้อสอบคัดนักเรียนเข้าสู่อุดมศึกษาที่มักเอาเนื้อหาที่ยากกว่าระดับชั้นมัธยมมาเป็นข้อสอบคัดเลือก จึงมีเพียงบางกลุ่มที่เข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้งและเกิดสถานการณ์เดิมกับการสอบคัดห้องเด็กเก่งที่กล่าวไปข้างต้น แต่ในสุดท้ายแล้วผู้เรียนทุกคนก็เข้าใจเนื้อหาได้เช่นเดียวกันเพียงแค่ขึ้นอยู่กับเวลาว่าใครเรียนมาก่อนกัน จึงนำไปสู่สาเหตุของปัญหาความรู้ที่ไม่เท่าเทียมของเนื้อหาที่เกินระดับของผู้เรียน

แนวทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามัญ

นักเรียนบางกลุ่มเมื่อเล็งเห็นถึงปัญหาความล้มเหลวของระบบการศึกษาไทยก็ได้เปลี่ยนแนวทางการเรียนจากในระบบโรงเรียนทั่วไปเป็นการเรียนในระบบนอกโรงเรียนและสอบเทียบเพื่อให้มีวุฒิการศึกษาเทียบเท่ากับการเรียนในระบบ โดยในปัจจุบันมีการสอบเทียบหลากหลายรูปแบบทั้งในประเทศและวุฒิการศึกษาจากต่างประเทศเช่น GED (General Educational Development) จากประเทศสหรัฐอเมริกา

และ IGCSE จากประเทศอังกฤษ การสอบเทียบจึงเป็นแนวทางใหม่สำหรับนักเรียนที่ไม่อยากเรียนในระบบการศึกษาไทย และจากปัญหาระบบการศึกษาไทย การสอบเทียบจึงเป็นที่นิยมมากขึ้นในปัจจุบันส่งผลให้อัตรานักเรียนในระบบการศึกษาไทยลดลงทุกปี

บทสังเคราะห์

จากบทความเรื่องปัญหาจากระบบการศึกษาไทยสู่แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมชุด ให้ชีวิตได้ใช้ (ทรงวุฒิ แก้ววิศิษฏ์, 2564) มีความคิดเห็นตรงกันในด้านปัญหาทางการศึกษาไทยไม่มีคุณภพ ทรงวุฒิ แก้ววิศิษฏ์กล่าวว่า หลักสูตรการศึกษาไทยไม่ทันสมัย ไม่พร้อมพัฒนาไปพร้อมโลกและหลักสูตรไม่ทันสมัยใช้แนวคิดแบบเดิมมา 40-50ปี ซึ่งสอดคล้องกับบทคความข้างต้นในหัวข้อรายวิชาที่บางบุคคลเล็งเห็นว่าไม่จำเป็นและแนวทางการปรับปรุงแสดงให้เห็นถึงความล้าหลังในระบบการศึกษาไทย อีกทั้งทรงวุฒิ แก้ววิศิษฏ์กล่าวว่าการศึกษาไทยมีความเหลื่อมล้ำและมีค่านิยมส่งเสียบุตรหลานไปศึกษาในเมืองใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับหัวข้อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ในแนวความคิดที่ค่านิยมปลูกฝังบ่มเพาะนักเรียนเฉพาะโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในกรุงเทพ

บทสรุป

ระบบการศึกษาไทยมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อเสียของความล้าหลังนั้นย่อมนำไปสู่ความล้มเหลวของระบบการศึกษาไทยที่เปรียบเป็นเนื้อร้ายถ่วงความเจริญของประเทศมาเป็นเวลานาน ปัจจัยที่ทำให้เกิดความล้มเหลวนั้นมักเกิดจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา สถานการณ์นักเรียนไทยในปัจจุบัน รายวิชาที่บางบุคคลเล็งเห็นว่าไม่จำเป็นและแนวทางการปรับปรุง และความรู้ที่ไม่เท่าเทียมของเนื้อหาที่เกินระดับของผู้เรียน แต่ปัญหาเหล่านี้ล้วนสามารถแก้ไขได้โดยการปรับมุมมองและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ทันสมัย เน้นย้ำการนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันมากกว่าเรียนรู้เนื้อหาเพียงแค่ในตำรา นักเรียนไทยทุกคนเป็นอนาคตของประเทศไทยจึงควรได้รับการอบรมและปลูกฝังด้วยระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ ปัญหาความล้มเหลวของระบบการศึกษาไทยจึงเป็นปัญหาที่มีความสำคัญและควรได้รับการพัฒนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

blog.cheewid.com (2023) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ปัญหา และแนวทางแก้ไข. เมื่อ 9 มิถุนายน 2568 จาก https://blog.cheewid.com/social-empowerment/educational-inequality-issues/

ปฏิรูปประเทศไทย (2019) ปัญหาหลักของการศึกษาไทย. เมื่อ 9 มิถุนายน 2568 จาก https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/122393/

ทรงวุฒิ แก้ววิศิษฏ์ (2564) ปัญหาจากระบบการศึกษาไทย : สู่แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมชุด “ให้ชีวิตได้ใช้” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 12 (1), น.87-98

คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส

THE EFFECT OF SERVICE QUALITY TOWARDs CUSTOMERS' SATISFACTION IN USING SERVICES AT VC DENTALPLUS CLINIC

อรอุษา สิทธิสมบูรณ์ศรีและ ดร. ชมพูนุช จิตติถาวร

Onusa Sittisomboonsri and Chompunuch Jittithavorn

บทคัดย่อ

การค้นคว้าอิสระเรื่องคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยคุณภาพ การให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส โดยมีปัจจัยที่ศึกษาคือ (1) ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ (2) ด้านความน่าเชื่อถือ (3) ด้านการตอบสนองลูกค้า (4) ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า (5) ด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้าโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างคือผู้ใช้บริการ และ ผู้ที่เคยมาใช้บริการ จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และ การวิเคราะห์การทดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งตัวแปรที่มีผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส ได้ดีที่สุดคือ ปัจจัยด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้า ปัจจัยด้านการให้ความเชื่อมั่นแก่ลูกค้า ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ ปัจจัยด้านการตอบสนองลูกค้า ปัจจัยด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ ตรงตามสมมุติฐานทุกประการและสามารถอธิบายความผันแปรของคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสได้ประมาณร้อยละ 95.3

คำสำคัญ คุณภาพการให้บริการ ความพึงพอใจของลูกค้า คลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส

Abstract

The objective of this independent study was to study the service quality affected on customers ’ satisfaction using VC Dental Plus Clinic, which divided by the factors as (1) Tangibles, (2) Credibility, (3) Responsiveness, (4) Reliability, and (5) Understanding to customer. The collective data tool used in this research was questionnaire online. The samples were 400 customers who use the VC Dental Plus Clinic.

Data were analyzed using percentages, mean, standard deviation Pearson's product moment correlation coefficient, and the stepwise Multiple Regression analysis.

The results of the study found that the overall of the service quality factors affected on customers’ satisfaction using VC Dental Plus Clinic c was at a highest level. The factors affected on customers’ satisfaction using VC Dental Plus Clinic the most were Understanding to customer, Assurance, Credibility, Tangibles and Responsiveness respectively according to the hypothesis as 95.3% variation of the service quality affected on customers’ satisfaction using VC Dental Plus Clinic.

Keywords: Service Quality, Customer’s Satisfaction, VC Dental Plus Clinic

บทนำ

ฟันและอวัยะวะในช่องปากเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของร่างกาย ทำหน้าที่ในการบดเคี้ยวอาหาร ช่วยในการเปล่งเสียงและรอยยิ้ม ยังช่วยทำให้เกิดความมั่นใจในการดำรงชีวิตประจำวันได้มากยิ่งขึ้น (เกษราภรณ์ เอกกุล, 2565)

ปัจจุบันคลินิกทันตกรรมที่ให้บริการให้การดูแลรักษาสุขภาพของช่องปากและฟันในประเทศไทยมีทั้งภาครัฐและเอกชนรวมกันจำนวน 6,639 แห่งซึ่งในกรุงเทพมหานครมีจำนวนมากถึง 1,871 แห่ง สถิติของคลินิกทันตกรรม (ทันตแพทยสภา,ณ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2567) ถือว่ามีจำนวนมากเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการประกอบกับประชากรที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและพื้นที่ใกล้เคียงมีจำนวนค่อนข้างหนาแน่นจึงทำให้มีคลินิกทันตกรรมมีอยู่หลายแห่งด้วยกันอีกทั้งทันตแพทย์ที่จบขึ้นมาใหม่เรื่อย ๆ หรือนักลงทุนก็ยังสามารถเปิดให้บริการคลินิกทันตกรรมได้แต่ด้วยธุรกิจทันตกรรมและคลินิกรักษาฟันเป็นธุรกิจที่มีความจำเพาะเจาะจงค่อนข้างมากถือว่าเป็นธุรกิจประเภทที่มีข้อจำกัดค่อนข้างสูง (High barriers for entry)ด้วยเหตุผลทางด้านกฎหมาย
ที่เกี่ยวข้องทางด้านการแพทย์ทำให้การเปิดคลินิกทันตกรรมมีข้อจำกัดสำหรับบุคคลทั่วไปส่วนใหญ่จึงมีทันตแพทย์เป็นเจ้าของคลินิกหรือถ้าไม่ใช่ทันแพทย์ก็จะมีการจ้างทันตแพทย์เพื่อให้มาทำหน้าที่ดูแลรักษาและให้บริการในคลินิก ในปัจจุบันมีคู่แข่งทั้งจากคลินิกทันตกรรมด้วยกันเองและจาก แผนกทันตกรรมในโรงพยาบาลเอกชนรวมถึงโรงพยาบาลรัฐบาลเองจึงทำให้คลินิกทันตกรรมมีการแข่งขันค่อนข้างสูง (ดาวรัชฎา วงจันดา, 2565)

คลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส ตั้งอยู่ใน ศูนย์การค้าเมเจอร์ ซีนีเพล็ก ปิ่นเกล้า และอยู่ตรงข้ามห้างสรรพสินค้า เซ็นทรัลปิ่นเกล้า ทำให้ตลาดคลินิกทันตกรรมตั้งแต่รายใหญ่ไป จนถึงรายย่อยเริ่มมีการแข่งขันด้านราคาอย่างดุเดือดโดยมีโปรโมชั่นลดราคาหรือฟรีค่าบริการในบางส่วนเพื่อดึงกลุ่มลูกค้าให้มาใช้บริการ คลินิกทันตกรรมเอกชนซึ่งแต่ละคลินิกมีจุดเด่นในการเรียกลูกค้าแตกต่างกันและสิ่งหนึ่งที่ดึงดูดลูกค้าได้เป็นอย่างดีคือคุณภาพด้านการให้บริการเช่นสถานที่สะอาด สวยงาม เครื่องมืออุปกรณ์ เทคโนโลยีทันสมัย มีทันตแพทย์ที่มีชื่อเสียงมีความเชี่ยวชาญการให้ความเอาใจใส่ดูแลผู้รับบริการการให้บริการของ

เจ้าหน้าที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบตามคิวและตามการนัดหมาย อัตราค่าบริการคุ้มค่ากับการให้บริการและค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่าย จากข้อมูลดังกล่าวมาแล้วนั้นจึงทำให้คลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทรัลพลัสต้องพัฒนาคุณภาพการให้บริการที่เหนือกว่าคู่แข่งสร้างความพึงพอใจของลูกค้าที่มารับบริการ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการที่จะทำการศึกษาวิจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้ที่มาใช้บริการคลินิกวีซีเด็นทัลพลัส เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปปรับปรุงพัฒนากระบวนการให้บริการให้มีมาตรฐานมีประสิทธิภาพสูงสุดและสร้างความพึงพอใจที่ตรงกับความต้องการของลูกค้าให้มากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส

สมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐานที่ (H1-H5) คุณภาพการให้บริการ (ความเป็นรูปธรรมของบริการ ความน่าเชื่อถือ การตอบสนองลูกค้า การให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า การเข้าใจและรู้จักลูกค้า) ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีทีเด็นทัลพลัส

กรอบแนวคิดงานวิจัย

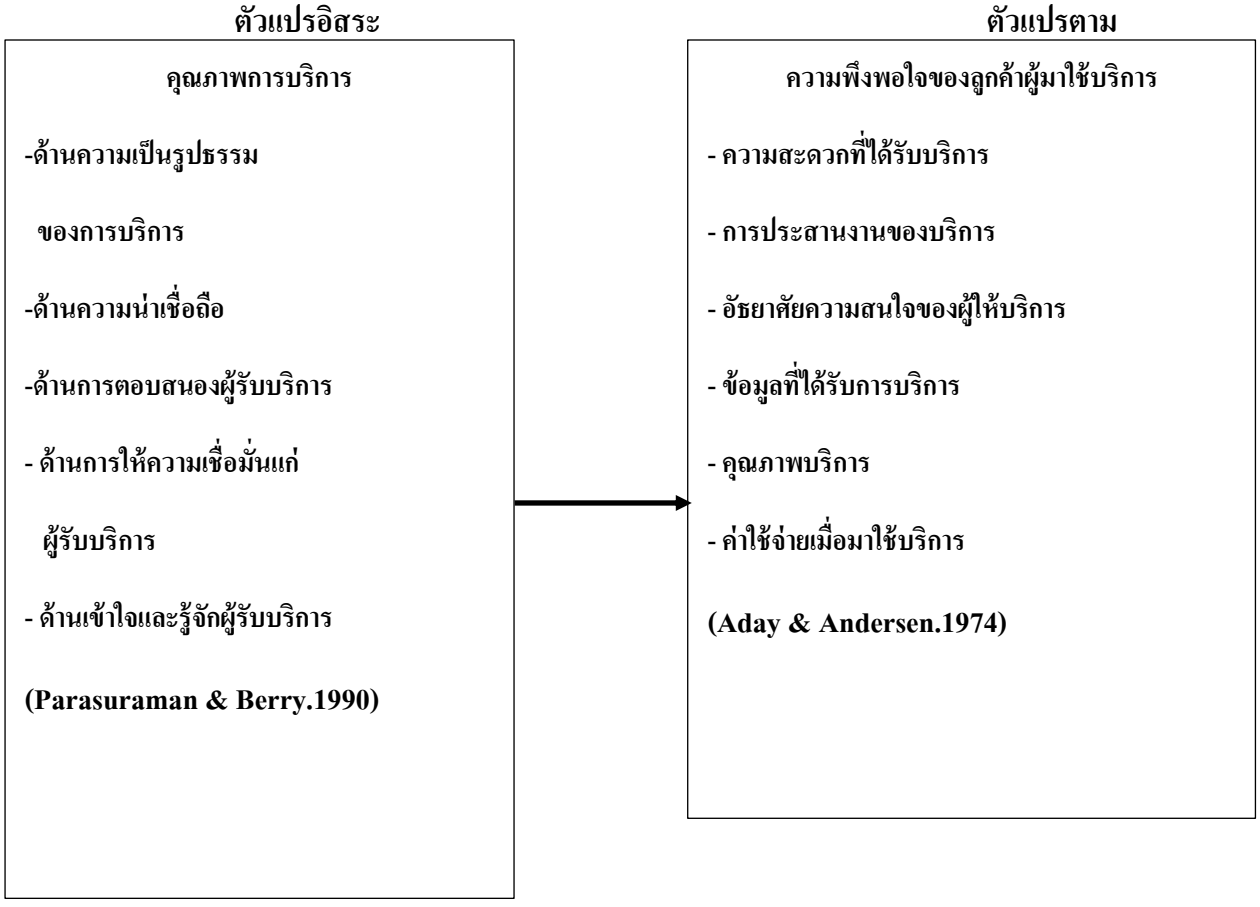

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม การศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส มีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 400 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 256 คน คิดเป็นร้อยละ 64 รองลงมา คือ เพศชาย จำนวน112 คน คิดเป็นร้อยละ 28 ไม่ระบุเพศ จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 8ตามลำดับ อายุระหว่าง 31-41 ปี จำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 41.80 รองลงมา มีอายุระหว่าง 20-30 ปี จำนวน 102 คน เป็นร้อยละ25.50 อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 23.50 อายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน30 คน คิดเป็นร้อยละ 7.50 อายุระหว่าง 61 ปีขึ้นไป จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.80 ตามลำดับ มีสถานภาพ โสด จำนวน 217 คน คิดเป็นร้อยละ54.30 รองลงมาคือ สมรส จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ42.30 และ หย่าร้าง/หม้าย จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.50 ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี จำนวน 234 คน คิดเป็นร้อยละ 58.50 รองลงมาคือ ตำกว่าปริญญาตรี จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 35.50 สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 6 ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอาชีพ พนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 35.80 รองลงมาคือ ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 27 เจ้าของกิจการ/ค้าขาย จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 20.80 นักเรียน / นักศึกษา จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 16.30 และ เกษตรกร จำนวน 1 คน คิดเป็น ร้อยละ 0.03 ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีรายได้15,001-30,000 บาท จำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 55.30 รองลงมาคือ 30,001-45,000 บาท จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 20.30 ต่ำกว่า 15,000 บาทจำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 14.50 และ 45,001 บาทขึ้นไป จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้ บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส ผลการวิเคราะห์คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ ปัจจัยด้านการตอบสนองลูกค้า ปัจจัยด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า และปัจจัยด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้า ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสโดยรวม

คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสโดยรวม	$\overline{X}$	SD	ระดับความคิดเห็น	อันดับ
1.ปัจจัยด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ	4.72	.501	มากที่สุด	1
2.ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ	4.70	.510	มากที่สุด	2
3.ปัจจัยด้านการตอบสนอง	4.67	.524	มากที่สุด	5
4.ปัจจัยด้านการให้ความมั่นใจกับลูกค้า	4.68	.501	มากที่สุด	3
5. ปัจจัยด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้า	4.68	.513	มากที่สุด	4
รวมคะแนนเฉลี่ยทุกข้อ	4.69	.496	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 พบว่า คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X} = 4.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่อยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ($\overline{X} = 4.72$) รองลงมาคือปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ($\overline{X} = 4.70$) ปัจจัยด้านการให้ความมั่นใจกับลูกค้า ($\overline{X} = 4.68$) ปัจจัยด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้า($\overline{X} = 4.68$) และ ปัจจัยด้านการตอบสนอง ($\overline{X} = 4.67$) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส โดยรวม

ความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสโดยรวม	$\overline{X}$	SD	ระดับความพึงพอใจ	อันดับ
1.ด้านความพึงพอใจต่อความสะดวกที่ได้รับบริการ	4.69	.512	มากที่สุด	2
2.ด้านความพึงพอใจต่อการประสานงาน	4.69	.523	มากที่สุด	3
3.ด้านความพึงพอใจต่อการอัธยาศัยความสนใจของผู้ใช้บริการ	4.70	.520	มากที่สุด	1
4.ด้านคุณภาพในการบริการ	4.67	.524	มากที่สุด	5
5.ด้านความพึงพอใจต่อข้อมูลที่ได้รับบริการ	4.67	.508	มากที่สุด	4

ความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสโดยรวม	$\overline{X}$	SD	ระดับความพึงพอใจ	อันดับ
6.ด้านความพึงพอใจต่อค่าใช้จ่ายเมื่อมาใช้บริการ	4.61	.504	มากที่สุด	6
รวมรวมคะแนนเฉลี่ยทุกข้อ	4.67	.502	มากที่สุด	

จากตารางที่ 2 พบว่า ความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสโดยรวม อยู่ในระดับ มากที่สุด($\overline{X}$ =4.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือด้านความพึงพอใจต่อการอัธยาศัยความสนใจของผู้ใช้บริการ รองลงมาคือ ด้านความพึงพอใจต่อความสะดวกที่ได้รับบริการ ด้านความพึงพอใจต่อการประสานงาน ด้านความพึงพอใจต่อข้อมูลที่ได้รับบริการ ด้านคุณภาพในการบริการ และ ด้านความพึงพอใจต่อค่าใช้จ่ายเมื่อมาใช้บริการ ($\overline{X}$ =4.70 , $\overline{X}$ = 4.69 , $\overline{X}$ =4.69 , $\overline{X}$ = 4.67, $\overline{X}$ =4.67 , $\overline{X}$ = 4.61) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของปัจจัยด้านต่างๆ

ตัวแปรอิสระ	คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส	
	Pearson‘s Correlation	Sig. (1-tailed)
1. ด้านความเป็นรูปธรรมในการบริการ	.953**	.000
2. ด้านความน่าเชื่อถือ	.978**	.000
3. ด้านการตอบสนอง	.974**	.000
4. ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า	.982**	.000
5. ด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้า	.970**	.000

จากตารางที่ 3 พบว่า 1. ด้านความเป็นรูปธรรมในการบริการมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.953 โดยที่ที่มีผลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 ด้านความน่าเชื่อถือ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.978 โดยที่มีผลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 ด้านการตอบสนอง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.974 โดยที่มีผลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส

ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้ามีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.982 โดยที่มีผลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 ด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้ามีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.970 โดยที่มีผลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้คลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.0

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านต่างๆ ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านต่าง ๆ ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ

คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส	B	Beta	t	Sig.
1. ด้านความเป็นรูปธรรมในการบริการ X1	.326	.312	8.183	.000
2. ด้านความน่าเชื่อถือ X2	.303	.307	6.290	.000
3. ด้านการตอบสนอง X3	.136	.138	3.243	.001
4. ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า X4	.126	.131	3.126	.002
5. ด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้า X5	.114	.114	3.626	.000

R=.976, R2=.953, Adjusted R2= .953, Sig=0.000

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัจจัยด้านความเป็นรูปธรรมในการบริการ ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ ปัจจัยด้านการตอบสนอง ปัจจัยด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้าและปัจจัยด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้า ให้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) มีค่าเท่ากับ 0.976 และสามารถอธิบายความผันแปรของคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 ได้ร้อยละ 95.3 โดยสามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์

$$Y = a + B1\ X1 + B2\ X2 + B3\ X3 + B4\ X4 + B5\ X5$$

$$Decision = 0.55 + 0.114(X1) + 0.136\ (X2) + 0.126(X3) + 0.303(X4) + 0.306(X5)$$

(3.626) (3.243) (3.126) (6.290) (8.183)

จากสมการพยากรณ์พบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสได้ดีที่สุด คือ ด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้า รองลงมาคือ ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านการตอบสนอง และ ด้านความเป็นรูปธรรมในการบริการตามลำดับ

ตารางที่ 5 ตารางแสดงผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1: (H1–H5)

	สมมติฐาน	ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง	t	สรุป
H1	1. ด้านความเป็นรูปธรรมในการบริการ	0.114	3.626	สอดคล้อง
H2	2. ด้านความน่าเชื่อถือ	0.136	3.243	สอดคล้อง
H3	3. ด้านการตอบสนอง	0.126	3.126	สอดคล้อง
H4	4. ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า	0.303	6.290	สอดคล้อง
H5	5. ด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้า	0.326	8.183	สอดคล้อง

จากตารางที่ 5 ผลการทดสอบสมมติฐานที่1: (H1-H5) พบว่าปัจจัยคุณภาพการให้บริการทุกสมมุติฐานมีความสอดคล้องมีผลทางบวกต่อความพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีเด็นทัลพลัส และพบว่ามีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ 0.05

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส ว่าส่งผลมากน้อยหรืออยู่ในระดับใด โดยใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเรื่อง คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่า ปัจจัยด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านความเป็นรูปธรรมในการบริการ ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ ปัจจัยด้านการตอบสนอง ปัจจัยด้านการให้ความเชื่อมั่น ปัจจัยด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้า มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส ตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ทุกประการและสอดคล้อง กับผลการศึกษาของ จิรายุทธิ์คงมีศรี.(2565) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการบริษัทขนส่งสินค้าในกรุงเทพมหานคร พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งตัวแปรที่มีผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการบริษัทขน ส่งสินค้าในกรุงเทพมหานครได้ดีที่สุดคือ ปัจจัยด้านการให้ความเชื่อมั่นแก่ลูกค้า ปัจจัยด้านการเข้าใจและรู้จักลูกค้า ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ ปัจจัยด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ ปัจจัยด้านการตอบสนองลูกค้า และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กฤษดา สงบกิจ.(2566) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการบริการลูกค้าของคลินิกบริการทันตกรรมพิเศษคณะทันตแพทย์ศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ปัจจัยคุณภาพการบริการลูกค้าของคลินิกบริการทันดกรรมพิเศษฯ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด คือ การให้ความเชื่อมั่น และด้านที่

มีระดับความคิดเห็นมาก คือ ความเชื่อถือไว้วางใจ ความเป็นรูปธรรมของการบริการ การตอบสนองต่อผู้รับบริการ การรู้จักและเข้าใจผู้รับบริการ ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากผลการวิจัยเรื่องคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อ ความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัส ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ผู้ประกอบการคลินิกทันตกรรมควรมีการพัฒนาคุณภาพการให้บริการที่ครอบคลุมความต้องการของผู้บริโภค เช่น เครื่องมืออุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีบริการทันตกรรมเพื่อความสวยงามที่ครบวงจร และเพิ่มช่องทางการติดต่อแจ้งข่าวสารประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ

2. ควรมีการจัดกิจกรรมพบปะลูกค้าให้ความรู้ในการดูแลฟันและช่องปากและนวัตกรรมใหม่ๆโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อส่งเสริมการตลาดและดึงดูดความสนใจของลูกค้า

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระเรื่อง คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้า ที่มาใช้บริการคลินิกทันตกรรมวีซีเด็นทัลพลัสครั้งนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความอนุเคราะห์ ความกรุณาจาก ดร. ชมพูนุช จิตติถาวร อาจารย์ที่ปรึกษา ที่สละเวลาให้คำปรึกษาคำแนะนำ ความรู้ตลอดจนตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในงานวิจัยทุกขั้นตอน จนกระทั่งการค้นคว้าอิสระประสบความสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ ผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลกรอกแบบสอบถามผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณโอกาสนี้

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา ครูอาจารย์ เพื่อนๆบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตสำหรับคำแนะนำความช่วยเหลือและกำลังใจ ซึ่งทั้งหมดนี้มีส่วนส่งเสริมและผลักดันให้ผู้วิจัยทำงานวิจัยได้สัมฤทธิ์ผล

อรอุษา สิทธิสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา สงบกิจ. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการบริการลูกค้าของคลินิกบริการทันตกรรมพิเศษคณะทันตแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกษราภรณ์ เอกกุล. (2565). ศึกษาเรื่องการตัดสินใจเลือกใช้บริการคลินิกทันตกรรมของพนักงานบริษัทในจังหวัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาลัยรามคำแหง.

จันทา ชัยยะโวหาร. (2562). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อถ้ำนางแอ่น เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป ลาว. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

จิรายุทธ คงมีศรี. (2564). คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่ใช้บริการบริษัทขนส่งสินค้าในกรุงเทพมหานคร.วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, วิทยาลัยทองสุข.

ดาวรัชฎา วงจันดา. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจการใช้บริการคลินิกทันตกรรมเพื่อสุขภาพช่องปากและฟันในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล.ปริญญาการจัดการมหาบัณฑิตวิทยาลัยการจัดการ, มหาลัยมหิดล.

น้ำลิน เทียมแก้ว. (2561). การศึกษาความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประจำปีการศึกษา 2560. รายงานวิชาการสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ลัดดา หลีประสิทธิ์. (2562). ปัจจัยทางการตลาดที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการขนส่งระหว่างประเทศในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

วรวุฒิ ประเสริฐศักดิ์. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการสถานีบริการน้ำมันบางจากในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ.

Arsanam, P. and Yousapronpaiboon, K. (2014). The relationship between service quality and customer satisfaction of pharmacy departments in public hospitals. International Journal of Innovation, Management and Technology, 5(4), 261.

Martin, S. S., Camarero, C. J. C. and behavior. (2008). Consumer trust to a web site: Moderating effect of attitudes toward online shopping. 11(5), 549-554.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A. and Berry, L. L. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. Journal of marketing, 49(4), 41-50.

Yusuf, F. A. (2017). Student’s perception of strike actions on academic performance in Nigeria university: Implications for best practices and counselling. SMCC, 1.

ปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี

Factors of marketing mix affecting consumers decision to purchase products online via TikTok application of consumers in Saraburi Province

สุธินันท์ เพ่งสุวรรณ และรศ.ดร.ณัฏฐณิชา ณ นคร

Suthinan Pengsuwan and Assoc.Prof.Dr. Nathanicha Na Nakorn

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี ประชากรการวิจัย คือ ผู้บริโภคที่ตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่นในจังหวัดสระบุรี ตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง โดยเป็นการสุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็นโดยวิธีเจาะจง ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สถิติเชิงอนุมานในการทดสอบสมมติฐาน คือ สถิติวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ซึ่งกำหนดนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดโดยรวมอยู่ในระดับมาก และการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่นในจังหวัดสระบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยผลการทดสอบสมมติฐาน คือ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการส่งเสริมการตลาด ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่นในจังหวัดสระบุรี อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

คำสำคัญ: ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด, การตัดสินใจซื้อ

Abstract

This research aimed to study the marketing mix factors affecting the decision to buy products online via the TikTok application of consumers in Saraburi Province. The research population was consumers who decided to buy products online via the application in Saraburi Province. The sample consisted of 400 samples, which were non-probability sampling by specific method. A questionnaire was used as a data collection tool. Descriptive statistics were used to analyze the data, including percentage, mean, and standard deviation. Inferential statistics were used to test the hypothesis, namely, multiple regression analysis, which set the statistical significance at 0.05.

From the research results, it was found that the overall marketing mix factors were at a high level and the decision to buy products online via applications in Saraburi Province was at the highest level. The results of the hypothesis testing were that the marketing mix factors of product, price, promotion had an effect on the decision to buy products online via applications in Saraburi Province at a statistical significance level of 0.05.

Keywords: Marketing mix factors, Purchasing decision

บทนำ

TikTok คือ Social Media ในรูปแบบ Short Video Platform ที่ถือกำเนิดมาจากประเทศจีนเมื่อปี 2016 ลักษณะของแอพพลิเคชั่นนี้ก็คือถ่ายวีดีโอสั้นโดยจะมีเสียงเพลงประกอบรวมไปถึงฟิลเตอร์ เอฟเฟกต์ต่างๆ ที่นำมาใช้ประกอบ ให้การถ่ายวีดีโอให้สนุกขึ้น (Timok,2020) TikTok เป็นพื้นที่ที่เปิดให้คนทั่วโลกแสดงความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ ของตนเอง ซึ่งมีผู้ดาวน์โหลดแล้วกว่า 950 ล้านครั้งทั่วโลก เรียกได้ว่า เป็นชุมชนออนไลน์ของนักสร้างสรรค์วิดีโอ (ชนนิกานต์, 2564) และในส่วนของ TikTok Shop ซึ่งเป็นฟีเจอร์แพลตฟอร์มที่เพิ่งเปิดตัวโดยโซเชียลมีเดีย TikTok จึงทำให้ TikTok Shop เป็นโซเชียลคอมเมิร์ซ (Social Commerce) ใหม่ ที่ผู้ใช้งานสามารถขายและซื้อสินค้าออนไลน์ได้ โดยเปิดตัวอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายน 2020 (Reza Nur Rosiyana et al., 2021) TikTok ได้กลายเป็นแอปพลิเคชันที่ถูกดาวน์โหลดมากที่สุดในปี 2021 และยังเป็นแอปที่ถูกดาวน์โหลดมากที่สุด 3 ปีซ้อนมาตั้งแต่ปี 2019 เปิดเผยว่า TikTok ถูกติดตั้งแล้วมากกว่า 3 พันล้านครั้ง ทำให้ByteDance เจ้าของ TikTok มีรายได้ปี 2021 เพิ่มขึ้น 70% ราว 58,000 ล้านดอลลาร์หรือกว่า 2 ล้านล้านบาท ขณะที่ปี 2020 ByteDance มีรายได้เพิ่มขึ้น 100% จากปี 2019 นั่นทำให้มูลค่าของบริษัท ByteDance มากกว่า 180,000 ล้านดอลลาร์(spotlight business-marketing)

TikTok Shop ฟีเจอร์น้องใหม่ของแอปพลิเคชั่น TikTok ซึ่งเป็นฟังก์ชันที่มีการซื้อขายสินค้าผ่าน TikTok ได้โดยตรงโดยฟีเจอร์นี้ถูกสร้างขึ้นมาสำหรับพ่อค้าแม่ค้าออนไลน์ที่ชื่นชอบการทำคลิปวิดีโอสั้นๆ ขายของใน TikTok ผู้ขายสามารถจัดการทุกอย่างที่เกี่ยวกับสินค้าของร้านค้าตัวเองได้โดยฟีเจอร์นี้ครบเรื่องการขายของออนไลน์ตั้งแต่เริ่มการสต๊อก การจัดส่ง จนถึงการชำระเงิน ส่วนผู้ซื้อก็สามารถซื้อสินค้าที่อยากได้ผ่านหน้าโปรไฟล์ของ TikTok นั้นๆด้วยการเลือกซื้อสินค้าและจ่ายเงินบน TikTok ได้เลย โดยไม่จำเป็นต้องออกจาก TikTok ทั้งนี้ TikTok Shop

การศึกษา "ปัจจัยที่ส่วนประสมการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี" จึงมีความสำคัญ เพื่อนำเสนอแนวทางกลยุทธ์ที่เหมาะสมให้ผู้ประกอบการสามารถพัฒนาและประยุกต์ใช้ในการบริหารธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิผล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี

2. เพื่อศึกษาระดับการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี

3. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี”)

แนวคิดและทฤษฎี

ข้อมูลทั่วไปของแอพพลิเคชั่น Tiktok

แอปพลิเคชั่น TikTok เป็นแอปพลิเคชั่นโซเชียลมีเดียสำหรับเผยแพร่วิดีโอสั้น ๆ จากประเทศจีน ที่สามารถสร้างวิดีโอได้ด้วยตัวเอง การถ่ายวิดีโอสั้นๆ พร้อมกับสามารถเชื่อมต่อกับผู้คนทั่วโลกได้อย่างรวดเร็วสามารถรับชมวิดีโอ ด้วยฟีดวิดีโอส่วนตัวตามสิ่งที่ผู้ชมชอบและแชร์ TikTok นำเสนอวิดีโอที่น่าดึงดูดและสนุกสนานในการรับชมเพียงแค่ปัด(Eha, 2019) กล่าวว่า ติ๊กต๊อก (TikTok) ซึ่งเป็นแอปสร้างและแชร์วิดี ภายในบริบทของการตัดต่อภาพยนตร์และพฤติกรรมการเล่น ลักษณะของการเล่นที่เป็นคุณสมบัติที่มีคุณค่าในวัยเด็ก เช่น โลกแห่งการสร้างจินตนาการ การจินตนาการการยอมรับผลลัพธ์ที่ไม่แน่นอนและการปฏิบัติตามกฎสนามเด็กเล่นเสมือนจริงวิดีโอติ๊กต๊อก (TikTok) รู้สึกเหมือนสนามเด็กเล่นที่มีพลังมากกว่าแอปพลิเคชั่นแชร์วิดีโอแบบทั่วไปแอปพลิเคชั่นเสมือนจริงหล่อหลอมให้ผู้ใช้เล่นผ่านการสร้างวิดีโอ และคุณสมบัติขั้นฐานในTikTok เป็นสุนทรียภาพใหม่ของสื่อบันเทิงสำหรับเด็ก โดยมีเทคในโลยีและช่วยให้เอฟเฟกต์ในการสร้างวิดีโอด้วย ฟิลเตอร์ติดตาม ใบหน้า, เพลงลิขสิทธิ์, สไตล์การย้อมสี และวิดีโอที่ผู้ใช้สร้างขึ้นเพื่อรีมิกซ์

ทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อ

การตัดสินใจ หมายถึง สิ่งที่ต้องการอาศัยการเลือกและการเปรียบเทียบจากปัจจัยต่างๆที่นำมาพิจารณาเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ (วิภาวรรณ มโนปราโมทย์, 2556)ความหมายของการตัดสินใจซื้อคือการกระทำที่เลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีอยู่ซึ่งผู้บริโภคต้องพิจารณาจากข้อมูลข่าวสารต่างๆ จึงตัดสินใจเลือกซื้อสิ่งที่ต้องการ (จิราภรณ์ กมลวาทิน, 2556)

ขั้นตอนการตัดสินใจซื้อประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ (Kotler, 2003) 1. การรับรู้ปัญหา (Problem Recognition) 2. การแสวงหาข้อมูล (Information Search) 3. การประเมินผลทางเลือก (Evaluation of Alternatives) 4. การตัดสินใจซื้อ (Purchase Decision) 5. พฤติกรรมภายหลังการซื้อ (Post-Purchase Behavior) สรุปได้ว่าการตัดสินใจ หมายถึง การเลือกที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากทางเลือกต่างๆที่มีอยู่

ว่าการตัดสินใจนั้นถือเป็นกระบวการสร้างหรือเลือกทางเลือกของผู้บริโภคโดยจะเริ่มจากตัวผู้บริโภคเกิดการตระหนักถึงความต้องการ(Need) หรือตะหนักถึงปัญหา (Problem)

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสมทางการตลาด

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด หมายถึง กลยุทธ์และเครื่องมือที่ธุรกิจใช้ในการวางแผนและดำเนินการตลาดเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า โดยประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) ซึ่งแต่ละปัจจัยจะช่วยสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ลูกค้าและตอบสนองความต้องการของตลาดซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า (Kotler (1997, p. 92)

กรอบแนวคิดตามทฤษฎี

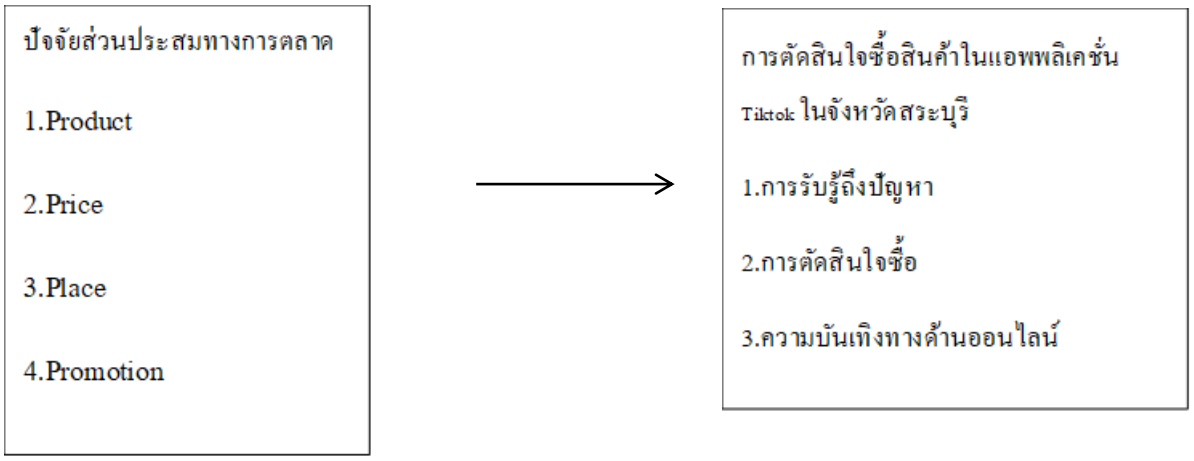

สมมติฐานงานวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านแอปพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี

สมมุติฐานที่ 2 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านราคา ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านแอปพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี

สมมุติฐานที่ 3 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านแอปพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี

สมมุติฐานที่ 4 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านส่งเสริมการตลาด ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านแอปพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริโภคที่เคยสั่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่ชัด ใช้สูตรของ Cochran (Cochran, 1977 อ้างใน พัชราภรณ์ เบ้าประทุม, 2562) ที่ระดับค่าความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อน 5% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่เข้ามาตอบแบบสอบถามออนไลน์

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามออนไลน์ จัดทำโดย Google form แบ่งออกเป็น 5ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ รายได้ เฉลี่ยต่อเดือน ระดับการศึกษา อาชีพ ลักษณะที่อยู่อาศัย และสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเป็นคำถามปลายปิดให้เลือกตอบจำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านส่งเสริมทางการตลาด จำนวน 16 ข้อ ซึ่งเป็นคำถามประเมินความสำคัญให้เลือกตอบเป็น 5 ระดับ

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกใจซื้อสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok ประกอบด้วย การรับรู้ทางด้านออนไลน์ อารมณ์ทางด้านออนไลน์และความบันเทิงทางด้านออนไลน์จำนวน 9 ข้อ ซึ่งเป็นคำถามประเมินความสำคัญให้เลือกตอบเป็น 5 ระดับ

วิธีการสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพ

1.การตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเนื้อหา ทั้งในเรื่องภาษา ความหมาย โครงสร้าง และความสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประเมิน แล้วมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index: IOC) พบว่า ข้อคำถามแต่ละข้อมีค่าอยู่ในช่วง 0.50 – 1.00 และค่าดัชนีความสอดคล้องรวมเท่ากับ 0.995 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเที่ยงตรง

2.นำไปทดลองเก็บแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน และนำข้อมูลมาหาค่าสมประสิทธิ์ครอนบัคอัลฟา (Cronbach’s Alpha Coefficient) โดยปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีค่า 0.967 ปัจจัยทาง และการตัดสินใจใช้บริการร้านวัสดุก่อสร้างในจังหวัดพิจิตรมีค่า 0.885 ซึ่งตัวแปรเหล่านี้มีค่าอยู่ในช่วง 0.7 – 0.9 จึงถือว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เก็บโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ซึ่งเป็นผู้บริโภคที่เคยสั่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศ และต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

วิธีการทางสถิติ

1.การใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการอธิบายผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ตัวแปรประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระดับการศึกษา อาชีพ ลักษณะที่อยู่อาศัย และสมาชิกในครอบครัว โดยนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ (Percentage)

1.2 การวิเคราะห์ตัวแปรด้านความเห็น ได้แก่ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และการตัดสินใจสั่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี โดยนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2.การใช้ สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ในการอธิบายผลการทดสอบสมมติฐานการวิเคราะห์ตัวแปรด้านความเห็น ได้แก่ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และการตัดสินใจใช้บริการร้านวัสดุก่อสร้างในจังหวัดพิจิตร โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและปัจจัยทางที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้ สั่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี แสดงผลการวิจัยด้วยร้อยละ จำแนกตามข้อมูลทั่วไป ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และการตัดสินใจ สั่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี ได้แก่ ผลการ วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจสั่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี และ ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของ การตัดสินใจสั่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี แสดงตามลำดับ ดังนี้ จากผลการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ระหว่าง 21-30 ปี รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-15,000 บาท มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา

ตารางที่ 1 : ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านผลิตภัณฑ์	4.49	0.639	มากที่สุด
ด้านราคา	4.48	0.684	มากที่สุด
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	4.49	0.636	มากที่สุด

ด้านการส่งเสริมทางการตลาด	4.53	0.583	มากที่สุด
รวม	4.50	0.612	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.50, S.D. = 0.612) โดยระดับความสำคัญมากที่สุดมีด้านด้านราคา ($\bar{x}$ = 4.84, S.D. = 0.684) ด้านผลิตภัณฑ์ ($\bar{x}$ = 4.49, S.D. = 0.639) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ($\bar{x}$ = 4.49, S.D. = 0.636) และด้านการส่งเสริมการตลาด ($\bar{x}$ = 4.53, S.D. = 0.583) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 : ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการตัดสินใจเลือกใช้สั่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
การรับรู้ทางด้านออนไลน์	4.54	0.653	มากที่สุด
อารมณ์ทางด้านออนไลน์	4.59	0.640	มากที่สุด
ความบันเทิงทางด้านออนไลน์	4.61	0.594	มากที่สุด
รวม	4.58	0.601	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า การตัดสินใจซื้อสินผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.58, S.D. = 0.601) โดยระดับความสำคัญมากทีสุดมีด้าน การรับรู้ทางด้านออนไลน์ ($\bar{x}$ = 4.54, S.D. = 0.653 อารมณ์ทางด้านออนไลน์ ($\bar{x}$ = 4.59, S.D. = 0.640) ความบันเทิงทางด้านออนไลน์ ($\bar{x}$ = 4.61, S.D. = 0.594)

ตารางที่ 3 : ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการ การตัดสินใจเลือกใช้สั่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี

ตัวแปล	B	SE	Beta	t	Sig
ค่าคงที่	1.009	0.136		7.430	0.000
ด้านผลิตภัณฑ์	0.536	0.087	0.571	6.181	0.000**
ด้านราคา	0.183	0.082	0.208	2.231	0.026*
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	-0.067	0.078	-0.071	-0.856	0.392
ด้านการส่งเสริมการตลาด	0.143	0.066	0.139	2.171	0.031*

R^2 = .684, F = 99.08, Sig. oF F = .000

จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัวแปร (ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมทางการตลาด) มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (การตัดสินใจการตัดสินใจสั่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี) คิดเป็นร้อยละ 68.4 (= .684) โดยโมเดลของสมการมีนัยสำคัญจะมีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่ส่งผลต่อตัวแปรตาม และสามารถสร้างสมการเส้นตรงได้ (F = 99.08, Sig. of F = .000)

การส่งผลของตัวแปรอิสระปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดต่อตัวแปรตามการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ส่งผล ต่อตัวแปรตามสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 57.1 รองลงมา ด้านราคา คิดเป็นร้อยละ 20.8 ด้านการส่งเสริมการตลาด คิดเป็นร้อยละ 13.9 ส่วนตัวแปรอิสระที่ไม่ส่งผลต่อตัวแปรตามคือ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านช่องทางการจัดจำหน่าย

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการส่งเสริมการตลาด ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรีจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษา “ปัจจัยที่ส่วนประสมการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี” สามารถนำผลสรุปมาอภิปรายผลได้ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดส่งผลต่อการการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรพร คำใส(2565) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยซื้อสินค้าออนไลน์ที่ส่งผ่อต่อการตัดสินใจเลือกร้านค้าของผู้บริโภค ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลส่วนประสมทางการตลาดและการสื่อสารปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ มี 2 ปัจจัยได้แก่ปัจจัยด้านราคาและปัจจัยการสื่อสารปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกร้านค้าบนช่องทางออนไลน์และยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของ นายชิษณุพงศ์ สุกก่ำ (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านทางสื่อออนไลน์ของผู้บริโภคในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษา พบว่า ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อสื่อที่ใช้ซื้อสินค้าของผู้บริโภค ได้แก่ ด้าน ผลิตภัณฑ์และด้านราคา ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อความถี่ในการซื้อสินค้าของผู้บริโภค ได้แก่ด้าน ผลิตภัณฑ์ส่วนระดับราคาในการซื้อสินค้านั้นไม่มีปัจจัยทางการตลาดตัวใดที่ส่งผลเลยทั้งสิ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่วนประสมการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอพพลิเคชั่น TikTok ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1.ด้านผลิตภัณฑ์ ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการตัดสินใจซื้อสินค้า คุณภาพได้มาตรฐาน พร้อมตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค อันจะนำไปสู่การสร้างความภักดีต่อสินค้าและการซื้อซ้ำ

2.ด้านราคา ควรกำหนดราคาที่สมเหตุสมผลสอดคล้องกับคุณภาพของสินค้า และรักษาระดับ ราคาให้สามารถแข่งขันได้ในตลาด เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความคุ้มค่าให้แก่ ผู้บริโภค

3.ด้านการส่งเสริมการตลาด ควรพัฒนาระบบสมาชิกเพื่อสะสมคะแนนและแลกรับสิทธิ ประโยชน์ต่างๆ ซึ่งจะช่วยรักษาฐานลูกค้าเดิมและขยายฐานลูกค้าใหม่ผ่านระบบการตลาดที่มี ประสิทธิภาพ

4.ในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ ควบคู่ไปด้วยกัน เพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์พฤติกรรมของ ผู้บริโภคได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5.ในการวิจัยครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่การศึกษาให้ครอบคลุมระดับภูมิภาค หรือจังหวัด ใกล้เคียง เพื่อให้สามารถวิเคราะห์การขยายตลาดและผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

เปรมกมล หงส์ยนต์. (2562). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านทางแอพพลิเคชั่นออนไลน์ (ลาซาด้า) ของผู้บริโภคยุคดิจิทัลในกรุงเทพมหานคร* (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสยาม.

พัชรพร คำใส. (2565). *ปัจจัยการซื้อสินค้าออนไลน์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกร้านค้าของผู้บริโภค* (สารนิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.

สามารถ สิทธิมณี. (2562). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านทางช่องทาง Online กรณีศึกษาจังหวัดน่าน และกรุงเทพมหานคร* [สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยเกริก.

ชิษณุพงศ์ สุกก่ำ. (2560). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านทางสื่อออนไลน์ของผู้บริโภคในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม* (สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุชีวรรณ จันทบูลย์, & กฤษฎา พรประภา. (2564). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมผู้ซื้อในการตัดสินใจใช้แอปพลิเคชั่น Lazada ซื้อสินค้าออนไลน์กรณีศึกษากลุ่ม Gen Z*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณิชาภา เทพณรงค์, & ประภัสสร วิเศษประภา. (2564). *ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดออนไลน์ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชั่นของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร* (สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ฐิติรัตน์ มีมาก, กิรณา แก้วสุ่น, & รติกร บุญสวาท. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านระบบออนไลน์ช่วงโควิด–19 ของบุคลากรในสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ. *วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*, *4*(2), 1–15.

ณัชชา วงค์นากลาง, & สโรชินี ศิริวัฒนา. (2566). *กระบวนการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Shopee ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร* (สารนิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ลัดดาวัลย์ สำราญ, & โสรยา สุภาผล. (2568). *การโฆษณาผ่านแพลตฟอร์ม TikTok และการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางของผู้บริโภคเจเนอเรชัน Z รวมถึงศึกษาอิทธิพลของการโฆษณาผ่านแพลตฟอร์ม TikTok ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางของผู้บริโภคกลุ่มดังกล่าว* (สารนิพนธ์บริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรี

Factors affecting the decision to order food via online applications of the population in Saraburi Province

นิรชรา วงษาหาร และ รศ.ดร.ณัฏฐณิชา ณ นคร

Nirachara Wongsahan and Assoc.Prof.Dr. Nathanicha Na Nakorn

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรี ประชากรการวิจัย คือ ผู้บริโภคที่ตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรี ตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง โดยเป็นการสุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็นโดยวิธีเจาะจง ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สถิติเชิงอนุมานในการทดสอบสมมติฐาน คือ สถิติวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ซึ่งกำหนดนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยผลการทดสอบสมมติฐาน คือ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ด้านการส่งเสริมการตลาด ส่งผลต่อตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรี อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

คำสำคัญ: ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด, การตัดสินใจสั่งอาหาร

Abstract

This research aimed to study the factors affecting the decision to order food through online applications of the population in Saraburi Province. The research population was consumers who decided to order food through online applications of the population in Saraburi Province. The sample consisted of 400 samples, which were non-probability sampling by specific method. A questionnaire was used as a tool for collecting data. Descriptive statistics were used for data analysis, including percentage, mean, and standard deviation. Inferential statistics were used for testing hypotheses, namely, the Nu-Chun regression analysis, which set the statistical significance at 0.05.

From the research results, it was found that the overall marketing mix factors were very significant and the decision to order food through online applications of the population in Saraburi Province was at the highest level. The results of the hypothesis testing were that the marketing mix factors in terms of price and promotion affected the decision to order food through online applications of the population in Saraburi Province at a statistically significant level of 0.05.

Keywords: Marketing mix factors, Food ordering decision

บทนำ

เนื่องด้วยปัจจุบันเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมต่างๆ ได้ถูกพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทำให้ทั้งผู้ประกอบการทั้งค้าปลีกและค้าส่งได้รับผลกระทบ จึงส่งผลทำให้ผู้ประกอบการต่างๆ ต้องปรับตัว เพื่อให้ธุรกิจของตนดำเนินกิจการต่อไปได้และสามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้ โดยจากการเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้การทำการค้าปลีกในรูปแบบเดิมไม่สามารถที่จะทำให้ผู้ประกอบการอยู่บนตลาดได้ โดยสาเหตุเกิดจากการได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของเทคโนโลยี(Digital Disruption) จึงทำให้การค้าปลีกในรูปแบบเดิมค่อยๆ หายไป จนเกิดมาเป็นการค้าปลีกในรูปแบบออนไลน์มากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีสารสนเทศการสื่อสาร และโทรคมนาคมได้พัฒนาไปจนถึงยุคแห่งการหลอมรวมเทคโนโลยี(Convergence Technology) ทำให้เกิดสื่อใหม่(New Media) เช่น สื่อสังคมออนไลน์(Social Media) และได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนในสังคมเป็นผลให้จำนวนผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอีกทั้งผู้ใช้ก็มีเสรีภาพในการสร้างเนื้อหาและรูปแบบการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ ผ่านช่องที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น(สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.), 2564)

ในปัจจุบันปฏิเสธไม่ได้เลยว่าการใช้แอพพลิเคชั่นต่างๆบนสมาร์ทโฟนได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของหลายๆคน เพราะแอพพลิเคชั่นต่างๆเหล่านั้นล้วนแล้วแต่ช่วยอำนวยความสะดวกสบายในชีวิตและช่วยให้ผู้ใช้บริการสามารถใช้ชีวิตได้ง่ายมากยิ่งขึ้น โดยแอพพลิเคชั่นที่เราจะหยิบยกมาในครั้งนี้คือแอพพลิเคชั่นที่มีเพื่อให้บริการสั ่งอาหารแอพพลิเคชั ่นโดยสามารถใช้งานได้บนสมาร์ทโฟนธุรกิจในด้านของการจัดส่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น เริ่มเข้ามามีบทบาทกับชีวิตของคนส่วนใหญ่ อย่างแพร่หลาย ด้วยความหลากหลายของรูปแบบการให้บริการที่รับจัดส่งได้หลายอย่างไม่ว่าจะเป็น เอกสาร อาหาร เครื่องดื่ม อุปกรณ์เบ็ดเตล็ด จึงทำให้บริการจัดส่งสินค้าในลักษณะนี้ได้รับความนิยมจากผู้ใช้บริการอย่างแพร่หลาย ด้วยไลฟ์ สไตล์ของชีวิตคนเมืองที่มีทั้งความเร่งรีบและข้อจำกัดในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของเวลา การจราจร หรือแม้แต่ระยะทางในการเดินทาง ทำให้การใช้บริการส่งสินค้าที่เรียกใช้ผ่านแอพพลิเคชั่นกลายเป็นความจำเป็นของกลุ่มผู้ใช้บริการส่วนหนึ่งของสังคม ของคนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เช่นการจัดส่งอาหารมองว่าบริการนี้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตเป็นอย่างมาก และทำให้การส่งอาหารกลายเป็นเรื่องที่ง่ายและไม่เพียงแต่ลักษณะการซื้อสินค้าและบริการที่ถูกเปลี่ยนมาในรูป

ของออนไลน์ แต่รวมถึงการชำระเงินก็ถูกเปลี่ยนมาในรูปของออนไลน์หรือที่เรียกว่า การชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-payment) มากยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็น การโอนเงินจากธนาคาร การชำระเงินโดยหักจากบัตรเดบิตหรือบัตรเครดิต หรือการชำระเงินผ่านระบบการชำระเงินอย่างข Alipay, Paypal เป็นต้น จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้แพลตฟอร์มเติบโตมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาระดับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ต่อการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชั่น Food Delivery

2.เพื่อศึกษาระดับการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่น Food Delivery

3.เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ที่มีผลต่อการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชั่น Food Delivery

แนวคิดและทฤษฎี

ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะธุรกิจอาหารเดลิเวอรี่ (Food Delivery)

ธุรกิจอาหารเดลิเวอรี่ (Food Delivery) เป็ นแนวคิดใหม่ที่ใช้เทคโนโลยี ในการสร้างPlatform และสร้างระบบการบริการแบบเครือข่ายที่มีแอพพลิเคชั่นหรือเว็บไซต์เป็นตัวกลางโดยที่ส่งอาหารให้กับผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพและคิดค่าบริการตามอัตราที่กำหนดทำให้ผู้ประกอบการร้านอาหารไม่ต้องจัดการส่งอาหารด้วยเองและผู้บริโภคได้รับความสะดวกสบายโดยกระบวนการเริ่มต้นจากลูกค้าส่งคำสั่งซื้อเลือกประเภทอาหารชำระเงิน ตลอดจนรับอาหารภายในเวลาที่กำหนดนอกเหนือจากการพัฒนาระบบการจัดส่งให้มีประสิทธิภาพลูกค้าได้รับอาหารที่สดใหม่และตรงเวลาธุรกิจอาหารเดลิเวอรี่ ยังมีข้อจำกัดในเรื่องความครอบคลุมของพื้นที่ให้บริการและความไม่มันใจของผู้บริโภค ปัจจุบันมีร้านอาหารจำนวนมากที่มีบริการส่งอาหารแบบเดลิเวอรี่โดย อาศัยช่องทางสื่อสารผ่านโมบายแอพพลิเคชั่น โดยลักษณะของการให้บริการจะมีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ เลือกดูรายการอาหาร ระบุราคา ระบุค่าจัดส่งตามระยะทาง สถานที่ในการจัดส่ง ชำระค่าอาหารและค่าจัดส่ง ตามช่องทางการชำระเงินที่กำหนดในแอพพลิเคชั่น จากนั้นรอรับอาหารที่บ้านจากพนักงานจัดส่งอาหาร ตามระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งมีผู้ให้บริการจัดส่งอาหารที่นิยมใช้บริการมีดังนี้

1 ฟู้ดแพนด้า (Food Panda) ฟู้ดแพนด้า กำลังได้รับความนิยมมากที่สุดในขณะนี้ มีร้านอาหารเข้าร่วม 50,000 ร้าน เป็นบริษัทในเครือของ Delivery Hero มีจุดเริ่มต้นจากประเทศเยอรมนี ให้บริการใน 50 ประเทศทั่วโลก ส่วนในประเทศไทย Food panda เริ่มให้บริการตั้งแต่ปี 2016 เริ่มในเขตกรุงเทพ และต่างจังหวัด เช่น เชียงใหม่ คือผู้ให้บริการหลักซึ่งมีพื้นที่การให้บริการครอบคลุมพื้นที่ต่างจังหวัดมากที่สุดกว่า 62 จังหวัด ในทุกๆ ภูมิภาคสามารถสมัครใช้งานง่าย และการบริการน่าเชื่อถือ รวดเร็ว Food panda ที่ได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จัก เป็นทางเลือกที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สามารถเพิ่มยอดขายให้กับ

ผู้ประกอบการธุรกิจได้รูปแบบการชำระได้ทั้งเงินสด บัตรเดบิต/เครดิต หรือแบบ PayPal มีหมวดหมู่อาหารให้เลือกชัดเจน และเลือกดูเฉพาะร้านที่จัดโปรโมชั่นได้ สามารถสั่งอาหารได้ทั้งเว็บไซต์และแอพพลิเคชั่น โดยมีระบบ GPS ติดตามพนักงานจัดส่งได้และสามารถสั่งหลายออเดอร์พร้อมกันได้ ราคาส่งที่ประหยัด

2 แก๊บฟู้ด (Grab Food) เปิ ดตัวอย่างเป็ นทางการในปี 2562 โดยหลังจากมีการควบรวมกิจการของ Grabกับ Uber ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ในต้นปี 2563 Grab มีฐานร้านอาหารในกรุงเทพมหานครกว่า 4,000 ร้าน โดยมีส่วนลด Grabและโปรโมชั่น มากมายเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภค การส่งอาหารฟรีGrab Food เป็ นอีกบริการจากแอพพลิเคชั่น Grab ซึ่งเป็นผู้ให้บริการเรียกรถโดยสารที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยในปัจจุบัน โดยฐานผู้ใช้บริการ GrabFood ก็จะมาจากผู้ที่เคยใช้บริ การเรียกรถของ Grab มาก่อน Grab Food เป็นผู้นำในตลาด Food Delivery ในเขตกรุงเทพและปริมณฑล ซึ่ งมีบริการครอบคลุมในพื้นที่ต่าง ๆ เกือบทั่วประเทศสามารถสั่งอาหารได้ 24 ชั่วโมง (ขึ้นอยู่กับเวลาเปิ ดปิ ดของร้านที่สั่ง) มี Partner ที่เป็นผู้ขับ 100,000คน ทัวประเทศ ด้วยจำนวนผู้ขับส่งอาหารที่เยอะที่สุดในประเทศ สามารถใช้เรียกรถแท็กซี่ ส่งของ ให้เพื่อน และมีการสะสมแต้มการใช้งานไว้แลกของรางวัลได้ รูปแบบการชำระเงินผ่าน บัตรเครดิตเดบิต และ GrabPay ได้แอพพลิเคชันใช้งานง่าย โชว์เฉพาะร้านค้าที่อยู่ในบริเวณที่ให้บริการเท่านั้น ขั้นตอนการสั่งซื้อง่ายมาก และมีการส่ง Noti มาแจ้ง Status ของออเดอร์เป็ นระยะ ๆ ทำให้ติดตามออเดอร์ได้ง่าย

3 ไลน์แมน (LINE MAN)ผู้ให้บริการ LINE MAN บริการพื้นที่ใน 13 จังหวัดสามารถสั่งอาหาร 24 ชั่วโมง ค่าส่งถูก 3 กิโลเมตรแรกส่งฟรี สั่งอาหารจากร้านที่อยู่ไกล ๆ เกิน 10กิโลเมตรได้ ไม่จำกัดระยะทาง มีร้านอาหารดังที่เข้าร่วม 100,000 ร้าน มีร้านอาหารดังหลากหลายประเภทเช่น MK, KFC, ฟูจิหรื อร้านอาหารตามสั่ง โดยได้ข้อมูลร้านอาหารจากแอพพลิเคชั่น Wongnai ที่มีจุดเด่นเรื่องการรวบรวมรีวิวร้านอาหารจากผู้ใช้งานในไทย รวมถึงสามารถกดสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่น Wongnai ได้ และสามารถเรียก Taxi ผ่าน Line Taxi และบริการส่งของรูปแบบในการชำระเงินแบบเงินสด เชื่อมต่อกับ Rabbit LINE Pay ในเขตกรุงเทพ ชำระเงินที่สะดวกมีหมวดหมู่อาหารให้เลือกชัดเจน มีการแนะนำร้านที่น่าสนใจจาก Wongnai และสามารถเลือกได้ว่าจะสั่งอาหารจากร้านยอดนิยมหรือร้านที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง มีระบบการสั่งซื้อและ assigned งานให้คนขับอย่างชัดเจน และมีระบบ GPS ติดตามผู้ส่งอาหารได้ระบบ Review ร้านค้าใช้งานง่ายเพราะเป็ นพันธมิตรกับ Wongnai มีอาหารสตรีทฟู้ดให้เลือกหลากหลาย ฐานร้านค้าใหญ่มาก และไม่จำกัดพื้นที่ให้บริการ ความยืดหยุ่นในการเพิ่มลดปริมาณของที่สั่ง แม้จะกดสั่งซื้อไปแล้วก็สามารถโทรขอเพิ่มขอลดได้ แต่ต้องจ่ายด้วยเงินสดเท่านั้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อ

ทฤษฎี Kotler (1997) ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมผู้บริโภค หมายถึงการกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดหาให้ได้ มาแล้วซึ่ งการใช้สินค้าและบริ การ ทั้งนี้ความหมายรวมถึงกระบวนการตัดสินใจ และการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวกับการซื้อและการใช้สินค้าและ Assael (2004) ได้

กล่าวไว้ว่า กระบวนการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค คือ การอธิบายลำดับขั้นการตัดสินใจซื้อ โดยผู้บริโภคจะผ่านกระบวนการทั้ง 5 ขั้นตอน ดังนี้

2.1การรับรู้ถึงปัญหา (Problem Awareness) ผู้บริโภคจะได้รับสิ่งกระตุ้นจากขั้นตอนที่ 1 และทำให้เกิดการรับรู้ถึงปัญหา จากนั้นผู้บริโภคจะตรวจสอบว่ามีความต้องการหรือไม่ซึ่งความต้องการนั้นอาจจะมาจากความขาดแคลน ส่วนความต้องการจะมาจากความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง ขั้นตอนนี้จะเกิดขึ้นเมื่อเกิดความแตกต่างกันระหว่างสิ่งที่เป็ นอยู่ และความต้องการท้ายสุด จะสร้างแรงกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมของผู้บริโภค

2.2การค้นหาข้อมูล (Information Search) เมื่อผู้บริโภคได้รับรู้ปัญหาจะนำไปสู่ความเป็นไปได้ ที่จะตัดสินใจซื้อ โดยผู้บริโภคจะทำการค้นหาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกต่าง ๆ ซึ่ งจะพบว่าการตัดสินใจของผู้บริโภคส่วนมากจะขึ้นอยู่กับทางเลือกที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยอาศัยจากประสบการณ์ในอดีตและความรู้เดิมของตนเอง รวมถึงการพิจารณาจากตราสินค้าหรือบริการที่อยู่ในใจของผู้บริโภค เมื่อนึกถึงประเภทของสินค้าหรือบริการนั้นๆ โดยไม่ได้พิจารณาถึงทางเลือกอื่นๆ ที่เป็ นไปได้

2.3การประเมินทางเลือก (Evaluation of Alternative) ในขั้นตอนนี้เมื่อผู้บริโภคได้มีการรวบรวมข้อมูลทั้งจากภายในและภายนอกแล้ว ขั้นตอนต่อมาผู้บริโภคจะประเมินทางเลือกต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็ นการประเมินอย่างไม่เป็ นระบบ เช่น ความรู้สึกนึกคิด หรือสัญชาติญาณ หรืออาจจะใช้เทคนิคการประเมินที่เป็ นระบบ ผู้บริโภคทำการเปรียบเทียบทางเลือกจำนวนมากของสินค้าและบริการ ซึ่งผู้บริโภคสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของตนได้ด้วยการประเมินประโยชน์ที่ได้รับจากการเลือกสินค้าและบริการส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทัศนคติ และความมุ่งหวัง ในการซื้อสินค้าและบริการครั้งต่อไป

2.4 การตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือก (Choice) ผู้บริโภคจะทำการเลือกร้านค้าสินค้าหรือบริการ โดยการตัดสินใจที่จะซื้อสินค้าหรือบริการจากร้านค้าที่เฉพาะเจาะจงหรืออาจจะเป็นทางเลือกที่ไม่ได้มาจากร้านค้า ยกตัวอย่างเช่น การสั่งซื้อสินค้าจากทางอินเทอร์เน็ต การสั่งซื้อสินค้าจากช่องทางสังคมออนไลน์ เป็ นต้น ซึ่งการตัดสินใจ จะเกี่ยวข้องกับความคาดหวังเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ในกรณีที่มีการซื้อสินค้าหรือบริการแล้ว ผู้บริโภคจะมีการใช้และการกำจัดสินค้าหรือบริการนั้นในเวลาต่อมา

2.5การประเมินผลภายหลังการซื้อ(Post-purchase Evaluation) ผู้บริโภคต้องทำการประเมินหลังการซื้อ เพื่อตัดสินใจว่าสินค้าและบริการดังกล่าวตอบสนองความต้องการ หรือสร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริโภคหรือไม่ โดยจะทำการเปรียบเทียบสิ่งที่คาดหวังว่าจะได้จากสินค้าและบริการ กับสิ่งที่ได้รับจริงจากการบริโภคสินค้าและบริการนั้น หากได้มากกว่าสิ่งที่คาดหวังจะเกิดความพึงพอใจจะเกิดการซื้อซ้ำ โดยการตัดสินใจซื้อด้วยจากความภักดีต่อตราสินค้า และการตัดสินใจซื้อสินค้าซ้ำของผู้บริโภค

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสมทางการตลาด

Kotler & Keller (2016) กล่าวไว้ว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด 7P's ได้แก่

1. ผลิตภัณฑ์ (Products) คือ ผลิตภัณฑ์และบริการต่าง ๆ รวมถึงผลิตภัณฑ์หลักและผลิตภัณฑ์เสริม แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่ผู้บริโภคต้องการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันให้กับผู้ใช้บริการเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้บริโภค

2. ราคา (Price) หมายถึง ต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้าไม่ว่าจะเป็นเงินหรือเวลารวมถึงความพยายามใด ๆ ในการสั่งซื้อและการใช้บริการ

3. ช่องทางการจัดจำหน่าย หมายถึง การตัดสินใจว่าจะให้บริการแก่ผู้บริโภคเมื่อใดและจะใช้เวลาในการให้บริการนานเท่าใด จะเกิดขึ้นที่ใด และจะจัดส่งอย่างไร ซึ่งเป็นช่องทางการจ าหน่ายทางกายภาพและทางอิเล็กทรอนิกส์

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) หมายถึง การออกแบบที่จูงใจและกิจกรรมการสื่อสารทางการตลาด เพื่อเพิ่มความจูงใจของผู้บริโภคกับธุรกิจบริการบางประเภทที่จ าเป็นในการทำงาน และให้บริการกับผู้บริโภคเช่น วิธีการทำงาน การสร้างและการส่งมอบผลิตภัณฑ์

กรอบแนวคิดตามทฤษฎี

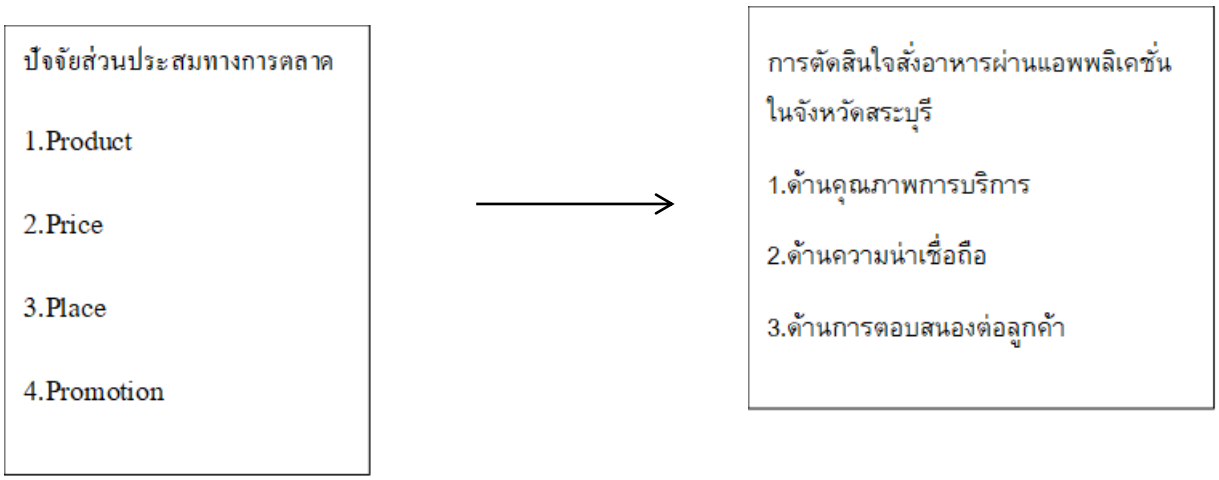

สมมติฐานงานวิจัย

1 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีผลต่อการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชั่น Food Delivery

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริโภคที่เคยสั่งสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่น มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่ชัด ใช้สูตรของ Cochran (Cochran, 1977 อ้างใน พัชราภรณ์ เบ้าประทุม, 2562) ที่ระดับค่าความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อน 5% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่เข้ามาตอบแบบสอบถามออนไลน์

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามออนไลน์ จัดทำโดย Google form แบ่งออกเป็น 3ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ รายได้ เฉลี่ยต่อเดือน ระดับการศึกษา อาชีพ ลักษณะที่อยู่อาศัย และสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเป็นคำถามปลายปิดให้เลือกตอบจำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านส่งเสริมทางการตลาด จำนวน 12 ข้อ ซึ่งเป็นคำถามประเมินความสำคัญให้เลือกตอบเป็น 5 ระดับ

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจสั่งอาหารแอพพลิเคชั่น Tiktok ประกอบด้วย การรับรู้ทางด้านออนไลน์ อารมณ์ทางด้านออนไลน์และความบันเทิงทางด้านออนไลน์จำนวน 9 ข้อ ซึ่งเป็นคำถามประเมินความสำคัญให้เลือกตอบเป็น 5 ระดับ

วิธีการสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพ

1.การตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเนื้อหา ทั้งในเรื่องภาษา ความหมาย โครงสร้าง และความสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประเมิน แล้วมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index: IOC) พบว่า ข้อคำถามแต่ละข้อมีค่าอยู่ในช่วง 0.50 – 1.00 และค่าดัชนีความสอดคล้องรวมเท่ากับ 0.995 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเที่ยงตรง

2.นำไปทดลองเก็บแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน และนำข้อมูลมาหาค่าสมประสิทธิ์ครอนบัคอัลฟา (Cronbach’s Alpha Coefficient) โดยปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีค่า 0.967 ปัจจัยทาง และการตัดสินใจใช้บริการร้านวัสดุก่อสร้างในจังหวัดพิจิตรมีค่า 0.885 ซึ่งตัวแปรเหล่านี้มีค่าอยู่ในช่วง 0.7 – 0.9 จึงถือว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เก็บโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ซึ่งเป็นผู้บริโภคที่เคยสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่น ในจังหวัดสระบุรี และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

วิธีการทางสถิติ

1.การใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการอธิบายผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ตัวแปรประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระดับการศึกษา อาชีพ ลักษณะที่อยู่อาศัย และสมาชิกในครอบครัว โดยนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ (Percentage)

1.2 การวิเคราะห์ตัวแปรด้านความเห็น ได้แก่ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และการตัดสินใจสั่งสินค้าผ่านแอพพลิเคชั่น Tiktok ในจังหวัดสระบุรี โดยนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2.การใช้ สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ในการอธิบายผลการทดสอบสมมติฐานการวิเคราะห์ตัวแปรด้านความเห็น ได้แก่ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และการตัดสินใจใช้บริการร้านวัสดุก่อสร้างในจังหวัดพิจิตร โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและปัจจัยทางที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้ สั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรีแสดงผลการวิจัยด้วยร้อยละ จำแนกตามข้อมูลทั่วไป ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และการตัดสินใจ สั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรี ได้แก่ ผลการ วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรีและ ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของ สั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรี แสดงตามลำดับ ดังนี้ จากผลการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ระหว่าง 21-30 ปี รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-15,000 บาท มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา

ตารางที่ 1 : ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านผลิตภัณฑ์	4.92	0.273	มากที่สุด
ด้านราคา	4.91	0.314	มากที่สุด
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	4.91	0.296	มากที่สุด
ด้านการส่งเสริมทางการตลาด	4.86	0.287	มากที่สุด
รวม	4.90	0.257	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.90, S.D. = 0.257) โดยระดับความสำคัญมากที่สุดมีด้านด้านผลิตภัณฑ์ ($\bar{x}$ = 4.92, S.D. = 0.273) ด้านราคา ($\bar{x}$ = 4.91,

S.D. = 0.314) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ($\bar{x}$ = 4.91, S.D. = 0.296) และด้านการส่งเสริมการตลาด ($\bar{x}$ = 4.86, S.D. = 0.287) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 : ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินต่อการสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรี

การตัดสินใจ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านคุณภาพการบริการ	4.74	0.748	มากที่สุด
ด้านความน่าเชื่อถือ	4.77	0.772	มากที่สุด
ด้านการตอบสนองต่อลูกค้า	4.76	0.764	มากที่สุด
รวม	4.76	0.355	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า การตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.76, S.D. = 0.355) โดยระดับความสำคัญมากทีสุดมีด้าน การรับรู้ทางด้านด้านคุณภาพการบริการ ($\bar{x}$ = 4.74, S.D. = 0.748 ด้านความน่าเชื่อถือ ($\bar{x}$ = 4.77, S.D. = 0.772) ความบันเทิงทางด้านออนไลน์ ($\bar{x}$ = 4.76, S.D. = 0.764)

ตารางที่ 3 : ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการ การตัดสินใจเลือกสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นของประชากรในจังหวัดสระบุรี

ตัวแปล	B	SE	Beta	t	Sig
ค่าคงที่	2.624	1.019		2.576	.014
ด้านผลิตภัณฑ์	-.028	.581	-.021	-.048	.962
ด้านราคา	.194	.322	.172	.602	.551
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	-.613	.667	-.510	-.919	.364
ด้านการส่งเสริมการตลาด	.889	.204	.720	4.350	.000**

R^2 = .684, F = 99.08, Sig. oF F = .000

จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัวแปร (ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมทางการตลาด) มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (การตัดสินใจการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่น ในจังหวัดสระบุรี) คิดเป็นร้อยละ 28.7 (= .287) โดยโมเดลของสมการมีนัยสำคัญจะมีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่ส่งผลต่อตัวแปรตาม และสามารถสร้างสมการเส้นตรงได้ (F = 99.08, Sig. of F = .000)

การส่งผลของตัวแปรอิสระปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดต่อตัวแปรตามการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นของประชากรในจังหวัดสระบุรี พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านการส่งเสริม

การตลาดส่งผล ต่อตัวแปรตามสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 72 ส่วนตัวแปรอิสระที่ไม่ส่งผลต่อตัวแปรตามคือ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์และด้านราคาและด้านช่องทางการจัดจำหน่าย

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ด้านการส่งเสริมการตลาด ส่งผลต่อการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่น ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรีจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

สรุปผลการวิจัย / สรุปผลการวิเคราะห์

จากผลการศึกษา “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรี” สามารถนำผลสรุปมาอภิปรายผลได้ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรี โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดส่งผลต่อการ ตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤวรรณ ตั้งกิจทะนงศักดิ์ (2560)ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้บริการสั่งอาหารเดลิเวอรี่ ผ่านแอพพลิเคชั่นของกลุ่มเจเนอเรชั่นวายในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็ นเพศหญิง ช่วงอายุ 23 – 30 ปี มีรายได้เดือนละ 15,000 –30,000 บาท และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3 – 4 คน โดยพฤติกรรม การใช้บริการสั่งอาหารเดลิเวอรี่ผ่านแอพพลิเคชั่น คือ มีการใช้บริการน้อยกว่า 5 ครั้งต่อเดือน มักสั่ง ในช่วงเย็นวันจันทร์ –วันศุกร์ และจัดส่งอาหารที่พักอาศัย มูลค่าอาหารต่อครั้งโดยเฉลี่ยมากกวา 500 บาท ซึ่งเหตุผลที่ใช้บริการด้านประหยัดราคามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย และประหยัดเวลาอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน มีเหตุผลในการใช้บริการด้านประหยัดราคาและเวลาที่ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นเพศและอายุมีเหตุผลในการใช้บริการด้าน ประหยัดราคาที่แตกต่างกัน โดยเหตุผลด้านประหยัดราคามีผลต่อทัศนคติการใช้บริการมากกว่าด้านประหยัดเวลาและทัศนคติในการใช้บริการมีผลต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมในการใช้บริการและยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของ นฤวรรณ ตั้งกิจทะนงศักดิ์(2560) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้บริการสั่งอาหารเดลิเวอรี่ผ่านแอปพลิเคชันของกล่มเจเนอเรชันวายในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่มีการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันน้อยกว่า 5 ครั้งต่อเดือน โดยสั่งอาหารช่วงเย็นวันธรรมดามูลค่าการสั่งอาหารต่อครั้งมากกว่า 500 บาท ซึ่งเหตุผลที่สั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันได้แก่ ราคา นอกจากนี้ปัจจัยด้านรายได้ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกันไม่ส่งผลต่อการใช้บริการ ส่วนเพศและอายุส่งผลต่อการใช้บริการที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอพพลิเคชั่นออนไลน์ของประชากรในจังหวัดสระบุรี มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1.ด้านผลิตภัณฑ์ ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการตัดสินใจซื้อสินค้า คุณภาพได้มาตรฐาน พร้อมตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค อันจะนำไปสู่การสร้างความภักดีต่อสินค้าและการซื้อซ้ำ
2.ด้านราคา ควรกำหนดราคาที่สมเหตุสมผลสอดคล้องกับคุณภาพของสินค้า และรักษาระดับ ราคาให้สามารถแข่งขันได้ในตลาด เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความคุ้มค่าให้แก่ ผู้บริโภค
3.ด้านการส่งเสริมการตลาด ควรพัฒนาระบบสมาชิกเพื่อสะสมคะแนนและแลกรับสิทธิ ประโยชน์ต่างๆ ซึ่งจะช่วยรักษาฐานลูกค้าเดิมและขยายฐานลูกค้าใหม่ผ่านระบบการตลาดที่มี ประสิทธิภาพ
4.ในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ ควบคู่ไปด้วยกัน เพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์พฤติกรรมของ ผู้บริโภคได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
5.ในการวิจัยครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่การศึกษาให้ครอบคลุมระดับภูมิภาค หรือจังหวัด ใกล้เคียง เพื่อให้สามารถวิเคราะห์การขยายตลาดและผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

ณัฐรุจา พงศ์สุพัฒน์. (2561). *การศึกษาตลาดแอปพลิเคชันอาหารและพฤติกรรมผู้บริโภคต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการแอปพลิเคชันอาหาร* (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐกฤษ เชาว์ชาญกิจ. (2562). *การตัดสินใจเลือกใช้บริการแอปพลิเคชันสั่งอาหารออนไลน์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล* (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ศุภสิริ สร้อยทองพงศ์. (2563). *ความสัมพันธ์ของส่วนประสมการตลาดกับกลยุทธ์ทางการตลาดบริการที่มีผลต่อผู้บริโภคในการตัดสินใจสั่งอาหารจากร้านอาหารผ่านแอปพลิเคชันส่งอาหารเดลิเวอรี่ช่วงโควิด-19 จังหวัดพิษณุโลก* (การค้นคว้าอิสระ).

นฤวรรณ ตั้งกิจทะนงศักดิ์. (2560). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้บริการสั่งอาหารเดลิเวอรี่ผ่านแอปพลิเคชันของกลุ่มเจเนอเรชันวายในเขตกรุงเทพมหานคร* (การค้นคว้าอิสระปริญญาการจัดการมหาบัณฑิต). วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล.

วริษฐา เขียนเอี่ยม, & สุรัสวดี ราชกุลชัย. (2561). *บทบาทของเทคโนโลยีและกระบวนการต่อพฤติกรรมการสั่งอาหารทางออนไลน์* (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสยาม.

เพ็ญวิภา เพชร์จั่น, & กาญจนา มีศิลปวิกกัย. (2562). *ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและการตัดสินใจสั่งซื้ออาหารที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของการใช้งานแอปพลิเคชันไลน์แมน ในเขตกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ระบบอุปถัมภ์ความท้าทายของการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย

Patronage System: Obstacles to Thailand’s Democratic politics Development

บุษยรังสี หาสุทธิใจ

Budsayarangsri Hasuttijai1

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของผลประโยชน์ทับซ้อนกับระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทย และ 2) เพื่อศึกษาผลกระทบของระบบอุปถัมภ์ที่กลายเป็นอุปสรรคการของพัฒนาพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสาร โดยมีกรอบในการวิเคราะห์ โดยใช้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์

ผลการศึกษาพบว่า ระบบอุปถัมภ์ถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและเชื่อมโยงกับปัญหาการทุจริต การเล่นพรรคเล่นพวก และปัญหาสังคมอื่น ๆ สำหรับหน่วยงานราชการ ระบบอุปถัมภ์ปรากฏในรูปแบบการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือให้ได้เปรียบในการสอบแข่งขันและการสนับสนุนเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน พฤติกรรมเหล่านี้มีมาอย่างยาวนานในระบบบริหารราชการไทยและเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้รับมอบหมาย ส่วนในด้านการเมือง ระบบอุปถัมภ์มักปรากฏในรูปแบบการซื้อสิทธิ์ขายเสียงผ่านเครือข่ายหัวคะแนน ส่งผลให้กระบวนการเลือกตั้งซึ่งเป็นหัวใจของระบอบประชาธิปไตยถูกบิดเบือนเป็นเครื่องมือสร้างอำนาจของนักการเมือง ทำให้ประชาชนขาดทางเลือกและถูกลดทอนประสิทธิภาพในการปกครองตนเอง

คำสำคัญ: ระบบอุปถัมภ์, ผลประโยชน์เชิงซ้อน, ความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์

Abstract

This article has two objectives: 1) to examine the relationship between conflicts of interest and the patronage system in Thai society, and 2) to study the impact of the patronage system as an obstacle to the development of Thai citizenship in a democratic regime. This is qualitative research employing documentary research methodology with an analytical framework based on patronage relationships.

The findings reveal that the patronage system constitutes a significant barrier to democratic development and is interconnected with problems of corruption, cronyism, and other social issues. In government agencies, the patronage system manifests in the form of utilizing personal relationships to gain advantages in competitive examinations and mutual benefit support. These behaviors have existed for a long time in Thailand's administrative system and constitute obstacles to civil servants' performance in achieving their assigned objectives. In the political sphere, the patronage system often appears in the form of vote buying through networks of vote canvassers, resulting in the distortion of electoral processes — which are the heart of democratic governance—into instruments for politicians' power creation. This causes citizens to lack alternatives and diminishes their effectiveness in self-governance.

Keywords: Patronage System, Conflict of Interest, Patronage Relationships

บทนำ

ระบบอุปถัมภ์ เป็นระบบที่อยู่คู่สังคมมาอย่างยาวนานและฝังรากลึก ในปัจจุบันนี้ ยังคงมีอิทธิพลอยู่ทั้งในระบบการเมือง ระบบราชการ และประชาชนของไทย เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการไปตามกาลเวลาและการพัฒนาของเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีที่เข้ามาบทบาทอย่างมากในยุคปัจจุบัน ระบบอุปถัมภ์มักนำเป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจทางการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย จนเกิดเป็นวัฒนธรรมประชิปไตยแบบอุปถัมภ์ การต่อรองและความสัมพันธ์ในระดับบนและระดับล่าง หรือแม้กระทั่งความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับนักการเมือง ซึ่งรวมถึงการกระทำต่าง ๆ อันขัดต่อศีลธรรม ขัดต่อกฎหมาย หรือไม่เป็นไปตามกฎ กติกา เช่น การซื้อสิทธิ์ขายเสียง การคอรัปชั่น การฝากฝัง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นในลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันหรือแลกเปลี่ยนนผลประโยชน์ระหว่างกัน และนำไปสู่การจับกลุ่มแบ่งพรรคแบ่งพวกอย่างชัดเจน โดยแสดงให้เห็นถึง การขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ขาดจิตสำนึกที่ดีในฐานะพลเมืองของประเทศ

ดังนั้น การศึกษาเรื่อง “ระบบอุปถัมภ์” มักถูกมองว่าเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาการเมืองการปกครอง อันเป็นต้นตอของปัญหาการทุจริตหรือการคอร์รัปชั่น ทำให้การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยล้าหลัง – ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เป็นอุปสรรคต่อระบบเศรษฐกิจเสรี การกระจายอำนาจและการ ปฏิรูประบบราชการ แต่หากพิจารณาแล้วว่าการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจเสรี การกระอำนาจหรือแม้แต่การปฏิรูประบบราชการล้วนเป็นเรื่องแนบแน่นกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ระบบอุปถัมภ์จึงเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปัญหาสังคมและสวัสดิการอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

สำหรับประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยเอง ยังคงมีระบบอุปถัมภ์ฝังรากเหง้าอยู่ในสังคม โดยตัวของระบบอุปถัมภ์ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการบริหารจัดการอย่างกว้างขวาง อาทิ การเล่นพรรคเล่นพวก การใช้เส้นสายในการเข้าทำงานหรือการเลื่อนตำแหน่ง ถือว่าเป็นปัญหาทางสังคมประการหนึ่ง นอกจากนั้น ปัญหาคอร์รัปชั่น ปัญหาผลประโยชน์ส่วนตัวขัดแย้งกับประโยชน์ส่วนร่วม ฯลฯ ตราบใดที่ระบบอุปถัมภ์ยังคงมีบาบาทและอิทธิพลในสังคมไทย ย่อมเป็นอุปสรรคในการพัฒนาพลเมือง สังคมและประเทสชาติ สู่การเป็นประชาธิปไตย เนื่องจากการอุปถัมภ์เหล่านี้ขัดต่อวิถีทางประชาธิปไตย

ความหมายของระบบอุปถัมภ์

ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาไว้มากมาย และท่านที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่สำคัญที่สุด คือ ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์ ซึ่งให้ความเห็นไว้ว่า ระบบอุปถัมภ์หรือความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในประวัติศาสตร์นั้น อาจมีมาก่อนระบบไพร่หรือระบบศักดินาเสียอีก ในระบบนาย-ไพร่ ก็มีลักษณะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ (ปริตรตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล, 2548) โดยรูปธรรม ระบบอุปถัมภ์ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย เจ้านายกับข้า คนรวยกับคนจน ฯลฯ ทั้งนี้ ระบบอุปถัมภ์หรือความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ทำหน้าที่เป็นกลไกที่ยึดโยงคนต่างฐานะเข้าไว้ด้วยกัน เป็นเครื่องกำหนดความสัมพันธ์ให้คนที่อยู่ต่างฐานะรู้หน้าที่ที่มีต่อกัน

กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ระบบอุปถัมภ์มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัมพันธ์ในแนวดิ่ง คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ที่เหนือกว่า ทั้งทรัพยากร อำนาจ กับอีกฝ่ายหนึ่งที่ด้อยกว่า อยู่ในระดับหรือฐานะที่ต่ำกว่า โดยจากการมีปฏิสัมพันธ์ในแนวดิ่ง ผู้ที่เหนือกว่าให้การอุปการะช่วยเหลือ คุ้มครอง ป้องกันหรือดูแลผู้ที่ด้อยกว่า ขณะเดียวกัน ผู้ที่ด้อยกว่าให้การสนับสนุน ทำงานให้ โดยยอมรับใช้และเชื่อฟังเป็นการตอบแทน อีกทั้งความสัมพันธ์ในแนวดิ่งนี้ ยังถูกจรรโลงไว้ด้วยค่านิยมหรืออุดมคติ ที่เรียกว่า “การแสดงความกตัญญูกตเวที” (อคิน รพีพัฒน์, 2518) หรือนิธิ เอียวศรีวงศ์ เรียกว่า “ความภักดี” เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ (อคิน รพีพัฒน์, 2518) ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์จึงมีมิติซับซ้อนมากกว่าความสัมพันธ์แนวดิ่งและยังมีลักษณะเฉพาะตัวเป็นอย่างยิ่ง

ปัญหาของระบบอุปถัมภ์

ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยมีมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่อดีตโดยยึดโยงสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่มีพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะผู้อุปถัมภ์สูงสุด เพราะ พระองค์คือผู้มีอำนาจเต็มในการปกครองและบริหารประเทศ โดยพระองค์จะดูแลคุ้มครองเจ้าขุนมูลนายไพร่และทาสลงมาตามลำดับ นอกจากการคุ้มครองดูแลไพร่ในสังกัดของตนแล้ว เจ้าขุนมูลนายยังมีหน้าที่นำไพร่ที่อยู่ภายในการดูแลของตนเข้าสู่สงครามตามพระ

บัญชาของพระมหากษัตริย์ โดยหน้าที่นี้เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะ ถ้าเจ้าขุนมูลนายสามารถนำไพร่เข้าสู่สงครามได้มากก็มีโอกาสที่จะชนะสงครามมากตามด้วย (ณัฐนันท์ ธนัทพิพัฒน์กุล, 2550)

ระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนสองกลุ่มที่เอื้อประโยชน์ต่อกันและกัน โดยมีฐานะทางสังคมต่างกัน โดยคนที่มีฐานะสูงกว่าจะใช้อิทธิพลหรืออำนาจที่ตนมีให้ผลประโยชน์หรือคุ้มครองผู้ที่ด้อยกว่า โดยที่ด้อยกว่าจะตอบแทนด้วยการให้ความจงรักภักดีเป็นแบบช่วยเหลือตอบแทน รวมถึงการอุทิศตนรับใช้ผู้อุปถัมภ์ ระบบอุปถัมภ์ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่เป็นทางการของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หากเป็นเสมือนเถาวัลย์ที่พัดรอบระบบที่เป็นทางการ หรือระบบอุปถัมภ์ คือ การวิเคราะห์วิจัยบุคคลที่มีอำนาจไม่เท่ากันแต่ผูกพันกัน ด้วยมีการผลประโยชน์ร่วม ในทางรัฐศาสตร์ “ระบบอุปถัมภ์” หมายถึง วิธีการหรือช่องทางที่นักการเมือง ใช้ในการจัดสรรงานหรือตำแหน่งของรัฐเพื่อแลกกับคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง (สุมิตร เรืองสวัสดิ์, 2552)

ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยถูกพัฒนามาจากวัฒนธรรมทางสังคมไทยเป็นสังคมที่อยู่ในลักษณะแบบพี่น้อง แบบเครือญาติ ที่มักอยู่รวมกันแบบถ่อยทีถ่อยอาศัยกัน แบ่งปันซึ่งกันและกัน ซึ่งวัฒนธรรมความรักใคร่ปรองดองในกลุ่มของตนมีมาอย่างช้านาน เริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยได้เกินระบบเจ้าขุนมูลนาย ทำให้มีการเกลื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง จะเห็นว่า ผู้ปกครองมีอำนาจก้มักจะยกตำแหน่งสำคัญ ๆ ให้แก่บุคคลที่ไว้ใจได้ ก็คือ เครือญาติของตนมาก่อนที่จะลือกผู้มีความรู้ความสามารถเสมอ ซึ่งวัฒนธรรมการสืบต่ออำนาจเหล่านี้จะถูกส่งต่อรุ่นสู่รุ่น นับจากสมัยสุโขทันเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ด้วยการสืบทอดอำนาจโดยความสนิทชิดเชื้อเลยเกิดเป็นที่มาของระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย

ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์จึงเป็นสิ่งที่นำไปสู่ความสำเร็จโดยอาศัยรูปแบบความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ระหว่างเครือญาติ เพื่อน คนรู้จัก ผู้มีพระคุณ และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างนายกับลูกน้องและมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันและกัน ดังนั้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบอุปถัมภ์ที่กลายเป็นปัญหาให้กับสังคมไทยอย่างมาก เช่น ทำลายกฎเกณฑ์ของสังคม ทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ ทำลายความเสมอภาคในสังคม สร้างระบบอิทธิพลเกิดการคอรัปชั่นและทำลายความสามัคคี เนื่องจากระบบอุปถัมภ์จะใช้ผลประโยชน์เป็นยึดโยงกันระหว่างตนเองและพวกพ้อง (กรีฑา ศิริเดชรัตนกุล, 2558)

มิติเชิงซ้อนของระบบอุปถัมภ์

การที่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่กำหนดสิ่งใดอย่างแน่นอนตายตัว เพียงแต่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณาและความกตัญญูเป็นอุดมการณ์ (อคิน รพีพัฒน์, 2548) กล่าวคือไม่มีการกำหนดว่า ฝ่ายที่อยู่เหนือกว่าจะต้องอุปถัมภ์อย่างไร และฝ่ายที่อยู่ต่ำชั้นกว่าจะเรียกร้องต่อการรับ

อุปถัมภ์อย่างไร ดังนั้น ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์จึงมีลักษณะเฉพาะตัวสูง และความเฉพาะตัวนี้ยังสะท้อนให้เห็นความสลับซับซ้อน

มิติความซับซ้อนของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่พึงพิจารณาอีกประการหนึ่ง คือ ความสัมพันธ์แนวดิ่งที่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ คู่ความสัมพันธ์ที่คาดหวังการปฏิบัติต่อกันนั้นฝ่ายที่อยู่ต่ำชั้นกว่า หรือด้อยกว่าไม่มีทรัพยากร อำนาจและสถานภาพที่จะตอบแทนผู้ที่อยู่เหนือกว่าได้อย่างเต็มที่ จึงตกอยู่ในสภาพของการติดหนี้บุญคุณ เมื่อบุคคลต้องติดหนี้บุญคุณในระบบอุปถัมภ์นั้น มีผู้วิเคราะห์ว่า ผู้ที่เป็นฝ่ายรับการอุปถัมภ์มีทางเลือกในการปฏิบัติอย่างน้อย 4 ประการ คือ

ประการที่ 1 เขาสามารถตอบแทนหนี้บุญคุณไปยังผู้อุปถัมภ์ด้วยการบริการในสิ่งที่ผู้อุปถัมภ์ต้องการมาก จนถึงระดับที่มีคุณค่าการแลกเปลี่ยนที่ทัดเทียมกัน

ประการที่ 2 การตอบแทนบางอย่าง อาทิ การตอบแทนด้านศาสนา การแพทย์หรือการมีความชำนาญในการสู้รบ การตอบแทนเหล่านี้อาจเป็นไปได้ ทว่าในกรณีที่ทรัพยากรของผู้อุปถัมภ์ที่มีฐานะต่ำ มักไม่เพียงพอที่จะให้การอุปถัมภ์ ผู้รับการอุปถัมภ์อาจพยายามหาทางพึ่งพิงแหล่งอื่นหรือผู้อุปถัมภ์คนอื่น ถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องมีผู้อุปถัมภ์มาก และหากมีการแข่งขันกันมากระหว่างผู้อุปถัมภ์หลายคน ข้อเรียกร้องของผู้อุปถัมภ์ก็จะลดลง ผู้รับการอุปถัมภ์อาจไม่เนความสำคัญในการตอบแทนบุญคุณมากนัก

ประการที่ 3 ในสังคมเกษตรกรรมส่วนใหญ่ การจัดให้มีการปกครองตนเองนั้นเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้มีการผูกขาดอำนาจท้องถิ่นโดยเจ้าหน้าที่หรือเจ้าของที่นา ทว่าฝ่ายของผู้รับการอุปถัมภ์อาจมีอำนาจต่อรองและสามารถบังคับผู้อุปถัมภ์ให้บริการต่าง ๆ แม้ว่า ในท้ายที่สุด ผู้รับการอุปถัมภ์จะหันหน้าเข้าหาผู้อุปถัมภ์ ซึ่งในความเป็นจริง กรณีการต่อรองของผู้รับการอุปถัมภ์น่าจะเป็นไปได้ยาก เนื่องเพราะผู้อุปถัมภ์มีอำนาจในท้องถิ่น และประชาชนท้องถิ่นมักขาดอิสระในการปกครองตนเอง

ประการที่ 4 ผู้อุปถัมภ์อาจไม่ต้องการความช่วยเหลือจากผู้รับการอุปถัมภ์เลยก็ได้ ทว่า ทางเลือกนี้จะดูห่างไกล ด้วยเหตุที่ ผู้อุปถัมภ์คือผู้ครอบครองบริการสำคัญ เช่น การปกครอง การให้ความคุ้มครอง การเป็นเจ้าของที่ดิน และการจัดงานให้ทำ (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์, 2539)

ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest : COI)

ผลประโยชน์ทับซ้อนหรือความขัดแย้งกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest : COI) เป็นประเด็นปัญหาทางการบริหารภาครัฐในปัจจุบันที่เป็นบ่อเกิดของปัญหาการทุจริตประพฤติ มิชอบในระดับที่รุนแรงขึ้น และยังสะท้อนปัญหาการขาดหลักธรรมาภิบาลและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ (โรงพยาบาลโพทะเล, 2561, น.4)

สำนักงาน ก.พ. ได้ให้ความหมายผลประโยชน์ทับซ้อนไว้ว่า สถานการณ์หรือการกระทำของบุคคล (ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองข้าราชการ พนักงานบริษัท ผู้บริหาร) มีผลประโยชน์ส่วนตนเข้ามาเกี่ยวข้อง จนส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจหรือการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนั้น การกระทำดังกล่าวอาจเกิดขึ้นโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว ทั้งเจตนาหรือไม่เจตนาหรือบางเรื่องเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนไม่เห็นว่าจะเป็นสิ่งผิดแต่อย่างใด พฤติกรรมเหล่านี้เป็นการกระทำความผิดทางจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะ(ประโยชน์ของส่วนรวม) แต่กลับตัดสินใจปฏิบัติหน้าที่โดยคำนึงถึงประโยชน์ของตนเองหรือพวกพ้อง (โรงพยาบาลโพทะเล, 2561, น.4)

ความหมายของผลประโยชน์ทับซ้อน

ผลประโยชน์ทับซ้อน เป็นความขัดแย้งกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม โดยผลประโยชน์ส่วนตน (private interest) “ผลประโยชน์” คือ สิ่งใด ๆ ที่มีผลต่อบุคคล/กลุ่ม ไม่ว่าในทางบวกหรือลบ "ผลประโยชน์ส่วนตน" ไม่ได้ครอบคลุมเพียงผลประโยชน์ด้านการงานหรือธุรกิจของเจ้าหน้าที่ แต่รวมถึงคนที่ติดต่อสัมพันธ์ด้วย เช่น เพื่อน ญาติ คู่แข่ง ศัตรู เมื่อใดเจ้าหน้าที่ประสงค์จะให้คนเหล่านี้ได้หรือเสียประโยชน์ เมื่อนก็ถือว่ามีเรื่องผลประโยชน์ส่วนตนมาเกี่ยวข้อง สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ ดังนี้ (โรงพยาบาลโพทะเล, 2561, น.4)

1. ความหมายอย่างกว้าง หมายรวมถึง การปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบอย่างต่อหน่วยงานหรือองค์การหรือต่อส่วนรวมแต่ดำเนินการตัดสินใจปฏิบัติหน้าที่โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเอง ครอบครัว และเพื่อนฝูง

2. ผลประโยชน์ทับซ้อนสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในหน่วยงาน ภาครัฐ องค์กรธุรกิจ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรวิชาชีพต่างๆ โดยสมารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับนโยบายของชาติ หน่วยงานราชการ และองค์กรในระดับท้องถิ่น ดังนั้นผลประโยชน์ทับซ้อนจึงมีมูลค่าคาวมเสียหายตั้งแต่ไม่กี่ร้อยบาทไปจนถึงนับหมื่นล้านบาท และในบางกรณีความเสียมิได้ปรากฏออกมาในรูปของที่เป็นวัตถุโดย แต่ยังรวมถึงผลประโยชน์มิใช่วัตถุอีกด้วย

3. ผลประโยชน์ทับซ้อนมิได้จำกัดเฉพาะผลประโยชน์ของ บุคคลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีอคติในการตัดสินใจหรือดำเนินการอันมุ่งตอบสนองต่อผลประโยชน์ของหน่วยงานอีกหน่วยงานหนึ่งด้วย เช่น การที่บุคคลดำรงตำแหน่งซ้อนกันในสองหน่วยงานน อันก่อให้เกิดการทำบทบาทที่ขัดแย้งกัน และมีการใช้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานหนึ่งไปรับใชผลประโยชน์ของอีกหน่วยงานหนึ่ง

4. “การฉ้อราษฎร์บังหลวง” และ “การคอร์รัปชันเชิงนโยบาย” (Policy Corruption) ต่างก็เป็นรูปแบบหนึ่งของผลประโยชน์ทับซ้อน เนื่องจากทั้งสอง รูปแบบต่างเป็นการใช้ตำแหนงหน้าที่สำหรับมุ่งตอบสนอง ต่อผลประโยชน์ส่วนตัวและ/หรือพรรคพวก

แนวคิดสำคัญของผลประโยชน์ทับซ้อน

ผลประโยชน์ทับซ้อน เป็นความซับซ้อนระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ทับซ้อน โดยนิยามของผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ทับซ้อน มีดังนี้ (โรงพยาบาลโพทะเล, 2561, น.4)

ผลประโยชน์ส่วนตน มี 2 ประเภท คือ ที่เกี่ยวกับเงิน (pecuniary) และที่ไม่เกี่ยวกับเงิน (non-pecuniary)

1. ผลประโยชน์ส่วนตนที่เกี่ยวกับเงิน ไม่ได้เกี่ยวกับการได้มาซึ่งเงินทองเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวกับการเพิ่มพูนประโยชน์หรือปกป้องการสูญเสียของสิ่งที่มีอยู่แล้ว เช่น ที่ดิน หุ้น ตำแหน่งในบริษัทที่รับงานจากหน่วยงาน รวมถึงการได้มาซึ่งผลประโยชน์อื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในรูปตัวเงิน เช่น สัมปทาน ส่วนลดของขวัญหรือของที่แสดงน้ำใจไมตรีอื่นๆ

2. ผลประโยชน์ที่ไม่เกี่ยวกับเงิน เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว หรือกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น สถาบันการศึกษา สมาคม ลัทธิ แนวคิด มักอยู่ในรูปความลาเอียง/อคติ/เลือกที่รักมักที่ชัง และมีข้อสังเกตว่าแม้แต่ความเชื่อ/ความคิดเห็นส่วนตัวก็จัดอยู่ในประเภทนี้

ผลประโยชน์สาธารณะ คือ ประโยชน์ของชุมชนโดยรวม ไม่ใช่ผลรวมของผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล และไม่ใช่ผลประโยชน์ของกลุ่มคน

ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า "พลเมือง" "วิถี" และ "ประชาธิปไตย" ไว้ดังนี้

พลเมือง หมายถึง ประชาชน ราษฎร ชาวประเทศ

วิถี หมายถึง สาย แนว ถนน ทาง

ประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่

ดังนั้น คำว่า "พลเมืองที่ดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย " หมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต พลเมือง หมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน ทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังนั้น คำว่า "พลเมือง" มีความแตกต่างจากคำว่า

"ประชาชน" และ "ราษฎร" ตรงที่ว่าพลเมืองจะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตน รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558, น.1)

ความสัมพันธ์ของผลประโยชน์ทับซ้อนกับระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทย

ความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์กับการบริหารงานราชการ

ในอดีตก่อนที่สังคมไทยจะมีระบบตำรวจหรือระบบกองทัพประจำการ ไม่มีใครทำหน้าที่ดูแลรักษาความสงบอย่างเป็นทางการ ผู้ที่ไม่มีทรัพยากรมากนักย่อมเสี่ยงที่จะถูกคนร้ายกดขี่ ข่มเหงหรือทำร้าย ในหมู่บ้านจึงต้องมีนักเลงเพื่อคุ้มครองป้องกันพรรคพวก - ลูกน้องที่ตนดูแลอยู่ คนที่มีลูกน้องจำนวนไม่มากนักอาจถูกเรียกว่า "ลูกพี่" ถ้าคนที่มีอำนาจแข็งแรงมีลูกน้องมาก ๆ ข้ามไปเชื่อมโยงในหลายหมู่บ้าน ก็เรียกว่า "นาย" ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก่อน พ.ศ.1899 พระมหากษัตริย์ทรงกำหนดให้ราษฎรทุกคนไปขึ้นทะเบียนสังกัดนาย บรรดานายกลายเป็น "ขุนนาง" สามารถเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ในยุคกรุงศรีอยุธยาได้ ส่วนพวกที่ขึ้นทะเบียนสังกัดมูลนายก็กลายเป็น "ไพร่" ความสัมพันธ์แบบนาย-ไพร่ก็คือความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์นั่นเอง (อคิน รพีพัฒน์, 2548) หากวิเคราะห์ถึงการหน้าที่ที่ดำรงอยู่ตรงความสัมพันธ์นี้ ไพร่ก็แสวงหาความมั่นคงทางสังคมนั่นเอง (social security) และความมั่นคงทางสังคมก็คือองค์ประกอบหนึ่งของระบบสวัสดิการสังคมที่มีการเรียนการสอนกันในยุคใหม่นั้นเอง

เมื่อสังคมไทยเริ่มมีระบบราชการก่อตัวขึ้น มีการจัดระบบระเบียบ มีเส้นสายการบังคับบัญชาลดหลั่นกันลงไป มีองค์พระมหากษัตริย์ประทับอยู่ที่ยอดโครงสร้างขุนนางประจำกรมมีชั้นยศแตกต่างกันไปด้วยจำนวนศักดินา เพื่อจะจำแนกว่าขุนนางคนไหนมีอำนาจเหนือคนอื่นเพียงใด แต่จะมีไพร่อยู่ใต้การบังคับบัญชา (และดูแล) จำนวนมากน้อยเท่าใดขึ้นอยู่กับฐานะตำแหน่ง อคิน รพีพัฒน์ วิเคราะห์ว่า ในด้านหนึ่งอาจจะมองได้ว่า พระมหากษัตริย์น่าจะเป็นผู้อุปถัมภ์ของขุนนางทั้งปวง แต่ทว่า เมื่อพิจารณาจากมุมมองของนักมานุษยวิทยา ที่ถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นสถาบัน มิใช่ตัวบุคคลแล้ว ขุนนางทุกคนก็ไม่ใช่ผู้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ มีเพียงขุนนางที่ใกล้ชิดพระองค์เป็นการส่วนตัว (เช่น สุนทรภู่-รัชกาลที่ 2) ที่ทำอะไรถวายนอกเหนือจากหน้าที่การงานของตน จนได้รับพระราชทานความช่วยเหลือเป็นพิเศษ-เท่านั้น ที่นับเป็นผู้รับการอุปถัมภ์จากพระองค์ อคิน รพีพัฒน์ ยังตั้งข้อสงสัยด้วยว่า การแต่งตั้งบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งต่าง ๆ ในราชการเป็นเรื่องส่วนพระองค์หรือหลักการทั่วไปอย่างไร

การเข้าสู่ยุคสมัยใหม่นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ผ่านการเปลี่ยนแปลงจากยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยระยะสั้น ๆ สลับกับการปฏิวัติโดยทหารและขุนนาง จนมาถึงยุคเผด็จการรัฐสภา ระบบอุปถัมภ์ได้ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงมาเรื่อย ๆ เมื่อระบบเศรษฐกิจและสังคมกลายเป็นอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์แบบยุคเดิมก็ลดความสำคัญลง นิธิ เอียวศรีวงศ์ตั้งข้อสังเกตว่า ความสัมพันธ์แบบตลาดกำลังมาแทนที่ แม้แต่กรณีการซื้อเสียงก็เป็นความสัมพันธ์แบบตลาด เพียงแค่เอา

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เคลือบไว้ โดยให้เหตุผลว่า การแลกเปลี่ยนแบบตลาดเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดคณค่าทางศีลธรรมที่มากำกับการลกเปลี่ยนว่า “เป็นสิ่งต้องห้าม” ไม่สมควรทำ แต่เมื่อเคลือบด้วยความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์แล้ว การแลกเปลี่ยนจึงสามารถแลกเปลี่ยนได้ทุกอย่าง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550)

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ถูกอุปถัมภ์ในการบริหารราชการ มี 2 ลักษณะคือ ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ การใช้อำนาจหน้าที่ของตัวเองในการช่วยเหลือผู้ที่ตนอุปถัมภ์อยู่ ช่วยโดยวิธีที่เป็นคำสั่งในลักษณะที่เป็นทางการ การมอบหมายงานรวมถึงการประเมินผลการปฏิบัติงาน ส่วนผู้ที่ถูกอุปถัมภ์จะแสดงพฤติกรรมลักษณะคอยช่วยเหลือและทำตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายจากผู้อุปถัมภ์ และความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ผู้อุปถัมภ์และผู้ถูกอุปถัมภ์จะมีความสัมพันธ์ที่สนิทสนมกัน สังเกตได้จากการพูดคุยที่ใช้ภาษากันเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันที่มากกว่าปกติ รวมถึงการพบเจอกันอยู่เป็นประจำทั้งที่ทำงานและสถานที่นอกราชการ

โดยที่ระบบอุปถัมภ์กับการบริหารราชการ มักแฝงมาในลักษณะของ การรับคนเข้าทำงาน อาจอยู่ในลักษณะการให้สิ่งของแลกเปลี่ยนหรือเป็นบุคคลที่รู้ตักกันมาก่อน เช่น คนในเครือญาติ เป็นต้น หรือ การให้สิ่งของมีค่า เพื่อแลกเปลี่ยนกับการเข้าถึงหรือได้เปรียบจากกระบวนการคัดเลือกคนเข้าทำงาน อาจเป็นเงินหรือสิ่งของมีค่าในลักษณะอื่น ๆ หรือ การช่วยเหลือค้ำชูคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษหรือเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์บางอย่าง หรือการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นธรรมคนใกล้ชิดที่ถูกอุปถัมภ์มักจะได้การประเมินผลการทำงานที่ดีกว่าคนที่ไม่ได้ถูกอุปถัมภ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ “ข้าราชการ” ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะเอาสารจากฝ่ายบริหารไปเผยแพร่กระจายให้กับประชาชนได้รับทราบ ข้าราชการเป็นผู้ที่นำนโยบายที่ถูกกำหนดโดยฝ่ายบริหารหรือผู้นำประเทศไปปฏิบัติให้เกิดผล ประชาชนจะได้รับผลประโยชน์จากนโยบายมากน้อยเพียงใดส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ หรืออาจจะพูดในเชิงนโยบาย คือ การที่นโยบายที่ถูกกำหนดโดยฝ่ายการเมืองจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ส่วนสำคัญคือ การนำนโยบายไปปฏิบัติของข้าราชการ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า การปฏิบัติงานของข้าราชการถือเป็นตัวการที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการทุกวันนี้ถึงแม้จะมีกฎระเบียบที่ใช้ในการปฏิบัติงานไว้ชัดเจนอยู่แล้วก็ตาม แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าระบบอุปถัมภ์การเล่นพรรคเล่นพวกยังมีให้เห็นอยู่ในทุกหน่วยงาน ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานที่ได้รับมอบหมาย

ความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์กับการเมือง

ในประเทศไทยการเมืองมักทำงานผ่านระบบอุปถัมภ์ในรูปแบบของเครือข่ายหัวคะแนน นั่นหมายความว่า เครือข่ายหัวคะแนนที่จัดตั้งขึ้น เพื่อช่วยผู้สมัครหรือพรรคหาเสียงบ่อยครั้งเป็นเพียงภาพสะท้อนของระบบอุปถัมภ์ในพื้นที่แต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของผู้ลงสมัครแข่งขันการเลือกตั้งกับผู้เป็นหัวคะแนน อย่างทราบกันดีว่า เมื่อใดที่มีการเลือกตั้งไม่ว่าจะเลือกตั้งท้อง หรือเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) มักมีข่าวของการซื้อสิทธิ์ขายเสียงเสมอ และยิ่งเข้มข้นดุเดือนอย่างมากในคืนก่อนการเลือกตั้ง

หรือที่เรียกว่า “คืนหมาหอน” ซึ่งความสำเร็จของหัวคะแนน คือ ระบบอุปถัมภ์รูปแบบหนึ่งที่ผ่านความสัมพันธ์ของผู้ลงสมัครแข่งขันการเลือกตั้งกับผู้เป็นหัวคะแนน

มุมมองของหัวคะแนนสามารถอธิบายผ่านพฤติกรรมของหัวคะแนน ได้ว่า ผู้ที่เป็นหัวคะแนนได้นั้น ต้องเป็นผู้ที่ทำประโยชน์ให้กับคนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยทรัพยากรทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ตนเข้าถึงได้ จนเป็นที่ยอมรับนับถือหรือเป็นผู้มีบุญคุณ ประกอบกับการที่หัวคะแนนไปร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในชุมชน เมื่อถึงช่วงเลือกตั้ง ผู้ที่เคยได้รับการช่วยเหลือจากหัวคะแนนหรือมีความผูกพันส่วนตัวจึงพร้อมใจกันเทคะแนนเสียงไปให้ผู้สมัครที่หัวคะแนนสนับสนุน ไม่มีเหตุผลอะไรที่จะไม่เลือกตามนั้น (ณพล จาตุศรีพิทักษ์, 2564) หรือในบางกลุ่ม หัวคะแนนเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือกฎหมาย (บรรดาเจ้าพ่อตามท้องถิ่น) มักใช้วิธีการข่มขู่ผู้มีสิทธิ์ในการเลือกตั้งในเลือกบุคคลที่ตนในสนับสนุน หากไม่ปฏิบัติตามผู้มีสิทธิ์นั้นอาจไม่ปลอดภัย หรือถูกกลั่นแกล้งได้ หรือในบางที่อาจใช้วิธีการยึดบัตรประจำตัวประชาชนไว้ หรืออีกวิธีที่ได้ผลดี คือ การใช้อำนาจของเงิน โดยมักใช้วิธีล่ารายชื่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งว่าเป็นใคร อยู่ที่ไหน คล้ายการทำสัญญาว่าจะเลือกผู้สมัครคนดังกล่าว เมื่อรายชื่อแล้วจะทำแจกเงินผ่านเครือข่ายหัวคะแนนโดยให้เงินเป็นค่าตอบแทน อาจเป็นจำนวนเงิน 300 บ้าง 500 บ้าง 1000 บ้าง ตามแต่ละพื้นที่ ยิ่งเป็นพื้นที่ที่มีการแข่งขันสูง เงินที่จ่ายยิ่งเพิ่มมากขึ้น

ในมุมมองของผู้สมัครลงแข่งขัน มักเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัว แต่ความสัมพันธ์ระหว่างเขากับฐานเสียงซึ่งเป็นคนธรรมดา มักความสัมพันธ์ที่ไม่ยึดถือตัวบุคคล (impersonal, almost market-like) คะแนนเสียงคือ ค่าใช้จ่าย ดังนั้น สิ่งเดียวที่สมัครใช้ในการจูงใจฐานเสียงให้ได้คือ มูลค่าของสิ่งที่แลกเปลี่ยน (the value of what’s being exchanged) ดังนั้น หากต้องการชนะการเลือกตั้งต้องใช้จำนวนที่มากว่าเพื่อจูงใจฐานเสียง

เมื่อผู้สมัครเลือกตั้งเหล่านี้ชนะการเลือกตั้งไปแล้ว จึงไม่แปลกเลยที่พวกเขาจะอาศัยอำนาจตำแหน่งหน้าที่ของตนในการอำนวยประโยชน์ให้แก่ตน อย่างเช่น กรณีที่นายวิสาร เตชะธีราวัฒน์ ส.ส. เชียงราย พรรคเพื่อไทย อภิปรายต่อที่ประชุม วาระพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 วงเงิน 3.185 ล้านล้านบาท วาระแรกเป็นวันสามว่า การจัดสรรงบประมาณไม่ทำให้เกิดประโยชน์กับประชาชน และมีลักษณะจัดงบแบบแบ่งเค้ก จ่ายค่าไถ่ และในรายละเอียดโครงการที่เสนอของบประมาณ ถือว่าเป็นทุจริตเชิงนโยบาย และจัดสรรงบประมาณที่ส่อเอื้อประโยชน์ โดยเฉพาะการจัดสรรงบประมาณให้กับกระทรวงคมนาคม เพื่อนำไปสร้างถนนในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะพื้นที่จ.บุรีรัมย์ ซึ่งมีความผิดปกติคือ จ.บุรีรัมย์ได้รับงบประมาณ 6,487 ล้านบาท ทั้งที่เป็นจังหวัดที่มีอันดับทางเศรษฐกิจที่ 32 ของประเทศ ขณะที่จ.เชียงใหม่ ได้งบปะมาณ 3,000 ล้านบาท ทั้งที่เป็นจังหวัดที่ถือว่าเป็นศูนย์ระเบียงเศรษฐกิจ และทำรายได้ให้ประเทศอยู่ในอันดับที่ 12 เป็นต้น (กรุงเทพธุรกิจ, 2566) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบงบประมาณในก่อสร้างแล้ว สร้างข้อสงสัยอย่างมากเหตุใด งบประมาณที่

ใช้จึงต่างกันมากถึงเพียงนี้ แล้วหากงบฯ ที่ใช้เหลือจะทำอย่างไรต่อไป หรือใช้เกณฑ์ มาตรฐานใดในการประมาณงบประมาณการก่อสร้าง หรือมีเจตนาแอบแฝง เช่น การคอรัปชั่น เงินทอน ฯลฯ จากที่กล่าวมานั้น จะทำให้ทราบถึงลักษณะของผลประโยชน์ทับซ้อนว่าเป็นความขัดแย้งกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม โดยลักษณะของผลประโยชน์ทับซ้อนนั้นมีความเชื่อมโยงกับระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบราชการ ที่เรามักจะคุ้นกันในรูปแบบของการเอื้อประโยชน์อำนวยความสะดวกให้แก่ญาติ พี่น้องหรือคนรู้จัก หรือการใช้อำนาจหน้าที่ของตนให้การช่วยเหลือญาติให้เข้ามาทำงานในหน่วยงานของตน ซึ่งนี้ก็เป็นลักษณะของผลประโยชน์ทับซ้อนที่มีความเชื่อมโยงกับระบบอุปถัมภ์ แต่ในปัจจุบัน ความเชื่อมโยงดังกล่าวไม่ได้มีเพียงแค่ในวงราชการเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงวงการเมืองด้วย เพื่อให้เห็นภาพ จึงขอตัวอย่าง การจัดสรรงบอย่างไม่เป็นธรรม

ดังที่เราจะเห็นได้จากการที่ นายวิสาร เตชะธีราวัฒน์ ส.ส.เชียงราย พรรคเพื่อไทย อภิปรายว่า การจัดงบฯ ครั้งนี้ไม่เป็นธรรม เลวร้ายที่สุดและไม่ได้คำนึงถึงความเดือดร้อนของประชาชน เปรียบเป็นการแบ่งเค้ก จ่ายค่าไถ่ให้กับพรรคร่วมรัฐบาลบางพรรค และเห็นสอดคล้องกันกับพรรคร่วมฝ่ายค้านที่อภิปรายไว้ว่า การจัดงบครั้งนี้เป็นงบการหาเสียงของรัฐบาล งบหาหัวคิว งบแจกจ่ายให้พวกพ้อง เฉพาะคนที่อยู่ฝ่ายประชาธิปไตยแล้วจะย้ายไปอยู่พรรคร่วมรัฐบาลจะได้เป็นพิเศษ จึงรับไม่ได้เพราะถือเป็นการทุจริตเชิงนโยบาย โดยการยกตัวอย่าง การจัดงบฯ ที่ถือว่าสูญเปล่าและไม่ได้สร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเฉพาะงบฯ ของกระทรวงคมนาคม กรมทางหลวงและกรมทางหลวงชนบทมีค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง 1,580,000 ล้านบาท หรือร้อยละ 31 ของงบก่อสร้างทั้งประเทศ จะใช้เงินกู้ผูกพันและมีผลกระทบกับทางการคลังมากที่สุด ซึ่งตั้งข้อสังเกตว่ามีการตั้งงบประมาณส่อโกง ส่งในพื้นที่ จ.บุรีรัมย์ นับตั้งแต่ปี 2562 ที่ผิดปกติเป็น "บุรีรัมย์นำโด่ง" ทั้งที่สวนทางกับจำนวนประชากรพื้นที่เมื่อเทียบกับจังหวัดเชียงใหม่ มากกว่าถึง 2 เท่า

จากเหตุการณ์ดังกล่าว เป็นลักษณะของการใช้อำนาจ หน้าที่ของตน มาใช้ในการแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง ซึ่งจากเหตุการณ์นี้ จะเห็นได้ชัดว่า จังหวัดที่ได้รับการจัดสรรงบฯ สูง มักเป็นพื้นที่ฐานคะแนนเสียงของพรรครัฐบาล ส่อให้เห็นถึง การใช้ระบบอุปถัมภ์เอื้อต่อประโยชน์ทับซ้อนของตน

ผลกระทบของระบบอุปถัมภ์ที่กลายเป็นอุปสรรคการของพัฒนาพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย

ในความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์กับการบริหารงานราชการ ที่เป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์ซึ่งกันและกันของคนในสังคม ย่อมส่งผลของระบบอุปถัมภ์ได้สร้างความเสียหายแก่การบริหารราชการแผ่นดินเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นการใช้ความสัมพันธ์เครือญาติหรือคนสนิทเพื่อรับเข้าทำงานการให้หรือยอมรับสิ่งของเพื่อเอื้อประโยชน์ให้อีกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ การประเมินผลการปฏิบัติงานและการมอบหมายงานที่ไม่เป็นธรรม การให้สิ่งของเพื่อให้ตนเองไม่ต้องถูกลงโทษและอื่น ๆ อีกมากมาย สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการคนอื่น ๆ ที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ ข้าราชการอาจรู้สึกได้ถึง

ความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน ซึ่งจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของงานที่ตนปฏิบัติอยู่และจะไม่มีความสุขต่อการปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานเนื่องจากรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมและความไม่เสมอภาคในหน่วยงาน

สำหรับ ความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์กับการเมือง ได้รับการวิเคราะห์จากความสัมพันธ์ของผู้ลงสมัครแข่งขันการเลือกตั้งกับผู้เป็นหัวคะแนนเป็นการกระทำที่ไม่ต่างกับการจับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเป็นตัวประกัน แทนที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจะสามารถใช้สิทธิ์ดังกล่าวในฐานะปัจเจกบุคคลได้อย่างเป็นอิสระ กลับกลายเป็นว่าผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งต้องตกเป็นจำเลยภายใต้การครอบงำของกลุ่มคนที่สามารถอาศัยอำนาจทางการเมือง อิทธิพลทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ และศักยภาพในการเข้าถึงทรัพยากรที่เหนือกว่าเป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวการตัดสินใจของประชาชนในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แม้ว่าในบางกรณีอาจมองได้ว่าการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นการแลกเปลี่ยนที่คุ้มค่าและสมเหตุสมผล เนื่องจากเป็นข้อตกลงที่ทั้งสองฝ่ายต่างได้ประโยชน์ร่วมกัน แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่ามันเป็นการแลกเปลี่ยนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียม เนื่องจากประชาชนคนธรรมดาซึ่งมีจำนวนมากกว่ามักปราศจากอำนาจต่อรอง หรือวิถีทางที่จะลงโทษผู้ที่ผิดสัญญาในการให้ประโยชน์ตอบแทน ในทางกลับกันผู้แสวงหาอำนาจทางการเมืองซึ่งมีจำนวนน้อยกว่ากลับเพรียบพร้อมไปด้วยเครื่องมือในการลงโทษบุคคลหรือกลุ่มคนที่เลือกลงคะแนนแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ไม่ใช่ตน เช่น การยุติการให้ประโยชน์ตอบแทน หรือแม้แต่การข่มขู่โดยตรง (ณพล จาตุศรีพิทักษ์, 2564) กระบวนการเลือกตั้งอันเป็นหัวใจของการสร้างความรับผิดชอบ (accountability) ต่อประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ได้ถูกบิดเบือนให้กลายเป็นกลไกในการสร้างอำนาจของนักการเมือง ทำให้ประชาชนไร้ทางเลือกหรือขาดความสมัครใจในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ถูกลดทอนประสิทธิภาพในการปกครองตนเอง แทนที่จะเป็นผู้มีอำนาจในการเลือกกลับต้องกลายเป็นผู้ที่ถูกเลือกโดยอำนาจ จึงถูกมองว่าเป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการทางการเมืองในรอบอบประชาธิปไตย

สรุปผลการวิเคราะห์

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทับซ้อนกับระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยแสดงให้เห็นถึงรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งของปัญหาที่ยังคงส่งผลกระทบต่อสังคมไทยในปัจจุบัน ระบบอุปถัมภ์ที่มีต้นกำเนิดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาในรูปแบบความสัมพันธ์นาย-ไพร่ ได้วิวัฒนาการและปรับตัวเข้ากับบริบทสังคมสมัยใหม่ จนกลายเป็นกลไกที่เอื้อต่อการเกิดผลประโยชน์ทับซ้อนในระดับต่างๆ ของสังคม อีกทั้งระบบอุปถัมภ์มีความเชื่อมโยงกับผลประโยชน์ทับซ้อนในสองมิติหลัก ได้แก่ มิติการบริหารราชการและมิติการเมือง ในด้านการบริหารราชการ ระบบอุปถัมภ์นำไปสู่การปฏิบัติที่ขัดต่อหลักธรรมาภิบาล เช่น การใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการรับสมัครงาน การประเมินผลการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นธรรม

และการเอื้อประโยชน์ให้กับญาติพี่น้องหรือคนสนิท ส่วนในด้านการเมือง ระบบอุปถัมภ์ปรากฏในรูปแบบเครือข่ายหัวคะแนนที่ใช้ในการซื้อขายเสียง ซึ่งนำไปสู่การจัดสรรงบประมาณที่ไม่เป็นธรรมและการแสวงหาผลประโยชน์ของนักการเมือง

ข้อเสนอแนะ

การสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกของคนไทยให้เห็นคุณค่าของความเป็นธรรม ความโปร่งใส และประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะสั้น เมื่อสังคมไทยสามารถลดการพึ่งพาระบบอุปถัมภ์และหันมาใช้ระบบที่เป็นธรรมและโปร่งใสแทน ก็จะเป็นก้าวสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2558). การศึกษาระบบอุปถัมภ์กับปัญหาสังคมไทย: การประยุกต์ใช้ของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 23(1), 177-197.

กรีฑา ศิริเดชรัตนกุล. (2558). ระบบอุปถัมภ์กับกระบวนการ สรรหาพนักงานจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งในจังหวัดร้อยเอ็ด (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

กรุงเทพธุรกิจ. (2566). “วิสาร” อัด งบฯ 66 ฉบับผีปอบ - แบ่งเค้ก - กินหัวคิว ให้ทำทุนเลือกตั้ง. เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน 2568 จาก: https://www.bangkokbiznews.com/politics/1007783

ธีรวัฒน์ วงศ์วรัญญู. (2560). ผลกระทบของระบบอุปถัมภ์ในหน่วยงานราชการต่อการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการในจังหวัดเลย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. 65-75.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2550). วัฒนธรรมการเมืองไทย. การแสดงปาฐกถาพิเศษในโอกาสการประชุมทางวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 9 ประจำปี 2550 ภายใต้หัวข้อ “วัฒนธรรม การเมือง จริยธรรมและการปกครอง” วันที่ 8 พฤศจิกายน 2550 ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ ถ. ราชดำเนินนอก

ณพล จาตุศรีพิทักษ์. (2564). ว่าด้วยการเมืองเชิงอุปถัมภ์ในบริบทการเลือกตั้งไทย. เข้าถึงเมื่อ 31 พฤษภาคม 2568 จาก: https://naponjatusripitak.github.io/blog/2021/political_clientelism/#ปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของหัวคะแนน-และการซื้อสิทธิขายเสียง

ณัฐนันท์ ธนัทพิพัฒน์กุล. (2550). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยผ่านทฤษฎีจริยศาสตร์ของอิมมานูเอ็ล คานต์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

ปริตรตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล. (2548). ชีวิต ความคิดและงานของ ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์. (ฉบับ 2548). ใน ระบบอุปถัมภ์กับการพัฒนาสังคม: ด้านหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย (น. 10-39). การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ครั้งที่ 9 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.

โรงพยาบาลโพทะเล. (2561). คู่มือการปฏิบัติงานเพื่อป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน. เข้าถึงเมื่อ 31 พฤษภาคม 2568 จาก: http://110.78.164.210/UserFiles/File/EB9_3.pdf

สุมิตร เรืองสวัสดิ์. (2552). ระบบอุปถัมภ์กับการเลือกตั้งท้องถิ่นในเขตเทศบาลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. เข้าถึงเมื่อ 31 พฤษภาคม 2568 จาก: https://web.parliament.go.th/assets/portals/1/files/004_ความเป็นพลเมืองฯ.pdf

อคิน รพีพัฒน์. (2548). ระบบอุปถัมภ์กับการพัฒนาสังคม: ด้านหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย. การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ครั้งที่ 9 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.

อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์. (2539). ระบบอุปถัมภ์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.